
ManusmRiti

मनुस्मृति अथवा मानवधर्मशास्त्रम्

Document Information

Text title : manusmRiti

File name : manu.itx

Category : samAjashAstra, sociology_astrology

Location : doc_z_misc_sociology_astrology

Transliterated by : Michio Yano, Y.Ikari, Avinash Sathaye sohum at ms.uky.edu

Proofread by : Michio Yano, Y.Ikari, Avinash Sathaye sohum at ms.uky.edu

Description-comments : Reformatted NA

Latest update : November 1, 2010, March 6, 2022

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 28, 2026

sanskritdocuments.org

મનુસ્મૃતિ અથવા માનવધર્મશાસ્ત્રમ્

અધ્યાય ૧

મનુમેકાગ્રમાસીનમભિગમ્ય મહર્ષયઃ ।
પ્રતિપૂજ્ય યથાન્યાયમિદં વચનમબ્રુવન્ ॥ ૧.૧ ॥

ભગવન્ સર્વવર્ણાનાં યથાવદ્નુપૂર્વશઃ ।
અન્તરપ્રભવાનાં ચ ધર્માન્નો વક્તુમર્હસિ ॥ ૧.૨ ॥

ત્વમેકો હ્યસ્ય સર્વસ્ય વિધાનસ્ય સ્વયમ્ભુવઃ ।
અચિન્ત્યસ્યાપ્રમેયસ્ય કાર્યતત્ત્વાર્થવિત્પ્રભો ॥ ૧.૩ ॥

સ તૈઃ પૃષ્ઠસ્તથા સમ્યગ્મિતોજા મહાત્મભિઃ ।
પ્રત્યુવાચાર્ય્ય તાન્ સર્વાન્ મહર્ષીશ્રૂયતામિતિ ॥ ૧.૪ ॥

આસીદિદં તમોભૂતમપ્રજ્ઞાતમલક્ષણમ્ ।
અપ્રતર્ક્યમવિજ્ઞેયં પ્રસુમમિવ સર્વતઃ ॥ ૧.૫ ॥

તતઃ સ્વયમ્ભૂર્ભગવાનવ્યક્તો વ્યઙ્ગ્યચન્નિદમ્ ।
મહાભૂતાદિ વૃત્તોજાઃ પ્રાદુરાસીત્તમોનુદઃ ॥ ૧.૬ ॥

યોડસાવતીન્દ્રિયગ્રાહ્યઃ સૂક્ષ્મોડવ્યક્તઃ સનાતનઃ ।
સર્વભૂતમયોડચિન્ત્યઃ સ એવ સ્વયમુદ્ભૂતૌ ॥ ૧.૭ ॥ સ એષ

સોડભિધ્યાય શરીરાત્સ્વાત્સિસૃક્ષુર્વિવિધાઃ પ્રજાઃ ।
અપ એવ સસર્જાદૌ તાસુ વીર્યમવાસૃજત્ ॥ ૧.૮ ॥

તદદ્વડમભવદ્દૈમં સહસ્રાંશુસમપ્રભમ્ ।
તસ્મિન્નજ્ઞે સ્વયં બ્રહ્મા સર્વલોકપિતામહઃ ॥ ૧.૯ ॥

આપો નારા ઇતિ પ્રોક્તા આપો વૈ નરસૂનવઃ ।
તા યદસ્યાયનં પૂર્વં તેન નારાયણઃ સ્મૃતઃ ॥ ૧.૧૦ ॥

યત્તત્કારણમવ્યક્તં નિત્યં સદસદાત્મકમ્ ।

तद्विसृष्टः स पुरुषो लोके ब्रह्मैति कीर्त्यते ॥ १.११ ॥
 तस्मिन्नादे स भगवानुषित्वा परिवत्सरम् ।
 स्वयमेवात्मनो ध्यानात्तदाऽमकरोद्द्विधा ॥ १.१२ ॥
 ताभ्यां स शकलाभ्यां य द्रिवं भूमिं य निर्ममे ।
 मध्ये व्योम दिशश्चाष्टावपां स्थानं य शाश्वतम् ॥ १.१३ ॥
 उद्धर्त्तात्मनश्चैव मनः सदसदात्मकम् ।
 मनसश्चाप्यलङ्कारमभिमन्तारमीश्वरम् ॥ १.१४ ॥
 मडान्तमेव यात्मानं सर्वाणि त्रिगुणानि य ।
 विषयाणां त्रितीयाणि शनैः पञ्चैन्द्रियाणि य ॥ १.१५ ॥
 तेषां त्वययवान् सूक्ष्मान् षण्णामप्यमितौजसाम् ।
 संनिवेशयात्ममात्रासु सर्वभूतानि निर्ममे ॥ १.१६ ॥
 यन् मूर्त्यवयवाः सूक्ष्मास्तानीमान्याश्रयन्ति षट् ।
 तस्माच्छरीरमित्याहुस्तस्य मूर्तिं मनीषिणः ॥ १.१७ ॥
 तदाविशन्ति भूतानि मडान्ति सड कर्मभिः ।
 मनश्चावयवैः सूक्ष्मैः सर्वभूतकृदव्ययम् ॥ १.१८ ॥
 तेषामिदं तु सप्तानां पुरुषाणां मण्डौजसाम् ।
 सूक्ष्माभ्यो मूर्तिमात्राभ्यः सम्भवत्यव्ययादव्ययम् ॥ १.१९ ॥
 आधाद्यस्य गुणं त्वेषामवाप्नोति परः परः ।
 यो यो यावतिथश्चैषां स स तावद्गुणः स्मृतः ॥ १.२० ॥
 सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि य पृथक्पृथक् ।
 वेदशब्देभ्य एवाद्यौ पृथक्स्थानाश्च निर्ममे ॥ १.२१ ॥
 कर्मात्मनां य देवानां सोऽसृजत्प्राणिनां प्रभुः ।
 साध्यानां य गणं सूक्ष्मं यज्ञं यैव सनातनम् ॥ १.२२ ॥
 अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्म सनातनम् ।
 दृढोऽयज्ञसिद्ध्यर्थं ऋत् यजुस् सामलक्षणम् ॥ १.२३ ॥
 कालं कालविभक्तीश्च नक्षत्राणि त्र्यंस्तथा ।
 सशितः सागरान् शैलान् समानि विषमानि य ॥ १.२४ ॥

તપો વાચં રતિં ચૈવ કામં ચ ક્રોધમેવ ચ ।
 સૃષ્ટિં સસર્જ ચૈવૈમાં સ્રષ્ટુમિચ્છન્નિમાઃ પ્રજાઃ ॥ ૧.૨૫ ॥
 કર્મણાં ચ વિવેકાર્થં ધર્માધર્મો વ્યવેચયત્ । વિવેકાય
 દ્વન્દ્વૈરયોજયચ્ચૈમાઃ સુખદુઃખાદિભિઃ પ્રજાઃ ॥ ૧.૨૬ ॥
 અણ્યો માત્રા વિનાશિન્યો દશાર્ધાનાં તુ યાઃ સ્મૃતાઃ ।
 તાભિઃ સાર્ધમિદં સર્વં સમ્ભવત્યનુપૂર્વશઃ ॥ ૧.૨૭ ॥
 યં તુ કર્મણિ યસ્મિન્ સ ન્યયુક્ત પ્રથમં પ્રભુઃ ।
 સ તદેવ સ્વયં ભેજે સૃજ્યમાનઃ પુનઃ પુનઃ ॥ ૧.૨૮ ॥
 હિંસ્રાહિંસ્રે મૃદુકૂરે ધર્માધર્માવૃતાનૃતે ।
 યદ્યસ્ય સોડદધાત્સર્ગે તત્તસ્ય સ્વયમાવિશત્ ॥ ૧.૨૯ ॥
 યથર્તુલિડ્ગાન્યર્તવઃ સ્વયમેવર્તુપર્યયે ।
 સ્વાનિ સ્વાન્યભિપદ્યન્તે તથા કર્માણિ દેહિનઃ ॥ ૧.૩૦ ॥
 લોકાનાં તુ વિવૃદ્ધ્યર્થં મુખબાહુરૂપાદતઃ ।
 બ્રાહ્મણં ક્ષત્રિયં વૈશ્યં શૂદ્રં ચ નિરવર્તયત્ ॥ ૧.૩૧ ॥
 દ્વિધા કૃત્વાડત્મનો દેહમર્ધેન પુરુષોડભવત્ ।
 અર્ધેન નારી તસ્યાં સ વિરાજમસૃજત્પ્રભુઃ ॥ ૧.૩૨ ॥
 તપસ્તત્ત્વાડસૃજદં તુ સ સ્વયં પુરુષો વિરાટ્ ।
 તં માં વિત્તાસ્ય સર્વસ્ય સ્રષ્ટારં દ્વિજસત્તમાઃ ॥ ૧.૩૩ ॥
 અહં પ્રજાઃ સિસૃક્ષુસ્તુ તપસ્તત્ત્વા સુદુશ્વરમ્ ।
 પતીન્ પ્રજાનામસૃજં મહર્ષીનાદિતો દશ ॥ ૧.૩૪ ॥
 મરીચિમત્ર્યગ્ગિરસૌ પુલસ્ત્યં પુલહં કતુમ્ ।
 પ્રયેતસં વસિષ્ઠં ચ ભૃગું નારદમેવ ચ ॥ ૧.૩૫ ॥
 એતે મનૂસ્તુ સમાન્ યાનસૃજન્ ભૂરિતેજસઃ ।
 દેવાન્ દેવનિકાયાંશ્ચ મહર્ષીશ્ચામિતોજસઃ ॥ ૧.૩૬ ॥
 યક્ષરક્ષઃ પિશાચાંશ્ચ ગન્ધર્વાપ્સરસોડસુરાન્ ।
 નાગાન્ સર્પાન્ સુપર્ણાંશ્ચ પિતૃણાંશ્ચ પૃથગ્ગણામ્ ॥ ૧.૩૭ ॥ પિતૃણાં
 વિદ્યુતોડશનિમેઘાંશ્ચ રોહિતૈન્દ્રધનૂંષિ ચ ।
 ઉલ્કાનિર્ધાતકેતૂંશ્ચ જ્યોતીષ્યુચ્યાવચાનિ ચ ॥ ૧.૩૮ ॥

કિન્નરાન્ વાનરાન્ મત્સ્યાન્ વિવિધાંશ્ચ વિહંગમાન્ ।

પશૂન્ મૃગાન્ મનુષ્યાંશ્ચ વ્યાલાંશ્ચોભયતોદતઃ ॥ ૧.૩૯ ॥

કૃમિકીટપતંગાંશ્ચ યૂકામક્ષિકમત્સુણમ્ ।

સર્વં ચ દંશમશકં સ્થાવરં ચ પૃથગ્વિધમ્ ॥ ૧.૪૦ ॥

એવમેતૈરિદં સર્વં મન્નિયોગાન્ મહાત્મભિઃ ।

યથાકર્મ તપોયોગાત્સૃષ્ટં સ્થાવરજંગમમ્ ॥ ૧.૪૧ ॥

યેષાં તુ યાદૃશં કર્મ ભૂતાનામિહ કીર્તિતમ્ ।

તત્તથા વોડભિધાસ્યામિ કમયોગં ચ જન્મનિ ॥ ૧.૪૨ ॥

પશવશ્ચ મૃગાશ્ચૈવ વ્યાલાશ્ચોભયતોદતઃ ।

રક્ષાંસિ ચ પિશાચાશ્ચ મનુષ્યાશ્ચ જરાયુજાઃ ॥ ૧.૪૩ ॥ મનુષ્યાશ્ચ

આરુજાઃ પક્ષિણઃ સર્પા નકા મત્સ્યાશ્ચ કચ્છપાઃ ।

યાનિ ચૈવં । પ્રકારાણિ સ્થલજાન્યૌદકાનિ ચ ॥ ૧.૪૪ ॥

સ્વેદજં દંશમશકં યૂકામક્ષિકમત્સુણમ્ ।

ઊષ્માણશ્ચોપજાયન્તે યચ્ચાન્યત્કિં ચિદીદૃશમ્ ॥ ૧.૪૫ ॥

ઉદ્ભિજજાઃ સ્થાવરાઃ સર્વે બીજકારુપ્રરોહિણઃ ।

ઓષધ્યઃ ફલપાકાન્તા બહુપુષ્પફલોપગાઃ ॥ ૧.૪૬ ॥

અપુષ્પાઃ ફલવન્તો યે તે વનસ્પતયઃ સ્મૃતાઃ ।

પુષ્પિણઃ ફલિનશ્ચૈવ વૃક્ષાસ્તૂભયતઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧.૪૭ ॥

ગુચ્છગુલ્મં તુ વિવિધં તથૈવ તૃણજાતયઃ ।

બીજકારુરુહાણ્યેવ પ્રતાના વલ્લ્ય એવ ચ ॥ ૧.૪૮ ॥

તમસા બહુરૂપેણ વેષ્ટિતાઃ કર્મહેતુના ।

અન્તરસંજ્ઞા ભવન્ત્યેતે સુખદુઃખસમન્વિતાઃ ॥ ૧.૪૯ ॥

એતદન્તાસ્તુ ગતયો બ્રહ્માધાઃ સમુદાહૃતાઃ ।

ઘોરેડસ્મિન્ ભૂતસંસારે નિત્યં સતતયાયિનિ ॥ ૧.૫૦ ॥

એવં સર્વં સ સૃષ્ટ્વૈદં માં ચાચિન્ત્યપરાક્રમઃ ।

આત્મન્યન્તર્દયે ભૂયઃ કાલં કાલેન પીડયન્ ॥ ૧.૫૧ ॥

યદા સ દેવો જાગર્તિ તદેવં ચેષ્ટતે જગત્ ।

યદા સ્વપિતિ શાન્તાત્મા તદા સર્વં નિમીલતિ ॥ ૧.૫૨ ॥

તસ્મિન્ સ્વપિતિ તુ સ્વસ્થે કર્માત્માનઃ શરીરિણઃ । સ્વપતિ
સ્વકર્મભ્યો નિવર્તન્તે મનશ્ચ ગ્લાનિમૃચ્યતિ ॥ ૧.૫૩ ॥

યુગપત્તુ પ્રલીયન્તે યદા તસ્મિન્ મહાત્મનિ ।
તદાડયં સર્વભૂતાત્મા સુખં સ્વપિતિ નિર્વૃતઃ ॥ ૧.૫૪ ॥

તમોડયં તુ સમાશ્રિત્ય ચિરં તિષ્ઠતિ સૈન્દ્રિયઃ ।
ન ચ સ્વં કુરુતે કર્મ તદોત્કામતિ મૂર્તિતઃ ॥ ૧.૫૫ ॥

યદાડણુમાત્રિકો ભૂત્વા બીજં સ્થાણુ ચરિષ્યુ ચ ।
સમાવિશતિ સંસૃષ્ટસ્તદા મૂર્તિં વિમુચ્યતિ ॥ ૧.૫૬ ॥

એવં સ જાગ્રત્સ્વપ્નાભ્યામિદં સર્વં ચરાચરમ્ ।
સગ્જીવયતિ યાજસં પ્રમાપયતિ યાવ્યયઃ ॥ ૧.૫૭ ॥

ઇદં શાસ્ત્રં તુ કૃત્વાડસૌ મામેવ સ્વયમાદિતઃ ।
વિધિવદ્ગ્રાહયામાસ મરીચ્યાદીસ્ત્વહં મુનીન્ ॥ ૧.૫૮ ॥

એતદ્વોડયં ભૃગુઃ શાસ્ત્રં શ્રાવયિષ્યત્યશેષતઃ ।
એતદ્ધિ મત્તોડધિજગે સર્વમેષોડખિલં મુનિઃ ॥ ૧.૫૯ ॥

તતસ્તથા સ તેનોક્તો મહર્ષિમનુના ભૃગુઃ ।
તાનબ્રવીદૃષીન્ સર્વાન્ પ્રીતાત્મા શ્રૂયતામિતિ ॥ ૧.૬૦ ॥

સ્વાયમ્ભુવસ્યાસ્ય મનોઃ ષર્દ્વશ્ચા મનવોડપરે ।
સૃષ્ટવન્તઃ પ્રજાઃ સ્વાઃ સ્વા મહાત્માનો મહૌજસઃ ॥ ૧.૬૧ ॥

સ્વારોચિષશ્ચોત્તમશ્ચ તામસો રૈવતસ્તથા ।
ચાક્ષુષશ્ચ મહાતેજા વિવસ્વત્સુત એવ ચ ॥ ૧.૬૨ ॥

સ્વાયમ્ભુવાદ્યાઃ સપ્તૈતે મનવો ભૂરિતેજસઃ ।
સ્વે સ્વેડન્તરે સર્વમિદમુત્પાદ્યાપુશ્ચરાચરમ્ ॥ ૧.૬૩ ॥

નિમેષા દશ યાદૈ ચ કાષ્ઠા ત્રિંશત્તુ તાઃ કલા ।
ત્રિંશત્કલા મુહૂર્તઃ સ્યાદહોરાત્રં તુ તાવતઃ ॥ ૧.૬૪ ॥

અહોરાત્રે વિભજતે સૂર્યો માનુષદૈવિકે ।
રાત્રિઃ સ્વપ્નાય ભૂતાનાં ચેષ્ટાયૈ કર્મણામહઃ ॥ ૧.૬૫ ॥

પિત્ર્યે રાત્ર્યહની માસઃ પ્રવિભાગસ્તુ પક્ષયોઃ ।

કર્મચેષ્ટાસ્વહઃ કૃષ્ણઃ શુક્લઃ સ્વપ્રાય શર્વરી ॥ ૧.૬૬ ॥

દૈવે રાત્ર્યહની વર્ષં પ્રવિભાગસ્તયોઃ પુનઃ ।

અહસ્તત્રોદગયનં રાત્રિઃ સ્યાદ્દક્ષિણાયનમ્ ॥ ૧.૬૭ ॥

બ્રાહ્મસ્ય તુ ક્ષપાહસ્ય ચત્રમાણં સમાસતઃ ।

એકૈકશો યુગાનાં તુ ક્રમશસ્તન્નિબોધત ॥ ૧.૬૮ ॥

ચત્વાર્યાહુઃ સહસ્ત્રાણિ વર્ષાણાં તત્કૃતં યુગમ્ ।

તસ્ય તાવત્શતી સંધ્યા સંધ્યાંશશ્ચ તથાવિધઃ ॥ ૧.૬૯ ॥

ઇતરેષુ સસંધ્યેષુ સસંધ્યાંશેષુ ચ ત્રિષુ ।

એકાપાયેન વર્તન્તે સહસ્ત્રાણિ શતાનિ ચ ॥ ૧.૭૦ ॥

યદેતત્પરિસઙ્ખ્યાતમાદાવેવ ચતુર્યુગમ્ ।

એતદ્વાદશસાહસ્રં દેવાનાં યુગમુચ્યતે ॥ ૧.૭૧ ॥

દૈવિકાનાં યુગાનાં તુ સહસ્રં પરિસઙ્ખ્યયા ।

બ્રાહ્મક્રમહર્ષિયં તાવર્તી રાત્રિમેવ ચ ॥ ૧.૭૨ ॥ તાવતી રાત્રિરેવ ચ

તદ્વૈ યુગસહસ્ત્રાન્તં બ્રાહ્મં પુણ્યમહર્ષિદુઃ ।

રાત્રિં ચ તાવતીમેવ તેઽહોરાત્રવિદો જનાઃ ॥ ૧.૭૩ ॥

તસ્ય સોઽહર્નિશસ્યાન્તે પ્રસુપ્તઃ પ્રતિબુધ્યતે ।

પ્રતિબુદ્ધશ્ચ સૃજતિ મનઃ સદસદાત્મકમ્ ॥ ૧.૭૪ ॥

મનઃ સૃષ્ટિં વિકુરુતે ચોદ્યમાનં સિસૃક્ષયા ।

આકાશં જાયતે તસ્માત્તસ્ય શબ્દં ગુણં વિદુઃ ॥ ૧.૭૫ ॥

આકાશાત્તુ વિકુર્વાણાત્સર્વગન્ધવહઃ શુચિઃ ।

બલવાઞ્જાયતે વાયુઃ સ વૈ સ્પર્શગુણો મતઃ ॥ ૧.૭૬ ॥

વાયોરપિ વિકુર્વાણાદ્વિરોચિષ્ણુ તમોનુદમ્ ।

જ્યોતિરુત્પદ્યતે ભાસ્વત્તદ્ગુણમુચ્યતે ॥ ૧.૭૭ ॥

જ્યોતિષશ્ચ વિકુર્વાણાદાપો રસગુણાઃ સ્મૃતાઃ ।

અદ્ભ્યો ગન્ધગુણા ભૂમિરિત્યેષા સૃષ્ટિરાદિતઃ ॥ ૧.૭૮ ॥

યદ્દપ્રાગ્દ્વાદશસાહસ્રમુદિતં દૈવિકં યુગમ્ ।

તદેકસમતિગુણં મન્વન્તરમિહોચ્યતે ॥ ૧.૭૯ ॥

મન્વન્તરાણ્યસઙ્ખ્યાનિ સર્ગઃ સંહાર એવ ચ ।
 ક્રીડન્નિવૈતલ્લુરુતે પરમેષ્ઠી પુનઃ પુનઃ ॥ ૧.૮૦ ॥
 ચતુષ્પાત્સકલો ધર્મઃ સત્યં ચૈવ કૃતે યુગે ।
 નાધર્મેણાગમઃ કશ્ચિન્ મનુષ્યાન્ પ્રતિ વર્તતે ॥ ૧.૮૧ ॥ ઉપવર્તતે
 ઇતરેષ્વાગમાદ્ધર્મઃ પાદશસ્ત્રવરોપિતઃ ।
 ચૌરિકાન્તમાયાભિર્ધર્મશ્ચાપૈતિ પાદશઃ ॥ ૧.૮૨ ॥
 અરોગાઃ સર્વસિદ્ધાર્થાશ્ચતુર્વર્ષશતાયુષઃ ।
 કૃતે ત્રેતાદિષુ હ્યેષામાયુર્લસતિ પાદશઃ ॥ ૧.૮૩ ॥ વયો હ્રસતિ
 વેદોક્તમાયુર્મર્त्याનામાશિષશ્ચૈવ કર્મણામ્ ।
 ફલન્ત્યનુયુગં લોકે પ્રભાવશ્ચ શરીરિણામ્ ॥ ૧.૮૪ ॥
 અન્યે કૃતયુગે ધર્માસ્ત્રેતાયાં દ્વાપરેડપરે ।
 અન્યે કલિયુગે નૃણાં યુગહ્રાસાનુરુપતઃ ॥ ૧.૮૫ ॥
 તપઃ પરં કૃતયુગે ત્રેતાયાં જ્ઞાનમુચ્યતે ।
 દ્વાપરે યજ્ઞમેવાહુર્દાનમેકં કલૌ યુગે ॥ ૧.૮૬ ॥
 સર્વસ્યાસ્ય તુ સર્ગસ્ય ગુમ્યર્થં સ મહાદ્યુતિઃ ।
 મુખબાહુરૂપજજાનાં પૃથક્કર્માણ્યકલ્પયત્ ॥ ૧.૮૭ ॥
 અધ્યાપનમધ્યયનં યજનં યાજનં તથા ।
 દાનં પ્રતિગ્રહં ચૈવ બ્રાહ્મણાનામકલ્પયત્ ॥ ૧.૮૮ ॥
 પ્રજાનાં રક્ષણં દાનમિજ્યાઽધ્યયનમેવ ચ ।
 વિષયેષ્વપ્રસક્તિશ્ચ ક્ષત્રિયસ્ય સમાસતઃ ॥ ૧.૮૯ ॥ સમાદિશત્
 પશૂનાં રક્ષણં દાનમિજ્યાઽધ્યયનમેવ ચ ।
 વણિકપથં કુસીદં ચ વૈશ્યસ્ય કૃષિમેવ ચ ॥ ૧.૯૦ ॥
 એકમેવ તુ શૂદ્રસ્ય પ્રભુઃ કર્મ સમાદિશત્ ।
 એતેષામેવ વર્ણાનાં શુશ્રૂષામનસૂચયા ॥ ૧.૯૧ ॥
 ઊર્ધ્વં નાભેર્મેધ્યતરઃ પુરુષઃ પરિકીર્તિતઃ ।
 તસ્માન્ મેધ્યતમં ત્વસ્ય મુખમુક્તં સ્વયમ્ભુવા ॥ ૧.૯૨ ॥
 ઉત્તમાઙ્ગોદ્ભવાજજ્યૈષ્ઠ્યાદ્બ્રહ્મણશ્ચૈવ ધારણાત્ । જ્યૈષ્ઠ્યાદ્

સર્વસ્યૈવાસ્ય સર્ગસ્ય ધર્મતો બ્રાહ્મણઃ પ્રભુઃ ॥ ૧.૯૩ ॥

તં હિ સ્વયમ્ભૂઃ સ્વાદાસ્યાત્તપસ્તત્ત્વાડદિતોડસૃજત્ ।
હવ્યકવ્યાભિવાહ્યાય સર્વસ્યાસ્ય ચ ગુમયે ॥ ૧.૯૪ ॥

યસ્યાસ્યેન સદાડગ્નન્તિ હવ્યાનિ ત્રિદિવૌકસઃ ।
કવ્યાનિ ચૈવ પિતરઃ કિં ભૂતમધિકં તતઃ ॥ ૧.૯૫ ॥

ભૂતાનાં પ્રાણિનઃ શ્રેષ્ઠાઃ પ્રાણિનાં બુદ્ધિજીવિનઃ ।
બુદ્ધિમત્સુ નરાઃ શ્રેષ્ઠા નરેષુ બ્રાહ્મણાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧.૯૬ ॥

બ્રાહ્મણેષુ ચ વિદ્વાંસો વિદ્વત્સુ કૃતબુદ્ધયઃ ।
કૃતબુદ્ધિષુ કર્તારઃ કર્તૃષુ બ્રહ્મવેદિનઃ ॥ ૧.૯૭ ॥

ઉત્પત્તિરેવ વિપ્રસ્ય મૂર્તિર્ધર્મસ્ય શાશ્વતી ।
સ હિ ધર્માર્થમુત્પન્નો બ્રહ્મભૂયાય કલ્પતે ॥ ૧.૯૮ ॥

બ્રાહ્મણો જાયમાનો હિ પૃથિવ્યામધિજાયતે ।
ઈશ્વરઃ સર્વભૂતાનાં ધર્મકોશસ્ય ગુમયે ॥ ૧.૯૯ ॥

સર્વં સ્વં બ્રાહ્મણસ્યેદં યત્તિં ચિત્જગતીગતમ્ ।
શ્રૈષ્ઠ્યેનાભિજનેનેદં સર્વં વૈ બ્રાહ્મણોડર્હતિ ॥ ૧.૧૦૦ ॥

સ્વમેવ બ્રાહ્મણો ભુઙ્કતે સ્વં વસ્તે સ્વં દદાતિ ચ ।
આનૃશંસ્યાદ્બ્રાહ્મણસ્ય ભુઞ્જતે હીતરે જનાઃ ॥ ૧.૧૦૧ ॥

તસ્ય કર્મવિવેકાર્થં શેષાણામનુપૂર્વશઃ ।
સ્વાયમ્ભુવો મનુર્ધીમાનિદં શાસ્ત્રમકલ્પયત્ ॥ ૧.૧૦૨ ॥

વિદુષા બ્રાહ્મણેનૈદમધ્યેતવ્યં પ્રયત્નતઃ ।
શિશ્યેભ્યશ્ચ પ્રવક્તવ્યં સમ્યગ્ નાન્યેન કેન ચિત્ ॥ ૧.૧૦૩ ॥

ઇદં શાસ્ત્રમધીયાનો બ્રાહ્મણઃ શંસિતપ્રતઃ ।
મનોવાકદેહજૈર્નિત્યં કર્મદોષૈર્ન લિપ્યતે ॥ ૧.૧૦૪ ॥

પુનાતિ પડ્કિતિવંશ્યાંશ્ચ સમ સમ પરાવરાન્ ।
પૃથિવીમપિ ચૈવેમાં કૃત્સ્નામેકોડપિ સોડર્હતિ ॥ ૧.૧૦૫ ॥

ઇદં સ્વસ્ત્યયનં શ્રેષ્ઠમિદં બુદ્ધિવિવર્ધનમ્ ।
ઇદં યશસ્યમાયુષ્યં ઇદં નિઃશ્રેયસં પરમ્ ॥ ૧.૧૦૬ ॥ ઇદં યશસ્યં સતતમ્

અસ્મિન્ ધર્મેડખિલેનોક્તૌ ગુણદોષૌ ચ કર્મણામ્ ।
 ચતુર્ણામપિ વર્ણાનામાચારશ્ચૈવ શાશ્વતઃ ॥ ૧.૧૦૭ ॥
 આચારઃ પરમો ધર્મઃ શ્રુત્યોક્તઃ સ્માર્ત એવ ચ ।
 તસ્માદસ્મિન્ સદા યુક્તો નિત્યં સ્યાદાત્મવાન્ દ્વિજઃ ॥ ૧.૧૦૮ ॥
 આચારાદ્વિચ્યુતો વિપ્રો ન વેદકૃલમશ્રુતે ।
 આચારેણ તુ સંયુક્તઃ સમ્પૂર્ણકૃલભાગભવેત્ ॥ ૧.૧૦૯ ॥ સમ્પૂર્ણકૃલભાગસ્મૃતઃ
 એવમાચારતો દૃષ્ટ્વા ધર્મસ્ય મુનયો ગતિમ્ ।
 સર્વસ્ય તપસો મૂલમાચારં જગૃહુઃ પરમ્ ॥ ૧.૧૧૦ ॥
 જગતશ્ચ સમુત્પત્તિં સંસ્કારવિધિમેવ ચ ।
 વ્રતચર્યોપચારં ચ સ્નાનસ્ય ચ પરં વિધિમ્ ॥ ૧.૧૧૧ ॥
 દારાધિગમનં ચૈવ વિવાહાનાં ચ લક્ષણમ્ ।
 મહાયજ્ઞવિધાનં ચ શ્રાદ્ધકલ્પં ચ શાશ્વતમ્ ॥ ૧.૧૧૨ ॥
 વૃત્તીનાં લક્ષણં ચૈવ સ્નાતકસ્ય વ્રતાનિ ચ ।
 ભક્ષ્યાભક્ષ્યં ચ શૌચં ચ દ્રવ્યાણાં શુદ્ધિમેવ ચ ॥ ૧.૧૧૩ ॥
 સ્ત્રીધર્મયોગં તાપસ્યં મોક્ષં સંન્યાસમેવ ચ ।
 રાજાશ્ચ ધર્મમખિલં કાર્યાણાં ચ વિનિર્ણયમ્ ॥ ૧.૧૧૪ ॥
 સાક્ષિપ્રશ્નવિધાનં ચ ધર્મં સ્ત્રીપુંસયોરપિ ।
 વિભાગધર્મં ધૂતં ચ કણ્ટકાનાં ચ શોધનમ્ ॥ ૧.૧૧૫ ॥
 વૈશ્યશૂદ્રોપચારં ચ સહીર્ણાનાં ચ સમ્ભવમ્ ।
 આપદ્ધર્મં ચ વર્ણાનાં પ્રાયશ્ચિત્તવિધિં તથા ॥ ૧.૧૧૬ ॥
 સંસારગમનં ચૈવ ત્રિવિધં કર્મસમ્ભવમ્ ।
 નિઃશ્રેયસં કર્મણાં ચ ગુણદોષપરીક્ષણમ્ ॥ ૧.૧૧૭ ॥
 દેશધર્માન્જાતિધર્માન્ કુલધર્માશ્ચ શાશ્વતાન્ ।
 પાષણ્ડગણધર્માશ્ચ શાસ્ત્રેડસ્મિન્નુક્તવાન્ મનુઃ ॥ ૧.૧૧૮ ॥
 યથૈદમુક્તવાંશાસ્ત્રં પુરા પૃષ્ઠો મનુર્મયા ।
 તથૈદં યૂયમગ્યધ મત્સકાશાન્નિબોધત ॥ ૧.૧૧૯ ॥

अध्याय २

विद्महिः सेवितः सद्भिर्नित्यमद्वेषरागिभिः ।
 लृष्टयेनाभ्यनुज्ञातो यो धर्मस्तं निबोधत ॥ २.१ ॥
 कामात्मता न प्रशस्ता न यैवैडास्यकामता ।
 काम्यो हि वेदाधिगमः कर्मयोगश्च वैदिकः ॥ २.२ ॥
 सङ्कल्पमूलः कामो वै यज्ञाः सङ्कल्पसम्भवाः ।
 व्रतानि यमधर्माश्च सर्वे सङ्कल्पजः स्मृताः ॥ २.३ ॥
 अकामस्य क्रिया का सिद्ध्यते नैव कर्हि चित् ।
 यद्यपि कुरुते किं चित्तत्कामस्य चेष्टितम् ॥ २.४ ॥
 तेषु सम्भग्वर्तमानो गच्छत्यमरलोकताम् ।
 यथा सङ्कल्पितांश्चैव सर्वान् कामान् समश्नुते ॥ २.५ ॥
 वेदोऽभिलो धर्ममूलं स्मृतिशीले य तद्विदाम् ।
 आचारश्चैव साधूनामात्मनस्तुष्टिरेव य ॥ २.६ ॥
 यः कश्चित्स्य सिद्धिर्भो मनुना परिकीर्तितः ।
 स सर्वोऽभिहितो वेदे सर्वज्ञानमयो हि सः ॥ २.७ ॥
 सर्वं तु समवेक्ष्यैदं निभिलं ज्ञानयक्षुषा ।
 श्रुतिप्रामाण्यतो विद्वान् स्वधर्मे निविशेत् वै ॥ २.८ ॥
 श्रुतिस्मृत्योदितं धर्ममनुतिष्ठन् हि मानवः ।
 छलं कीर्तिमवाप्नोति प्रेत्य यानुत्तमं सुखम् ॥ २.९ ॥
 श्रुतिस्तु वेदो विज्ञेयो धर्मशास्त्रं तु वै स्मृतिः ।
 ते सर्वार्थेष्वमीमांस्ये ताभ्यां धर्मो हि निर्बलौ ॥ २.१० ॥
 योऽवमन्येत ते मूले छेतुशास्त्राश्रयाद्विजः ।
 स साधुभिर्बलिष्ठार्यो नास्तिको वेदनिन्दकः ॥ २.११ ॥
 वेदः स्मृतिः सदाचारः स्वस्य य प्रियमात्मनः ।
 अेतथ्यतुर्विधं प्राहुः साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् ॥ २.१२ ॥
 अर्थकामेष्वसक्तानां धर्मज्ञानं विधीयते ।
 धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणां परमं श्रुतिः ॥ २.१३ ॥

શ્રુતિદ્વૈધં તુ યત્ર સ્થાત્તત્ર ધર્માવુભૌ સ્મૃતૌ ।
 ઉભાવપિ હિ તૌ ધર્મૌ સમ્યગુક્તૌ મનીષિભિઃ ॥ ૨.૧૪ ॥
 ઉદિતેડનુદિતે ચૈવ સમયાધ્યુષિતે તથા ।
 સર્વથા વર્તતે યજ્ઞ ઇતીયં વૈદિકી શ્રુતિઃ ॥ ૨.૧૫ ॥
 નિષેકાદિશ્મશાનાન્તો મન્ત્રૈર્યથોદિતો વિધિઃ ।
 તસ્ય શાસ્ત્રેડધિકારોડસ્મિન્ જ્ઞેયો નાન્યસ્ય કસ્ય ચિત્ ॥ ૨.૧૬ ॥
 સરસ્વતીદૃશદ્રવ્યોર્દેવનદ્યોર્યદન્તરમ્ ।
 તં દેવનિર્મિતં દેશં બ્રહ્માવર્તં પ્રચક્ષતે ॥ ૨.૧૭ ॥
 તસ્મિન્ દેશે ય આચારઃ પારમ્પર્યક્રમાગતઃ ।
 વર્ણાનાં સાન્તરાલાનાં સ સદાચાર ઉચ્યતે ॥ ૨.૧૮ ॥
 કુરુક્ષેત્રં ય મત્સ્યાશ્ચ પગ્ગ્યાલાઃ શૂરસેનકાઃ ।
 એષ બ્રહ્મર્ષિદેશો વૈ બ્રહ્માવર્તાદનન્તરઃ ॥ ૨.૧૯ ॥
 એતદ્દેશપ્રસૂતસ્ય સકાશાદગ્રજન્મનઃ ।
 સ્વં સ્વં ચરિત્રં શિક્ષેન્ પૃથિવ્યાં સર્વમાનવાઃ ॥ ૨.૨૦ ॥
 હિમવદ્વિન્ધ્યયોર્મધ્યં યત્પ્રાગ્વિનશનાદપિ ।
 પ્રત્યગેવ પ્રયાગાચ્ય મધ્યદેશઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૨.૨૧ ॥
 આ સમુદ્રાત્તુ વૈ પૂર્વાદા સમુદ્રાચ્ય પશ્ચિમાત્ ।
 તયોરેવાન્તરં ગિર્યોરાચાવર્તં વિદુર્બુધાઃ ॥ ૨.૨૨ ॥
 કૃષ્ણસારસ્તુ ચરતિ મૃગો યત્ર સ્વભાવતઃ ।
 સ જ્ઞેયો યજ્ઞિયો દેશો મ્લેચ્છદેશસ્ત્વતઃ પરઃ ॥ ૨.૨૩ ॥
 એતાન્દ્વિજાતયો દેશાન્ સંશ્રયેન્ પ્રચત્વતઃ ।
 શૂદ્રસ્તુ યસ્મિન્ કસ્મિન્ વા નિવસેદ્વૃત્કર્ષિતઃ ॥ ૨.૨૪ ॥ યસ્મિન્સ્તસ્મિન્ વા
 એષા ધર્મસ્ય વો યોનિઃ સમાસેન પ્રકીર્તિતા ।
 સમ્ભવશ્ચાસ્ય સર્વસ્ય વર્ણધર્માન્નિબોધત ॥ ૨.૨૫ ॥
 વૈદિકૈઃ કર્મભિઃ પુણ્યૈર્નિષેકાદિર્દ્વિજન્મનામ્ ।
 કાર્યઃ શરીરસંસ્કારઃ પાવનઃ પ્રેત્ય ચૈહ ચ ॥ ૨.૨૬ ॥
 ગાર્ભેર્હૈર્મૈર્જાતકર્મચૌડમૌઞ્જનિબન્ધનૈઃ ।
 બૈજિકં ગાર્ભિકં ચૈનં દ્વિજાનામપમૃજયતે ॥ ૨.૨૭ ॥

स्वाध्यायेन व्रतैर्लोमैस्त्रैविद्यैनेजयथा सुतेः ।
 मलायज्ञैश्च यज्ञैश्च ब्राह्मीयं क्रियते तनुः ॥ २.२८ ॥
 प्राङ्नाभिर्वर्धनात्पुंसो जातकर्म विधीयते ।
 मन्त्रवत्प्राशनं यास्य छिरण्यमधुसर्पिषाम् ॥ २.२९ ॥
 नामधेयं दशम्यां तु द्वादश्यां वाऽस्य कारयेत् ।
 पुण्ये तिथौ मुहूर्ते वा नक्षत्रे वा गुणान्विते ॥ २.३० ॥
 मङ्गल्यं ब्राह्मणस्य स्यात्क्षत्रियस्य बलान्वितम् ।
 वैश्यस्य धनसंयुक्तं शूद्रस्य तु जुगुप्सितम् ॥ २.३१ ॥
 शर्मवद्ब्राह्मणस्य स्याद्वाङ्मो रक्षासमन्वितम् । राज्ञा
 वैश्यस्य पुष्टिसंयुक्तं शूद्रस्य प्रेष्यसंयुतम् ॥ २.३२ ॥
 स्त्रीणां सुभौधमङ्कुरं विस्पष्टार्थं मनोहरम् ।
 मङ्गल्यं दीर्घवर्णान्तमाशीर्वादाभिधानवत् ॥ २.३३ ॥
 यतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशोर्निष्ठमणं गृहात् ।
 षष्ठेऽन्नप्राशनं मासि यद्वैष्टे मङ्गलं कुले ॥ २.३४ ॥
 यूडाकर्म द्विजातीनां सर्वेषामेव धर्मतः ।
 प्रथमेऽब्दे तृतीये वा कर्तव्यं श्रुतियोदनात् ॥ २.३५ ॥ श्रुतिनोदनात्
 गर्भाष्टमेऽब्दे कुर्वीत ब्राह्मणस्यौपनायनम् ।
 गर्भाष्टिकादशे राज्ञो गर्भात्तु द्वादशे विशः ॥ २.३६ ॥
 ब्रह्मवर्चसकामस्य कार्यो विप्रस्य पञ्चमे ।
 राज्ञो बलार्थिनः षष्ठे वैश्यस्यैवार्थिनोऽष्टमे ॥ २.३७ ॥
 आ षोडशाद्ब्राह्मणस्य सावित्री नातिवर्तते ।
 आ द्वाविंशात्क्षत्रबन्धोरा यतुर्विंशतेर्विशः ॥ २.३८ ॥
 अत उर्ध्वं त्रयोऽप्येते यथाकालमसंस्कृताः ।
 सावित्रीपतिता प्रात्या भवन्त्यार्यविगर्हिताः ॥ २.३९ ॥
 नैतैरपूतैर्विधिवदाप्यपि हि कर्हि चित् ।
 ब्राह्मणान् यौनांश्च सम्बन्धान्नायरेद्ब्राह्मणः सः ॥ २.४० ॥ ब्राह्मणैः सः
 काष्ण्णैरौरवबास्तानि यर्माणि ब्रह्मचारिणः ।

વસીરન્નાનુપૂર્વ્યેણ શાણક્ષૌમાવિકાનિ ચ ॥ ૨.૪૧ ॥
 મૌઞ્જી ત્રિવૃત્સમા શ્વક્ષણા કાર્યા વિપ્રસ્ય મેખલા ।
 ક્ષત્રિયસ્ય તુ મૌર્વી જયા વૈશ્યસ્ય શણતાન્તવી ॥ ૨.૪૨ ॥
 મુઞ્જાલાભે તુ કર્તવ્યાઃ કુશાશ્મન્તકબલ્વજૈઃ ।
 ત્રિવૃતા ગ્રન્થિનૈકેન ત્રિભિઃ પઞ્ચભિરેવ વા ॥ ૨.૪૩ ॥
 કાર્પાસમુપવીતં સ્યાદ્વિપ્રસ્યૌર્ધ્વવૃતં ત્રિવૃત્ ।
 શણસૂત્રમયં રાણો વૈશ્યસ્યાવિકસૌત્રિકમ્ ॥ ૨.૪૪ ॥
 બ્રાહ્મણો ભૈલ્વપાલાશૌ ક્ષત્રિયો વાટખાદિરૌ ।
 પૈલવૌદુમ્બરૌ વૈશ્યો દણ્ડાનર્હન્તિ ધર્મતઃ ॥ ૨.૪૫ ॥
 કેશાન્તિકો બ્રાહ્મણસ્ય દણ્ડઃ કાર્યઃ પ્રમાણતઃ ।
 લલાટસમ્મિતો રાણઃ સ્યાતુ નાસાન્તિકો વિશઃ ॥ ૨.૪૬ ॥
 ઋજવસ્તે તુ સર્વે સ્યુરવ્રણાઃ સૌમ્યદર્શનાઃ ।
 અનુદ્વેગકરા નૃણાં સત્વચોડનગ્નિદૂષિતાઃ ॥ ૨.૪૭ ॥
 પ્રતિગૃહ્યેષ્ણિતં દણ્ડમુપસ્થાય ચ ભાસ્કરમ્ ।
 પ્રદક્ષિણં પરીત્યાગ્નિ ચરેદ્ભૈક્ષં યથાવિધિ ॥ ૨.૪૮ ॥
 ભવત્પૂર્વં ચરેદ્ભૈક્ષમુપનીતો દ્વિજોત્તમઃ ।
 ભવન્મધ્યં તુ રાજન્યો વૈશ્યસ્તુ ભવદુત્તરમ્ ॥ ૨.૪૯ ॥
 માતરં વા સ્વસારં વા માતુર્વા ભગિનીં નિજામ્ ।
 ભિક્ષેત ભિક્ષાં પ્રથમં યા ચૈનં નાવમાનયેત્ ॥ ૨.૫૦ ॥
 સમાહૃત્ય તુ તદ્ભૈક્ષં યાવદન્નમમાયયા । યાવદર્થં
 નિવેદ્ય ગુરવેડશ્રીયાદાયમ્ય પ્રાઙ્મુખઃ શુચિઃ ॥ ૨.૫૧ ॥
 આયુષ્યં પ્રાઙ્મુખો ભુઙ્ક્તે યશસ્યં દક્ષિણામુખઃ ।
 શ્રિયં પ્રત્યઙ્મુખો ભુઙ્ક્તે ઋતં ભુઙ્ક્તે હ્યુદઙ્મુખઃ ॥ ૨.૫૨ ॥
 ઉપસ્પૃશ્ય દ્વિજો નિત્યમન્નમદ્યાત્સમાહિતઃ ।
 ભુક્ત્વા ચૌપસ્પૃશેત્સમ્યગ્દ્ભિઃ ખાનિ ચ સંસ્પૃશેત્ ॥ ૨.૫૩ ॥
 પૂજયેદશનં નિત્યમદ્યાઘ્યૈતદકુત્સયન્ ।
 દૃષ્ટ્વા હૃષ્યેત્પ્રસીદેચ્ય પ્રતિનન્દેચ્ય સર્વશઃ ॥ ૨.૫૪ ॥

પૂજિતં હ્યશનં નિત્યં બલમૂર્જં ચ યચ્છતિ ।
 અપૂજિતં તુ તદ્ભુક્તમુભયં નાશયેદિદમ્ ॥ ૨.૫૫ ॥
 નૌચ્છિષ્ઠે કસ્ય ચિદ્ધાન્નાદાદેતત્તથાઽન્તરા ।
 ન ચૈવાત્યશનં કુર્યાન્ન ચૌચ્છિષ્ઠઃ ક્વ ચિદ્બ્રજેત્ ॥ ૨.૫૬ ॥
 અનારોગ્યમનાયુષ્યમસ્વર્ગ્યં ચાતિભોજનમ્ ।
 અપુણ્યં લોકવિદ્વિષ્ઠે તસ્માત્તત્પરિવર્જયેત્ ॥ ૨.૫૭ ॥
 બ્રાહ્મણો વિપ્રસ્તીર્યેન નિત્યકાલમુપસ્મૃશેત્ ।
 કાયત્રૈદશિકાભ્યાં વા ન પિત્રેણ કદા ચન ॥ ૨.૫૮ ॥
 અઙ્ગુષ્ઠમૂલસ્ય તલે બ્રાહ્મં તીર્થં પ્રચક્ષતે ।
 કાયમઙ્ગુલિમૂલેઽગ્રે દેવં પિત્ર્યં તથોરધઃ ॥ ૨.૫૯ ॥
 ત્રિરાયામેદપઃ પૂર્વં દ્વિઃ પ્રમૃજયાત્તતો મુખમ્ ।
 ખાનિ ચૈવ સ્પૃશેદ્દ્ભિરાત્માનં શિર એવ ચ ॥ ૨.૬૦ ॥
 અનુષ્ણાભિરઠ્ઠેનાભિરદ્ભિસ્તીર્યેન ધર્મવિત્ ।
 શૌચેપ્સુઃ સર્વદાઽયામેદેકાન્તે પ્રાગુદ્ઘ્રમુખઃ ॥ ૨.૬૧ ॥
 હૃદ્ગાભિઃ પૂયતે વિપ્રઃ કણ્ઠગાભિસ્તુ ભૂમિપઃ ।
 વૈશ્યોઽદ્ભિઃ પ્રાશિતાભિસ્તુ શૂદ્રઃ સ્પૃષ્ટાભિરન્તતઃ ॥ ૨.૬૨ ॥
 ઉદ્ધૃતે દક્ષિણે પાણાવુપવીત્યૌચ્યતે દ્વિજઃ ।
 સવ્યે પ્રાચીનાવીતી નિવીતી કણ્ઠસજ્જને ॥ ૨.૬૩ ॥
 મેખલામજિનં દણ્ડમુપવીતં કમાણ્ડલુમ્ ।
 અપ્સુ પ્રાસ્ય વિનષ્ટાનિ ગૃહીતાન્યાનિ મન્ત્રવત્ ॥ ૨.૬૪ ॥
 કેશાન્તઃ ષોડશે વર્ષે બ્રાહ્મણસ્ય વિધીયતે ।
 રાજન્યબન્ધોદ્ધર્વાવિશે વૈશ્યસ્ય દ્યુધિકે મતઃ ॥ ૨.૬૫ ॥
 અમન્ત્રિકા તુ કાર્યેયં સ્ત્રીણામાવૃદ્ધશેષતઃ ।
 સંસ્કારાર્થં શરીરસ્ય યથાકાલં યથાક્રમમ્ ॥ ૨.૬૬ ॥
 વૈવાહિકો વિધિઃ સ્ત્રીણાં સંસ્કારો વૈદિકઃ સ્મૃતઃ ।
 પતિસેવા ગુરૌ વાસો ગૃહાર્થોઽગ્નિપરિક્રિયા ॥ ૨.૬૭ ॥
 એષ પ્રોક્તો દ્વિજાતીનામૌપનાયનિકો વિધિઃ ।
 ઉત્પત્તિવ્યગ્જકઃ પુણ્યઃ કર્મયોગં નિબોધત ॥ ૨.૬૮ ॥

ઉપનીયં ગુરુઃ શિષ્યં શિક્ષયેત્શૌચમાદિતઃ ।
 આચારમગ્નિકાર્યં ચ સંધ્યૌપાસનમેવ ચ ॥ ૨.૬૯ ॥
 અધ્યેષ્યમાણસ્તવાચાન્તો યથાશાસ્ત્રમુદ્ઘુખઃ ।
 બ્રહ્માઞ્જલિકૃતોઽધ્યાપ્યો લઘુવાસા જિતૈન્દ્રિયઃ ॥ ૨.૭૦ ॥
 બ્રહ્મારમ્ભેઽવસાને ચ પાદૌ ગ્રાહ્યૌ ગુરોઃ સદા ।
 સંહત્ય હસ્તાવધ્યેયં સ હિ બ્રહ્માઞ્જલિઃ સ્મૃતઃ ॥ ૨.૭૧ ॥
 વ્યત્યસ્તપાણિના કાર્યમુપસાઙ્ગહણં ગુરોઃ ।
 સવ્યેન સવ્યઃ સ્પ્રષ્ટવ્યો દક્ષિણેન ચ દક્ષિણઃ ॥ ૨.૭૨ ॥
 અધ્યેષ્યમાણં તુ ગુરુર્નિત્યકાલમતન્દ્રિતઃ ।
 અધીષ્વ ભો ઇતિ બ્રૂયાદ્ધિરામોઽસ્તિવતિ ચારમેત્ ॥ ૨.૭૩ ॥
 બ્રહ્મણઃ પ્રણવં કુર્યાદાદાવન્તે ચ સર્વદા ।
 સ્રવત્યનોકૃતં પૂર્વં પરસ્તાશ્ચ વિશીર્યતિ ॥ ૨.૭૪ ॥
 પ્રાક્કૂલાન્ પર્યુપાસીનઃ પવિત્રૈશ્ચૈવ પાવિતઃ ।
 પ્રાણાયામૈસ્ત્રિભિઃ પૂતસ્તત ઓં । કારમર્હતિ ॥ ૨.૭૫ ॥
 અકારં ચાધ્યુકારં ચ મકારં ચ પ્રજાપતિઃ ।
 વેદત્રયાન્નિરદ્યુહદ્ભૂર્ભુવઃ સ્વરિતીતિ ચ ॥ ૨.૭૬ ॥
 ત્રિભ્ય એવ તુ વેદેભ્યઃ પાદં પાદમદ્યુહત્ ।
 તદિત્યર્ચોઽસ્થાઃ સાવિત્ર્યાઃ પરમેષ્ઠી પ્રજાપતિઃ ॥ ૨.૭૭ ॥
 એતદક્ષરમેતાં ચ જપન્ વ્યાહૃતિપૂર્વિકામ્ ।
 સંધ્યથોર્વેદવિદ્વિપ્રો વેદપુણ્યેન યુજ્યતે ॥ ૨.૭૮ ॥
 સહસ્રકૃત્યસ્ત્વભ્યસ્ય બહિરેતત્રિકં દ્વિજઃ ।
 મહતોઽપ્યેનસો માસાત્ત્વચૈવાહિર્વિમુચ્યતે ॥ ૨.૭૯ ॥
 એતયાઋચા વિસંયુક્તઃ કાલે ચ ક્વિચયા સ્વયા ।
 બ્રહ્મક્ષત્રિયવિદ્યોર્નિર્ગર્હણાં યાતિ સાધુષુ ॥ ૨.૮૦ ॥
 ઓંકારપૂર્વિકાસ્તિસ્રો મહાવ્યાહૃતયોઽવ્યયાઃ ।
 ત્રિપદા ચૈવ સાવિત્રી વિજ્ઞેયં બ્રહ્મણો મુખમ્ ॥ ૨.૮૧ ॥
 યોઽધીતેઽહન્યહન્યેતાં ત્રીણિ વર્ષાણ્યતન્દ્રિતઃ ।

સ બ્રહ્મ પરમભ્યેતિ વાયુભૂતઃ ખમૂર્તિમાન્ ॥ ૨.૮૨ ॥

એકાક્ષરં પરં બ્રહ્મ પ્રાણાયામઃ પરં તપઃ ।

સાવિત્ર્યાસ્તુ પરં નાસ્તિ મૌનાત્સત્યં વિશિષ્યતે ॥ ૨.૮૩ ॥

ક્ષરન્તિ સર્વા વૈદિક્યો જુહોતિયજતિક્રિયાઃ ।

અક્ષરં દુષ્કરં જ્ઞેયં બ્રહ્મ ચૈવ પ્રજાપતિઃ ॥ ૨.૮૪ ॥ અક્ષરં ત્વક્ષરં જ્ઞેયં

વિધિયજ્ઞાજજપયજ્ઞો વિશિષ્ટો દશભિર્ગુણૈઃ ।

ઉપાંશુઃ સ્યાત્સતગુણઃ સાહસ્રો માનસઃ સ્મૃતઃ ॥ ૨.૮૫ ॥

યે પાકયજ્ઞાઃ ચત્વારો વિધિયજ્ઞસમન્વિતાઃ ।

સર્વે તે જપયજ્ઞસ્ય કલાં નાર્હન્તિ ષોડશીમ્ ॥ ૨.૮૬ ॥

જપ્યેનૈવ તુ સંસિધ્યેદ્બ્રાહ્મણો નાત્ર સંશયઃ ।

કુર્યાદન્યત્ર વા કુર્યાન્ મૈત્રો બ્રાહ્મણ ઉચ્યતે ॥ ૨.૮૭ ॥

ઇન્દ્રિયાણાં વિચરતાં વિષયેષ્વપહારિષુ ।

સંયમે યત્રમાતિષ્ઠેદ્ધિદ્ધાન્ યન્તૈવ વાજિનામ્ ॥ ૨.૮૮ ॥

એકાદશેન્દ્રિયાણ્યાદુર્યાનિ પૂર્વે મનીષિણઃ ।

તાનિ સમ્યક્પ્રવક્ષ્યામિ યથાવદનુપૂર્વશઃ ॥ ૨.૮૯ ॥

શ્રોત્રં ત્વક્યક્ષુષી જિહ્વા નાસિકા ચૈવ પગ્ચમી ।

પાયૂપસ્થં હસ્તપાદં વાક્યૈવ દશમી સ્મૃતા ॥ ૨.૯૦ ॥

બુદ્ધીન્દ્રિયાણિ પગ્ચૈષાં શ્રોત્રાદીન્યનુપૂર્વશઃ ।

કર્મેન્દ્રિયાણિ પગ્ચૈષાં પાત્વાદીનિ પ્રચક્ષતે ॥ ૨.૯૧ ॥

એકાદશં મનો જ્ઞેયં સ્વગુણૈર્નૌભયાત્મકમ્ ।

યસ્મિન્ જિતે જિતાવેતૌ ભવતઃ પગ્ચકૌ ગણૌ ॥ ૨.૯૨ ॥

ઇન્દ્રિયાણાં પ્રસડ્ગેન દોષં ઋચ્છત્યસંશયમ્ ।

સંનિયમ્ય તુ તાન્યેવ તતઃ સિદ્ધિં નિગચ્છતિ ॥ ૨.૯૩ ॥

ન જાતુ કામઃ કામાનામુપભોગેન શામ્યતિ ।

હવિષા કૃષ્ણવર્ત્મૈવ ભૂય એવાભિવર્ધતે ॥ ૨.૯૪ ॥

યશ્ચૈતાન્ પ્રાપ્નુયાત્સર્વાન્ યશ્ચૈતાન્ કેવલાંસ્ત્યજેત્ ॥

પ્રાપ્ણાત્સર્વકામાનાં પરિત્યાગો વિશિષ્યતે ॥ ૨.૯૫ ॥

ન તથૈતાનિ શક્યન્તે સંનિયન્તુમસેવથા ॥

વિષયેષુ પ્રજુષ્ટાનિ યથા જ્ઞાનેન નિત્યશઃ ॥ ૨.૯૬ ॥

વેદાસ્ત્યાગશ્ચ યજ્ઞાશ્ચ નિયમાશ્ચ તપાંસિ ચ ।

ન વિપ્રદુષ્ટભાવસ્ય સિદ્ધિં ગચ્છતિ કર્હિ ચિત્ ॥ ૨.૯૭ ॥

શ્રુત્વા સ્પૃષ્ટ્વા ચ દૃષ્ટ્વા ચ ભુક્ત્વા ઘ્રાત્વા ચ યો નરઃ ।

ન હૃષ્યતિ ગ્લાયતિ વા સ વિજ્ઞેયો જિતૈન્દ્રિયઃ ॥ ૨.૯૮ ॥

ઇન્દ્રિયાણાં તુ સર્વેષાં યદ્યેકં ક્ષરતીન્દ્રિયમ્ ।

તેનાસ્ય ક્ષરતિ પ્રજ્ઞા દૃતેઃ પાદાદિવોદકમ્ ॥ ૨.૯૯ ॥

વશે કૃત્વેન્દ્રિયગ્રામં સંયમ્ય ચ મનસ્તથા ।

સર્વાન્ સંસાધયેદર્થાનક્ષિણ્વન્ યોગતસ્તનુમ્ ॥ ૨.૧૦૦ ॥

પૂર્વાં સંધ્યાં જપંસ્તિષ્ઠેત્સાવિત્રીમાડર્કદર્શનાત્ ।

પશ્ચિમાં તુ સમાસીનઃ સમ્યગૃક્ષવિભાવનાત્ ॥ ૨.૧૦૧ ॥ પશ્ચિમાં તુ સદાસીત

પૂર્વાં સંધ્યાં જપંસ્તિષ્ઠત્રૈશમેનો વ્યપોહતિ ।

પશ્ચિમાં તુ સમાસીનો મલં હન્તિ દિવાકૃતમ્ ॥ ૨.૧૦૨ ॥

ન તિષ્ઠતિ તુ યઃ પૂર્વાં નૌપાસ્તે યશ્ચ પશ્ચિમામ્ ।

સ શૂદ્રવદ્ભિષ્કાર્યઃ સર્વસ્માદ્વિજકર્મણઃ ॥ ૨.૧૦૩ ॥

અપાં સમીપે નિયતો નૈત્યકં વિધિમાસ્થિતઃ ।

સાવિત્રીમાધ્યધીયીત ગત્વાડરણ્યં સમાહિતઃ ॥ ૨.૧૦૪ ॥

વેદૌપકરણે ચૈવ સ્વાધ્યાયે ચૈવ નૈત્યકે ।

નાનુરોધોડસ્ત્યનધ્યાયે હોમમન્ત્રેષુ ચૈવ હિ ॥ ૨.૧૦૫ ॥

નૈત્યકે નાસ્ત્યનધ્યાયો બ્રહ્મસત્રં હિ તત્સ્મૃતમ્ ॥

બ્રહ્માહુતિહુતં પુણ્યમનધ્યાયવષટ્કૃતમ્ ॥ ૨.૧૦૬ ॥

યઃ સ્વાધ્યાયમધીતેડબ્દં વિધિના નિયતઃ શુચિઃ ।

તસ્ય નિત્યં ક્ષરત્યેષ પયો દધિ ઘૃતં મધુ ॥ ૨.૧૦૭ ॥

અગ્નીન્ધનં ભૈક્ષયર્થામધઃશય્યાં ગુરોર્હિતમ્ ।

આ સમાવર્તનાત્કુર્યાત્કૃતોપનયનો દ્વિજઃ ॥ ૨.૧૦૮ ॥

આચાર્યપુત્રઃ શુશ્રૂષુર્જાનદો ધાર્મિકઃ શુચિઃ ।

આમઃ શક્તોડર્થદઃ સાધુઃ સ્વોડધ્યાયા દશ ધર્મતઃ ॥ ૨.૧૦૯ ॥

નાપૃષ્ઠઃ કસ્ય ચિદ્બ્રૂયાત્ર ચાન્યાયેન પૃષ્ઠતઃ ।

જાનત્રપિ હિ મેધાવી જડવલ્લોક આચરેત્ ॥ ૨.૧૧૦ ॥

અધર્મેણ ચ યઃ પ્રાહ યશ્ચાધર્મેણ પૃષ્ઠતિ ।

તયોરન્યતરઃ પ્રૈતિ વિદ્વેષં વાડધિગચ્છતિ ॥ ૨.૧૧૧ ॥

ધર્માર્થો યત્ર ન સ્યાતાં શુશ્રૂષા વાડપિ તદ્વિધા ।

તત્ર વિદ્યા ન વક્ત્ર્યા શુભં બીજમિવૌષરે ॥ ૨.૧૧૨ ॥

વિદ્યયૈવ સમં કામં મર્તવ્યં બ્રહ્મવાદિના ।

આપદ્યપિ હિ ધોરાયાં ન ત્વેનામિરિણે વપેત્ ॥ ૨.૧૧૩ ॥

વિદ્યા બ્રાહ્મણમેત્યાહ શેવધિસ્તેડસ્મિ રક્ષ મામ્ । શેવધિષ્ટેડસ્મિ

અસૂયકાય માં માદાસ્તથા સ્યાં વીર્યવત્તમા ॥ ૨.૧૧૪ ॥

યમેવ તુ શુચિં વિદ્યાન્નિયતબ્રહ્મચારિણમ્ । વિદ્યા નિયતં બ્રહ્મચારિણમ્

તસ્મૈ માં બ્રૂહિ વિપ્રાય નિધિપાયાપ્રમાદિને ॥ ૨.૧૧૫ ॥

બ્રહ્મ યસ્ત્વનનુજ્ઞાતમધીયાનાદવાપ્રુયાત્ ।

સ બ્રહ્મસ્તેયસંયુક્તો નરકં પ્રતિપદ્યતે ॥ ૨.૧૧૬ ॥

લૌકિકં વૈદિકં વાડપિ તથાડધ્યાત્મિકમેવ વા ।

આદદીત યતો જ્ઞાનં તં પૂર્વમભિવાદ્યેત્ ॥ ૨.૧૧૭ ॥

સાવિત્રીમાત્રસારોડપિ વરં વિપ્રઃ સુચન્નિતઃ ।

નાયન્નિતસ્ત્રિવેદોડપિ સર્વાશી સર્વવિક્કયી ॥ ૨.૧૧૮ ॥

શય્યાડડસનેડધ્યાયરિતે શ્રેયસા ન સમાવિશેત્ ।

શય્યાડડસનસ્થશ્ચૈવેનં પ્રત્યુત્થાયાભિવાદ્યેત્ ॥ ૨.૧૧૯ ॥

ઉર્ધ્વં પ્રાણા હ્યુત્કમન્તિ યૂનઃ સ્થવિર આયતિ ।

પ્રત્યુત્થાનાભિવાદાભ્યાં પુનસ્તાન્ પ્રતિપદ્યતે ॥ ૨.૧૨૦ ॥

અભિવાદનશીલસ્ય નિત્યં વૃદ્ધોપસેવિનઃ ।

યત્વારિ તસ્ય વર્ધન્તે આયુર્ધર્મો યશો બલમ્ ॥ ૨.૧૨૧ ॥ યત્વારિ સમ્પ્રવર્ધન્તે

અભિવાદાત્પરં વિપ્રો જ્યાયાંસમભિવાદયન્ ।

અસૌ નામાહમસ્મીતિ સ્વં નામ પરિકીર્તયેત્ ॥ ૨.૧૨૨ ॥

નામધેયસ્ય યે કે ચિદભિવાદં ન જાનતે ।
 તાન્ પ્રાણોડહમિતિ બ્રૂયાત્સ્ત્રયઃ સર્વાસ્તથૈવ ચ ॥ ૨.૧૨૩ ॥
 ભોઃશબ્દં કીર્તયેદન્તે સ્વસ્ય નામ્નોડભિવાદને ।
 નામ્નાં સ્વરૂપભાવો હિ ભોભાવ ઋષિભિઃ સ્મૃતઃ ॥ ૨.૧૨૪ ॥
 આયુષ્માન્ ભવ સૌમ્યૈતિ વાચ્યો વિપ્રોડભિવાદને ।
 અકારશ્ચાસ્ય નામ્નોડન્તે વાચ્યઃ પૂર્વાક્ષરઃ પ્લુતઃ ॥ ૨.૧૨૫ ॥
 યો ન વેત્યભિવાદસ્ય વિપ્રઃ પ્રત્યભિવાદનમ્ ।
 નાભિવાદઃ સ વિદુષા યથા શૂદ્રસ્તથૈવ સઃ ॥ ૨.૧૨૬ ॥
 બ્રાહ્મણં કુશલં પૃચ્છેત્ક્ષત્રબન્ધુમનામયમ્ ।
 વૈશ્યં ક્ષેમં સમાગમ્ય શૂદ્રમારોગ્યમેવ ચ ॥ ૨.૧૨૭ ॥
 અવાચ્યો દીક્ષિતો નામ્ના યવીયાનપિ યો ભવેત્ ।
 ભોભવત્પૂર્વકં ત્વેનમભિભાષેત ધર્મવિત્ ॥ ૨.૧૨૮ ॥
 પરપત્ની તુ યા સ્ત્રી સ્યાદસમ્બન્ધા ચ યોનિતઃ ।
 તાં બ્રૂયાદ્ભવતીત્યેવં સુભગે ભગિનીતિ ચ ॥ ૨.૧૨૯ ॥
 માતુલાંશ્ચ પિતૃવ્યાંશ્ચ શ્વશુરાન્ ઋત્વિજો ગુરુન્ ।
 અસાવહમિતિ બ્રૂયાત્પ્રત્યુત્થાય યવીયસઃ ॥ ૨.૧૩૦ ॥
 માતૃશ્વસા માતુલાની શ્વશ્રૂરથ પિતૃશ્વસા ।
 સમ્પૂજ્યા ગુરુપત્નીવત્સમાસ્તા ગુરુભાર્યયા ॥ ૨.૧૩૧ ॥
 બ્રાતૃભાર્યૌપિસડગ્રાહ્યા સવર્ણાડહન્યહન્યપિ ।
 વિપ્રોષ્ય તૂપસડગ્રાહ્યા જ્ઞાતિસમ્બન્ધિયોષિતઃ ॥ ૨.૧૩૨ ॥
 પિતૃભગિન્યાં માતૃશ્ચ જ્યાયસ્યાં ચ સ્વસર્યપિ ।
 માતૃવદ્વૃત્તિમાતિષ્ઠેન્ માતા તાભ્યો ગરીયસી ॥ ૨.૧૩૩ ॥
 દશાબ્દાખ્યં પૌરસાખ્યં પગ્ચાબ્દાખ્યં કલાભૃતામ્ ।
 ત્ર્યબ્દપૂર્વં શ્રોત્રિયાણાં સ્વલ્પેનાપિ સ્વયોનિષ્ઠુ ॥ ૨.૧૩૪ ॥
 બ્રાહ્મણં દશવર્ષં તુ શતવર્ષં તુ ભૂમિપમ્ ।
 પિતાપુત્રૌ વિજાનીયાદ્બ્રાહ્મણસ્તુ તયોઃ પિતા ॥ ૨.૧૩૫ ॥
 વિત્તં બન્ધુર્વયઃ કર્મ વિદ્યા ભવતિ પગ્ચમી ।
 એતાનિ માન્યસ્થાનાનિ ગરીયો યદ્યદુત્તરમ્ ॥ ૨.૧૩૬ ॥ માનસ્થાનાનિ

पञ्चानां त्रिषु वर्णेषु भूयांसि गुणवन्ति य ।
 यत्र स्युः सोऽत्र मानार्हः शूद्रोऽपि दशर्मी गतः ॥ २.१३७ ॥
 यङ्किणो दशमीस्थस्य रोगिणो भारिणः स्त्रियाः ।
 स्नातकस्य च राज्ञश्च पन्था देवो वरस्य च ॥ २.१३८ ॥
 तेषां तु समवेतानां मान्यौ स्नातकपार्थिवौ ।
 राजस्नातकयोश्चैव स्नातको नृपमानभाक् ॥ २.१३९ ॥
 उपनीय तु यः शिष्यं वेदमध्यापयेद्द्विजः ।
 सकल्पं सरलस्यं च तमाचार्यं प्रयक्षते ॥ २.१४० ॥
 ओकदेशं तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः ।
 योऽध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥ २.१४१ ॥
 निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधि ।
 सम्भावयति यात्रेन स विप्रो गुरुरुच्यते ॥ २.१४२ ॥
 अग्न्याघेयं पाकयज्ञानग्निष्टोमादिकान् मभ्यान् ।
 यः करोति वृत्तो यस्य स तस्यर्त्विगिहोच्यते ॥ २.१४३ ॥
 य आवृणोत्यवितथं ब्रह्मणा श्रवणावुभौ ।
 स माता स पिता ज्ञेयस्तं न द्रुज्येत्तदा यन ॥ २.१४४ ॥
 उपाध्यायान् दशार्य आचार्याणां शतं पिता ।
 सडस्रं तु पितृन् माता गौरवेणातिरिच्यते ॥ २.१४५ ॥
 उत्पादकब्रह्मदात्रोर्गरीयान् ब्रह्मदः पिता ।
 ब्रह्मजन्म हि विप्रस्य प्रेत्य यैव यः शाश्वतम् ॥ २.१४६ ॥
 कामान् माता पिता यैनं यदुत्पादयतो मिथः ।
 सम्भूतिं तस्य तां विद्याद्यद्योनावभिजायते ॥ २.१४७ ॥
 आचार्यस्त्वस्य यां जातिं विधिवद्वेदपादगः ।
 उत्पादयति सावित्र्या सा सत्या साऽजराऽमरा ॥ २.१४८ ॥
 अल्पं वा बहु वा यस्य श्रुतस्यौपकरोति यः ।
 तमपीड गुरुं विद्याश्रुतौपकियया तथा ॥ २.१४९ ॥
 ब्राह्मस्य जन्मनः कर्ता स्वधर्मस्य च शासिता ।

બાલોઽપિ વિપ્રો વૃદ્ધસ્ય પિતા ભવતિ ધર્મતઃ ॥ ૨.૧૫૦ ॥

અધ્યાપયામાસ પિતૃન્ શિશુરાઙ્ગિરસઃ કવિઃ ।

પુત્રકા ઇતિ હૌવાચ જ્ઞાનેન પરિગૃહ્ય તાન્ ॥ ૨.૧૫૧ ॥

તે તમર્થમપૃચ્છન્ત દેવાનાગતમન્યવઃ ।

દેવાશ્ચૈતાન્ સમેત્યૌચુર્ન્યાય્યં વઃ શિશુરુક્તવાન્ ॥ ૨.૧૫૨ ॥

અણો ભવતિ વૈ બાલઃ પિતા ભવતિ મન્ત્રદઃ ।

અણં હિ બાલમિત્યાહુઃ પિતેત્યેવ તુ મન્ત્રદમ્ ॥ ૨.૧૫૩ ॥

ન હાયનૈર્ન પલિતૈર્ન વિત્તેન ન બન્ધુભિઃ ।

ઋષયશ્ચકિરે ધર્મ યોઽનૂયાનઃ સ નો મહાન્ ॥ ૨.૧૫૪ ॥

વિપ્રાણાં જ્ઞાનતો જયૈષ્ઠ્યં ક્ષત્રિયાણાં તુ વીર્યતઃ ।

વૈશ્યાનાં ધાન્યધનતઃ શૂદ્રાણામેવ જન્મતઃ ॥ ૨.૧૫૫ ॥

ન તેન વૃદ્ધો ભવતિ યેનાસ્ય પલિતં શિરઃ ।

યો વૈ યુવાઽપ્યધીયાનસ્તં દેવાઃ સ્થવિરં વિદુઃ ॥ ૨.૧૫૬ ॥

યથા કાષ્ઠમયો હસ્તી યથા ચર્મમયો મૃગઃ ।

યશ્ચ વિપ્રોઽનધીયાનસ્ત્રયસ્તે નામ બિભ્રતિ ॥ ૨.૧૫૭ ॥

યથા ષણ્ઢોઽકુલઃ સ્ત્રીષુ યથા ગૌર્ગવિ ચાકુલા ।

યથા ચાણ્ઢોઽકુલં દાનં તથા વિપ્રોઽનૃયોઽકુલઃ ॥ ૨.૧૫૮ ॥

અહિંસયૈવ ભૂતાનાં કાર્યં શ્રેયોઽનુશાસનમ્ ।

વાક્યૈવ મધુરા શ્લક્ષણા પ્રયોજ્યા ધર્મમિચ્છતા ॥ ૨.૧૫૯ ॥

યસ્ય વાઙ્મનસી શુદ્ધે સમ્યગ્ગુપ્તે ચ સર્વદા ।

સ વૈ સર્વમવાપ્નોતિ વેદાન્તોપગતં ફલમ્ ॥ ૨.૧૬૦ ॥

નારંતુદઃ સ્યાદાર્તોઽપિ ન પરદ્રોહકર્મધીઃ ।

યયાઽસ્યોદ્વિજતે વાચા નાલોક્યાં તામુદીર્યેત્ ॥ ૨.૧૬૧ ॥

સમ્માનાદ્બ્રાહ્મણો નિત્યમુદ્વિજેત વિષાદિવ ।

અમૃતસ્યેવ ચાકાક્ષ્ણેદવમાનસ્ય સર્વદા ॥ ૨.૧૬૨ ॥

સુખં હ્યવમતઃ શેતે સુખં ચ પ્રતિબુદ્ધ્યતે ॥

સુખં ચરતિ લોકેઽસ્મિન્નવમન્તા વિનશ્યતિ ॥ ૨.૧૬૩ ॥

अनेन कर्मयोगेन संस्कृतात्मा द्विजः शनैः ।
 गुरौ वसन् सञ्चिनुयाद्ब्रह्माधिगमिकं तपः ॥ २.१६४ ॥
 तपोविशेषैर्विविधैर्गतैश्च विधियोदितैः ।
 वेदः कृत्स्नोऽधिगन्तव्यः सरलस्थो द्विजन्मना ॥ २.१६५ ॥
 वेदमेव सदाऽभ्यस्येत्तपस्तप्यन् द्विजोत्तमः ।
 वेदाभ्यासो हि विप्रस्य तपः परमिद्धीयते ॥ २.१६६ ॥
 आ डैव स नष्ठाग्नेभ्यः परमं तप्यते तपः ।
 यः सञ्च्यपि द्विजोऽधीते स्वाध्यायं शङ्कितोऽन्वयम् ॥ २.१६७ ॥
 योऽनधीत्य द्विजो वेदमन्यत्र कुरुते श्रमम् ।
 स ज्वलेत् शूद्रत्वमाशु गच्छति सान्वयः ॥ २.१६८ ॥
 मातुरग्रेऽधिजननं द्वितीयं मौञ्जिबन्धने ।
 तृतीयं यज्ञदीक्षायां द्विजस्य श्रुतियोदनात् ॥ २.१६९ ॥
 तत्र यद्ब्रह्मजन्मास्य मौञ्जबन्धनचिह्नितम् ।
 तत्रास्य माता सावित्री पिता त्वाचार्य उच्यते ॥ २.१७० ॥
 वेदप्रदानादाचार्यं पितरं परियक्षते ।
 न ह्यस्मिन् युज्यते कर्म किञ्चिद्वा मौञ्जिबन्धनात् ॥ २.१७१ ॥
 नाभिव्याडारयेद्ब्रह्म स्वधानिनयनादृते ।
 शूद्रेण हि समस्तावधावद्वेदे न जायते ॥ २.१७२ ॥
 कृतौपनयनस्यास्य व्रतादेशनमिष्यते ।
 ब्रह्मणो गृहणं चैव कमेण विधिपूर्वकम् ॥ २.१७३ ॥
 यद्यस्य विहितं यर्म यत्सूत्रं या य मेधला ।
 यो दण्डो यत्थ वसनं तत्तदस्य व्रतेष्वपि ॥ २.१७४ ॥
 सेवेतैर्मास्तु नियमान् ब्रह्मयारी गुरौ वसन् ।
 सन्नियमैर्न्द्रियग्रामं तपोवृद्ध्यर्थमात्मनः ॥ २.१७५ ॥
 नित्यं स्नात्वा शुचिः कुयद्विषिपितृतर्पणम् ।
 देवताभ्यर्चनं चैव समिदाधानमेव च ॥ २.१७६ ॥
 वर्जयेन् मधु मांसं च गन्धं मात्यं रसान् स्त्रियः ।
 शुक्तानि यानि सर्वाणि प्राणिनां चैव हिंसनम् ॥ २.१७७ ॥

અભ્યડ્ગમગ્જનં ચાક્ષણોરુપાનચ્છત્રધારણમ્ ।

કામં ક્રોધં ચ લોભં ચ નર્તનં ગીતવાદનમ્ ॥ ૨.૧૭૮ ॥

ધૂતં ચ જનવાદં ચ પરિવાદં તથાડનુતમ્ ।

સ્ત્રીણાં ચ પ્રેક્ષણાલભમ્ભુપદાતં પરસ્ય ચ ॥ ૨.૧૭૯ ॥ આલભ્યાડવધાતં

એકઃ શયીત સર્વત્ર ન રેતઃ સ્કન્દયેત્કવ ચિત્ ।

કામાધિ સ્કન્દયન્ રેતો હિનસ્તિ વ્રતમાત્મનઃ ॥ ૨.૧૮૦ ॥

સ્વપ્ને સિક્ત્વા બ્રહ્મચારી દ્વિજઃ શુક્રમકામતઃ ।

સ્નાત્વાડર્કમર્યયિત્વા ત્રિઃ પુનર્માભિત્યૃચં જપેત્ ॥ ૨.૧૮૧ ॥

ઉદકુમ્ભં સુમનસો ગોશકૃત્મૃત્તિકાકુશાન્ ।

આહરેદ્યાવદર્થાનિ ભૈક્ષં ચાહરહશ્ચરેત્ ॥ ૨.૧૮૨ ॥

વેદ્યજ્ઞૈરહીનાનાં પ્રશસ્તાનાં સ્વકર્મસુ ।

બ્રહ્મચાર્યાહરેદ્ભૈક્ષં ગૃહેભ્યઃ પ્રયતોડન્વહમ્ ॥ ૨.૧૮૩ ॥

ગુરોઃ કુલે ન ભિક્ષેત ન જ્ઞાતિકુલબન્ધુષુ ।

અલાભે ત્વન્યગૃહાનાં પૂર્વં પૂર્વં વિવર્જયેત્ ॥ ૨.૧૮૪ ॥

સર્વં વાપિ ચરેદ્ગ્રામં પૂર્વોક્તાનામસમ્ભવે ।

નિયમ્ય પ્રયતો વાયમભિશસ્તાંસ્તુ વર્જયેત્ ॥ ૨.૧૮૫ ॥

દૂરાદાહૃત્ય સમિધઃ સન્નિદધ્યાદ્વિહાયસિ ।

સાયં । પ્રાતશ્ચ જુહુયાત્તાભિરગ્નિમતન્દ્રિતઃ ॥ ૨.૧૮૬ ॥

અકૃત્વા ભૈક્ષચરણમસમિધ્ય ચ પાવકમ્ ।

અનાતુરઃ સમરાત્રમવકીર્ણિપ્રતં ચરેત્ ॥ ૨.૧૮૭ ॥

ભૈક્ષેણ વર્તયેન્નિત્યં નૈકાન્નાદી ભવેદ્વ્રતી ।

ભૈક્ષેણ વ્રતિનો વૃત્તિરુપવાસસમા સ્મૃતા ॥ ૨.૧૮૮ ॥

વ્રતવદ્દેવદૈવત્યે પિત્ર્યે કર્માણ્યથર્ષિવત્ ।

કામમભ્યર્થિતોડશ્રીયાદ્વ્રતમસ્ય ન લુપ્યતે ॥ ૨.૧૮૯ ॥

બ્રાહ્મણસ્યૈવ કર્મેતદુપદિષ્ટં મનીષિભિઃ ।

રાજન્યવૈશ્યયોસ્ત્વેવં નૈતત્કર્મ વિધીયતે ॥ ૨.૧૯૦ ॥

ચોદિતો ગુરુણા નિત્યમપ્રચોદિત એવ વા ।

कुर्यादध्ययने यत्प्रमाणार्थस्य छितेषु य ॥ २.१८१ ॥ अध्ययने योगम्

शरीरं यैव वायं य बुद्धीन्द्रियमनांसि य ।

नियम्य प्राञ्जलिस्तिष्ठेद्दीक्षमाणो गुरोर्भुजम् ॥ २.१८२ ॥

नित्यमुद्धृतपाणिः स्यात्साध्याचारः सुसंवृतः ।

आस्यतामिति योक्तः सन्नासीताभिमुपं गुरोः ॥ २.१८३ ॥

डीनान्नवस्त्रवेषः स्यात्सर्वदा गुरुसन्निधौ ।

उत्तिष्ठेत्प्रथमं यास्य यरमं यैव संविशेत् ॥ २.१८४ ॥

प्रतिश्रावणसम्भाषे शयानो न समाचरेत् ।

नासीनो न य भुञ्जानो न तिष्ठन्न पराङ्मुखः ॥ २.१८५ ॥

आसीनस्य स्थितः कुर्यादभिगच्छेत्तु तिष्ठतः ।

प्रत्युद्गम्य त्वाग्रजतः पश्चाद्भावंस्तु धावतः ॥ २.१८६ ॥

पराङ्मुखस्याभिमुप्यो दूरस्थस्येत्य यान्तिकम् ।

प्राण्य तु शयानस्य निदेशे यैव तिष्ठतः ॥ २.१८७ ॥

नीयं शय्याऽऽसनं यास्य नित्यं स्याद्गुरुसन्निधौ ।

गुरोस्तु यक्षुर्विषये न यथेष्टासनो भवेत् ॥ २.१८८ ॥

नौदाडरेदस्य नाम परोक्षमपि केवलम् ।

न यैवास्यानुकुर्वीत गतिभाषितयेष्टितम् ॥ २.१८९ ॥

गुरोर्यत्र परिवादो निन्दा वाऽपि प्रवर्तते ।

कुर्यात् तत्र पिघातव्यौ गन्तव्यं वा ततोऽन्यतः ॥ २.२०० ॥

परीवादात्मरो भवति आ वै भवति निन्दकः ।

परिभोक्ता कृमिर्भवति कीटो भवति मत्सरी ॥ २.२०१ ॥

दूरस्थो नार्थयेदेनं न कुड्यो नान्तिके स्त्रियाः ।

यानासनस्थश्चैवैनमवरुज्याभिवाद्येत् ॥ २.२०२ ॥

प्रतिवातेऽनुवाते य नासीत गुरुणा सङ् । प्रतिवातानुवाते

असंश्रवे यैव गुरोर्न किं चिदपि कीर्तयेत् ॥ २.२०३ ॥

गोऽश्वौष्ठयानप्रासादप्रस्तरेषु कटेषु य ।

आसीत गुरुणा सार्धं शिलाङ्गलकनौषु य ॥ २.२०४ ॥

ગુરોર્ગુરૌ સન્નિહિતે ગુરુવદ્ભૂતિમાયરેત્ ।
 ન ચાનિસૃષ્ટો ગુરુણા સ્વાન્ ગુરુનભિવાદયેત્ ॥ ૨.૨૦૫ ॥
 વિદ્યાગુરુષ્વેવમેવ નિત્યા વૃત્તિઃ સ્વયોનિષ્ઠુ ।
 પ્રતિષેધત્સુ ચાધર્માધિતં ચોપદિશત્સ્વપિ ॥ ૨.૨૦૬ ॥
 શ્રેયઃસુ ગુરુવદ્ભૂતિં નિત્યમેવ સમાયરેત્ ।
 ગુરુપુત્રેષુ ચાર્યેષુ ગુરોશ્ચૈવ સ્વબન્ધુષુ ॥ ૨.૨૦૭ ॥ ગુરુપુત્રે તથાચાર્યે
 બાલઃ સમાનજન્મા વા શિષ્યો વા યજ્ઞકર્મણિ ।
 અધ્યાપયન્ ગુરુસુતો ગુરુવત્માનમર્હતિ ॥ ૨.૨૦૮ ॥
 ઉત્સાદનં ચ ગાત્રાણાં સ્નાપનૌચ્છિષ્ઠભોજને ।
 ન કુર્યાદ્ગુરુપુત્રસ્ય પાદયોશ્ચાવનેજનમ્ ॥ ૨.૨૦૯ ॥
 ગુરુવત્પ્રતિપૂજ્યાઃ સ્યુઃ સર્વાર્ણા ગુરુચોષિતઃ ।
 અસર્વાર્ણાસ્તુ સમ્પૂજ્યાઃ પ્રત્યુત્થાનાભિવાદનૈઃ ॥ ૨.૨૧૦ ॥
 અભ્યઞ્જનં સ્નાપનં ચ ગાત્રોત્સાદનમેવ ચ ।
 ગુરુપત્યા ન કાર્યાણિ કેશાનાં ચ પ્રસાધનમ્ ॥ ૨.૨૧૧ ॥
 ગુરુપત્ની તુ યુવતિર્નાભિવાદ્યૈહ પાદયોઃ ।
 પૂર્ણવિંશતિવર્ષેણ ગુણદોષૌ વિજનતા ॥ ૨.૨૧૨ ॥
 સ્વભાવ એષ નારીણાં નરાણામિહ દૂષણમ્ ।
 અતોડર્થાન્ન પ્રમાદ્યન્તિ પ્રમદાસુ વિપશ્ચિતઃ ॥ ૨.૨૧૩ ॥
 અવિદ્વાંસમલં લોકે વિદ્વાંસમપિ વા પુનઃ ।
 પ્રમદા હ્યુત્પથં નેતું કામક્રોધવશાનુગમ્ ॥ ૨.૨૧૪ ॥
 માત્રા સ્વસ્રા દુહિત્રા વા ન વિવિક્તાસનો ભવેત્ ।
 બલવાનિન્દ્રિયગ્રામો વિદ્વાંસમપિ કર્ષતિ ॥ ૨.૨૧૫ ॥
 કામં તુ ગુરુપત્નીનાં યુવતીનાં યુવા ભુવિ ।
 વિધિવદ્ધન્દનં કુર્યાદસાવહમિતિ બ્રુવન્ ॥ ૨.૨૧૬ ॥
 વિપ્રોષ્ય પાદગ્રહણમન્વહં ચાભિવાદનમ્ ।
 ગુરુદારેષુ કુર્વીત સતાં ધર્મમનુસ્મરન્ ॥ ૨.૨૧૭ ॥
 યથા ખનન્ ખનિત્રેણ નરો વાર્યધિગચ્છતિ ।
 તથા ગુરુગતાં વિદ્યાં શુશ્રૂષુરધિગચ્છતિ ॥ ૨.૨૧૮ ॥

મુણ્ડો વા જટિલો વા સ્યાદથ વા સ્યાત્ષિખાજટઃ ।
 નૈનં ગ્રામેડભિનિમ્લોચેત્સૂર્યો નાભ્યુદિયાત્કવ ચિત્ ॥ ૨.૨૧૯ ॥
 તં ચેદભ્યુદિયાત્સૂર્યઃ શયાનં કામચારતઃ ।
 નિમ્લોચેદ્ધ્રાડપ્યવિજ્ઞાનાજજપન્નુપવસેદિનમ્ ॥ ૨.૨૨૦ ॥
 સૂર્યોણ હ્યભિનિર્મુક્તઃ શયાનોડભ્યુદિતશ્ચ યઃ । અભિનિમ્લુક્તઃ
 પ્રાયશ્ચિત્તમકુર્વાણો યુક્તઃ સ્યાન્ મહતેનસા ॥ ૨.૨૨૧ ॥
 આચમ્ય પ્રયતો નિત્યમુભે સંધ્યે સમાહિતઃ ।
 શુચૌ દેશે જપઞ્જાપ્યમુપાસીત યથાવિધિ ॥ ૨.૨૨૨ ॥
 યદિ સ્ત્રી યદ્યવરજઃ શ્રેયઃ કિં ચિત્સમાચરેત્ ।
 તત્સર્વમાચરેદ્યુક્તો યત્ર ચાસ્ય રમેન્ મનઃ ॥ ૨.૨૨૩ ॥
 ધર્માર્થાવુચ્યતે શ્રેયઃ કામાર્થો ધર્મ એવ ચ ।
 અર્થ એવૈહ વા શ્રેયસ્ત્રિવર્ગ ઇતિ તુ સ્થિતિઃ ॥ ૨.૨૨૪ ॥
 આચાર્યશ્ચ પિતા ચૈવ માતા બ્રાતા ચ પૂર્વજઃ ।
 નાર્તેનાપ્યવમન્તવ્યા બ્રાહ્મણેન વિશેષતઃ ॥ ૨.૨૨૫ ॥
 આચાર્યો બ્રાહ્મણો મૂર્તિઃ પિતા મૂર્તિઃ પ્રજાપતેઃ ।
 માતા પૃથિવ્યા મૂર્તિસ્તુ બ્રાતા સ્વો મૂર્તિરાત્મનઃ ॥ ૨.૨૨૬ ॥
 યં માતાપિતરૌ ક્લેશં સહેતે સમ્ભવે નૃણામ્ ।
 ન તસ્ય નિષ્કૃતિઃ શક્યા કર્તુ વર્ષશતૈરપિ ॥ ૨.૨૨૭ ॥
 તયોર્નિત્યં પ્રિયં કુર્યાદાચાર્યસ્ય ચ સર્વદા ।
 તેષ્વેવ ત્રિષુ તુષ્ટેષુ તપઃ સર્વં સમાપ્યતે ॥ ૨.૨૨૮ ॥
 તેષાં ત્રયાણાં શુશ્રૂષા પરમં તપ ઉચ્યતે ।
 ન તૈરનભ્યનુજ્ઞાતો ધર્મમન્યં સમાચરેત્ ॥ ૨.૨૨૯ ॥
 ત એવ હિ ત્રયો લોકાસ્ત એવ ત્રય આશ્રમાઃ ।
 ત એવ હિ ત્રયો વેદાસ્ત એવૌક્તાસ્ત્રયોડગ્રયઃ ॥ ૨.૨૩૦ ॥
 પિતા વૈ ગાર્હપત્યોડગ્નિર્માતાડગ્નિર્દક્ષિણઃ સ્મૃતઃ ।
 ગુરુરાહવનીયસ્તુ સાડગ્નિત્રેતા ગરીયસી ॥ ૨.૨૩૧ ॥
 ત્રિષ્વપ્રમાદન્નેતેષુ ત્રીન્ લોકાન્ વિજયેદ્દૃહી ।

દીપ્યમાનઃ સ્વવપુષા દેવવદ્દિવિ મોદતે ॥ ૨.૨૩૨ ॥

ઇમં લોકં માતૃભક્ત્યા પિતૃભક્ત્યા તુ મધ્યમમ્ ।

ગુરુશુશ્રૂષયા ત્વેવં બ્રહ્મલોકં સમશ્રુતે ॥ ૨.૨૩૩ ॥

સર્વે તસ્યાદૃતા ધર્મા યસ્યૈતે ત્રય આદૃતાઃ ।

અનાદૃતાસ્તુ યસ્યૈતે સર્વાસ્તસ્યાકૃલાઃ ક્રિયાઃ ॥ ૨.૨૩૪ ॥

યાવત્રયસ્તે જીવેયુસ્તાવન્નાન્યં સમાચરેત્ ।

તેષ્વેવ નિત્યં શુશ્રૂષાં કુર્યાત્પ્રિયહિતે રતઃ ॥ ૨.૨૩૫ ॥

તેષામનુપરોધેન પારત્ર્યં યદ્યદાચરેત્ ।

તત્તન્નિવેદયેતેભ્યો મનોવચનકર્મભિઃ ॥ ૨.૨૩૬ ॥

ત્રિષ્વેતેષ્વિતિકૃત્યં હિ પુરુષસ્ય સમાપ્યતે ।

એષ ધર્મઃ પરઃ સાક્ષાદ્દુપધર્મોઽન્ય ઉચ્યતે ॥ ૨.૨૩૭ ॥

શ્રદ્ધાનઃ શુભાં વિદ્યામાદદીતાવરાદપિ ।

અન્યાદપિ પરં ધર્મં સ્ત્રીરત્નં દુષ્કુલાદપિ ॥ ૨.૨૩૮ ॥

વિષાદપ્યમૃતં ગ્રાહ્યં બાલાદપિ સુભાષિતમ્ ।

અમિત્રાદપિ સદ્ભૂતમમેધ્યાદપિ કાઞ્ચનમ્ ॥ ૨.૨૩૯ ॥

સ્ત્રિયો રત્નાન્યથો વિદ્યા ધર્મઃ શૌચં સુભાષિતમ્ ।

વિવિધાનિ ચ શિલ્પાનિ સમાદેયાનિ સર્વતઃ ॥ ૨.૨૪૦ ॥

અબ્રાહ્મણાદધ્યાયનમાપત્કાલે વિધીયતે ।

અનુવ્રજ્યા ચ શુશ્રૂષા યાવદધ્યાયનં ગુરોઃ ॥ ૨.૨૪૧ ॥

નાબ્રાહ્મણો ગુરૌ શિષ્યો વાસમાત્યન્તિકં વસેત્ ।

બ્રાહ્મણો વાઽનનૂયાને કાઙ્ક્ષન્ ગતિમનુત્તમામ્ ॥ ૨.૨૪૨ ॥

યદિ ત્વાત્યન્તિકં વાસં રોચયેત ગુરોઃ કુલે ।

યુક્તઃ પરિચરેદેનમા શરીરવિમોક્ષણાત્ ॥ ૨.૨૪૩ ॥

આ સમામેઃ શરીરસ્ય યસ્તુ શુશ્રૂષતે ગુરુમ્ ।

સ ગચ્છત્યગ્જસા વિપ્રો બ્રહ્મણઃ સન્ન શાશ્વતમ્ ॥ ૨.૨૪૪ ॥

ન પૂર્વં ગુરવે કિં ચિદુપકુર્વીત ધર્મવિત્ ।

સ્નાસ્થંસ્તુ ગુરુણાઽઙ્ગમઃ શક્ત્યા ગુર્ધ્વમાહરેત્ ॥ ૨.૨૪૫ ॥

ક્ષેત્રં હિરણ્યં ગામશ્ચ છત્રૌપાનહમાસનમ્ । છત્રોપાનહમન્તતઃ
 ધાન્યં શાકં ચ વાસાંસિ ગુરવે પ્રીતિમાવહેત્ ॥ ૨.૨૪૬ ॥ ધાન્યં વાસાંસિ શાકં વા ગુરવે પ્રીતિમાહરન્
 આચાર્યે તુ ખલુ પ્રેતે ગુરુપુત્રે ગુણાન્વિતે ।
 ગુરુદારે સપિણ્ડે વા ગુરુવદ્વૃત્તિમાચરેત્ ॥ ૨.૨૪૭ ॥
 એતેષ્વવિધમાનેષુ સ્થાનાસનવિહારવાન્ ।
 પ્રયુગ્જાનોઽગ્નિશુશ્રૂષાં સાધયેદ્દહમાત્મનઃ ॥ ૨.૨૪૮ ॥
 એવં ચરતિ યો વિપ્રો બ્રહ્મચર્યમવિપ્લુતઃ ।
 સ ગચ્છત્યુત્તમસ્થાનં ન ચૈહ જાયતે પુનઃ ॥ ૨.૨૪૯ ॥

અધ્યાય ૩

ષટ્ત્રિંશદાબ્દિકં ચર્યં ગુરૌ ત્રૈવેદિકં વ્રતમ્ ।
 તદર્ધિકં પાદિકં વા ગ્રહણાન્તિકમેવ વા ॥ ૩.૧ ॥
 વેદાનધીત્ય વેદૌ વા વેદં વાઽપિ યથાક્રમમ્ ।
 અવિપ્લુતબ્રહ્મચર્યો ગૃહસ્થાશ્રમમાવસેત્ ॥ ૩.૨ ॥
 તં પ્રતીતં સ્વધર્મેણ બ્રહ્મદાયહરં પિતુઃ ।
 સ્ત્રિવિણં તત્પ આસીનમર્હયેત્પ્રથમં ગવા ॥ ૩.૩ ॥
 ગુરુણાનુમતઃ સ્નાત્વા સમાવૃત્તો યથાવિધિ ।
 ઉદ્ગહેત દ્વિજો ભાર્યા સવર્ણા લક્ષણાન્વિતામ્ ॥ ૩.૪ ॥
 અસપિણ્ડા ચ યા માતુરસગોત્રા ચ યા પિતુઃ ।
 સા પ્રશસ્તા દ્વિજાતીનાં દારકર્મણિ મૈથુને ॥ ૩.૫ ॥ અમૈથિની
 મહાન્ત્યપિ સમૃદ્ધાનિ ગોઽજાવિધનધાન્યતઃ ।
 સ્ત્રીસમ્બન્ધે દશૈતાનિ કુલાનિ પરિવર્જયેત્ ॥ ૩.૬ ॥
 હીનક્રિયં નિશ્પુરુષં નિશ્છન્દો રોમશાર્શસમ્ ।
 ક્ષત્ર્યામથાવ્યુપસ્મારિશ્ચિત્રિકુષ્ટિકુલાનિ ચ ॥ ૩.૭ ॥
 નોદ્ગહેલ્લપિલાં કન્યાં નાધિકાઙ્ગીં ન રોગિણીમ્ ।
 નાલોમિકાં નાતિલોમાં ન વાચાટાં ન પિઙ્ગલામ્ ॥ ૩.૮ ॥ વાચાલાં
 નઋક્ષવૃક્ષનદીનામ્નીં નાન્ત્યપર્વતનામિકામ્ ।
 ન પક્ષ્યહિપ્રેષ્યનામ્નીં ન ચ ભીષણનામિકામ્ ॥ ૩.૯ ॥

અવ્યઙ્ગાઙ્ગી સૌમ્યનામ્નીં હંસવારણગામિનીમ્ ।
 તનુલોમકેશદશનાં મૃદ્વઙ્ગીમુદ્વલેત્સિત્રયમ્ ॥ ૩.૧૦ ॥
 યસ્યાસ્તુ ન ભવેદ્ભ્રાતા ન વિજ્ઞાયેત વા પિતા । વૈ(વા પિતા
 નૌપયચ્છેત તાં પ્રાણઃ પુત્રિકાઽધર્મશઙ્કયા ॥ ૩.૧૧ ॥
 સવર્ણાઽગ્રે દ્વિજાતીનાં પ્રશસ્તા દારકર્મણિ ।
 કામતસ્તુ પ્રવૃત્તાનામિમાઃ સ્યુઃ કમશોઽવરાઃ ॥ ૩.૧૨ ॥
 શૂદ્રૈવ ભાર્યા શૂદ્રસ્ય સા ચ સ્વા ચ વિશઃ સ્મૃતે ।
 તે ચ સ્વા ચૈવ રાજાશ્ચ તાશ્ચ સ્વા યાગ્રજન્મનઃ ॥ ૩.૧૩ ॥
 ન બ્રાહ્મણક્ષત્રિયયોરાપદ્યપિ હિ તિષ્ઠતોઃ ।
 કસ્મિંશ્ચિદપિ વૃત્તાન્તે શૂદ્રા ભાર્યોપદિશ્યતે ॥ ૩.૧૪ ॥
 હીનજાતિસ્ત્રિયં મોહાદુદ્વહન્તો દ્વિજાતયઃ ।
 કુલાન્યેવ નયન્ત્યાશુ સસન્તાનાનિ શૂદ્રતામ્ ॥ ૩.૧૫ ॥
 શૂદ્રાવેદી પતત્યત્રેરુતથ્યતનયસ્ય ચ ।
 શૌનકસ્ય સુતોત્પત્યા તદપત્યતયા ભૃગોઃ ॥ ૩.૧૬ ॥
 શૂદ્રાં શયનમારોધ્ય બ્રાહ્મણો યાત્યધોગતિમ્ ।
 જનયિત્વા સુતં તસ્યાં બ્રાહ્મણ્યાદેવ હીયતે ॥ ૩.૧૭ ॥
 દૈવપિત્ર્યાતિથેયાનિ તત્પ્રધાનાનિ યસ્ય તુ ।
 નાશ્નન્તિ પિતૃદેવાસ્તન્ન ચ સ્વર્ગં સ ગચ્છતિ ॥ ૩.૧૮ ॥
 વૃષલીકૈનપીતસ્ય નિઃશ્વાસોપહતસ્ય ચ ।
 તસ્યાં ચૈવ પ્રસૂતસ્ય નિષ્કૃતિર્ન વિધીયતે ॥ ૩.૧૯ ॥
 ચતુર્ણામપિ વર્ણાનં પ્રેત્ય ચૈહ હિતાહિતાન્ ।
 અષ્ટાવિમાન્ સમાસેન સ્ત્રીવિવાહાન્નિબોધત ॥ ૩.૨૦ ॥
 બ્રાહ્મો દૈવસ્તથૈવાર્ષઃ પ્રાજાપત્યસ્તથાઽસુરઃ ।
 ગાન્ધર્વો રાક્ષસશ્ચૈવ પૈશાચશ્ચાષ્ટમોઽધમઃ ॥ ૩.૨૧ ॥
 યો યસ્ય ધર્મ્યો વર્ણસ્ય ગુણદોષૌ ચ યસ્ય ચૌ ।
 તદ્ઃ સર્વં પ્રવક્ષ્યામિ પ્રસવે ચ ગુણાગુણાન્ ॥ ૩.૨૨ ॥
 ષડાનુપૂર્વ્યાં વિપ્રસ્ય ક્ષત્રસ્ય ચતુરોઽવરાન્ ।

વિશ્વ શૂદ્રયોસ્તુ તાનેવ વિદ્યાદ્યર્થ્યનરાક્ષસાન્ ॥ ૩.૨૩ ॥ ધર્મ્યાન્ રાક્ષસાન્

ચતુરો બ્રાહ્મણસ્યાધાન્ પ્રશસ્તાન્ કવયો વિદુઃ ।

રાક્ષસં ક્ષત્રિયસ્યૈકમાસુરં વૈશ્યશૂદ્રયોઃ ॥ ૩.૨૪ ॥

પગ્ગ્યાનાં તુ ત્રયો ધર્મ્યા દ્રાવધર્મ્યૌ સ્મૃતાવિહ ।

પૈશાચશ્ચાસુરશ્ચૈવ ન કર્તવ્યૌ કદા ચન ॥ ૩.૨૫ ॥

પૃથક્પૃથગ્વા મિશ્રૌ વા વિવાહૌ પૂર્વચોદિતૌ ।

ગાન્ધર્વો રાક્ષસશ્ચૈવ ધર્મ્યૌ ક્ષત્રસ્ય તૌ સ્મૃતૌ ॥ ૩.૨૬ ॥

આચ્છાદ્ય ચાર્યચિત્વા ચ શ્રુતશીલવતે સ્વયમ્ ।

આહૂય દાનં કન્યાયા બ્રાહ્મો ધર્મઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૩.૨૭ ॥

યજ્ઞે તુ વિતતે સમ્યગૃત્વિજે કર્મ કુર્વતે ।

અલકૃત્ય સુતાદાનં દૈવં ધર્મં પ્રચક્ષતે ॥ ૩.૨૮ ॥

એકં ગોમિથુનં દ્વે વા વરાદાદાય ધર્મતઃ ।

કન્યાપ્રદાનં વિધિવદાર્ષો ધર્મઃ સ ઉચ્યતે ॥ ૩.૨૯ ॥

સહૌભૌ ચરતાં ધર્મમિતિ વાચાડનુભાષ્ય ચ ।

કન્યાપ્રદાનમભ્યર્થ્ય પ્રાજાપત્યો વિધિઃ સ્મૃતઃ ॥ ૩.૩૦ ॥

જ્ઞાતિભ્યો દ્રવિણં દત્ત્વા કન્યાયૈ ચૈવ શક્તિતઃ ।

કન્યાપ્રદાનં સ્વાચ્છન્ધાદાસુરો ધર્મ ઉચ્યતે ॥ ૩.૩૧ ॥

ઇચ્છયાડન્યોન્યસંયોગઃ કન્યાયાશ્ચ વરસ્ય ચ ।

ગાન્ધર્વઃ સ તુ વિજ્ઞેયો મૈથુન્યઃ કામસમ્ભવઃ ॥ ૩.૩૨ ॥

હત્વા છિત્વા ચ ભિત્ત્વા ચ ક્રોશન્તીં રુદતીં ગૃહાત્ ।

પ્રસહ્ય કન્યાહરણં રાક્ષસો વિધિરુચ્યતે ॥ ૩.૩૩ ॥

સુભાં મત્તાં પ્રમત્તાં વા રહો યત્રોપગચ્છતિ ।

સ પાપિષ્ઠો વિવાહાનાં પૈશાચશ્ચાષ્ટમોડધમઃ ॥ ૩.૩૪ ॥ પૈશાચઃ પ્રથિતોડધમઃ

અદ્ભિરેવ દ્વિજાઝ્ઞાણાં કન્યાદાનં વિશિષ્યતે ।

ઇતરેષાં તુ વર્ણાનામિતરેતરકામ્યયા ॥ ૩.૩૫ ॥

યો યસ્યૈષાં વિવાહાનાં મનુના કીર્તિતો ગુણઃ ।

સર્વ શૃણુત તં વિપ્રાઃ સર્વ કીર્તયતો મમ ॥ ૩.૩૬ ॥ સમ્યક્કીર્તયતો

દશ પૂર્વાન્ પરાન્ વંશ્યાનાત્માન્ ચૈકવિંશકમ્ ।
 બ્રાહ્મીપુત્રઃ સુકૃતકૃત્મોચયત્યેનસઃ પિતૃન્ ॥ ૩.૩૭ ॥
 દૈવૌઢાજઃ સુતશ્ચૈવ સમ સમ પરાવરાન્ ।
 આર્ષૌઢાજઃ સુતસ્ત્રીસ્ત્રીન્ ષટ્ષટ્કાયૌઢજઃ સુતઃ ॥ ૩.૩૮ ॥
 બ્રાહ્માદિષુ વિવાહેષુ ચતુર્ધ્વવાનુપૂર્વશઃ ।
 બ્રહ્મવર્ચસ્વિનઃ પુત્રા જાયન્તે શિષ્ટસમ્મતાઃ ॥ ૩.૩૯ ॥ બ્રહ્મવર્ચસિનઃ
 રૂપસત્ત્વગુણોપેતા ધનવન્તો યશસ્વિનઃ ।
 પર્યામભોગા ધર્મિષ્ઠા જીવન્તિ ચ શતં સમાઃ ॥ ૩.૪૦ ॥
 ઇતરેષુ તુ શિષ્ટેષુ નૃશંસાડનૃતવાદિનઃ ।
 જાયન્તે દુર્ધિવાહેષુ બ્રહ્મધર્મદ્વિષઃ સુતાઃ ॥ ૩.૪૧ ॥
 અનિન્દિતૈઃ સ્ત્રીવિવાહૈરનિન્દ્યા ભવતિ પ્રજા ।
 નિન્દિતૈર્નિન્દિતા નૃણાં તસ્માન્નિન્દ્યાન્ વિવર્જયેત્ ॥ ૩.૪૨ ॥
 પાણિગ્રહણસંસ્કારઃ સવર્ણાસૂપદિશ્યતે ।
 અસવર્ણાસ્વયં જ્ઞેયો વિધિરુદ્ધાહકર્મણિ ॥ ૩.૪૩ ॥
 શરઃ ક્ષત્રિયયા ગ્રાહ્યઃ પ્રતોદો વૈશ્યકન્યયા ।
 વસનસ્ય દશા ગ્રાહ્યા શૂદ્રયોત્કૃષ્ટવેદને ॥ ૩.૪૪ ॥
 ઋતુકાલાભિગામી સ્થાત્સ્વદારનિરતઃ સદા ।
 પર્વવર્જં વ્રજેચ્ચૈનાં તદ્ગ્રતો રતિકામ્યયા ॥ ૩.૪૫ ॥
 ઋતુઃ સ્વાભાવિકઃ સ્ત્રીણાં રાત્રયઃ ષોડશ સ્મૃતાઃ ।
 ચતુર્ભિરિતરૈઃ સાર્ધમહોભિઃ સદ્વિગર્હિતૈઃ ॥ ૩.૪૬ ॥
 તાસામાધ્યાશ્વતઃસ્તુ નિન્દિતૈકાદશી ચ યા ।
 ત્રયોદશી ચ શેષાસ્તુ પ્રશસ્તા દશરાત્રયઃ ॥ ૩.૪૭ ॥
 યુગ્માસુ પુત્રા જાયન્તે સ્ત્રિયોડયુગ્માસુ રાત્રિષુ ।
 તસ્માદ્યુગ્માસુ પુત્રાર્થી સંવિશેદાર્તવે સ્ત્રિયમ્ ॥ ૩.૪૮ ॥
 પુમાન્ પુંસોડધિકે શુકે સ્ત્રી ભવત્યધિકે સ્ત્રિયાઃ ।
 સમેડપુમાન્ પું । સ્ત્રિયૌ વા ક્ષીણોડલ્પે ચ વિપર્યયઃ ॥ ૩.૪૯ ॥
 નિન્દ્યાસ્વષ્ટાસુ ચાન્યાસુ સ્ત્રિયો રાત્રિષુ વર્જયન્ ।
 બ્રહ્મચાર્યેવ ભવતિ યત્ર તત્રાશ્રમે વસન્ ॥ ૩.૫૦ ॥

न कन्यायाः पिता विद्वान् गृहीयात्शुल्कमपि ।
गृहंशुल्कं छि लोभेन स्यान्नरोऽपत्यविह्वयी ॥ ३.५१ ॥

स्त्रीधनानि तु ये मोडादुपज्जवन्ति बान्धवाः ।
नारीयानानि वस्त्रं वा ते पापा यान्त्यधोगतिम् ॥ ३.५२ ॥

आर्षे गोमिथुनं शुल्कं के यिदाहुर्मृषैव तत् ।
अल्पोऽप्येवं मडान् वाऽपि विह्वयस्तावदेव सः ॥ ३.५३ ॥ तावानेव स विह्वयः

यासां नाददते शुल्कं ज्ञातयो न स विह्वयः ।
अर्द्धां तत्कुमारीणामानृशंस्यं य केवलम् ॥ ३.५४ ॥ न केवलम्

पितृभिर्भातृभिश्चैताः पतिभिर्देवैस्तथा ।
पूज्या भूषयितव्याश्च बहुकल्याणभीप्सुभिः ॥ ३.५५ ॥

यत्र नार्यस्तु पूजयन्ते रमन्ते तत्र देवताः ।
यत्रैतास्तु न पूजयन्ते सर्वास्तत्राकृलाः क्रियाः ॥ ३.५६ ॥

(Following ten verses are missing in M.)

शोयन्ति जामयो यत्र विनश्यत्याशु तत्कुलम् ।
न शोयन्ति तु यत्रैता वर्धते तद्धि सर्वदा ॥ ३.५७ ॥

जामयो यानि गेहानि शपन्त्यप्रतिपूजिताः ॥

तानि कृत्याहतानीव विनश्यन्ति समन्ततः ॥ ३.५८ ॥

तस्मादेताः सदा पूज्या भूषणाच्छादनाशनैः ।
भूतिकामैर्नरैर्नित्यं सत्कारेषूत्सवेषु य ॥ ३.५९ ॥

संतुष्टो भार्यया भर्ता भर्ता भार्या तथैव य ।
यस्मिन्नेव कुले नित्यं कल्याणं तत्र वै ध्रुवम् ॥ ३.६० ॥

यदि छि स्त्री न रोयेत पुमांसं न प्रमोदयेत् ।
अप्रमोदात्पुनः पुंसः प्रजनं न प्रवर्तते ॥ ३.६१ ॥

स्त्रियां तु रोयमानायां सर्वं तद्रोयते कुलम् ।
तस्यां त्वरोयमानायां सर्वमेव न रोयते ॥ ३.६२ ॥

कुविवाहैः क्रियालोपैर्वेदानध्ययनेन य ।
कुलान्यकुलतां यान्ति ब्राह्मणातिक्मेण य ॥ ३.६३ ॥

શિલ્પેન વ્યવહારેણ શૂદ્રાપત્યૈશ્ચ કેવલૈઃ ।
 ગોભિરશ્વૈશ્ચ યાનૈશ્ચ કૃષ્ણા રાજોપસેવયા ॥ ૩.૬૪ ॥
 અયાજયયાજનૈશ્ચૈવ નાસ્તિક્યેન ચ કર્મણામ્ ।
 કુલાન્યાશુ વિનશ્યન્તિ યાનિ હીનાનિ મન્ત્રતઃ ॥ ૩.૬૫ ॥
 મન્ત્રતસ્તુ સમૃદ્ધાનિ કુલાન્યલ્પધનાન્યપિ ।
 કુલસંપ્ત્યાં ચ ગચ્છન્તિ કર્ષન્તિ ચ મહદશઃ ॥ ૩.૬૬ ॥
 વૈવાહિકેડગ્રૌ કુર્વાત ગૃહ્યં કર્મ યથાવિધિ ।
 પચ્ચયજ્ઞાવિધાનં ચ પક્તિં ચાન્વાહિકીં ગૃહી ॥ ૩.૬૭ ॥
 પચ્ચ સૂના ગૃહસ્થસ્ય ચુલ્લી પેષણ્યપસ્કરઃ ।
 કણ્ડની ચૌદકુમ્ભશ્ચ બધ્યતે યાસ્તુ વાહયન્ ॥ ૩.૬૮ ॥ વધ્યતે
 તાસાં કમેણ સર્વાસાં નિષ્કૃત્યર્થ મહર્ષિભિઃ ।
 પચ્ચ કૂમા મહાયજ્ઞાઃ પ્રત્યહં ગૃહમેધિનામ્ ॥ ૩.૬૯ ॥
 અધ્યાપનં બ્રહ્મયજ્ઞઃ પિતૃયજ્ઞસ્તુ તર્પણમ્ ।
 હોમો દૈવો બલિભૌતો નૃયજ્ઞોડતિથિપૂજનમ્ ॥ ૩.૭૦ ॥
 પચ્ચૈતાન્ યો મહાડયજ્ઞાન્ન હાપયતિ શક્તિતઃ ।
 સ ગૃહેડપિ વસન્નિત્યં સૂનાદોષૈર્ન લિપ્યતે ॥ ૩.૭૧ ॥
 દેવતાડતિથિભૃત્યાનાં પિતૃણામાત્મનશ્ચ યઃ ।
 ન નિર્વપતિ પચ્ચાનામુચ્છ્વસન્ન સ જીવતિ ॥ ૩.૭૨ ॥
 અહુતં ચ હુતં ચૈવ તથા પ્રહુતમેવ ચ ।
 બ્રાહ્મ્યં હુતં પ્રાશિતં ચ પચ્ચયજ્ઞાન્ પ્રચક્ષતે ॥ ૩.૭૩ ॥
 જપોડહુતો હુતો હોમઃ પ્રહુતો ભૌતિકો બલિઃ ।
 બ્રાહ્મ્યં હુતં દ્વિજાગ્ર્યાર્થા પ્રાશિતં પિતૃતર્પણમ્ ॥ ૩.૭૪ ॥
 સ્વાધ્યાયે નિત્યયુક્તઃ સ્યાદૈવે ચૈવૈહ કર્મણિ ।
 દૈવકર્મણિ યુક્તો હિ બિભર્તીદં ચરાચરમ્ ॥ ૩.૭૫ ॥
 અગ્રૌ પ્રાસ્તાડહુતિઃ સમ્યગાદિત્યમુપતિષ્ઠતે ।
 આદિત્યાજ્ઞાયતે વૃષ્ટિર્વૃષ્ટેરન્નં તતઃ પ્રજાઃ ॥ ૩.૭૬ ॥
 યથા વાયું સમાશ્રિત્ય વર્તન્તે સર્વજન્તવઃ । સર્વે જીવન્તિ જન્તવઃ

તથા ગૃહસ્થમાશ્રિત્ય વર્તન્તે સર્વ આશ્રમાઃ ॥ ૩.૭૭ ॥ વર્તન્ત ઇતરાશ્રમઃ

યસ્માત્રયોડપ્યાશ્રમિણો જ્ઞાનેનાત્રેન ચાન્વહમ્ ।

ગૃહસ્થેનૈવ ધાર્યન્તે તસ્માજજયેષ્ઠાશ્રમો ગૃહી ॥ ૩.૭૮ ॥ ગૃહં

સ સંધાર્યઃ પ્રયત્નેન સ્વર્ગમક્ષયમિચ્છતા ।

સુખં ચેહેચ્છતાડત્યન્તં યોડધાર્યો દુર્બલેન્દ્રિયૈઃ ॥ ૩.૭૯ ॥

ઋષયઃ પિતરો દેવા ભૂતાન્યતિથયસ્તથા ।

આશાસતે કુટુમ્બિભ્યસ્તેભ્યઃ કાર્યં વિજાનતા ॥ ૩.૮૦ ॥

સ્વાધ્યાયેનાર્યયેતઋષીન્ હોમૈર્દેવાન્ યથાવિધિ ।

પિતૃશ્રાદ્ધૈશ્ચ નૃનન્નૈર્ભૂતાનિ બલિકર્મણા ॥ ૩.૮૧ ॥

કુર્યાદહરહઃ શ્રાદ્ધમન્નાદ્યેનોદકેન વા । દધાદહરહઃ

પયોમૂલફલૈર્વાડપિ પિતૃભ્યઃ પ્રીતિમાવહન્ ॥ ૩.૮૨ ॥

એકમપ્યાશયેદ્દિપ્રં પિત્ર્યર્થે પાઞ્ચયજ્ઞિકે । પિત્ર્યર્થં

ન ચૈવાત્રાશયેત્કિં ચિદ્વૈશ્વદેવં પ્રતિ દ્વિજમ્ ॥ ૩.૮૩ ॥

વૈશ્વદેવસ્ય સિદ્ધસ્ય ગૃહ્યેડગ્રૌ વિધિપૂર્વકમ્ ।

આભ્યઃ કુર્યાદિવતાભ્યો બ્રાહ્મણો હોમમન્વહમ્ ॥ ૩.૮૪ ॥

અગ્નેઃ સોમસ્ય ચૈવાદૌ તયોશ્ચૈવ સમસ્તયોઃ ।

વિશ્વેભ્યશ્ચૈવ દેવેભ્યો ધન્વન્તરય એવ ચ ॥ ૩.૮૫ ॥

કુહ્ને ચૈવાનુમત્યૈ ચ પ્રજાપતય એવ ચ ।

સહ ધાવાપૃથિવ્યોશ્ચ તથા સ્વિષ્ટકૃતેડન્તતઃ ॥ ૩.૮૬ ॥

એવં સમ્યઘવિર્જુત્વા સર્વદિક્ષુ પ્રદક્ષિણમ્ ।

ઇન્દ્રાન્તકાપ્પતીન્દુભ્યઃ સાનુગેભ્યો બલિં હરેત્ ॥ ૩.૮૭ ॥

મરુદ્ભ્ય ઇતિ તુ દ્વારિ ક્ષિપેદાષ્વદ્ભ્ય ઇત્યપિ ।

વનસ્પતિભ્ય ઇત્યેવં મુસલોલૂખલે હરેત્ ॥ ૩.૮૮ ॥

ઉચ્છીર્ષકે શ્રિયૈ કુર્યાદ્ભદ્રકાલ્યૈ ચ પાદતઃ ।

બ્રહ્મવાસ્તોષ્પતિભ્યાં તુ વાસ્તુમધ્યે બલિં હરેત્ ॥ ૩.૮૯ ॥

વિશ્વેભ્યશ્ચૈવ દેવેભ્યો બલિમાકાશ ઉત્ક્ષિપેત્ ।

દિવાચરેભ્યો ભૂતેભ્યો નક્તઞ્ચારિભ્ય એવ ચ ॥ ૩.૯૦ ॥

પૃષ્ઠવાસ્તુનિ કુર્વીત બલિં સર્વાત્મભૂતયે । સર્વાન્નભૂતયે
પિતૃભ્યો બલિશેષં તુ સર્વં દક્ષિણતો હરેત્ ॥ ૩.૯૧ ॥

શૂનાં ચ પતિતાનાં ચ શ્વપચાં પાપરોગિણામ્ ।
વયસાનાં કૃમીણાં ચ શનકૈર્નિર્વપેદ્ભુવિ ॥ ૩.૯૨ ॥ વયસાં ચ

એવં ચઃ સર્વભૂતાનિ બ્રાહ્મણો નિત્યમચ્યતિ ।
સ ગચ્છતિ પરં સ્થાનં તેજોમૂર્તિઃ પથાર્જુના ॥ ૩.૯૩ ॥

કૃત્વૈતદ્ધલિકર્મૈવમતિથિં પૂર્વમાશયેત્ ।
ભિક્ષાં ચ ભિક્ષવે દદ્યાદ્ધિવદ્બ્રહ્મચારિણે ॥ ૩.૯૪ ॥

યત્પુણ્યફલમાપ્નોતિ ગાં દત્વા વિધિવદ્દુરોઃ ।
તત્પુણ્યફલમાપ્નોતિ ભિક્ષાં દત્વા દ્વિજો ગૃહી ॥ ૩.૯૫ ॥

ભિક્ષામપ્યુદપાત્રં વા સત્કૃત્ય વિધિપૂર્વકમ્ ।
વેદતત્ત્વાર્થવિદુષે બ્રાહ્મણાયોપપાદયેત્ ॥ ૩.૯૬ ॥

નશ્યન્તિ હવ્યકવ્યાનિ નરાણામવિજનતામ્ ।
ભસ્મીભૂતેષુ વિપ્રેષુ મોહાદત્તાનિ દાતૃભિઃ ॥ ૩.૯૭ ॥ ભસ્મભૂતેષુ

વિદાતપસ્સમુદ્રેષુ હુતં વિપ્રમુખાગ્નિષુ ।
નિસ્તારયતિ દુર્ગાચ્ચ મહતશ્ચૈવ કિલ્બિષાત્ ॥ ૩.૯૮ ॥

સમ્પ્રામાય ત્વતિથયે પ્રદદ્યાદાસનૌદકે ।
અન્નં ચૈવ યથાશક્તિ સત્કૃત્ય વિધિપૂર્વકમ્ ॥ ૩.૯૯ ॥ સંસ્કૃત્ય

શિલાનપ્યુચ્છતો નિત્યં પગ્ન્યાગ્રીનપિ જુહ્વતઃ ।
સર્વં સુકૃતમાદત્તે બ્રાહ્મણોઽનર્થિતો વસન્ ॥ ૩.૧૦૦ ॥

તૃણાનિ ભૂમિરુદકં વાઙ્યતુર્થી ચ સૂનૃતા ।
એતાન્યપિ સતાં ગેહે નોચ્છિદ્યન્તે કદા ચન ॥ ૩.૧૦૧ ॥

એકરાત્રં તુ નિવસન્નતિથિર્બ્રાહ્મણઃ સ્મૃતઃ ।
અનિત્યં હિ સ્થિતો યસ્માત્તસ્માદતિથિરુચ્યતે ॥ ૩.૧૦૨ ॥

નૈકગ્રામીણમતિથિં વિપ્રં સાઙ્ગતિકં તથા ।
ઉપસ્થિતં ગૃહે વિદ્યાદ્ભાર્યા યત્રાગ્નયોઽપિ વા ॥ ૩.૧૦૩ ॥

ઉપાસતે ચે ગૃહસ્થાઃ પરપાકમબુદ્ધયઃ ।
તેન તે પ્રેત્ય પશુતાં પ્રજન્ત્યન્નાદિદાયિનઃ ॥ ૩.૧૦૪ ॥

अप्राणोद्योऽतिथिः सायं सूर्योदो गृहमेधिना ।
 काले प्रागस्त्यकाले वा नास्थानश्रन् गृहे वसेत् ॥ ३.१०५ ॥
 न वै स्वयं तदश्रीयादतिथिं यन्न भोजयेत् ।
 धन्यं यशस्यमायुष्यं स्वर्ग्यं वाऽतिथिपूजनम् ॥ ३.१०६ ॥
 आसनावसथौ शय्यामनुव्रज्यामुपासनाम् ।
 उत्तमेषूत्तमं कुर्याधीने हीनं समे समम् ॥ ३.१०७ ॥
 वैश्वदेवे तु निर्वृते यद्यन्योऽतिथिराव्रजेत् ।
 तस्याप्यन्नं यथाशक्ति प्रदद्यान्न बलिं हरेत् ॥ ३.१०८ ॥
 न भोजनार्थं स्वे विप्रः कुलगोत्रे निवेदयेत् ।
 भोजनार्थं हि ते शंसन् वान्ताशीत्युच्यते ब्रुवैः ॥ ३.१०९ ॥
 न ब्राह्मणस्य त्वतिथिर्गृहे राजन्य उच्यते ।
 वैश्यशूद्रौ सभा यैव ज्ञातयो गुरुरेव य ॥ ३.११० ॥
 यद्वि त्वतिथिधर्मिणो क्षत्रियो गृहमाव्रजेत् ।
 भुक्तवत्सु य विप्रेषु कामं तमपि भोजयेत् ॥ ३.१११ ॥
 वैश्यशूद्रावपि प्राप्नो कुटुम्बेऽतिथिधर्मिणौ ।
 भोजयेत्सऽहं भृत्यैस्तावानृशंस्यं प्रयोजयन् ॥ ३.११२ ॥
 छतरानपि सभ्यादीन् सम्प्रीत्या गृहमागतान् ।
 प्रकृत्यान्नं यथाशक्ति भोजयेत्सऽहं भार्यया ॥ ३.११३ ॥
 सुवासिनीः कुमारश्च रोगिणो गर्भिणीः स्त्रियः ।
 अतिथिभ्योऽग्रं भोजयेद्विचारयन् ॥ ३.११४ ॥ अतिथिभ्योऽन्वगेवैतान्
 अदत्त्वा तु य एतेभ्यः पूर्वं भुङ्क्तेऽविचक्षणः ।
 स भुञ्जानो न जानाति श्वगृध्रैर्जग्धिमात्मनः ॥ ३.११५ ॥
 भुक्तवत्स्वयं विप्रेषु स्वेषु भृत्येषु यैव हि ।
 भुञ्ज्यातां ततः पश्चादवशिष्टं तु दम्पती ॥ ३.११६ ॥
 देवान् ऋषीन् मनुष्यांश्च पितृन् गृह्याश्च देवताः ।
 पूजयित्वा ततः पश्चाद्गृहस्थः शेषभुगभवत् ॥ ३.११७ ॥
 अद्यं स देवलं भुङ्क्ते यः पयत्यात्मकारणात् ।

યજ્ઞશિષ્ટાશનં હ્યેતત્સતામન્નં વિધીયતે ॥ ૩.૧૧૮ ॥

રાજર્ત્વિગ્સ્નાતકગુરુન્ પ્રિયશ્ચશુરમાતુલાન્ ।

અર્હયેન્ મધુપર્કેણ પરિસંવત્સરાત્પુનઃ ॥ ૩.૧૧૯ ॥

રાજા ચ શ્રોત્રિયશ્ચૈવ યજ્ઞકર્મણ્યુપસ્થિતૌ । ઉપસ્થિતે

મધુપર્કેણ સમ્બૂજ્યૌ ન ત્વયજ્ઞ ઇતિ સ્થિતિઃ ॥ ૩.૧૨૦ ॥

સાચં ત્વન્નસ્ય સિદ્ધસ્ય પત્ન્યમન્નં બલિં હરેત્ ।

વૈશ્વદેવં હિ નામૈતત્સાચં પ્રાતર્વિધીયતે ॥ ૩.૧૨૧ ॥

પિતૃયજ્ઞં તુ નિર્વર્ત્ય વિપ્રશ્ચન્દ્રક્ષયેડગ્નિમાન્ । ચૈન્દુક્ષયે

પિણ્ડાન્વાહાર્યકં શ્રાદ્ધં કુર્યાન્ માસાનુમાસિકમ્ ॥ ૩.૧૨૨ ॥

પિતૃણાં માસિકં શ્રાદ્ધમન્વાહાર્યં વિદુર્બુધાઃ ।

તચ્ચામિષેણા કર્તવ્યં પ્રશસ્તેન પ્રયત્નતઃ ॥ ૩.૧૨૩ ॥ સમન્તત

તત્ર યે ભોજનીયાઃ સ્યુર્યે ચ વજર્યા દ્વિજોત્તમાઃ ।

યાવન્તશ્ચૈવ યૈશ્ચાન્નૈસ્તાન્ પ્રવક્ષ્યામ્યશેષતઃ ॥ ૩.૧૨૪ ॥

દ્વૌ દૈવે પિતૃકાર્યે ત્રીનેકૈકમુભયત્ર વા । પિતૃકૃત્યે

ભોજયેત્સુસમૃદ્ધોડપિ ન પ્રસજ્જેત વિસ્તરે ॥ ૩.૧૨૫ ॥ ન પ્રવર્તેત

સત્ત્વિયાં દેશકાલૌ ચ શૌચં બ્રાહ્મણસમ્પદઃ ।

પગ્ચૈતાન્ વિસ્તરો હન્તિ તસ્માન્નૈહેત વિસ્તરમ્ ॥ ૩.૧૨૬ ॥

પ્રથિતા પ્રેતકૃત્યૈષા પિત્ર્યં નામ વિધુક્ષયે ।

તસ્મિન્ યુક્તસ્યૈતિ નિત્યં પ્રેતકૃત્યૈવ લૌકિકી ॥ ૩.૧૨૭ ॥

શ્રોત્રિયાચૈવ દેયાનિ હવ્યકવ્યાનિ દાતૃભિઃ ।

અર્હત્તમાય વિપ્રાય તસ્મૈ દત્તં મહાફલમ્ ॥ ૩.૧૨૮ ॥

એકૈકમપિ વિદ્વાંસં દૈવે પિત્ર્યે ચ ભોજયેત્ । ભોજયન્

પુષ્કલં ફલમાપ્નોતિ નામન્નજ્ઞાન્ બહૂનપિ ॥ ૩.૧૨૯ ॥

દૂરાદેવ પરીક્ષેત બ્રાહ્મણં વેદપારગમ્ ।

તીર્થં તથવ્યકવ્યાનાં પ્રદાને સોડતિથિઃ સ્મૃતઃ ॥ ૩.૧૩૦ ॥

સહસ્રં હિ સહસ્રાણામનૃથાં યત્ર ભુજ્જતે ।

એકસ્તાન્ મન્નવિત્પ્રીતઃ સર્વાનર્હતિ ધર્મતઃ ॥ ૩.૧૩૧ ॥

જ્ઞાનોત્કૃષ્ટાય દેયાનિ કવ્યાનિ ચ હવીંષિ ચ ।
 ન હિ હસ્તાવસૃગ્દિગ્ધૌ રુધિરેણૈવ શુદ્ધતઃ ॥ ૩.૧૩૨ ॥
 યાવતો ગ્રસતે ગ્રાસાન્ હવ્યકવ્યેષ્વમન્ત્રવિત્ ।
 તાવતો ગ્રસતે પ્રેતો દીપશૂલર્ધ્યયોગુડાન્ ॥ ૩.૧૩૩ ॥
 જ્ઞાનનિષ્ઠા દ્વિજાઃ કે ચિત્તપોનિષ્ઠાસ્તથાડપરે ।
 તપઃસ્વાધ્યાયનિષ્ઠાશ્ચ કર્મનિષ્ઠાસ્તથાડપરે ॥ ૩.૧૩૪ ॥
 જ્ઞાનનિષ્ઠેષુ કવ્યાનિ પ્રતિષ્ઠાપ્યાનિ યત્નતઃ ।
 હવ્યાનિ તુ યથાન્યાયં સર્વેષ્વેવ ચતુર્ષ્વપિ ॥ ૩.૧૩૫ ॥
 અશ્રોત્રિયઃ પિતા યસ્ય પુત્રઃ સ્યાદ્વેદપારગઃ ।
 અશ્રોત્રિયો વા પુત્રઃ સ્યાત્પિતા સ્યાદ્વેદપારગઃ ॥ ૩.૧૩૬ ॥
 જયાયાંસમનયોર્વિદ્યાધસ્ય સ્યાત્શ્રોત્રિયઃ પિતા ।
 મન્ત્રસમ્પૂજનાર્થં તુ સત્કારમિતરોડર્હતિ ॥ ૩.૧૩૭ ॥
 ન શ્રાદ્ધે ભોજયેન્ મિત્રં ધનૈઃ કાર્યોડસ્ય સડ્ગ્રહઃ ।
 નારિં ન મિત્રં યં વિદ્યાત્તં શ્રાદ્ધે ભોજયેદ્વિજમ્ ॥ ૩.૧૩૮ ॥
 યસ્ય મિત્રપ્રધાનાનિ શ્રાદ્ધાનિ ચ હવીંષિ ચ ।
 તસ્ય પ્રેત્ય ફલં નાસ્તિ શ્રાદ્ધેષુ ચ હવિઃષુ ચ ॥ ૩.૧૩૯ ॥
 યઃ સડ્ગતાનિ કુરુતે મોહાત્શ્રાદ્ધેન માનવઃ ।
 સ સ્વર્ગાચ્ચવતે લોકાત્શ્રાદ્ધમિત્રો દ્વિજધમઃ ॥ ૩.૧૪૦ ॥
 સમ્ભોજાનિ સાડભિહિતા પૈશાચી દક્ષિણા દ્વિજૈઃ ।
 ઇહૈવાસ્તે તુ સા લોકે ગૌરન્ધ્રેવૈકવેશ્મનિ ॥ ૩.૧૪૧ ॥
 યથૈરિણે બીજમુખ્યા ન વમા લભતે ફલમ્ ।
 તથાડનૃચે હવિર્દત્વા ન દાતા લભતે ફલમ્ ॥ ૩.૧૪૨ ॥
 દાતૃન્ પ્રતિગ્રહીતૃન્શ્ચ કુરુતે ફલભાગિનઃ ।
 વિદુષે દક્ષિણાં દત્વા વિધિવત્પ્રેત્ય ચૈહ ચ ॥ ૩.૧૪૩ ॥
 કામં શ્રાદ્ધેડયેન્ મિત્રં નાભિરૂપમપિ ત્વરિમ્ ।
 દ્વિષતા હિ હવિર્ભુક્તં ભવતિ પ્રેત્ય નિષ્ફલમ્ ॥ ૩.૧૪૪ ॥
 યત્નેન ભોજયેત્શ્રાદ્ધે બહુચં વેદપારગમ્ ।
 શાખાન્તગમથાધ્વર્યું છન્દોગં તુ સમાસિકમ્ ॥ ૩.૧૪૫ ॥

એષામન્યતમો યસ્ય ભુજ્જીત શ્રાદ્ધમર્થિતઃ ।

પિતૃણાં તસ્ય તૃપ્તિઃ સ્યાત્શાશ્વતી સામપૌરુષી ॥ ૩.૧૪૬ ॥

એષ વૈ પ્રથમઃ કલ્પઃ પ્રદાને હવ્યકવ્યયોઃ ।

અનુકલ્પસ્ત્વયં જ્ઞેયઃ સદા સદ્ભિરનુષ્ઠિતઃ ॥ ૩.૧૪૭ ॥

માતામહં માતુલં ચ સ્વસ્રીયં શ્વશુરં ગુરુમ્ ।

દૌહિત્રં વિટ્પતિં બન્ધું ઋત્વિગ્યાજયૌ ચ ભોજયેત્ ॥ ૩.૧૪૮ ॥

ન બ્રાહ્મણં પરીક્ષેત દૈવે કર્મણિ ધર્મવિત્ ।

પિત્ર્યે કર્મણિ તુ પ્રાપ્તે પરીક્ષેત પ્રયત્નતઃ ॥ ૩.૧૪૯ ॥

યે સ્તેનપતિતક્લીબા યે ચ નાસ્તિકવૃત્તયઃ ।

તાન્ હવ્યકવ્યયોર્વિપ્રાનનર્હાન્ મનુરબ્રવીત્ ॥ ૩.૧૫૦ ॥

જટિલં ચાનધીયાનં દુર્બાલં કિતવં તથા ।

યાજયન્તિ ચ યે પૂર્ગાંસ્તાંશ્ચ શ્રાદ્ધે ન ભોજયેત્ ॥ ૩.૧૫૧ ॥

ચિકિત્સકાન્ દેવલકાન્ માંસવિક્રયિણસ્તથા । ચિકિત્સકાદેવલકામાંસવિક્રયિણસ્તથા

વિપણેન ચ જીવન્તો વજર્યાઃ સ્યુર્હવ્યકવ્યયોઃ ॥ ૩.૧૫૨ ॥

પ્રેષ્યો ગ્રામસ્ય રાજાશ્ચ કુનખી શ્યાવદન્તકઃ ।

પ્રતિરોદ્ધા ગુરોશ્ચૈવ ત્યક્તાગ્નિર્વાધુષિસ્તથા ॥ ૩.૧૫૩ ॥

યક્ષ્મી ચ પશુપાલશ્ચ પરિવેત્તા નિરાકૃતિઃ ।

બ્રહ્મદ્વિષ્પરિવિત્તિશ્ચ ગણાભ્યન્તર એવ ચ ॥ ૩.૧૫૪ ॥

કુશીલવોડવકીર્ણી ચ વૃષલીપતિરેવ ચ ।

પૌનર્ભવશ્ચ કાણશ્ચ ચયસ્ય ચૌપપતિર્ગૃહે ॥ ૩.૧૫૫ ॥

ભૃતકાધ્યાપકો યશ્ચ ભૃતકાધ્યાપિતસ્તથા ।

શૂદ્રશિષ્યો ગુરુશ્ચૈવ વાગ્દુષ્ટઃ કુણ્ડગોલકૌ ॥ ૩.૧૫૬ ॥

અકારણે પરિત્યક્તા માતાપિત્રોર્ગુરોસ્તથા । અકારણપરિત્યક્તા

બ્રાહ્મૈર્યૌનૈશ્ચ સમ્બન્ધૈઃ સંયોગં પતિતૈર્ગતઃ ॥ ૩.૧૫૭ ॥

અગારદાહી ગરદઃ કુણ્ડાશી સોમવિક્રયી ।

સમુદ્રયાત્રી બન્દી ચ તૈલિકઃ કૂટકારકઃ ॥ ૩.૧૫૮ ॥

પિત્રા વિવદમાનશ્ચ કિતવો મધપસ્તથા ।

પાપરોગ્યભિશસ્તશ્ચ દામ્ભિકો રસવિક્રથી ॥ ૩.૧૫૯ ॥
 ધનુઃશરાણાં કર્તા ચ યશ્ચાગ્રેદિધિષૂપતિઃ ।
 મિત્રધુઝૂતવૃત્તિશ્ચ પુત્રાચાર્યસ્તથૈવ ચ ॥ ૩.૧૬૦ ॥
 ભ્રામરી ગણ્ડમાલી ચ શ્ચિત્રચો પિશુનસ્તથા ।
 ઉન્મત્તોઽન્ધશ્ચ વર્જ્યાઃ સ્યુર્વેદનિન્દક એવ ચ ॥ ૩.૧૬૧ ॥
 હસ્તિગોઽશ્વૌષ્ટ્રદમકો નક્ષત્રૈર્યશ્ચ જીવતિ ।
 પક્ષિણાં પોષકો યશ્ચ યુદ્ધાચાર્યસ્તથૈવ ચ ॥ ૩.૧૬૨ ॥
 સ્રોતસાં ભેદકો યશ્ચ તેષાં ચાવરણે રતઃ ।
 ગૃહસંવેશકો દૂતો વૃક્ષારોપક એવ ચ ॥ ૩.૧૬૩ ॥
 શ્ચક્રીડી શ્યેનજીવી ચ કન્યાદૂષક એવ ચ ।
 હિંસ્રો વૃષભવૃત્તિશ્ચ ગણાનાં ચૈવ યાજકઃ ॥ ૩.૧૬૪ ॥
 આચારહીનઃ કલીબશ્ચ નિત્યં યાચનકસ્તથા ।
 કૃષિજીવી શ્લીપદી ચ સદ્ભિર્નિન્દિત એવ ચ ॥ ૩.૧૬૫ ॥
 ઔરભિકો માહિષિકઃ પરપૂર્વાપતિસ્તથા ।
 પ્રેતનિર્યાપકશ્ચૈવ વર્જનીયાઃ પ્રચલતઃ ॥ ૩.૧૬૬ ॥
 એતાન્ વિગર્હિતાચારાનપાઙ્કતેયાન્ દ્વિજાધમાન્ ।
 દ્વિજાતિપ્રવરો વિદ્વાનુભયત્ર વિવર્જયેત્ ॥ ૩.૧૬૭ ॥
 બ્રાહ્મણો ત્વનધીયાનસ્તૃણાગ્નિરિવ શામ્યતિ । બ્રાહ્મણઃ હ્યનધીયાનઃ
 તસ્મૈ હવ્યં ન દાતવ્યં ન હિ ભસ્મનિ હૂયતે ॥ ૩.૧૬૮ ॥
 અપાઙ્કતદાને ચો દાતુર્ભવત્યૂર્ધ્વં કૃલૌદયઃ । અપાઙ્કત્યદાને
 દૈવે હવિષિ પિત્રે વા તં પ્રવક્ષ્યામ્યશોષતઃ ॥ ૩.૧૬૯ ॥ દૈવે કર્મણિ
 અપ્રતૈર્યદ્વિજૈર્ભુક્તં પરિવેત્ચાદિભિસ્તથા ।
 અપાઙ્કતૈર્યદન્યૈશ્ચ તદ્વૈ રક્ષાંસિ ભુઞ્જતે ॥ ૩.૧૭૦ ॥
 દારાગ્નિહોત્રસંયોગં કુરુતે ચોઽગ્રજે સ્થિતે ।
 પરિવેત્તા સ વિહોયઃ પરિવિત્તિસ્તુ પૂર્વજઃ ॥ ૩.૧૭૧ ॥
 પરિવિત્તિઃ પરિવેત્તા યથા ચ પરિવિદ્યતે ।
 સર્વે તે નરકં યાન્તિ દાતૃયાજકપગ્ન્યમાઃ ॥ ૩.૧૭૨ ॥

બ્રાતુર્મૃતસ્ય ભાર્યાયાં ચોડનુરજયેત કામતઃ ।
 ધર્મેણાપિ નિયુક્તાયાં સ ફોયો દિધિષૂપતિઃ ॥ ૩.૧૭૩ ॥
 પરદારેષુ જાયેતે દ્વૌ સુતૌ કુણ્ડગોલકૌ ।
 પત્યૌ જીવતિ કુણ્ડઃ સ્યાન્ મૃતે ભર્તરિ ગોલકઃ ॥ ૩.૧૭૪ ॥
 તૌ તુ જાતૌ પરક્ષેત્રે પ્રાણિનૌ પ્રેત્ય ચૈહ ચ । તે તુ જાતાઃ પરક્ષેત્રે પ્રાણિનઃ
 દત્તાનિ હવ્યકવ્યાનિ નાશયન્તિ પ્રદાયિનામ્ ॥ ૩.૧૭૫ ॥
 અપાઙ્કત્યો યાવતઃ પઙ્કત્યાન્ ભુઞ્જાનાનનુપશ્યતિ । અપઙ્કત્યો યાવતઃ
 તાવતાં ન ફલં તત્ર દાતા પ્રાપ્નોતિ બાલિશઃ ॥ ૩.૧૭૬ ॥
 વીક્ષ્યાન્ચો નવતેઃ કાણઃ ષષ્ઠેઃ શ્ચિત્રી શતસ્ય તુ । શતસ્ય ચ
 પાપરોગી સહસ્રસ્ય દાતુર્નાશયતે ફલમ્ ॥ ૩.૧૭૭ ॥
 યાવતઃ સંસ્પૃશેદ્ગૈર્બ્રાહ્મણાન્ શૂદ્રયાજકઃ ।
 તાવતાં ન ભવેદ્દાતુઃ ફલં દાનસ્ય પૌર્તિકમ્ ॥ ૩.૧૭૮ ॥
 વેદવિદ્યાપિ વિપ્રોડસ્ય લોભાત્કૃત્વા પ્રતિગ્રહમ્ ।
 વિનાશં વ્રજતિ ક્ષિપ્રમામપાત્રમિવામ્ભસિ ॥ ૩.૧૭૯ ॥
 સોમવિકથિણે વિષ્ઠા ભિષજે પૂયશોણિતમ્ ।
 નષ્ટં દેવલકે દત્તમપ્રતિષ્ઠં તુ વાર્ધુષૌ ॥ ૩.૧૮૦ ॥
 યત્તુ વાણિજકે દત્તં નૈહ નામુત્ર તદ્ભવેત્ ।
 ભસ્મનીવ હુતં દ્રવ્યં તથા પૌનર્ભવે દ્વિજે ॥ ૩.૧૮૧ ॥
 ઇતરેષુ ત્વપાઙ્કત્યેષુ યથોદિષ્ટેષ્વસાધુષુ ।
 મેદોડસૃજ્માંસમજજાડસ્થિ વદન્ત્યન્નં મનીષિણઃ ॥ ૩.૧૮૨ ॥
 અપાઙ્કત્યોપહતા પઙ્કિતિઃ પાવ્યતે ચૈદ્વિજોત્તમૈઃ । અપઙ્કત્યૌપહતા પઙ્કિતિઃ
 તાન્નિબોધત કાત્સર્ચ્યેન દ્વિજાઝ્યાન્ પઙ્કિતિપાવનાન્ ॥ ૩.૧૮૩ ॥
 અઝ્યાઃ સર્વેષુ વેદેષુ સર્વપ્રવચનેષુ ચ ।
 શ્રોત્રિયાન્વયજાશ્ચૈવ વિજ્ઞેયાઃ પઙ્કિતિપાવનાઃ ॥ ૩.૧૮૪ ॥
 ત્રિણાચિકેતઃ પઞ્ચાગ્નિસ્ત્રિસુપાર્ણઃ ષડ્ગવિત્ ।
 બ્રહ્મદેયાત્મસન્તાનો જ્યેષ્ઠસામગ એવ ચ ॥ ૩.૧૮૫ ॥ બ્રહ્મદેયાનુસન્તાનો
 વેદાર્થવિત્પ્રવક્તા ચ બ્રહ્મચારી સહસ્રદઃ ।
 શતાયુશ્ચૈવ વિજ્ઞેયા બ્રાહ્મણાઃ પઙ્કિતિપાવનાઃ ॥ ૩.૧૮૬ ॥

પૂર્વેધુરપરેધુર્વા શ્રાદ્ધકર્મણ્યુપસ્થિતે ।
 નિમન્ત્રયેત ચ્ચડવરાન્ સમ્યગ્વિપ્રાન્ યથૌદિતાન્ ॥ ૩.૧૮૭ ॥ નિમન્ત્રયીત
 નિમન્ત્રિતો દ્વિજઃ પિત્ર્યે નિયતાત્મા ભવેત્સદા ।
 ન ચ છન્દાંસ્યધીયીત યસ્ય શ્રાદ્ધં ચ તદ્ભવેત્ ॥ ૩.૧૮૮ ॥
 નિમન્ત્રિતાન્ હિ પિતર ઉપતિષ્ઠન્તિ તાન્ દ્વિજાન્ ।
 વાયુવત્યાનુગચ્છન્તિ તથાડસીનાનુપાસતે ॥ ૩.૧૮૯ ॥
 કેતિતસ્તુ યથાન્યાયં હવ્યે કવ્યે દ્વિજોત્તમઃ ।
 કથં ચિદ્યતિકામન્ પાપઃ સૂકરતાં વ્રજેત્ ॥ ૩.૧૯૦ ॥
 આમન્ત્રિતસ્તુ યઃ શ્રાદ્ધે વૃષત્યા સહ મોદતે ।
 દાતુર્યદુષ્કૃતં કિં ચિત્તત્સર્વં પ્રતિપદ્યતે ॥ ૩.૧૯૧ ॥
 અક્રોધનાઃ શૌચપરાઃ સતતં બ્રહ્મચારિણઃ ।
 ન્યસ્તશસ્ત્રા મહાભાગાઃ પિતરઃ પૂર્વદેવતાઃ ॥ ૩.૧૯૨ ॥
 યસ્માદુત્પત્તિરેતેષાં સર્વેષામપ્યશેષતઃ ।
 યે ચ ચૈરુપચર્યાઃ સ્યુર્નિયમૈસ્તાન્નિબોધત ॥ ૩.૧૯૩ ॥
 મનોર્હૈરણ્યગર્ભસ્ય ચે મરીચ્યાદયઃ સુતાઃ ।
 તેષાં ઋષીણાં સર્વેષાં પુત્રાઃ પિતૃગણાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૩.૧૯૪ ॥
 વિરાટસુતાઃ સોમસદઃ સાધ્યાનાં પિતરઃ સ્મૃતાઃ ।
 અગ્નિષ્વાત્તાશ્ચ દેવાનાં મારીચા લોકવિશ્રુતાઃ ॥ ૩.૧૯૫ ॥
 દૈત્યદાનવચક્ષાણાં ગન્ધર્વૌરગરક્ષસામ્ ।
 સુપાર્ણકિન્નરાણાં ચ સ્મૃતા બર્હિષદોઽત્રિજાઃ ॥ ૩.૧૯૬ ॥
 સોમપા નામ વિપ્રાણાં ક્ષત્રિયાણાં હવિર્ભુજઃ ।
 વૈશ્યાનામાજયપા નામ શૂદ્રાણાં તુ સુકાલિનઃ ॥ ૩.૧૯૭ ॥
 સોમપાસ્તુ કવેઃ પુત્રા હવિષ્મન્તોઽઙ્ગિરઃસુતાઃ ।
 પુલસ્ત્યસ્યાજયપાઃ પુત્રા વસિષ્ઠસ્ય સુકાલિનઃ ॥ ૩.૧૯૮ ॥
 અગ્નિદગ્ધાનગ્નિદગ્ધાન્ કાવ્યાન્ બર્હિષદસ્તથા । અનગ્નિદગ્ધાનગ્નિદગ્ધાન્
 અગ્નિષ્વાત્તાશ્ચ સૌમ્યાશ્ચ વિપ્રાણામેવ નિર્દિશેત્ ॥ ૩.૧૯૯ ॥
 ય એતે તુ ગણા મુખ્યાઃ પિતૃણાં પરિકીર્તિતાઃ ।

તેષામપીહ વિજેયં પુત્રપૌત્રમનન્તકમ્ ॥ ૩.૨૦૦ ॥

ઋષિભ્યઃ પિતરો જાતાઃ પિતૃભ્યો દેવમાનવાઃ ।

દેવેભ્યસ્તુ જગત્સર્વં ચરં સ્થાણવનુપૂર્વશઃ ॥ ૩.૨૦૧ ॥

રાજતૈર્ભાજનૈરેષામથો વા રજતાન્વિતૈઃ ।

વાર્યપિ શ્રદ્ધયા દત્તમક્ષયાયૌપકલ્પતે ॥ ૩.૨૦૨ ॥

દૈવકાર્યાદ્વિજાતીનાં પિતૃકાર્યં વિશિષ્યતે ।

દૈવં હિ પિતૃકાર્યસ્ય પૂર્વમાધ્યાયનં સ્મૃતમ્ ॥ ૩.૨૦૩ ॥

તેષામારક્ષભૂતં તુ પૂર્વં દૈવં નિયોજયેત્ ।

રક્ષાંસિ વિપ્રલુપ્પન્તિ શ્રાદ્ધમારક્ષવર્જિતમ્ ॥ ૩.૨૦૪ ॥

દૈવાધન્તં તદીહેત પિત્રાધન્તં ન તદ્ભવેત્ ।

પિત્રાધન્તં ત્વીહમાનઃ ક્ષિપ્રં નશ્યતિ સાન્વયઃ ॥ ૩.૨૦૫ ॥

શુચિં દેશં વિવિક્તં ચ ગોમયેનોપલેપયેત્ ।

દક્ષિણાપ્રવણં ચૈવ પ્રથત્તેનોપપાદયેત્ ॥ ૩.૨૦૬ ॥

અવકાશેષુ ચોક્ષેષુ જલતીરેષુ ચૈવ હિ ।

વિવિક્તેષુ ચ તુષ્યન્તિ દત્તેન પિતરઃ સદા ॥ ૩.૨૦૭ ॥

આસનેષૂપકૂમેષુ બર્હિષ્મત્સુ પૃથકપૃથક્ ।

ઉપસ્યૃષ્ટૌદકાન્ સમ્યગ્વિપ્રાંસ્તાનુપવેશયેત્ ॥ ૩.૨૦૮ ॥

ઉપવેશ્ય તુ તાન્ વિપ્રાનાસનેષ્વજુગુપ્સિતાન્ ।

ગન્ધમાલ્યૈઃ સુરભિભિરર્ચયેદૈવપૂર્વકમ્ ॥ ૩.૨૦૯ ॥

તેષામુદકમાનીય સપવિત્રાંસ્તિલાનપિ ।

અગ્નૌ કુર્યાદનુજ્ઞાતો બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણૈઃ સહ ॥ ૩.૨૧૦ ॥

અગ્નેઃ સોમયમાભ્યાં ચ કૃત્વાઽપ્યાયનમાદિતઃ ।

હવિર્દાનેન વિધિવત્પશ્ચાત્સંતર્પયેત્પિતૃન્ ॥ ૩.૨૧૧ ॥

અગ્ન્યભાવે તુ વિપ્રસ્ય પાણાવેવોપપાદયેત્ ।

યો હ્યગ્નિઃ સ દ્વિજો વિપ્રૈર્મન્ત્રદર્શિભિરુચ્યતે ॥ ૩.૨૧૨ ॥

અક્રોધનાન્ સુપ્રસાદાન્ વદન્ત્યેતાન્ પુરાતનાન્ ।

લોકસ્થાધ્યાયને યુક્તાન્ શ્રાદ્ધદેવાન્ દ્વિજોત્તમાન્ ॥ ૩.૨૧૩ ॥ શ્રાદ્ધે દેવાન્ દ્વિજોત્તમાન્

अपसव्यमग्नौ कृत्वा सर्वमावृत्य विह्वलम् । आवृत्यरिह्वलम्
अपसव्येन उस्तेन निर्वपेद्दुदकं भुवि ॥ ३.२१४ ॥

त्रीस्तु तस्माधविःशेषात्पिण्डान् कृत्वा समाहितः ।
औदकेनैव विधिना निर्वपेद्दक्षिणामुखः ॥ ३.२१५ ॥

न्युप्य पिण्डांस्ततस्तांस्तु प्रयतो विधिपूर्वकम् ।
तेषु दर्भेषु तं उस्तं निर्मृज्यात्वेपभागिनाम् ॥ ३.२१६ ॥

आयम्यौदक्परावृत्य त्रिरायम्य शनैरसून् ।
षट्पतंश्च नमस्कुर्वात्पितृनेव य मन्त्रवत् ॥ ३.२१७ ॥

उदकं निनयेत्क्षीणं शनैः पिण्डान्तिके पुनः ।
अवजिघ्रेथ्य तान् पिण्डान् यथान्युमान् समाहितः ॥ ३.२१८ ॥

पिण्डेभ्यस्त्वत्पिकां मात्रां समाद्यानूपूर्वशः । पिण्डेभ्यः स्वत्पिकां
तानेव विप्रानासीनान् विधिवत्पूर्वमाशयेत् ॥ ३.२१९ ॥

द्वियमाणे तु पितरि पूर्वेषामेव निर्वपेत् ।
विप्रवद्भासपि तं श्राद्धे स्वकं पितरमाशयेत् ॥ ३.२२० ॥ श्राद्धं

पिता यस्य निवृत्तः स्याज्जुवेय्यापि पितामहः । पिता यस्य तु वृत्तः स्याज्
पितुः स नाम सङ्कीर्त्य कीर्तयेत्पितामहम् ॥ ३.२२१ ॥

पितामहो वा तत्श्राद्धं भुञ्जतेत्यब्रवीन् मनुः ।
कामं वा समनुज्ञातः स्वयमेव समाचरेत् ॥ ३.२२२ ॥

तेषां दत्त्वा तु उस्तेषु सपवित्रं तिलौदकम् ।
तत्पिण्डाग्रं प्रयच्छेत् स्वघैषामस्त्विति भुवन् ॥ ३.२२३ ॥ प्रयच्छेत्तु

पाणिभ्यां तूपसङ्गृह्य स्वयमन्नस्य वर्धितम् । वर्द्धितम्
विप्रान्तिके पितृन् ध्यायन् शनकैरुपनिक्षिपेत् ॥ ३.२२४ ॥

उभयोर्दस्तयोर्मुक्तं यदन्नमुपनीयते ।
तद्विप्रलुम्पन्त्यसुराः सडसा दृष्टयेतसः ॥ ३.२२५ ॥

गुणांश्च सूपशाकाधान् पयो दधि घृतं मधु ।
विन्यसेत्प्रयतः पूर्वं भूमावेव समाहितः ॥ ३.२२६ ॥

भक्ष्यं भोज्यं च विविधं मूलानि च इलानि च ।
दृधानि चैव मांसानि पानानि सुरभीणि च ॥ ३.२२७ ॥

ઉપનીય તુ તત્સર્વ શનકૈઃ સુસમાહિતઃ ।
 પરિવેષયેત પ્રયતો ગુણાન્ સર્વાન્ પ્રચોદયન્ ॥ ૩.૨૨૮ ॥
 નાસ્રમાપાતયેજ્જાતુ ન કુપ્યેન્નાનૃતં વદેત્ ।
 ન પાદેન સ્પૃશેદન્નં ન ચૈતદવધૂનયેત્ ॥ ૩.૨૨૯ ॥
 અસ્રં ગમયતિ પ્રેતાન્ કોપોડરીનનૃતં શુનઃ ।
 પાદસ્પર્શસ્તુ રક્ષાંસિ દુષ્કૃતીનવધૂનનમ્ ॥ ૩.૨૩૦ ॥
 યદ્યદ્રોચેત વિપ્રેભ્યસ્તત્તદ્ધાદમત્સરઃ ।
 બ્રહ્મોદ્યાશ્ચ કથાઃ કુર્યાત્પિતૃણામેતદીપ્સિતમ્ ॥ ૩.૨૩૧ ॥
 સ્વાધ્યાયં શ્રાવયેત્પિત્રે ધર્મશાસ્ત્રાણિ ચૈવ હિ ।
 આખ્યાનાનીતિહાસાંશ્ચ પુરાણાનિ ખિલાનિ ચ ॥ ૩.૨૩૨ ॥
 હર્ષયેદ્બ્રાહ્મણાંસ્તુષ્ઠો ભોજયેચ્ચ શનૈઃશનૈઃ ।
 અન્નાદૈનાસકૃચ્ચૈતાન્ ગુણૈશ્ચ પરિચોદયેત્ ॥ ૩.૨૩૩ ॥
 વ્રતસ્થમપિ દૌહિત્રં શ્રાદ્ધે યત્નેન ભોજયેત્ ।
 કુતપં યાસનં દદ્યાત્તિલૈશ્ચ વિકિરેન્ મહીમ્ ॥ ૩.૨૩૪ ॥
 ત્રીણિ શ્રાદ્ધે પવિત્રાણિ દૌહિત્રઃ કુતપસ્તિલાઃ ।
 ત્રીણિ ચાત્ર પ્રશંસન્તિ શૌચમક્રોધમત્વરામ્ ॥ ૩.૨૩૫ ॥
 અત્યુષ્ણં સર્વમન્નં સ્યાદ્ભુજ્જીરંસ્તે ચ વાગ્યતાઃ ।
 ન ચ દ્વિજાતયો બ્રૂયુર્દાત્રા પૃષ્ઠા હવિર્ગુણાન્ ॥ ૩.૨૩૬ ॥
 યાવદુષ્મા ભવત્યન્નં યાવદશ્રન્તિ વાગ્યતાઃ ।
 પિતરસ્તાવદશ્રન્તિ યાવન્નઓક્તા હવિર્ગુણાઃ ॥ ૩.૨૩૭ ॥
 યદ્વેષ્ટિતશિરા ભુક્તે યદ્ભુક્તે દક્ષિણામુખઃ ।
 સૌપાનત્થશ્ચ યદ્ભુક્તે તદ્વૈ રક્ષાંસિ ભુજ્યતે ॥ ૩.૨૩૮ ॥
 ચાણ્ડાલશ્ચ વરાહશ્ચ કુક્કુટઃ શ્વા તથૈવ ચ ।
 રજસ્વલા ચ ષણ્ઢશ્ચ નૈક્ષેરન્નશ્રતો દ્વિજાન્ ॥ ૩.૨૩૯ ॥
 હોમે પ્રદાને ભોજ્યે ચ યદેભિરભિવીક્ષ્યતે ।
 દૈવે હવિષિ પિત્રે વા તદ્રચ્છત્યયથાતથમ્ ॥ ૩.૨૪૦ ॥
 દ્વાણેન સૂકરો હન્તિ પક્ષવાતેન કુક્કુટઃ । શૂકરો

श्वा तु दृष्टिनिपातेन स्पर्शोष्णवस्पर्शजः ॥ ३.२४१ ॥
 भञ्जो वा यद्वि वा काणो दातुः प्रेष्योऽपि वा भवेत् ।
 डीनातिरिक्तगात्रो वा तमप्यपनयेत्पुनः ॥ ३.२४२ ॥
 ब्राह्मणं भिक्षुकं वाऽपि भोजनार्थमुपस्थितम् ।
 ब्राह्मणैरभ्यनुज्ञातः शक्तितः प्रतिपूजयेत् ॥ ३.२४३ ॥
 सार्ववर्णिकमन्नाद्यं संनीयाप्लाव्य वारिणा ।
 समुत्सृजेद्भुक्तवतामन्नतो विकिरन् भुवि ॥ ३.२४४ ॥
 असंस्कृतप्रमीतानां त्यागिनां कुलयोषिताम् ।
 उच्छिष्टं भागधेयं स्याद्दर्भेषु विकिरश्च यः ॥ ३.२४५ ॥
 उच्छेषाणां भूमिगतमज्जिमस्याशठस्य यः ।
 दासवर्गस्य तत्पित्र्ये भागधेयं प्रयक्षते ॥ ३.२४६ ॥
 आसपिण्डक्रियाकर्म द्विजातेः संस्थितस्य तु ।
 अद्वैवं भोजयेत्प्राङ् पिएऽमेकं यः निर्वपेत् ॥ ३.२४७ ॥
 सऽपिण्डक्रियायां तु कृतायामस्य धर्मतः ।
 अनयैवावृता कार्यं पिएऽनिर्वपनं सुतैः ॥ ३.२४८ ॥
 श्राद्धं भुक्त्वा यः उच्छिष्टं वृषलाय प्रयच्छति ।
 स मूढो नरकं याति कालसूत्रमवाक्षिराः ॥ ३.२४९ ॥
 श्राद्धं भुग्वृषलीतत्त्वं तदुत्थोऽधिगच्छति ।
 तस्याः पुरीषे तं मांसं पितरस्तस्य शेरते ॥ ३.२५० ॥
 पृष्ट्वा स्वदितमित्येवं तृमानायामयेत्ततः ।
 आयान्तांश्चानुजानीयादभितो रभ्यतामिति ॥ ३.२५१ ॥
 स्वधाऽस्त्वित्येव तं ब्रूयुर्ब्राह्मणास्तदनन्तरम् ।
 स्वधाकारः परा व्याधीः सर्वेषु पितृकर्मसु ॥ ३.२५२ ॥
 ततो भुक्तवतां तेषामन्नशेषं निवेदयेत् ।
 यथा ब्रूयुस्तथा कुर्यादनुज्ञातस्ततो द्विजैः ॥ ३.२५३ ॥
 पितृभ्योऽस्त्वित्येव वाच्यं गोष्ठे तु सुशुद्धम् ।
 सम्पन्नमित्यभ्युदये दैवे रुचितमित्यपि ॥ ३.२५४ ॥ सम्पन्नम्

अपराहस्तथा दर्भा वास्तुसम्पादनं तिलाः । सम्पादनं
 सृष्टिर्मृष्टिर्द्विजश्राव्याः श्राद्धकर्मसु सम्पदः ॥ ३.२५५ ॥
 दर्भाः पवित्रं पूर्वाह्णोऽविव्याणि य सर्वशः ।
 पवित्रं यथ्य पूर्वोक्तं विज्ञेया उव्यसम्पदः ॥ ३.२५६ ॥
 मुन्यत्रानि पयः सोमो मांसं यथ्यानुपस्कृतम् ।
 अजस्राखलवणं यैव प्रकृत्या उविरुच्यते ॥ ३.२५७ ॥
 विसृज्य ब्राह्मणांस्तांस्तु नियतो वाग्यतः शुचिः ।
 (विसर्ज्य ब्राह्मणांस्तांस्तु प्रयतो विधिपूर्वकम्)
 दक्षिणां द्दिशमाकाङ्क्षन् यायेतैमान् वरान् पितृन् ॥ ३.२५८ ॥
 दातारो नोऽभिवर्धन्तां वेदाः संततिरेव य ।
 श्रद्धा य नो मा व्यगमद्भुङ्क्ष्येयं य नोऽस्त्विति ॥ ३.२५९ ॥
 अथैवं निर्वपणं कृत्वा पिडांस्तांस्तदनन्तरम् ।
 गां विप्रमजमग्निं वा प्राशयेदध्नु वा क्षिपेत् ॥ ३.२६० ॥
 पिडां निर्वपणं के चित्परास्तादेव कुर्वते ।
 वयोभिः भादयन्त्यन्ये प्रक्षिपन्त्यनलेऽध्नु वा ॥ ३.२६१ ॥
 पतिप्रता धर्मपत्नी पितृपूजनतत्परा ।
 मध्यमं तु ततः पिडां मद्यात्सम्यक्कुसुतार्थिनी ॥ ३.२६२ ॥
 आयुष्मन्तं सुतं सूते यशोमेधासमन्वितम् ।
 धनवन्तं प्रजावन्तं सात्त्विकं धार्मिकं तथा ॥ ३.२६३ ॥
 प्रक्षाल्य उस्तावायाम्य ज्ञातिप्रायं प्रकल्पयेत् ।
 ज्ञातिभ्यः सत्कृतं दत्त्वा बान्धवानपि भोजयेत् ॥ ३.२६४ ॥ दत्त्वा
 उच्छेषां तु तत्तिष्ठेधावद्विप्रा विसर्जिताः । यत्तिष्ठेद्
 ततो गृहबलिं कुर्यादिति धर्मो व्यवस्थितः ॥ ३.२६५ ॥
 उविर्यश्चिररात्राय यथ्यानन्त्याय कल्पते ।
 पितृभ्यो विधिवद्दत्तं तत्प्रवक्ष्याम्यशेषतः ॥ ३.२६६ ॥
 तिलैर्ग्रीहिचैर्माषैरद्भिर्मूलकलेन वा ।
 दत्तेन मांसं तृप्यन्ति विधिवत्पितरो नृणाम् ॥ ३.२६७ ॥
 द्वौ मासौ मत्स्यमांसेन त्रीन् मासान् क्षारिणेन तु ।

ઔરભ્રેણાથ ચતુરઃ શાકુનેનાથ પચ્ચ વૈ ॥ ૩.૨૬૮ ॥

ષણ્માસાંશ્છાગમાંસેન પાર્ષતેન ચ સપ્ત વૈ ।

અષ્ટાવેનસ્ય માંસેન રૌરવેણ નવૈવ તુ ॥ ૩.૨૬૯ ॥ ઔણેયમાંસેન

દશમાસાંસ્તુ તૃપ્યન્તિ વરાહમહિષામિષૈઃ ।

શશકૂર્મયોસ્તુ માંસેન માસાનેકાદશૈવ તુ ॥ ૩.૨૭૦ ॥

સંવત્સરં તુ ગવ્યેન પચસા પાયસેન ચ । સંવત્સરે

વાર્ધ્રીણસસ્ય માંસેન તૃપ્તિર્દશવાર્ષિકી ॥ ૩.૨૭૧ ॥

કાલશાકં મહાશલ્કાઃ ખડ્ગલોહામિષં મધુ ।

આનન્ત્યાયૈવ કલ્યન્તે મુન્યન્નાનિ ચ સર્વશઃ ॥ ૩.૨૭૨ ॥

યત્તિં ચિન્ મધુના મિશ્રં પ્રદદાત્તુ ત્રયોદશીમ્ ।

તદપ્યક્ષયમેવ સ્યાદ્ધર્ષાસુ ચ મધાસુ ચ ॥ ૩.૨૭૩ ॥

અપિ નઃ સ કુલે ભૂયાદ્યો નો દદાત્ત્રયોદશીમ્ ।

પાયસં મધુસર્પિભ્યાં પ્રાક્રછાયે કુઞ્જરસ્ય ચ ॥ ૩.૨૭૪ ॥

યદ્યદ્દદાતિ વિધિવત્સમ્યક્શ્રદ્ધાસમન્વિતઃ ।

તત્તત્પિતૃણાં ભવતિ પરત્રાનન્તમક્ષયમ્ ॥ ૩.૨૭૫ ॥

કૃષ્ણપક્ષે દશમ્યાદૌ વર્જયિત્વા ચતુર્દશીમ્ ।

શ્રાદ્ધે પ્રશસ્તાસ્તિથયો યથૈતા ન તથૈતરાઃ ॥ ૩.૨૭૬ ॥

યુક્ષુ કુર્વન્ દિનર્ક્ષેષુ સર્વાન્ કામાન્ સમશ્રુતે ।

અયુક્ષુ તુ પિતૃન્ સર્વાન્ પ્રજાં પ્રાપ્નોતિ પુષ્કલામ્ ॥ ૩.૨૭૭ ॥

યથા ચૈવાપરઃ પક્ષઃ પૂર્વપક્ષાદ્વિશિષ્યતે ।

તથા શ્રાદ્ધસ્ય પૂર્વાહ્નાદપરાહ્નો વિશિષ્યતે ॥ ૩.૨૭૮ ॥

પ્રાચીનાવીતિના સમ્યગપસવ્યમતન્દ્રિણા ।

પિત્ર્યમાનિધનાત્કાર્યં વિધિવદ્ધર્મપાણિના ॥ ૩.૨૭૯ ॥

રાત્રૌ શ્રાદ્ધં ન કુર્વીત રાક્ષસી કીર્તિતા હિ સા ।

સંધ્યયોરુભયોશ્ચૈવ સૂર્યે ચૈવાચિરૌદિતે ॥ ૩.૨૮૦ ॥

અનેન વિધિના શ્રાદ્ધં ત્રિરબ્દસ્યૈહ નિર્વપેત્ ।

હેમન્તગ્રીષ્મવર્ષાસુ પાઞ્ચયજ્ઞિકમન્વહમ્ ॥ ૩.૨૮૧ ॥

ન પૈતૃયજ્ઞિયો હોમો લૌકિકેઽગ્રૌ વિધીયતે ।
 ન દર્શનં વિના શ્રાદ્ધમાહિતાગ્નેર્દ્વિજન્મનઃ ॥ ૩.૨૮૨ ॥
 યદેવ તર્પયત્યદ્ભિઃ પિતૃન્ સ્નાત્વા દ્વિજોત્તમઃ ।
 તેનૈવ કૃત્સ્નમાપ્નોતિ પિતૃયજ્ઞક્રિયાફલમ્ ॥ ૩.૨૮૩ ॥
 વસૂન્ વદન્તિ તુ પિતૃન્ રુદ્રાંશ્ચૈવ પિતામહાન્ ।
 પ્રપિતામહાંસ્તથાઽદિત્યાન્ શ્રુતિરેષા સનાતની ॥ ૩.૨૮૪ ॥
 વિઘસાશી ભવેન્નિત્યં નિત્યં વાઽમૃતભોજનઃ ।
 વિઘસો ભુક્તશેષં તુ યજ્ઞશેષં તથાઽમૃતમ્ ॥ ૩.૨૮૫ ॥
 એતદ્ગ્રોઽભિહિતં સર્વં વિધાનં પાઞ્ચયજ્ઞિકમ્ ।
 દ્વિજાતિમુખ્યવૃત્તીનાં વિધાનં શ્રૂયતામિતિ ॥ ૩.૨૮૬ ॥

અધ્યાય ૪

ચતુર્થમાયુષો ભાગમુષિત્વાઽદ્યં ગૃહૌ દ્વિજાઃ ।
 દ્વિતીયમાયુષો ભાગં કૃતદારો ગૃહે વસેત્ ॥ ૪.૧ ॥
 અદ્રોહેણૈવ ભૂતાનામલ્પદ્રોહેણ વા પુનઃ ।
 યા વૃત્તિસ્તાં સમાસ્થાય વિપ્રો જીવેદનાપદિ ॥ ૪.૨ ॥
 યાત્રામાત્રપ્રસિદ્ધ્યર્થં સ્વૈઃ કર્મભિરગાર્હિતૈઃ ।
 અકલેશેન શરીરસ્ય કુર્વીત ધનસઞ્ચયમ્ ॥ ૪.૩ ॥
 ઋતામૃતાભ્યાં જીવેતુ મૃતેન પ્રમૃતેન વા ।
 સત્યાનૃતાભ્યામપિ વા ન શ્વવૃત્સ્યા કદા ચન ॥ ૪.૪ ॥
 ઋતમુઞ્છશિલં જ્ઞેયમમૃતં સ્યાદયાચિતમ્ ।
 મૃતં તુ યાચિતં ભૈક્ષં પ્રમૃતં કર્ષણં સ્મૃતમ્ ॥ ૪.૫ ॥
 સત્યાનૃતં તુ વાણિજ્યં તેન યૈવાપિ જીવ્યતે ।
 સેવા શ્વવૃત્તિરાખ્યાતા તસ્માત્તાં પરિવર્જયેત્ ॥ ૪.૬ ॥
 કુસૂલધાન્યકો વા સ્યાત્કુમ્ભીધાન્યક એવ વા ।
 ત્ર્યહેહિકો વાઽપિ ભવેદશ્વસ્તનિક એવ વા ॥ ૪.૭ ॥
 ચતુર્ણામપિ ચૈતેષાં દ્વિજાનાં ગૃહમેધિનામ્ ।
 જ્યાયાન્ પરઃ પરો જ્ઞેયો ધર્મતો લોકજિત્તમઃ ॥ ૪.૮ ॥

ષટ્કર્મેકો ભવત્યેષાં ત્રિભિરન્યઃ પ્રવર્તતે ।
 દ્વાભ્યામેકશ્ચતુર્થસ્તુ બ્રહ્મસત્રેણ જીવતિ ॥ ૪.૯ ॥
 વર્તયંશ્ચ શિલૌઽછાભ્યામગ્નિહોત્રપરાયણઃ ।
 ઇષ્ટીઃ પાર્વાયણાન્તીયાઃ કેવલા નિર્વપેત્સદા ॥ ૪.૧૦ ॥
 ન લોકવૃત્તં વર્તેત વૃત્તિહિતોઃ કથં ચન ।
 અજિહ્મામશથાં શુદ્ધાં જીવેદ્બ્રાહ્મણજીવિકામ્ ॥ ૪.૧૧ ॥
 સંતોષં પરમાસ્થાય સુખાર્થી સંયતો ભવેત્ ।
 સંતોષમૂલં હિ સુખં દુઃખમૂલં વિપર્યયઃ ॥ ૪.૧૨ ॥
 અતોઽન્યતમયા વૃત્ત્યા જીવંસ્તુ સ્નાતકો દ્વિજઃ ।
 સ્વર્ગાયુષ્યયશસ્યાનિ પ્રતાણીમાનિ ધારયેત્ ॥ ૪.૧૩ ॥ સ્વર્ગાયુષ્ય
 વેદોદિતં સ્વકં કર્મ નિત્યં કુર્યાદતન્દ્રિતઃ ।
 તથિ કુર્વન્ યથાશક્તિ પ્રાપ્નોતિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૪.૧૪ ॥
 નૈહેતાર્થાન્ પ્રસન્નગેન ન વિરુદ્ધેન કર્મણા ।
 ન વિદ્યમાનેષ્વર્થેષુ નાત્યામિપિ યતસ્તતઃ ॥ ૪.૧૫ ॥ ન કલ્પમાનેષ્વર્થેષુ
 ઇન્દ્રિયાર્થેષુ સર્વેષુ ન પ્રસજ્યેત કામતઃ ।
 અતિપ્રસક્તિં ચૈતેષાં મનસા સંનિવર્તયેત્ ॥ ૪.૧૬ ॥
 સર્વાન્ પરિત્યજેદર્થાન્ સ્વાધ્યાયસ્ય વિરોધિનઃ ।
 યથા તથાઽધ્યાપયંસ્તુ સા હ્યસ્ય કૃતકૃત્યતા ॥ ૪.૧૭ ॥
 વયસઃ કર્મણોઽર્થસ્ય શ્રુતસ્યાભિજનસ્ય ચ ।
 વેષવાગ્બુદ્ધિસાઙ્ગ્યમાચરન્ વિચરેદિહ ॥ ૪.૧૮ ॥
 બુદ્ધિવૃદ્ધિકરાણ્યાશુ ધન્યાનિ ચ હિતાનિ ચ ।
 નિત્યં શાસ્ત્રાણ્યવેક્ષેત નિગમાંશ્ચૈવ વૈદિકાન્ ॥ ૪.૧૯ ॥
 યથા યથા હિ પુરુષઃ શાસ્ત્રં સમધિગચ્છતિ ।
 તથા તથા વિજાનાતિ વિજ્ઞાનં ચાસ્ય રોચતે ॥ ૪.૨૦ ॥
 ઋષિયજ્ઞં દેવયજ્ઞં ભૂતયજ્ઞં ચ સર્વદા ।
 નૃત્યજ્ઞં પિતૃયજ્ઞં ચ યથાશક્તિ ન હાપયેત્ ॥ ૪.૨૧ ॥
 એતાનેકે મહાયજ્ઞાન્ યજ્ઞશાસ્ત્રવિદો જનાઃ ।

અનીહમાનાઃ સતતમિન્દ્રિયેષ્વેવ જુહતિ ॥ ૪.૨૨ ॥

વાચ્યેકે જુહતિ પ્રાણં પ્રાણે વાચં ચ સર્વદા ।

વાચિ પ્રાણે ચ પશ્યન્તો યજ્ઞાનિર્વૃત્તિમક્ષયામ્ ॥ ૪.૨૩ ॥

જ્ઞાનેનૈવાપરે વિપ્રા યજન્ત્યેતૈર્મખૈઃ સદા । યજન્તે તૈર્મખૈઃ સદા

જ્ઞાનમૂલાં ક્રિયામેષાં પશ્યન્તો જ્ઞાનચક્ષુષા ॥ ૪.૨૪ ॥

અગ્નિહોત્રં ચ જુહુયાદાદ્યન્તે ધુનિશોઃ સદા ।

દર્શન ચાર્ધમાસાન્તે પૌર્ણમાસેન ચૈવ હિ ॥ ૪.૨૫ ॥

સસ્યાન્તે નવસસ્યેષ્ઠ્યા તથાર્તુઅન્તે દ્વિજોઽધ્વરૈઃ ।

પશુના ત્વચનસ્યાદૌ સમાન્તે સૌમિકૈર્મખૈઃ ॥ ૪.૨૬ ॥ અચનાન્તે તુ સમાંતે

નાનિષ્ઠ્ઠા નવસસ્યેષ્ઠ્યા પશુના ચાગ્નિમાન્ દ્વિજઃ ।

નવાન્નમધાત્માસં વા દીર્ઘમાયુર્જિજીવિષુઃ ॥ ૪.૨૭ ॥

નવેનાનર્ચિતા હ્યસ્ય પશુહવ્યેન ચાગ્રયઃ ।

પ્રાણાનેવાત્તુમિચ્છન્તિ નવાન્નામિષગર્ધિનઃ ॥ ૪.૨૮ ॥

આસનાશનશય્યાભિરદ્ભિર્મૂલકૃલેન વા ।

નાસ્ય કશ્ચિદ્દસેદ્ગ્રહે શક્તિતોઽનર્ચિતોઽતિથિઃ ॥ ૪.૨૯ ॥

પાષણ્ડિનો વિકર્મસ્થાન્ બૈડાલવ્રતિકાન્ શઠાન્ ।

હૈતુકાન્ બકવૃત્તીશ્ચ વાઙ્માત્રેણાપિ નાર્યયેત્ ॥ ૪.૩૦ ॥

વેદવિદ્યાવ્રતસ્નાતાંશ્રોત્રિયાન્ ગૃહમેધિનઃ ।

પૂજયેધવ્યકવ્યેન વિપરીતાંશ્ચ વર્જયેત્ ॥ ૪.૩૧ ॥

શક્તિતોઽપચમાનેભ્યો દાતવ્યં ગૃહમેધિના ।

સંવિભાગશ્ચ ભૂતેભ્યઃ કર્તવ્યોઽનુપરોધતઃ ॥ ૪.૩૨ ॥

રાજતો ધનમન્વિચ્છેત્સંસીદન્ સ્નાતકઃ ક્ષુધા ।

યાજ્યાન્તેવાસિનોર્વાઽપિ ન ત્વન્યત ઇતિ સ્થિતિઃ ॥ ૪.૩૩ ॥

ન સીદેત્સ્નાતકો વિપ્રઃ ક્ષુધા શક્તઃ કથં ચન ।

ન જીર્ણમલવદ્વાસા ભવેશ્ચ વિભવે સતિ ॥ ૪.૩૪ ॥

કૂમકેશનખશ્મશ્રુદ્ધાન્તઃ શુકલામ્બરઃ શુચિઃ ।

સ્વાધ્યાયે ચૈવ યુક્તઃ સ્યાન્નિત્યમાત્મહિતેષુ ચ ॥ ૪.૩૫ ॥

વૈણવીં ધારયેદાષ્ટિં સોદકં ચ કમણ્ડલુમ્ ।
 ચણ્ડોપવીતં વેદં ચ શુભં રૌકમે ચ કુણ્ડલે ॥ ૪.૩૬ ॥
 નેક્ષેતોઘન્તમાદિત્યં નાસ્તં યાન્તં કદા યન ।
 નોપસૃષ્ટે ન વાસિસ્થં ન મધ્યં નભસો ગતમ્ ॥ ૪.૩૭ ॥
 ન લઙ્ઘયેદ્વત્સતન્ત્રીં ન પ્રધાવેચ્ચ વર્ષતિ ।
 ન ચોદકે નિરીક્ષેત સ્વરૂપમિતિ ધારણા ॥ ૪.૩૮ ॥
 મૃદં ગાં દૈવતં વિપ્રં ધૃતં મધુ ચતુષ્પથમ્ ।
 પ્રદક્ષિણાનિ કુર્વીત પ્રજ્ઞાતાંશ્ચ વનસ્પતીન્ ॥ ૪.૩૯ ॥
 નોપગચ્છેત્રમત્તોડપિ સ્ત્રિયમાર્તવદશ્નિ ।
 સમાનશયને ચૈવ ન શયીત તથા સહ ॥ ૪.૪૦ ॥
 રજસાડભિપ્લુતાં નારીં નરસ્ય હ્યુપગચ્છતઃ ।
 પ્રજ્ઞા તેજો ભલં ચક્ષુરાયુષ્ચૈવ પ્રહીયતે ॥ ૪.૪૧ ॥
 તાં વિવર્જયતસ્તસ્ય રજસા સમભિપ્લુતામ્ ।
 પ્રજ્ઞા તેજો ભલં ચક્ષુરાયુષ્ચૈવ પ્રવર્ધતે ॥ ૪.૪૨ ॥
 નાશ્રીયાદ્ભાર્યયા સાર્ધં નૈનામીક્ષેત યાશ્રતીમ્ ।
 ક્ષુવર્તીં જૃમ્ભમાણાં વા ન યાસીનાં યથાસુખમ્ ॥ ૪.૪૩ ॥
 નાઞ્જયન્તીં સ્વકે નેત્રે ન ચાભ્યક્તામનાવૃતામ્ ।
 ન પશ્યેત્પ્રસવન્તીં ચ તેજસ્કામો દ્વિજોત્તમઃ ॥ ૪.૪૪ ॥
 નાત્રમદાદેકવાસા ન નગ્રઃ સ્નાનમાચરેત્ ।
 ન મૂત્રં પથિ કુર્વીત ન ભસ્મનિ ન ગોપ્રજે ॥ ૪.૪૫ ॥
 ન ફાલકૃષ્ટે ન જલે ન ચિત્યાં ન ચ પર્વતે ।
 ન જીર્ણદિવાયતને ન વલ્મીકે કદા યન ॥ ૪.૪૬ ॥
 ન સસત્ત્વેષુ ગર્તેષુ ન ગચ્છન્નપિ ન સ્થિતઃ ।
 ન નદીતીરમાસાઘ ન ચ પર્વતમસ્તકે ॥ ૪.૪૭ ॥
 વાયુઅગ્નિવિપ્રમાદિત્યમપઃ પશ્યંસ્તથૈવ ગાઃ ।
 ન કદા યન કુર્વીત વિષ્ણુમૂત્રસ્ય વિસર્જનમ્ ॥ ૪.૪૮ ॥
 તિરસ્કૃત્યોચ્ચરેત્કાષ્ઠલોષ્ઠપત્તૃણાદિના । તૃણાદિ ચ
 નિયમ્ય પ્રયતો વાચં સંવીતાડ્ગોડવગુણ્ઠિતઃ ॥ ૪.૪૯ ॥

મૂત્રોચ્ચારસમુત્સર્ગ દિવા કુર્યાદ્દુઃખુખઃ ।
 દક્ષિણાડભિમુખો રાત્રૌ સંધ્યાયોશ્ચ યથા દિવા ॥ ૪.૫૦ ॥
 છાયાયામન્યકારે વા રાત્રાવહનિ વા દ્વિજઃ ।
 યથાસુખમુખઃ કુર્યાત્પ્રાણબાધભયેષુ ચ ॥ ૪.૫૧ ॥
 પ્રત્યગ્નિં પ્રતિસૂર્યં ચ પ્રતિસોમોદકદ્વિજમ્ ।
 પ્રતિગુ પ્રતિવાતં ચ પ્રજ્ઞા નશ્યતિ મેહતઃ ॥ ૪.૫૨ ॥ પ્રતિગાં પ્રતિવાતં
 નાગ્નિં મુખેનોપધમેત્રગ્નાં નૈક્ષેત ચ સ્ત્રિયમ્ ।
 નામેધ્યં પ્રક્ષિપેદગ્નૌ ન ચ પાદૌ પ્રતાપયેત્ ॥ ૪.૫૩ ॥
 અધસ્તાત્રોપદધ્યાશ્ચ ન ચૈનમભિલુધયેત્ ।
 ન ચૈનં પાદતઃ કુર્યાન્ન પ્રાણાબાધમાચરેત્ ॥ ૪.૫૪ ॥
 નાશ્રીયાત્સંધિવેલાયાં ન ગચ્છેન્નાપિ સંવિશેત્ ।
 ન ચૈવ પ્રલિખેદ્ભૂમિં નાત્મનોડપહરેત્સજમ્ ॥ ૪.૫૫ ॥
 નાપ્સુ મૂત્રં પુરીષં વા છીવનં વા સમુત્સૃજેત્ ।
 અમેધ્યલિપ્તમન્યદ્વા લોહિતં વા વિષાણિ વા ॥ ૪.૫૬ ॥
 નૈકઃ સુપ્પાત્શૂન્યગૃહે ન શ્રેયાંસં પ્રબોધયેત્ । શૂન્યગૃહે સ્વપ્પ્યાન્
 નોદક્યયાડભિભાષેત યજ્ઞં ગચ્છેન્ન ચાવૃતઃ ॥ ૪.૫૭ ॥
 અગ્ન્યગારે ગવાં ગોષ્ઠે બ્રાહ્મણાનાં ચ સંનિધૌ ।
 સ્વાધ્યાયે ભોજને ચૈવ દક્ષિણં પાણિમુદ્ધરેત્ ॥ ૪.૫૮ ॥
 ન વારયેદ્ગાં ધનર્ત્તી ન ચાચક્ષીત કસ્ય ચિત્ ।
 ન દિવીન્દ્રાયુધં દૃષ્ટ્વા કસ્ય ચિદ્દર્શયેદ્ધુધઃ ॥ ૪.૫૯ ॥
 નાધર્મિકે વસેદગ્રામે ન વ્યાધિબહુલે ભૃશમ્ ।
 નૈકઃ પ્રપઘેતાધ્વાનં ન ચિરં પર્વતે વસેત્ ॥ ૪.૬૦ ॥
 ન શૂદ્રરાજ્યે નિવસેન્નાધર્મિકજનાવૃતે ।
 ન પાષણિડગણાકાન્તે નોપસ્પૃટેડન્યજૈર્નૃભિઃ ॥ ૪.૬૧ ॥
 ન ભુજ્યતોદ્ધૃતસ્નેહં નાતિસૌહિત્યમાચરેત્ ॥
 નાતિપ્રગે નાતિસાયં ન સાયં પ્રાતરાશિતઃ ॥ ૪.૬૨ ॥

न कुर्वीत वृथायेष्टां न वार्यञ्जलिना पिबेत् ।

नोत्सङ्गे भक्षयेद्भक्ष्यान्न जातु स्यात्कुतूहली ॥ ४.६३ ॥

न नृत्येदथ वा गायेन्न वादित्राणि वाद्येत् । न नृत्येन्नैव गायेद्य न वादित्राणि वाद्येत्

नास्फोटयेन्न य क्षवेडेन्न य रक्तो विरावयेत् ॥ ४.६४ ॥ न य रक्तो विरोधयेत्

न पादौ धावयेत्कांस्ये कदा चिदपि भाजने ।

न भिन्नभाण्डे भुञ्जत न भावप्रतिदूषिते ॥ ४.६५ ॥

उपानलौ य वासश्च धृतमन्यैर्न धारयेत् ।

उपवीतमलङ्कारं स्रजं करकमेव य ॥ ४.६६ ॥

नाविनीतैर्भजेद्भुर्यैर्न य क्षुध्याधिपीडितैः । नाविनीतैर्भजेद्

न भिन्नशृङ्गाक्षिभुर्यैर्न वालघिविदूषितैः ॥ ४.६७ ॥

विनीतैस्तु प्रजेन्नित्यमाशुगैर्लक्षणांन्वितैः ।

वर्णरूपोपसम्पन्नैः प्रतोदेनातुदन् भृशम् ॥ ४.६८ ॥ प्रतोदेनाक्षिपन्

बालातपः प्रेतधूमो वज्र्यं भिन्नं तथाऽसनम् ।

न छिन्धान्नभरोमाणि दन्तैर्नोत्पाटयेन्नभान् ॥ ४.६९ ॥ न छिन्धान्

न मृत्वोष्ठं य मुद्ग्रीयात्र छिन्धात्करजैस्तृणम् । छिन्धात्

न कर्म निष्कलं कुर्यान्नायत्यामसुभोदयम् ॥ ४.७० ॥

लोष्ठमर्दी तृणश्छेदी नभभादी य यो नरः ।

स विनाशं प्रजत्याशु सूयकाऽशुचिरेव य ॥ ४.७१ ॥ सूयकोऽशुचिरेव य

न विगर्ह्य कथां कुर्याद्भुक्तिर्मात्यं न धारयेत् । न विगर्ह्य कथां कुर्याद्

गवां य यानं पृष्ठेन सर्वथैव विगर्हितम् ॥ ४.७२ ॥

अद्भारेण य नातीयाद्ग्रामं वा वेश्म वाऽवृतम् ।

रात्रौ य वृक्षमूलानि दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ४.७३ ॥

नाक्षैर्दीव्येत्कदा चित्तु स्वयं नोपानलौ डरेत् ।

शयनस्थो न भुञ्जत न पाणिस्थं न यासने ॥ ४.७४ ॥

सर्वं य तिलसम्भ्रष्टं नाद्यादस्तमिते रवौ ।

न य नग्नः शयीतैल न योच्छिष्टः क्व चिद्प्रजेत् ॥ ४.७५ ॥

आर्द्रपादस्तु भुञ्जत नार्द्रपादस्तु संविशेत् ।

आर्द्रपादस्तु भुञ्जानो दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ४.७६ ॥

અચક્ષુર્વિષયં દુર્ગં ન પ્રપદ્યેત કહિં ચિત્ ।
 ન વિણ્મૂત્રમુદીક્ષેત ન બાહુભ્યાં નદીં તરેત્ ॥ ૪.૭૭ ॥
 અધિતિષ્ઠેન્ન કેશાંસ્તુ ન ભસ્માસ્થિકપાલિકાઃ ।
 ન કાર્પાસાસ્થિ ન તુષાન્ દીર્ઘમાયુર્જિજીવિષુઃ ॥ ૪.૭૮ ॥
 ન સંવસેચ્ય પતિતૈર્ન ચાણ્ડાલૈર્ન પુલ્કસૈઃ ।
 ન મૂર્ખૈર્નાવલિપ્તૈશ્ચ નાન્ત્યૈર્નાન્ત્યાવસાયિભિઃ ॥ ૪.૭૯ ॥
 ન શૂદ્રાય મતિં દધાન્નોચ્છિદ્યે ન હવિષ્કૃતમ્ ।
 ન ચાસ્યોપદિશેદ્ધર્મં ન ચાસ્ય વ્રતમાદિશેત્ ॥ ૪.૮૦ ॥
 યો હ્યસ્ય ધર્મમાચરે યશ્ચૈવાદિશતિ વ્રતમ્ ।
 સોડસંવૃતં નામ તમઃ સહ તેનૈવ મજ્જતિ ॥ ૪.૮૧ ॥
 ન સંહતાભ્યાં પાણિભ્યાં કણ્ડૂયેદાત્મનઃ શિરઃ ।
 ન સ્પૃશેચ્ચૈતદુચ્છિદ્યો ન ચ સ્નાયાદ્વિના તતઃ ॥ ૪.૮૨ ॥
 કેશગ્રહાન્ પ્રહારાંશ્ચ શિરસ્યેતાન્ વિવર્જયેત્ ।
 શિરઃસ્નાતશ્ચ તૈલેન નાડૃગં કિં ચિદપિ સ્પૃશેત્ ॥ ૪.૮૩ ॥
 ન રાણઃ પ્રતિગૃહ્ણીયાદરાજન્યપ્રસૂતિતઃ ।
 સૂનાયકધ્વજવતાં વેશેનૈવ ચ જીવતામ્ ॥ ૪.૮૪ ॥
 દશસૂનાસમં ચક્રં દશચક્રસમો ધ્વજઃ ।
 દશધ્વજસમો વેશો દશવેશસમો નૃપઃ ॥ ૪.૮૫ ॥
 દશ સૂણાસહસ્રાણિ યો વાહયતિ સૌનિકઃ ।
 તેન તુલ્યઃ સ્મૃતો રાજા ઘોરસ્તસ્ય પ્રતિગ્રહઃ ॥ ૪.૮૬ ॥
 યો રાણઃ પ્રતિગૃહ્ણાતિ લુબ્ધસ્યૌચ્છાસ્ત્રવર્તિનઃ ।
 સ પયયિણ યાતીમાત્રરકાનેકવિંશતિમ્ ॥ ૪.૮૭ ॥
 તામિસ્રમન્ધતામિસ્રં મહારૌરવરૌરવૌ ।
 નરકં કાલસૂત્રં ચ મહાનરકમેવ ચ ॥ ૪.૮૮ ॥
 સઞ્જીવનં મહાવીર્યિં તપનં સમ્પ્રતાપનમ્ ।
 સંહાતં ચ સકાકોલં કુઝ્મલં પ્રતિમૂર્તિકમ્ ॥ ૪.૮૯ ॥ પૂતિમૃત્તિકં
 લોહશકુંઠુઃ ઋજુષં ચ પન્થાનં શાલ્મલીં નદીમ્ ।

અસિપત્રવનં ચૈવ લોહદારકમેવ ચ ॥ ૪.૯૦ ॥

એતદ્વિદન્તો વિદ્વાંસો બ્રાહ્મણા બ્રહ્મવાદિનઃ ।

ન રાજાઃ પ્રતિગૃહ્ણન્તિ પ્રેત્ય શ્રેયોઽભિકાક્ષિણઃ ॥ ૪.૯૧ ॥

બ્રાહ્મો મુહૂર્તે બુદ્ધ્યેત ધર્માર્થો ચાનુચિન્તયેત્ ।

કાયકલેશાંશ્ચ તન્મૂલાન્ વેદતત્ત્વાર્થમેવ ચ ॥ ૪.૯૨ ॥

ઉત્થાયાવશ્યકં કૃત્વા કૃતશૌચઃ સમાહિતઃ ।

પૂર્વા સંધ્યાં જપંસ્તિષ્ઠેત્સ્વકાલે ચાપરાં ચિરમ્ ॥ ૪.૯૩ ॥

ઋષયો દીર્ઘસંધ્યત્વાદીર્ઘમાયુરવાપ્નુયુઃ ।

પ્રજ્ઞાં યશશ્ચ કીર્તિં ચ બ્રહ્મવર્ચસમેવ ચ ॥ ૪.૯૪ ॥

શ્રાવણ્યાં પ્રૌષ્ઠપદ્યાં વાડપ્યુપાકૃત્ય યથાવિધિ ।

યુક્તશ્છન્દાંસ્યધીયીત માસાન્ વિપ્રોઽર્ધપગ્ચમાન્ ॥ ૪.૯૫ ॥

પુષ્પે તુ છન્દસાં કુર્યાદ્ભિરુત્સર્જનં દ્વિજઃ ।

માઘશુકલસ્ય વા પ્રાપ્તે પૂર્વાહ્નિ પ્રથમેઽહનિ ॥ ૪.૯૬ ॥

યથાશાસ્ત્રં તુ કૃત્વૈવમુત્સર્ગં છન્દસાં બહિઃ ।

વિરમેત્પક્ષિણીં રાત્રિં તદેવૈકમહર્નશમ્ ॥ ૪.૯૭ ॥

અત ઊર્ધ્વં તુ છન્દાંસિ શુકલેષુ નિયતઃ પઠેત્ ।

વેદાડ્ગાનિ ચ સર્વાણિ કૃષ્ણપક્ષેષુ સમ્પઠેત્ ॥ ૪.૯૮ ॥

નાવિસ્પષ્ટમધીયીત ન શુદ્ધજનસન્નિધૌ ।

ન નિશાન્તે પરિશ્રાન્તો બ્રહ્માધીત્ય પુનઃ સ્વપેત્ ॥ ૪.૯૯ ॥

યથોદિતેન વિધિના નિત્યં છન્દસ્કૃતં પઠેત્ ।

બ્રહ્મ છન્દસ્કૃતં ચૈવ દ્વિજો યુક્તો હ્યનાપદિ ॥ ૪.૧૦૦ ॥

ઇમાન્નિત્યમનધ્યાયાનધીયાનો વિવર્જયેત્ ।

અધ્યાપનં ચ કુર્વાણઃ શિષ્યાણાં વિધિપૂર્વકમ્ ॥ ૪.૧૦૧ ॥

કર્ણશ્રવેઽનિલે રાત્રૌ દિવા પાંસુસમૂહને ।

એતૌ વર્ષાસ્વનધ્યાયાવધ્યાયજ્ઞાઃ પ્રચક્ષતે ॥ ૪.૧૦૨ ॥

વિદ્યુત્સતનિતવર્ષેષુ મહોલ્કાનાં ચ સમ્પલવે ।

આકાલિકમનધ્યાયમેતેષુ મનુરબ્રવીત્ ॥ ૪.૧૦૩ ॥

એતાંસ્ત્વભ્યુદિતાન્ વિદ્યાધદા પ્રાદુષ્ટતાગ્નિષુ ।
 તદા વિદ્યાદનધ્યાયમનૃતૌ ચાભ્રદર્શને ॥ ૪.૧૦૪ ॥
 નિર્ધાતે ભૂમિચલને જયોતિષાં ચોપસર્જને ।
 એતાનાકાલિકાન્ વિદ્યાદનધ્યાયાન્ ઋતાવપિ ॥ ૪.૧૦૪ ॥
 પ્રાદુષ્ટતેષ્વગ્નિષુ તુ વિદ્યુત્સ્તનિતનિઃસ્વને ।
 સજયોતિઃ સ્યાદનધ્યાયઃ શેષે રાત્રૌ યથા દિવા ॥ ૪.૧૦૬ ॥
 નિત્યાનધ્યાય એવ સ્યાદ્ગ્રામેષુ નગરેષુ ચ ।
 ધર્મનૈપુણ્યકામાનાં પૂતિગન્ધે ચ સર્વદા ॥ ૪.૧૦૭ ॥ સર્વશઃ
 અન્તર્ગતશવે ગ્રામે વૃષલસ્ય ચ સન્નિધૌ ।
 અનધ્યાયો રુદ્યમાને સમવાયે જનસ્ય ચ ॥ ૪.૧૦૮ ॥
 ઉદકે મધ્યરાત્રે ચ વિષ્મૂત્રસ્ય વિસર્જને ।
 ઉચ્છિષ્ટઃ શ્રાદ્ધભુક્ચૈવ મનસાડપિ ન ચિન્તયેત્ ॥ ૪.૧૦૯ ॥
 પ્રતિગૃહ્ય દ્વિજો વિદ્વાનેકોદ્દિષ્ટસ્ય કેતનમ્ । એકોદ્દિષ્ટનિકેતનમ્
 ચ્ચંદ્રં ન કીર્તયેદ્બ્રહ્મ રાણો રાહોશ્ચ સૂતકે ॥ ૪.૧૧૦ ॥
 યાવદેકાનુદિષ્ટસ્ય ગન્ધો લેપશ્ચ તિષ્ઠતિ ।
 વિપ્રસ્ય વિદુષો દેહે તાવદ્બ્રહ્મ ન કીર્તયેત્ ॥ ૪.૧૧૧ ॥
 શયાનઃ પ્રૌઢપાદશ્ચ કૃત્વા ચૈવાવસક્ષિયકામ્ ।
 નાધીયીતામિષં જગ્ધ્વા સૂતકાન્નાદ્યમેવ ચ ॥ ૪.૧૧૨ ॥
 નીહારે બાણશબ્દે ચ સંધ્યયોરેવ ચોભયોઃ ।
 અમાવાસ્યાચતુર્દશ્યોઃ પૌર્ણમાસ્યડષ્ટકાસુ ચ ॥ ૪.૧૧૩ ॥
 અમાવાસ્યા ગુરું હન્તિ શિષ્યં હન્તિ ચતુર્દશી ।
 બ્રહ્માષ્ટકપૌર્ણમાસ્યૌ તસ્માન્તાઃ પરિવર્જયેત્ ॥ ૪.૧૧૪ ॥
 પાંસુવર્ષે દિશાં દાહે ગોમાયુવિરુતે તથા ।
 શ્વખરોષ્ટ્રે ચ રુવતિ પ્કત્તો ચ ન પઠેદ્વિજઃ ॥ ૪.૧૧૫ ॥
 નાધીયીત શ્મશાનાન્તે ગ્રામાન્તે ગોવ્રજેડપિ વા ।
 વસિત્વા મૈથુનં વાસઃ શ્રાદ્ધિકં પ્રતિગૃહ્ય ચ ॥ ૪.૧૧૬ ॥
 પ્રાણિ વા યદિ વાડપ્રાણિ યત્કિં ચિત્શ્રાદ્ધિકં ભવેત્ ।
 તદાલભ્યાધ્યનધ્યાયઃ પાણ્યાસ્યો હિ દ્વિજઃ સ્મૃતઃ ॥ ૪.૧૧૭ ॥

थोरैरुपद्रुते ग्रामे सम्भ्रमे यात्रिकारिते । थोरैरुपप्लुते सम्भ्रमे
आकालिकमनध्यायं विद्यात्सर्वाद्विभुतेषु य ॥ ४.११८ ॥

उपाकर्मणि योत्सर्गे त्रिरात्रं क्षेपाणं स्मृतम् ।
अष्टकासु त्वडोरात्रं ऋत्वन्तासु य रात्रिषु ॥ ४.११९ ॥

नाधीयीताश्चमातृद्वौ न वृक्षं न य उस्तिनम् ।
न नावं न भरं नोष्ट्रं नैरिणस्थो न यानगः ॥ ४.१२० ॥

न विवादे न कलहे न सेनायां न सङ्गरे ।
न भुक्तमात्रे नाजुर्णे न वमित्वा न शुक्तके ॥ ४.१२१ ॥

अतिथिं याननुज्ञाप्य मारुते वाति वा भृशम् ।
रुधिरं य स्नुते गात्रात्क्षेत्रेण य परिक्षते ॥ ४.१२२ ॥

सामध्वनावृग्यजुषी नाधीयीत कदा यन ।
वेदस्याधीत्य वाऽप्यन्तमारण्यकमधीत्य य ॥ ४.१२३ ॥

ऋग्वेदो देवदैवत्यो यजुर्वेदस्तु मानुषः ।
सामवेदः स्मृतः पितृस्तस्मात्स्याशुचिर्ध्वनिः ॥ ४.१२४ ॥

अेतद्विद्वन्तो विद्वांसस्त्रयीनिष्कर्षमन्वडम् ।
कृततः पूर्वमव्यस्य पश्चाद्वेदमधीयते ॥ ४.१२५ ॥

पशुमण्डूकमार्जारश्चसर्पनकुलाणुभिः ।
अन्तरागमने विद्यादनध्यायमडर्निशम् ॥ ४.१२६ ॥

द्रावेव वर्जयेन्नित्यमनध्यायौ प्रयत्नतः ।
स्वाध्यायभूमिं याशुद्धमात्मानं याशुचिं द्विजः ॥ ४.१२७ ॥

अमावास्यामष्टमीं य पौर्णमासीं यतुर्दशीम् ।
ब्रह्मचारी भवेन्नित्यमप्यर्तो स्नातको द्विजः ॥ ४.१२८ ॥

न स्नानमायरेद्भुक्त्वा नातुरो न मडानिशि ।
न वासोभिः सडाजस्रं नाविज्ञाते जलाशये ॥ ४.१२९ ॥

देवतानां गुरो राज्ञः स्नातकाचार्ययोस्तथा ।
नाकामेत्कामतश्छायां बभ्रुणो दीक्षितस्य य ॥ ४.१३० ॥

मध्यंदिनेऽर्धरात्रे य श्राद्धं भुक्त्वा य सामिषम् ।

સંધ્યોરુભયોશ્ચૈવ ન સેવેત ચતુષ્પથમ્ ॥ ૪.૧૩૧ ॥

ઉદ્ધર્તનમપસ્નાનં વિણ્મૂત્રે રક્તમેવ ચ ।

શ્લેશ્મનિષ્ફૂતવાન્તાનિ નાધિતિષ્ઠેત્તુ કામતઃ ॥ ૪.૧૩૨ ॥

વૈરિણં નોપસેવેત સહાયં ચૈવ વૈરિણઃ ।

અધાર્મિકં તસ્કરં ચ પરસ્યૈવ ચ યોષિતમ્ ॥ ૪.૧૩૩ ॥

ન હીદૃશમનાયુષ્યં લોકે કિં ચન વિદ્યતે ।

યાદૃશં પુરુષસ્યેહ પરદારોપસેવનમ્ ॥ ૪.૧૩૪ ॥

ક્ષત્રિયં ચૈવ સર્પં ચ બ્રાહ્મણં ચ બહુશ્રુતમ્ ।

નાવમન્યેત વૈ ભૂષણુઃ કૃશાનપિ કદા ચન ॥ ૪.૧૩૫ ॥

એતત્રયં હિ પુરુષં નિર્દહેદવમાનિતમ્ ।

તસ્માદેતત્રયં નિત્યં નાવમન્યેત બુદ્ધિમાન્ ॥ ૪.૧૩૬ ॥

નાત્માનમવમન્યેત પુર્વાભિરસમૃદ્ધિભિઃ ।

આ મૃત્યોઃ શ્રિયમન્વિચ્છેન્નૈનાં મન્યેત દુર્લભામ્ ॥ ૪.૧૩૭ ॥

સત્યં બ્રૂયાત્પ્રિયં બ્રૂયાન્ બ્રૂયાત્સત્યમપ્રિયમ્ ।

પ્રિયં ચ નાનૃતં બ્રૂયાદેષ ધર્મઃ સનાતનઃ ॥ ૪.૧૩૮ ॥

ભદ્રં ભદ્રમિતિ બ્રૂયાદ્ભદ્રમિત્યેવ વા વદેત્ ।

શુષ્કવૈરં વિવાદં ચ ન કુર્યાત્કેન ચિત્સહ ॥ ૪.૧૩૯ ॥

નાતિકલ્પ્યં નાતિસાથં નાતિમધ્યંદિને સ્થિતે ।

નાજ્ઞાતેન સમં ગચ્છેન્નૈકો ન વૃષલૈઃ સહ ॥ ૪.૧૪૦ ॥

હીનાડ્ગાનતિરિક્તાડ્ગાન્ વિદ્યાહીનાન્ વયોઽધિકાન્ । વયોઽતિગાન્

રૂપદ્રવિણ્ડીનાંશ્ચ જાતિહીનાંશ્ચ નાક્ષિપેત્ ॥ ૪.૧૪૧ ॥ રૂપદ્રવ્યહીનાંશ્ચ

ન સ્પૃશેત્પાણિનોચ્છિષ્ઠો વિપ્રો ગોબ્રાહ્મણાનલાણ્ ।

ન ચાપિ પશ્યેદશુચિઃ સુસ્થો જ્યોતિર્ગાણાન્ દિવા ॥ ૪.૧૪૨ ॥ સ્વસ્થો જ્યોતિર્ગાણાન્ દિવિ

સ્પૃષ્ઠૈતાનશુચિર્નિત્યમદ્ભિઃ પ્રાણાનુપસ્પૃશેત્ ।

ગાત્રાણિ ચૈવ સર્વાણિ નાભિં પાણિતલેન તુ ॥ ૪.૧૪૩ ॥

અનાતુરઃ સ્વાનિ ખાનિ ન સ્પૃશેદનિમિત્તતઃ ।

રોમાણિ ચ રહસ્યાનિ સર્વાણ્યેવ વિવર્જયેત્ ॥ ૪.૧૪૪ ॥

મડ્ગલાચારયુક્તઃ સ્યાત્પ્રયતાત્મા જિતેન્દ્રિયઃ ।
 જપેચ્ય જુહુયાચ્ચૈવ નિત્યમગ્નિમતન્દ્રિતઃ ॥ ૪.૧૪૫ ॥
 મડ્ગલાચારયુક્તાનાં નિત્યં ચ પ્રયતાત્મનામ્ ।
 જપતાં જુહ્વતાં ચૈવ વિનિપાતો ન વિદ્યતે ॥ ૪.૧૪૬ ॥
 વેદમેવાભ્યસેન્નિત્યં યથાકાલમતન્દ્રિતઃ । વેદમેવ જપેન્
 તં હ્યસ્યાહુઃ પરં ધર્મમુપધર્મોઽન્ય ઉચ્યતે ॥ ૪.૧૪૭ ॥
 વેદાભ્યાસેન સતતં શૌચેન તપસૈવ ચ ।
 અદ્રોહેણ ચ ભૂતાનાં જાતિં સ્મરતિ પૌર્વિકીમ્ ॥ ૪.૧૪૮ ॥
 પૌર્વિકીં સંસ્મરન્ જાતિં બ્રહ્મૈવાભ્યસ્યતે પુનઃ । દ્વિજઃ
 બ્રહ્માભ્યાસેન યાજન્નમનન્તં સુખમશ્રુતે ॥ ૪.૧૪૯ ॥
 સાવિત્રાન્ શાન્તિહોમાંશ્ચ કુર્યાત્પર્વસુ નિત્યશઃ । સાવિત્રાન્ શાન્તિહોમાંશ્
 પિતૃશ્ચૈવાષ્ટકાસ્વર્યેન્નિત્યમન્વષ્ટકાસુ ચ ॥ ૪.૧૫૦ ॥
 દૂરાદાવસથાન્ મૂત્રં દૂરાત્પાદાવસેયનમ્ ।
 ઉચ્છિદ્ધાન્નિષેકં ચ દૂરાદેવ સમાચરેત્ ॥ ૪.૧૫૧ ॥
 મૈત્રં પ્રસાધનં સ્નાનં દન્તધાવનમગ્જનમ્ ।
 પૂર્વાહ્નિ એવ કુર્વીત દેવતાનાં ચ પૂજનમ્ ॥ ૪.૧૫૨ ॥
 દૈવતાન્યભિગચ્છેતુ ધાર્મિકાંશ્ચ દ્વિજોત્તમાન્ ।
 ઈશ્વરં ચૈવ રક્ષાર્થં ગુરુનેવ ચ પર્વસુ ॥ ૪.૧૫૩ ॥
 અભિવાદયેદ્બ્રહ્માંશ્ચ દદ્યાચ્ચૈવાસનં સ્વકમ્ ।
 કૃતાગ્જલિરુપાસીત ગચ્છતઃ પૃષ્ઠતોઽન્વિયાત્ ॥ ૪.૧૫૪ ॥
 શ્રુતિસ્મૃત્યોદિતં સમ્યગ્્ નિબદ્ધં સ્વેષુ કર્મસુ ।
 ધર્મમૂલં નિષેવેત સદાચારમતન્દ્રિતઃ ॥ ૪.૧૫૫ ॥
 આચારાત્વભતે હ્યાયુરાચારાદીપ્સિતાઃ પ્રજાઃ ।
 આચારાદ્ધનમક્ષય્યમાચારો હન્ત્યલક્ષણમ્ ॥ ૪.૧૫૬ ॥
 દુરાચારો હિ પુરુષો લોકે ભવતિ નિન્દિતઃ ।
 દુઃખભાગી ચ સતતં વ્યાધિતોઽલ્પાયુરેવ ચ ॥ ૪.૧૫૭ ॥
 સર્વલક્ષણહીનોઽપિ યઃ સદાચારવાન્નરઃ ।
 શ્રદ્ધાનોઽનસૂયશ્ચ શતં વર્ષાણિ જીવતિ ॥ ૪.૧૫૮ ॥

યદ્યત્પરવશં કર્મ તત્તદ્યત્નેન વર્જયેત્ ॥

યદ્યદાત્મવશં તુ સ્યાત્તત્તત્સેવેત યત્નતઃ ॥ ૪.૧૫૯ ॥

સર્વં પરવશં દુઃખં સર્વમાત્મવશં સુખમ્ ।

એતદ્વિદ્યાત્સમાસેન લક્ષણં સુખદુઃખયોઃ ॥ ૪.૧૬૦ ॥

યત્કર્મ કુર્વતોડસ્ય સ્યાત્પરિતોષોડન્તરાત્મનઃ ।

તત્પ્રયત્નેન કુર્વીત વિપરીતં તુ વર્જયેત્ ॥ ૪.૧૬૧ ॥

આચાર્યં ચ પ્રવક્તારં પિતરં માતરં ગુરુમ્ ।

ન હિંસ્યાદ્બ્રાહ્મણાન્ ગાશ્ચ સર્વાશ્ચૈવ તપસ્વિનઃ ॥ ૪.૧૬૨ ॥

નાસ્તિક્યં વેદનિન્દાં ચ દેવતાનાં ચ કુત્સનમ્ ।

દ્વેષં દમ્ભં ચ માનં ચ ક્રોધં તૈક્ષ્ણ્યં ચ વર્જયેત્ ॥ ૪.૧૬૩ ॥ દ્વેષં સ્તમ્ભં ચ

પરસ્ય દણ્ડં નોદ્યચ્છેત્કુહ્લો નૈનં નિપાતયેત્ ।

અન્યત્ર પુત્રાત્શિષ્યાદ્વા શિષ્યર્થં તાડયેત્તુ તૌ ॥ ૪.૧૬૪ ॥

બ્રાહ્મણાયાવગુર્યૈવ દ્વિજાતિર્વધકામ્યયા ।

શતં વર્ષાણિ તામિસ્રે નરકે પરિવર્તતે ॥ ૪.૧૬૫ ॥

તાડયિત્વા તૃણેનાપિ સંરમ્ભાત્મતિપૂર્વકમ્ ।

એકવિંશતીમાજાતીઃ પાપયોનિષુ જાયતે ॥ ૪.૧૬૬ ॥

અયુધ્યમાનસ્યોત્પાદ્ય બ્રાહ્મણસ્યાસૃગ્ગતઃ ।

દુઃખં સુમહદાપ્નોતિ પ્રેત્યાપ્રાણાતયા નરઃ ॥ ૪.૧૬૭ ॥

શોણિતં યાવતઃ પાંસૂન્ સઙ્ગૃહ્ણતિ મહીતલાત્ ।

તાવતોડબ્દાનમુત્રાન્યૈઃ શોણિતોત્પાદકોડધતે ॥ ૪.૧૬૮ ॥

ન કદા ચિદ્વિજે તસ્માદ્વિદ્વાનવગુરેદપિ ।

ન તાડયેત્તૃણેનાપિ ન ગાત્રાત્સ્રાવયેદ્સૃક્ ॥ ૪.૧૬૯ ॥

અધાર્મિકો નરો યો હિ યસ્ય ચાપ્યનૃતં ધનમ્ ।

હિંસારતશ્ચ યો નિત્યં નૈહાસૌ સુખમેધતે ॥ ૪.૧૭૦ ॥ હિંસારતિશ્

ન સીદન્નપિ ધર્મેણ મનોડધર્મે નિવેશયેત્ ।

અધાર્મિકાનાં પાપાનામાશુ પશ્યન્ વિપર્યયમ્ ॥ ૪.૧૭૧ ॥

नाधर्मश्चरितो लोके सधः कृत्वति गौरिव ।
 शनैरावर्त्यमानस्तु कर्तुर्भूलानि कृन्तति ॥ ४.१७२ ॥
 यद्वि नात्मनि पुत्रेषु न येत्पुत्रेषु नमृषु ।
 न त्वेव तु कृतोऽधर्मः कर्तुर्भवति निष्कलः ॥ ४.१७३ ॥
 अधर्मोऽधते तावत्ततो भद्राणि पश्यति ।
 ततः सपत्नान् जयति समूलस्तु विनश्यति ॥ ४.१७४ ॥
 सत्यधर्मार्थवृत्तेषु शौचे यैवारमेत्सदा ।
 शिष्यांश्च शिष्याध्वर्मोऽवाय् । आलूढरसंयतः ॥ ४.१७५ ॥
 परित्यजेदर्थकामौ यौ स्यातां धर्मवर्जितौ ।
 धर्मं याप्यसुभोदकं लोकसङ्कुष्टमेव य ॥ ४.१७६ ॥
 न पाणिपादयपलो न नेत्रयपलोऽनृजुः ।
 न स्याद्वाक्पलश्चैव न परद्रोहकर्मधीः ॥ ४.१७७ ॥
 येनास्य पितरो याता येन याताः पितामहाः ।
 तेन यायात्सतां मार्गं तेन गच्छन्न रिष्यति ॥ ४.१७८ ॥
 ऋत्विक्पुरोहिताचार्यैर्मातृलातिथिसंश्रितैः ।
 बालवृद्धातुरैर्वैद्यैर्ज्ञातिसम्बन्धिबान्धवैः ॥ ४.१७९ ॥
 मातापितृभ्यां जामीभिर्भ्रात्रा पुत्रेण भार्यया ।
 दृष्टिना दासवर्गेण विवाहं न समाचरेत् ॥ ४.१८० ॥
 अतैर्विवादान् संत्यज्य सर्वपापैः प्रमुच्यते ।
 अतैर्जितैश्च जयति सर्वान्लोकानिमान् गृही ॥ ४.१८१ ॥
 आचार्यो ब्रह्मलोकैशः प्राजापत्ये पिता प्रभुः ।
 अतिथिस्त्विन्द्रलोकेशो देवलोकस्य चर्त्विजः ॥ ४.१८२ ॥
 जामयोऽप्सरसां लोके वैश्वदेवस्य बान्धवाः ।
 सम्बन्धिनो ह्यपां लोके पृथिव्यां मातृमातुलौ ॥ ४.१८३ ॥
 आकाशेशास्तु विज्ञेया बालवृद्धकृशातुराः ।
 भ्राता ज्येष्ठः समः पित्रा भार्या पुत्रः स्वका तनुः ॥ ४.१८४ ॥
 छाया स्वो दासवर्गश्च दृष्टिता कृपाणां परम् ।
 तस्मादेतैरधिक्षिप्तः सहेतासञ्जवरः सदा ॥ ४.१८५ ॥

પ્રતિગ્રહસમર્થોડપિ પ્રસડ્ગં તત્ર વર્જયેત્ ।
 પ્રતિગ્રહેણ હ્યસ્યાશુ બ્રાહ્મં તેજઃ પ્રશામ્યતિ ॥ ૪.૧૮૬ ॥
 ન દ્રવ્યાણામવિજ્ઞાય વિધિં ધર્મ્યં પ્રતિગ્રહે ।
 પ્રાણઃ પ્રતિગ્રહં કુર્યાદવસીદન્નપિ ક્ષુધા ॥ ૪.૧૮૭ ॥
 હિરણ્યં ભૂમિમશ્નં ગામન્નં વાસસ્તિલાન્ ધૃતમ્ ।
 પ્રતિગૃહ્ણન્નવિદ્વાંસ્તુ ભસ્મીભવતિ દારુવત્ ॥ ૪.૧૮૮ ॥
 હિરણ્યમાયુરન્નં ચ ભૂર્ગોશ્ચાપ્યોષતસ્તનુમ્ ।
 અશ્વશ્ચક્ષુસ્ત્વચં વાસો ધૃતં તેજસ્તિલાઃ પ્રજાઃ ॥ ૪.૧૮૯ ॥
 અતપાસ્ત્વનધીયાનઃ પ્રતિગ્રહરુચિર્દ્વિજઃ ।
 અમ્ભસ્યશ્મપ્લવેનૈવ સહ તેનૈવ મજ્જતિ ॥ ૪.૧૯૦ ॥
 તસ્માદવિદ્વાન્ બિભિયાદસ્માત્તસ્માત્પ્રતિગ્રહાત્ ।
 સ્વલ્પકેનાપ્યવિદ્વાન્ હિ પદ્ધે ગૌરિવ સીદતિ ॥ ૪.૧૯૧ ॥
 ન વાર્યપિ પ્રયચ્છેત્તુ બૈડાલપ્રતિકે દ્વિજે ।
 ન બકપ્રતિકે પાપે નાવેદવિદિ ધર્મવિત્ ॥ ૪.૧૯૨ ॥
 ત્રિષ્વપ્યેતેષુ દત્તં હિ વિધિનાડપ્યર્જિતં ધનમ્ ।
 દાતુર્ભવત્યનર્થાય પરત્રાદાતુરેવ ચ ॥ ૪.૧૯૩ ॥
 યથા પ્લવેનોપલેન નિમજ્જત્યુદકે તરન્ ।
 તથા નિમજ્જતોડધસ્તાદ્જૌ દાતૃપ્રતીચ્છકૌ ॥ ૪.૧૯૪ ॥
 ધર્મધ્વજી સદા લુબ્ધશ્છાન્નિકો લોકદમ્ભકઃ ॥
 બૈડાલપ્રતિકો જ્ઞેયો હિંસ્રઃ સર્વાભિસંધકઃ ॥ ૪.૧૯૫ ॥
 અધોદૃષ્ટિર્નૈષ્ઠૃતિકઃ સ્વાર્થસાધનતત્પરઃ ।
 શઠો મિથ્યાવિનીતશ્ચ બકપ્રતયરો દ્વિજઃ ॥ ૪.૧૯૬ ॥
 યે બકપ્રતિનો વિપ્રા યે ચ માર્જારલિડ્ગિનઃ ।
 તે પતન્ત્યન્ધતામિસ્રે તેન પાપેન કર્મણા ॥ ૪.૧૯૭ ॥
 ન ધર્મસ્યાપદેશેન પાપં કૃત્વા વ્રતં ચરેત્ ।
 વ્રતેન પાપં પ્રચ્છાદ્ય કુર્વન્ સ્ત્રીશૂદ્રદમ્ભનમ્ ॥ ૪.૧૯૮ ॥

પ્રેત્યેહ ચેદૃશા વિપ્રા ગર્હ્યન્તે બ્રહ્મવાદિભિઃ ।
 છન્મના ચરિતં યચ્ચ વ્રતં રક્ષાંસિ ગચ્છતિ ॥ ૪.૧૯૯ ॥
 અલિંગી લિંગિવેષેણ યો વૃત્તિમુપજીવતિ ।
 સ લિંગિનાં હરત્યેનસ્તિર્થગ્યોનોૈ ચ જાયતે ॥ ૪.૨૦૦ ॥
 પરકીયનિપાનેષુ ન સ્નાયાધિ કદા ચન । સ્નાયાચ્ચ કદા ચન
 નિપાનકર્તુઃ સ્નાત્વા તુ દુષ્કૃતાંશેન લિપ્યતે ॥ ૪.૨૦૧ ॥
 યાનશચ્ચાડડસનાન્યસ્ય કૂપોદ્યાનગૃહાણિ ચ ।
 અદત્તાન્યુપયુજ્ઞાન એનસઃ સ્યાત્તુરીયભાક્ ॥ ૪.૨૦૨ ॥
 નદીષુ દેવખાતેષુ તડાગેષુ સરઃસુ ચ ।
 સ્નાનં સમાચરેન્નિત્યં ગર્તપ્રસ્રવણેષુ ચ ॥ ૪.૨૦૩ ॥
 યમાન્ સેવેત સતતં ન નિત્યં નિયમાન્ બુધઃ ।
 યમાન્ પતત્યકુર્વાણો નિયમાન્ કેવલાન્ ભજન્ ॥ ૪.૨૦૪ ॥
 નાશ્રોત્રિયતતે યજ્ઞે ગ્રામયાજિકૃતે તથા ।
 સ્ત્રિયા કલીબેન ચ હુતે ભુજીત બ્રાહ્મણઃ ક્વ ચિત્ ॥ ૪.૨૦૫ ॥
 અશ્વીકમેતત્સાધૂનાં યત્ર જુહ્વત્યમી હવિઃ । અશ્વીલમ્
 પ્રતીપમેતદેવાનાં તસ્માત્તત્પરિવર્જયેત્ ॥ ૪.૨૦૬ ॥
 મત્તકુહ્વાતુરાણાં ચ ન ભુજીત કદા ચન ।
 કેશકીટાવપન્નં ચ પદા સ્પૃષ્ઠે ચ કામતઃ ॥ ૪.૨૦૭ ॥
 ભ્રૂણાદ્યાવેક્ષિતં ચૈવ સંસ્પૃષ્ઠં ચાપ્યુદક્યથા ।
 પતત્રિણાવલીઢં ચ શુના સંસ્પૃષ્ઠમેવ ચ ॥ ૪.૨૦૮ ॥
 ગવા ચાત્રમુપધ્રાતં ઘુષ્ટાન્નં ચ વિશેષતઃ ।
 ગણાન્નં ગણિકાન્નં ચ વિદુષા ચ જુગુપ્સિતમ્ ॥ ૪.૨૦૯ ॥
 સ્તેનગાયનયોશ્ચાન્નં તક્ષ્ણો વાર્ધુષિકસ્ય ચ ।
 દીક્ષિતસ્ય કદર્થસ્ય બદ્ધસ્ય નિગડસ્ય ચ ॥ ૪.૨૧૦ ॥
 અભિશસ્તસ્ય ષણ્ઢસ્ય પુંશ્ચત્વા દામ્ભિકસ્ય ચ ।
 શુક્તં પર્યુષિતં ચૈવ શૂદ્રસ્યોચ્છિષ્ટમેવ ચ ॥ ૪.૨૧૧ ॥
 ચિકિત્સકસ્ય મૃગયોઃ કૂરસ્યોચ્છિષ્ટભોજિનઃ ।
 ઉગ્રાન્નં સૂતિકાન્નં ચ પર્યાયાન્તમનિર્દેશમ્ ॥ ૪.૨૧૨ ॥

અનર્થિતં વૃથામાંસમવીરાયાશ્ચ યોષિતઃ ।
 દ્વિષદન્નં નગર્યન્નં પતિતાન્નમવક્ષુતમ્ ॥ ૪.૨૧૩ ॥
 પિશુનાનૃતિનોશ્ચાન્નં કૃતુવિકૃયિણસ્તથા ॥ । કૃતુવિકૃયકસ્ય ચ
 શૈલૂષતુન્નવાયાન્નં કૃતદ્વિષ્યાન્નમેવ ચ ॥ ૪.૨૧૪ ॥
 કર્મારસ્ય નિષાદસ્ય રડ્ગાવતારકસ્ય ચ ।
 સુવર્ણકર્તુર્વેણસ્ય શસ્ત્રવિકૃયિણસ્તથા ॥ ૪.૨૧૫ ॥
 શ્વવતાં શૌણ્ડિકાનાં ચ ચૈલનિર્ણેજકસ્ય ચ ।
 રજકસ્ય નૃશંસસ્ય યસ્ય ચોપપતિર્ગૃહે ॥ ૪.૨૧૬ ॥ રજકસ્ય
 મૃષ્યન્તિ યે ચોપપતિં સ્ત્રીજિતાનાં ચ સર્વશઃ ।
 અનિર્દેશં ચ પ્રેતાન્નમતુષ્ટિકરમેવ ચ ॥ ૪.૨૧૭ ॥
 રાજાન્નં તેજ આદત્તે શૂદ્રાન્નં બ્રહ્મવર્ચસમ્ ।
 આયુઃ સુવર્ણકારાન્નં યશશ્ચર્માવકર્તિનઃ ॥ ૪.૨૧૮ ॥
 કારુકાન્નં પ્રજાં હન્તિ બલં નિર્ણેજકસ્ય ચ ।
 ગણાન્નં ગણિકાન્નં ચ લોકેભ્યઃ પરિકૃન્તતિ ॥ ૪.૨૧૯ ॥
 પૂયં ચિકિત્સકસ્યાન્નં પુંશ્ચલ્યાસ્ત્વન્નમિન્દ્રિયમ્ ।
 વિષ્ણા વાર્ધુષિકસ્યાન્નં શસ્ત્રવિકૃયિણો મલમ્ ॥ ૪.૨૨૦ ॥
 ય એતેડન્યે ત્વભોજ્યાન્નાઃ ક્રમશઃ પરિકીર્તિતાઃ ।
 તેષાં ત્વગસ્થિરોમાણિ વદન્ત્યન્નં મનીષિણઃ ॥ ૪.૨૨૧ ॥
 ભુક્ત્વાડતોડન્યતમસ્યાન્નમમત્યા ક્ષાપણં ત્ર્યહમ્ ।
 મત્યા ભુક્ત્વાડયરેત્લુચ્છં રેતોવિણ્મૂત્રમેવ ચ ॥ ૪.૨૨૨ ॥
 નાઘાત્શૂદ્રસ્ય પક્વાન્નં વિદ્વાનશ્રાદ્ધિનો દ્વિજઃ ।
 આદદીતામમેવાસ્માદવૃત્તાવેકરાત્રિકમ્ ॥ ૪.૨૨૩ ॥
 શ્રોત્રિયસ્ય કદર્યસ્ય વદાન્યસ્ય ચ વાર્ધુષિઃ ।
 મીમાંસિત્વોભયં દેવાઃ સમમન્નમકલ્પયન્ ॥ ૪.૨૨૪ ॥
 તાન્ પ્રજાપતિરાઠૈત્ય મા કૃધ્વં વિષમં સમમ્ ।
 શ્રદ્ધાપૂતં વદાન્યસ્ય હતમશ્રદ્ધયેતરત્ ॥ ૪.૨૨૫ ॥
 શ્રદ્ધયેષ્ટં ચ પૂર્તં ચ નિત્યં કુર્યાદતન્દ્રિતઃ ।

श्रद्धाकृते ज्यक्षये ते भवतः स्वागतैर्धनैः ॥ ४.२२६ ॥
 दानधर्मं निषेवेत नित्यमैष्टिकपौर्तिकम् ।
 परितुष्टेन भावेन पात्रमासाद्य शक्तितः ॥ ४.२२७ ॥
 यत्किं विदपि दातव्यं याचितेनानसूयया ।
 उत्पत्स्यते हि तत्पात्रं यत्तारयति सर्वतः ॥ ४.२२८ ॥
 वारिदस्तृप्तिमाप्नोति सुभमक्षयमन्नदः । अक्षयम्
 तिलप्रदः प्रजामिष्टां दीपदक्षकुसुमम् ॥ ४.२२९ ॥
 भूमिदो भूमिमाप्नोति दीर्घमायुर्द्विरप्यदः ।
 गृहदोऽग्न्याग्निं वेश्मानि रुष्यदो रुपमुत्तमम् ॥ ४.२३० ॥
 वासोदश्वन्द्रसालोज्यमग्निं सालोज्यमश्वदः ।
 अनडुडः श्रियं पुष्टां गोदो अन्नस्य विष्टपम् ॥ ४.२३१ ॥
 यानशय्याप्रदो भार्यामैश्वर्यमभयप्रदः ।
 धान्यदः शाश्वतं सौम्यं अजमदो अजमसार्जिताम् ॥ ४.२३२ ॥
 सर्वेषामेव दानानां अजमदानं विशिष्यते ।
 वार्यन्नगोमडीवासस् । तिलकाज्यनसर्पिषाम् ॥ ४.२३३ ॥
 येन येन तु भावेन यद्यदानं प्रयच्छति ।
 तत्तत्तेनैव भावेन प्राप्नोति प्रतिपूजितः ॥ ४.२३४ ॥
 योऽर्थितं प्रतिगृह्णाति ददात्यर्थितमेव वा ।
 तावुभौ गच्छतः स्वर्गं नरकं तु विपर्यये ॥ ४.२३५ ॥
 न विस्मयेत तपसा वदेद्विष्ट्वा य नानृतम् ।
 नार्तोऽप्यपवदेद्विष्ट्वा दत्त्वा परिकीर्तयेत् ॥ ४.२३६ ॥ दत्त्वा
 यज्ञोऽनुतेन क्षरति तपः क्षरति विस्मयात् ।
 आयुर्विप्रापवादेन दानं य परिकीर्तनात् ॥ ४.२३७ ॥
 धर्मं शनैः सञ्चिनुयाद्भूमिकमिव पुत्तिकाः । सञ्चिनुयाद्
 परलोकसङ्गार्यं सर्वभूतान्यपीडयन् ॥ ४.२३८ ॥
 नामुत्र हि सङ्गार्यं पिता माता य तिष्ठतः ।
 न पुत्रदारं न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवलः ॥ ४.२३९ ॥

એકઃ પ્રજાયતે જન્તુરેક એવ પ્રલીયતે ।
 એકોઽનુભુક્ટો સુકૃતમેક એવ ચ દુષ્કૃતમ્ ॥ ૪.૨૪૦ ॥
 મૃતં શરીરમુત્સૃજ્ય કાષ્ઠલોષ્ઠસમં ક્ષિતૌ ।
 વિમુખા બાન્ધવા યાન્તિ ધર્મસ્તમનુગચ્છતિ ॥ ૪.૨૪૧ ॥
 તસ્માદ્ધર્મં સહાયાર્થં નિત્યં સઙ્ચિનુયાત્શનૈઃ ।
 ધર્મેણ હિ સહાયેન તમસ્તરતિ દુસ્તરમ્ ॥ ૪.૨૪૨ ॥
 ધર્મપ્રધાનં પુરુષં તપસા હતકિલ્બિષમ્ ।
 પરલોકં નયત્યાશુ ભાસ્વન્તં ખશરીરિણમ્ ॥ ૪.૨૪૩ ॥
 ઉત્તમૈરુત્તમૈર્નિત્યં સમ્બન્ધાનાચરેત્સહ । સમ્બન્ધાન્
 નિનીષુઃ કુલમુત્કર્ષમધમાનધમાંસ્ત્યજેત્ ॥ ૪.૨૪૪ ॥
 ઉત્તમાનુત્તમાનેવ ગચ્છન્ ડીનાંસ્તુ વર્જયન્ ।
 બ્રાહ્મણઃ શ્રેષ્ઠતામેતિ પ્રત્યવાયેન શૂદ્રતામ્ ॥ ૪.૨૪૫ ॥
 દૃઢકારી મૃદુદર્નિતઃ કૂરાચારૈરસંવસન્ ।
 અહિંસો દમદાનાભ્યાં જયેત્સ્વર્ગં તથાવ્રતઃ ॥ ૪.૨૪૬ ॥
 એધૌદકં મૂલકુલમન્નમભ્યુદ્યતં ચ યત્ ।
 સર્વતઃ પ્રતિગૃહ્ણીયાન્મધ્વથાભયદક્ષિણામ્ ॥ ૪.૨૪૭ ॥
 આહૃતાભ્યુદ્યતાં ભિક્ષાં પુરસ્તાદપ્રયોદિતામ્ ।
 મેને પ્રજાપતિર્ગ્રાહ્યામપિ દુષ્કૃતકર્મણઃ ॥ ૪.૨૪૮ ॥
 નાશ્નન્તિ પિતરસ્તસ્ય દશવર્ષાણિ પગ્ચ ચ ॥
 ન ચ હવ્યં વહત્યગ્નિર્યસ્તામભ્યવમન્યતે ॥ ૪.૨૪૯ ॥
 શય્યાં ગૃહાન્ કુશાન્ ગન્ધાનપઃ પુષ્પં મણીન્ દધિ ।
 ધાના મત્સ્યાન્ પયો માંસં શાકં ચૈવ ન નિર્ણુદેત્ ॥ ૪.૨૫૦ ॥
 ગુરુન્ ભૃત્યાંશ્ચોજિજીહ્વીર્ષત્રચિષ્યન્ દેવતાતિથીન્ ।
 સર્વતઃ પ્રતિગૃહ્ણીયાન્ન તુ તૃપ્યેત્સ્વયં તતઃ ॥ ૪.૨૫૧ ॥
 ગુરુષુ ત્વભ્યતીતેષુ વિના વા તૈર્ગૃહે વસન્ ।
 આત્મનો વૃત્તિમન્વિચ્છન્ ગૃહ્ણીયાત્સાધુતઃ સદા ॥ ૪.૨૫૨ ॥
 આર્ધિકઃ કુલમિત્રં ચ ગોપાલો દાસનાપિતૌ ।

એતે શૂદ્રેષુ ભોજયાન્ના યાશ્ચાત્માનં નિવેદયેત્ ॥ ૪.૨૫૩ ॥
 યાદૃશોડસ્ય ભવેદાત્મા યાદૃશં ચ ચિકીર્ષિતમ્ ।
 યથા ચૌપચરેદેનં તથાડત્માનં નિવેદયેત્ ॥ ૪.૨૫૪ ॥
 યોડન્યથા સન્તમાત્માનમન્યથા સત્સુ ભાષતે ।
 સ પાપકૃત્તમો લોકે સ્તેન આત્માપહારકઃ ॥ ૪.૨૫૫ ॥
 વાચ્યર્થા નિયતાઃ સર્વે વાઙ્મૂલા વાગ્વિનિઃસૃતાઃ ।
 તાંસ્તુ યઃ સ્તેનયેદ્વાયં સ સર્વસ્તેયકૃત્તરઃ ॥ ૪.૨૫૬ ॥
 મહર્ષિપિતૃદેવાનાં ગત્વાડનૃણ્યં યથાવિધિ ।
 પુત્રે સર્વે સમાસજય વસેન્ માધ્યસ્થ્યમાશ્રિતઃ ॥ ૪.૨૫૭ ॥ આસ્થિતઃ
 એકાકી ચિન્તયેન્નિત્યં વિવિક્તે હિતમાત્મનઃ । હિતમાત્મનિ
 એકાકી ચિન્તયાનો હિ પરં શ્રેયોડધિગચ્છતિ ॥ ૪.૨૫૮ ॥
 એષૌદિતા ગૃહસ્થસ્ય વૃત્તિર્વિપ્રસ્ય શાશ્વતી ।
 સ્નાતકવ્રતકલ્પશ્ચ સત્ત્વવૃદ્ધિકરઃ શુભઃ ॥ ૪.૨૫૯ ॥
 અનેન વિપ્રો વૃત્તેન વર્તયન્ વેદશાસ્ત્રવિત્ ।
 વ્યપેતકલ્મષો નિત્યં બ્રહ્મલોકે મહીયતે ॥ ૪.૨૬૦ ॥

અધ્યાય ૫

શ્રુત્વૈતાન્ ઋષયો ધર્માન્ સ્નાતકસ્ય યથૌદિતાન્ ।
 ઇદમ્યુર્મહાત્માનમનવપ્રભવં ભૃગુમ્ ॥ ૫.૧ ॥
 એવં યથોક્તં વિપ્રાણાં સ્વધર્મમનુષ્ઠતામ્ ।
 કથં મૃત્યુઃ પ્રભવતિ વેદશાસ્ત્રવિદાં પ્રભો ॥ ૫.૨ ॥
 સ તાનુવાચ ધર્માત્મા મહર્ષીન્ માનવો ભૃગુઃ ।
 શ્રૂયતાં યેન દોષેણ મૃત્યુર્વિપ્રાન્ જિઘાંસતિ ॥ ૫.૩ ॥
 અનભ્યાસેન વેદાનામાચારસ્ય ચ વર્જનાત્ ।
 આલસ્યાદન્નદોષાશ્ચ મૃત્યુર્વિપ્રાજ્જિઘાંસતિ ॥ ૫.૪ ॥ વિપ્રાન્
 લશ્કુનં ગૃજનં ચૈવ પલાણું કવકાનિ ચ ।
 અભક્ષ્યાણિ દ્વિજાતીનામધ્યપ્રભવાનિ ચ ॥ ૫.૫ ॥

લોહિતાન્ વૃક્ષનિર્યાસાન્ વૃશ્ચનપ્રભવાંસ્તથા । વ્રશ્ચનપ્રભવાંઃ

શેલું ગવ્યં ચ પેયૂષં પ્રયત્નેન વિવર્જયેત્ ॥ ૫.૬ ॥ પીયૂષં

વૃથા કૃસરસંયાવં પાયસાપૂપમેવ ચ ।

અનુપાકૃતમાંસાનિ દેવાન્નાનિ હવીંષિ ચ ॥ ૫.૭ ॥

અનિર્દશાયા ગોઃ ક્ષીરમૌષ્ટૃમૈકશકું તથા ।

આવિકં સંધિનીક્ષીરં વિવત્સાયાશ્ચ ગોઃ પયઃ ॥ ૫.૮ ॥ સન્ધિનીક્ષીરં

આરણ્યાનાં ચ સર્વેષાં મૃગાણાં માહિષં વિના ।

સ્ત્રીક્ષીરં ચૈવ વજ્ર્યાનિ સર્વશુક્તાનિ ચૈવ હિ ॥ ૫.૯ ॥

દધિ ભક્ષ્યં ચ શુક્તેષુ સર્વં ચ દધિસમ્ભવમ્ । દધિસમ્ભવમ્

યાનિ ચૈવાભિષૂયન્તે પુષ્પમૂલકૃલૈઃ શુભૈઃ ॥ ૫.૧૦ ॥

કવ્યાદાન્ શકુનાન્ સર્વાન્તથા ગ્રામનિવાસિનઃ । કવ્યાદઃ શકુનીન્

અનિર્દિષ્ટાંશ્ચેકશકાન્ ટિટ્ટિભં ચ વિવર્જયેત્ ॥ ૫.૧૧ ॥

કલવિકું પ્લવં હંસં ચક્રાહ્નં ગ્રામકુક્કુટમ્ ।

સારસં રજ્જુવાલં ચ દાત્યૂહં શુકસારિકે ॥ ૫.૧૨ ॥ રજ્જુદાલં

પ્રતુદાગ્જાલપાદાંશ્ચ કોયજિનખવિષ્ઠિરાન્ । પ્રતુદાન્

નિમજ્જતશ્ચ મત્સ્યાદાન્ સૌનં વલ્લૂરમેવ ચ ॥ ૫.૧૩ ॥

બકં ચૈવ બલાકાં ચ કાકોલં ખગ્ગરીટકમ્ ।

મત્સ્યાદાન્ વિક્કરાહાંશ્ચ મત્સ્યાનેવ ચ સર્વશઃ ॥ ૫.૧૪ ॥

યો યસ્ય માંસમશ્રાતિ સ તન્માંસાદ ઉચ્યતે ।

મત્સ્યાદઃ સર્વમાંસાદસ્તસ્માન્ મત્સ્યાન્ વિવર્જયેત્ ॥ ૫.૧૫ ॥

પાઠીનરોહિતાવાઘૌ નિયુક્તૌ હવ્યકવ્યયોઃ ।

રાજીવાન્ સિંહતુણ્ડાશ્ચ સશલ્કાશ્ચૈવ સર્વશઃ ॥ ૫.૧૬ ॥ રાજીવાઃ

ન ભક્ષયેદેકચરાનજ્ઞાતાંશ્ચ મૃગદ્વિજાન્ ।

ભક્ષયેષ્વપિ સમુદ્દિષ્ટાન્ સર્વાન્ પગ્ધનખાંસ્તથા ॥ ૫.૧૭ ॥

શ્વાવિધં શલ્યકં ગોધાં ખડ્ગકૂર્મશશાંસ્તથા ।

ભક્ષ્યાન્ પગ્ધનખેષ્વાહુરનુષ્ટ્રાંશ્ચૈકતોદતઃ ॥ ૫.૧૮ ॥

છત્રાકં વિક્કરાહં ચ લશુનં ગ્રામકુક્કુટમ્ ।

પલાણ્ડુ ગૃગ્ગજનં ચૈવ મત્યા જગ્ધ્વા પતેદ્દુવિજઃ ॥ ૫.૧૯ ॥

અમત્યૈતાનિ ષડ્જઞ્વા કૃચ્છ્રં સાન્તાપનં ચરેત્ ।
 યતિયાન્દ્રાયાણં વાડપિ શેષેષૂપવસેદહઃ ॥ પ.૨૦ ॥
 સંવત્સરસ્યૈકમપિ ચરેત્કૃચ્છ્રં દ્વિજોત્તમઃ ।
 અજ્ઞાતભુક્તશુદ્ધ્યર્થં જ્ઞાતસ્ય તુ વિશેષતઃ ॥ પ.૨૧ ॥
 યજ્ઞાર્થં બ્રાહ્મણૈર્વધ્યાઃ પ્રશસ્તા મૃગપક્ષિણઃ ।
 ભૃત્યાનાં ચૈવ વૃત્ત્યર્થમગસ્ત્યો હ્યાચરત્પુરા ॥ પ.૨૨ ॥
 બભૂવુર્હિ પુરોડાશા ભક્ષ્યાણાં મૃગપક્ષિણામ્ ।
 પુરાણેષ્વપિ યજ્ઞેષુ બ્રહ્મક્ષત્રસવેષુ ચ ॥ પ.૨૩ ॥ પુરાણેષ્વૃષિયજ્ઞેષુ
 યત્કિં ચિત્સ્નેહસંયુક્તં ભક્ષ્યં ભોજ્યમગર્હિતમ્ ।
 તત્પર્યુષિતમપ્યાદ્યં હવિઃશેષં ચ યદ્ભવેત્ ॥ પ.૨૪ ॥
 ચિરસ્થિતમપિ ત્વાદ્યમસ્નેહાક્તં દ્વિજાતિભિઃ ।
 યવગોધૂમજં સર્વં પયસશ્ચૈવ વિહિયા ॥ પ.૨૫ ॥
 એતદુક્તં દ્વિજાતીનાં ભક્ષ્યાભક્ષ્યમશેષતઃ ।
 માંસસ્યાતઃ પ્રવક્ષ્યામિ વિધિં ભક્ષણવર્જને ॥ પ.૨૬ ॥
 પ્રોક્ષિતં ભક્ષ્યેન્ માંસં બ્રાહ્મણાનાં ચ કામ્યયા ।
 યથાવિધિ નિયુક્તસ્તુ પ્રાણાનામેવ ચાત્યયે ॥ પ.૨૭ ॥
 પ્રાણસ્યાન્નમિદં સર્વં પ્રજાપતિરકલ્પયત્ ।
 સ્થાવરં જડ્ગમં ચૈવ સર્વં પ્રાણસ્ય ભોજનમ્ ॥ પ.૨૮ ॥
 ચરાણામન્નમચરા દંષ્ટ્રિણામપ્યદંષ્ટ્રિણઃ ।
 અહસ્તાશ્ચ સહસ્તાનાં શૂરાણાં ચૈવ ભીરવઃ ॥ પ.૨૯ ॥
 નાત્તા દુષ્યત્યદન્નાદ્યાન્ પ્રાણિનોડહન્યુડહન્યપિ ।
 ધાત્રૈવ સૃષ્ટા હ્યાદ્યાશ્ચ પ્રાણિનોડતાર એવ ચ ॥ પ.૩૦ ॥
 યજ્ઞાય જગ્ધિર્માસસ્યેત્યેષ દૈવો વિધિઃ સ્મૃતઃ ।
 અતોડન્યથા પ્રવૃત્તિસ્તુ રાક્ષસો વિધિરુચ્યતે ॥ પ.૩૧ ॥
 ક્રીત્વા સ્વયં વાડપ્યુત્પાદ્ય પરોપકૃતમેવ વા ।
 દેવાન્ પિતૃશ્ચાર્યયિત્વા ખાદન્ માંસં ન દુષ્યતિ ॥ પ.૩૨ ॥
 નાદ્યાદવિધિના માંસં વિધિજ્ઞોડનાપદિ દ્વિજઃ ।

જગધ્વા હ્યવિધિના માંસં પ્રેતસ્તૈરધતેડવશઃ ॥ પ.૩૩ ॥

ન તાદૃશં ભવત્યેનો મૃગહન્તુર્ધનાર્થિનઃ ।

યાદૃશં ભવતિ પ્રેત્ય વૃથામાંસાનિ ખાદતઃ ॥ પ.૩૪ ॥

નિયુક્તસ્તુ યથાન્યાયં યો માંસં નાતિ માનવઃ ।

સ પ્રેત્ય પશુતાં યાતિ સમ્ભવાનેકવિંશતિમ્ ॥ પ.૩૫ ॥

અસંસ્કૃતાન્ પશૂન્ મન્ત્રૈર્નાદ્યાદ્ગ્રિપ્રઃ કદા ચન ।

મન્ત્રૈસ્તુ સંસ્કૃતાનદ્યાત્શાશ્વતં વિધિમાસ્થિતઃ ॥ પ.૩૬ ॥

કુર્યાદ્ધૃતપશું સડ્ગે કુર્યાત્પિષ્ટપશું તથા ।

ન ત્વેવ તુ વૃથા હન્તું પશુમિચ્છેત્કદા ચન ॥ પ.૩૭ ॥

યાવન્તિ પશુરોમાણિ તાવત્કૃત્વો હ મારણમ્ ।

વૃથાપશુઘ્નઃ પ્રાપ્નોતિ પ્રેત્ય જન્મનિ જન્મનિ ॥ પ.૩૮ ॥

યજ્ઞાર્થં પશવઃ સૃષ્ટઃ સ્વયમેવ સ્વયમ્ભુવા ।

યજ્ઞોડસ્ય ભૂત્યૈ સર્વસ્ય તસ્માદ્યજ્ઞે વધોડવધઃ ॥ પ.૩૯ ॥

ઓષધ્યઃ પશવો વૃક્ષાસ્તિર્થગ્ચઃ પક્ષિણસ્તથા ।

યજ્ઞાર્થં નિધનં પ્રાપ્તાઃ પ્રાપ્તુવન્ત્યુત્સૃતીઃ પુનઃ ॥ પ.૪૦ ॥ ઉચ્ચિતીઃ

મધુપર્કે ચ યજ્ઞે ચ પિતૃદૈવતકર્મણિ ।

અત્રૈવ પશવો હિંસ્યા નાન્યત્રૈત્યબ્રવીન્ મનુઃ ॥ પ.૪૧ ॥

એષ્વર્થેષુ પશૂન્ હિંસન્ વેદતત્ત્વાર્થવિદ્વિજઃ ।

આત્માનં ચ પશું ચૈવ ગમયત્યુત્તમં ગતિમ્ ॥ પ.૪૨ ॥

ગૃહે ગુરાવરણ્યે વા નિવસન્નાત્મવાન્ દ્વિજઃ ।

નાવેદવિહિતાં હિંસામાપદ્યપિ સમાચરેત્ ॥ પ.૪૩ ॥

યા વેદવિહિતા હિંસા નિયતાડસ્મિંશ્ચરાચરે ।

અહિંસામેવ તાં વિદ્યાદ્વેદાદ્ધર્મો હિ નિર્બભૌ ॥ પ.૪૪ ॥

યોડહિંસકાનિ ભૂતાનિ હિનસ્ત્યાત્મસુખૈચ્છયા ।

સ જીવાંશ્ચ મૃતશ્ચૈવ ન ક્વ ચિત્સુખમેધતે ॥ પ.૪૫ ॥

યો બન્ધનવધકલેશાન્ પ્રાણિનાં ન ચિકીર્ષતિ ।

સ સર્વસ્ય હિતપ્રેપ્સુઃ સુખમત્યન્તમશ્રુતે ॥ પ.૪૬ ॥

यद्दध्यायति यत्कुरुते रतिं भद्राति यत्र य ।
 तदवाप्नोत्यथत्वेन यो छिनस्ति न किं यन ॥ प.४७ ॥
 नाकृत्वा प्राणिनां छिंसां मांसमुत्पद्यते क्व यित् ।
 न य प्राणिवधः स्वर्ग्यस्तस्मान् मांसं विवर्जयेत् ॥ प.४८ ॥
 समुत्पत्तिं य मांसस्य वधबन्धौ य दृष्टिनाम् ।
 प्रसमीक्ष्य निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणान् ॥ प.४९ ॥
 न भक्षयति यो मांसं विधिं छित्वा पिशायवत् ।
 न लोके प्रियतां याति व्याधिभिश्च न पीड्यते ॥ प.५० ॥
 अनुमन्ता विशसिता निहन्ता कथयिष्यी ।
 संस्कर्ता योपहर्ता य भ्रातृकश्चेति घातकाः ॥ प.५१ ॥
 स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयितुमिच्छति ।
 अनभ्यर्थ्य पितृन् देवांस्ततोऽन्यो नास्त्यपुण्यकृत् ॥ प.५२ ॥
 वर्षे वर्षेऽश्वमेधेन यो यजेत शतं सभाः ।
 मांसानि य न भ्रातृकस्तयोः पुण्यफलं समम् ॥ प.५३ ॥
 कृलमूलाशनैर्मध्येर्भुन्यन्नानां य भोजनैः ।
 न तत्कृलमवाप्नोति यत्मांसपरिवर्जनात् ॥ प.५४ ॥
 मां स भक्षयिताऽमुत्र यस्य मांसमिडाद्भ्यस्यम् ।
 अेतत्मांसस्य मांसत्वं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ प.५५ ॥
 न मांसभक्षणे दोषो न मद्ये न य मैथुने ।
 प्रवृत्तिरेषा भूतानां निवृत्तिस्तु मडाकृता ॥ प.५६ ॥
 प्रेतशुद्धिं प्रवक्ष्यामि द्रव्यशुद्धिं तथैव य ।
 यतुर्णामपि वर्णानां यथावदनुपूर्वशः ॥ प.५७ ॥
 दन्तजतेऽनुजते य कृतयूडे य संस्थिते ।
 अशुद्धा बान्धवाः सर्वे सूतके य तथौच्यते ॥ प.५८ ॥
 दशाहं शावमाशौचं सपिण्डेषु विधीयते ।
 अर्वाहसञ्चयनादस्त्र्नां त्र्यहमेकाहमेव वा ॥ प.५९ ॥
 सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते ।
 समानोदकभावनस्तु जन्मनाम्नोरवेदने ॥ प.६० ॥

યથૈદં શાવમાશૌચં સપિણ્ડેષુ વિધીયતે ।
 જનનેડપ્યેવમેવ સ્યાત્ત્રિપુણં શુદ્ધિમિચ્છતામ્ ॥ પ.૬૧ ॥
 સર્વેષાં શાવમાશૌચં માતાપિત્રોસ્તુ સૂતકમ્ ।
 (જનનેડપ્યેવમેવ સ્યાન્ માતાપિત્રોસ્તુ સૂતકમ્ ।)
 સૂતકં માતુરેવ સ્યાદ્દુપસ્પૃશ્ય પિતા શુચિઃ ॥ પ.૬૨ ॥
 નિરસ્ય તુ પુમાંશુકમુપસ્પૃશ્યૈવ શુધ્યતિ ।
 બૈજિકાદભિસમ્બન્ધાદનુરુન્ધ્યાદઘં ત્ર્યહમ્ ॥ પ.૬૩ ॥
 અક્ષા ચૈકેન રાત્ર્યા ચ ત્રિરાત્રૈરેવ ચ ત્રિભિઃ ।
 શવસ્પૃશ્નો વિશુધ્યન્તિ ત્ર્યહાદુદકદાયિનઃ ॥ પ.૬૪ ॥
 ગુરોઃ પ્રેતસ્ય શિષ્યસ્તુ પિતૃમેઘં સમાચરન્ ।
 પ્રેતહારૈઃ સમં તત્ર દશરાત્રેણ શુધ્યતિ ॥ પ.૬૫ ॥ પ્રેતાહારૈઃ
 રાત્રિભિર્માસતુલ્યાભિર્ગર્ભસ્ત્રાવે વિશુધ્યતિ ।
 રજસ્યુપરતે સાધ્વી સ્નાનેન સ્ત્રી રજસ્વલા ॥ પ.૬૬ ॥
 નૃણામકૃતચૂડાનાં વિશુદ્ધિર્નેશિકી સ્મૃતા ।
 નિર્વૃત્તચૂડકાનાં તુ ત્રિરાત્રાત્શુદ્ધિરિષ્યતે ॥ પ.૬૭ ॥ નિર્વૃત્તમુણ્ડકાનાં
 ઊનદ્વિવાર્ષિકં પ્રેતં નિદધ્યુર્બાન્ધવા બહિઃ ।
 અલકૃત્ય શુચૌ ભૂમાવસ્થિસગ્ચયનાદૃતે ॥ પ.૬૮ ॥
 નાસ્ય કાર્યોડગ્નિસંસ્કારો ન ચ કાર્યોદકક્રિયા ।
 અરણ્યે કાષ્ઠવત્યજ્ત્વા ક્ષપેયુસ્ત્ર્યહમેવ તુ ॥ પ.૬૯ ॥ ક્ષપેત ત્ર્યહમેવ ચ
 નાત્રિવર્ષસ્ય કર્તવ્યા બાન્ધવૈરુદકક્રિયા ।
 જાતદન્તસ્ય વા કુર્યુર્નામ્નિ વાડપિ કૃતે સતિ ॥ પ.૭૦ ॥
 સબ્રહ્મચારિણ્યેકાહમતીતે ક્ષપણં સ્મૃતમ્ ।
 જન્મન્યેકૌદકાનાં તુ ત્રિરાત્રાત્શુદ્ધિરિષ્યતે ॥ પ.૭૧ ॥
 સ્ત્રીણામસંસ્કૃતાનાં તુ ત્ર્યહાત્શુધ્યન્તિ બાન્ધવાઃ ।
 યથૌક્તેનૈવ કલ્પેન શુધ્યન્તિ તુ સનાભયઃ ॥ પ.૭૨ ॥
 અક્ષારલવણાત્રાઃ સ્યુર્નિમજ્જેયુશ્ચ તે ત્ર્યહમ્ ।
 માંસાશનં ચ નાશ્રીયુઃ શયીરેશ્ચ પૃથક્કિંક્ષતૌ ॥ પ.૭૩ ॥

સંનિધાવેષ વૈ કલ્પઃ શાવાશૌચસ્ય કીર્તિતઃ ।
 અસંનિધાવયં જ્ઞેયો વિધિઃ સમ્બન્ધિબાન્ધવૈઃ ॥ પ.૭૪ ॥
 વિગતં તુ વિદેશસ્થં શ્વૃણુયાદ્યો હ્યનિર્દેશમ્ ।
 યત્શેષં દશરાત્રસ્ય તાવદેવાશુચિર્ભવેત્ ॥ પ.૭૫ ॥
 અતિક્રાન્તે દશાહે ચ ત્રિરાત્રમશુચિર્ભવેત્ ।
 સંવત્સરે વ્યતીતે તુ સ્પૃષ્ટૈવાપો વિશુદ્ધ્યતિ ॥ પ.૭૬ ॥
 નિર્દેશં જ્ઞાતિમરણં શ્રુત્વા પુત્રસ્ય જન્મ ચ ।
 સવાસા જલમાપ્નુત્ય શુદ્ધો ભવતિ માનવઃ ॥ પ.૭૭ ॥
 બાલે દેશાન્તરસ્થે ચ પૃથક્પિણ્ડે ચ સંસ્થિતે ।
 સવાસા જલમાપ્નુત્ય સદ્ય એવ વિશુદ્ધ્યતિ ॥ પ.૭૮ ॥
 અન્તર્દેશાહે સ્યાતાં ચેત્પુનર્મરણજન્મની । ચેત્સ્યાતાં
 તાવત્સ્યાદશુચિર્વિપ્રો યાવત્તત્સ્યાદનિર્દેશમ્ ॥ પ.૭૯ ॥
 ત્રિરાત્રમાહુરાશૌચમાચાર્યે સંસ્થિતે સતિ ।
 તસ્ય પુત્રે ચ પત્ન્યાં ચ દિવારાત્રમિતિ સ્થિતિઃ ॥ પ.૮૦ ॥
 શ્રોત્રિયે તૂપસમ્પન્ને ત્રિરાત્રમશુચિર્ભવેત્ ।
 માતુલે પક્ષિણીં રાત્રિં શિષ્યત્વિગ્બાન્ધવેષુ ચ ॥ પ.૮૧ ॥
 પ્રેતે રાજનિ સજયોતિર્યસ્ય સ્યાદ્વિષયે સ્થિતઃ ।
 અશ્રોત્રિયે ત્વહઃ કૃત્સ્નમનૂયાને તથા ગુરૌ ॥ પ.૮૨ ॥ કૃત્સ્નાં
 શુદ્ધ્યેદ્વિપ્રો દશાહેન દ્વાદશાહેન ભૂમિપઃ ।
 વૈશ્યઃ પગ્ચદશાહેન શૂદ્રો માસેન શુદ્ધ્યતિ ॥ પ.૮૩ ॥
 ન વર્ધયેદઘાહાનિ પ્રત્યૂહેન્નાગ્નિષુ ક્રિયાઃ ।
 ન ચ તત્કર્મ કુર્વાણઃ સનાભ્યોઽપ્યશુચિર્ભવેત્ ॥ પ.૮૪ ॥
 દિવાકીર્તિમુદક્યાં ચ પતિતં સૂતિકાં તથા ।
 શવં તત્સ્પૃષ્ટિનં ચૈવ સ્પૃષ્ટ્વા સ્નાનેન શુદ્ધ્યતિ ॥ પ.૮૫ ॥
 આચમ્ય પ્રયતો નિત્યં જપેદશુચિદર્શને ।
 સૌરાન્ મન્ત્રાન્ યથોત્સાહં પાવમાનીશ્ચ શક્તિતઃ ॥ પ.૮૬ ॥
 નારં સ્પૃષ્ટ્વાઽસ્થિ સસ્નેહં સ્નાત્વા વિપ્રો વિશુદ્ધ્યતિ ।
 આચમ્યૈવ તુ નિઃસ્નેહં ગામાલભ્યાર્કમીક્ષ્ય વા ॥ પ.૮૭ ॥

આદિષ્ટી નોદકં કુર્યાદા વ્રતસ્ય સમાપનાત્ ।
 સમાપ્તે તૂદકં કૃત્વા ત્રિરાત્રેણૈવ શુધ્યતિ ॥ ૫.૮૮ ॥
 વૃથાસકુરજાતાનાં પ્રવ્રજયાસુ ચ તિષ્ઠતામ્ ॥
 આત્મનસ્ત્યાગિનાં ચૈવ નિવર્તેતોદકક્રિયા ॥ ૫.૮૯ ॥
 પાષણ્ડમાશ્રિતાનાં ચ ચરન્તીનાં ચ કામતઃ ।
 ગર્ભભર્તૃદ્વુહાં ચૈવ સુરાપીનાં ચ ચોષિતામ્ ॥ ૫.૯૦ ॥
 આચાર્યં સ્વમુપાધ્યાયં પિતરં માતરં ગુરુમ્ ।
 નિર્હૃત્ય તુ વ્રતી પ્રેતાન્ન વ્રતેન વિયુજ્યતે ॥ ૫.૯૧ ॥
 દક્ષિણેન મૃતં શૂદ્રં પુરદ્વારેણ નિર્હરેત્ ।
 પશ્ચિમૌત્તરપૂર્વૈસ્તુ યથાયોગં દ્વિજન્મનઃ ॥ ૫.૯૨ ॥
 ન રાજામધદોષોઽસ્તિ વ્રતિનાં ન ચ સત્ત્રિણામ્ ।
 ઐન્દ્રં સ્થાનમુપાસીના બ્રહ્મભૂતા હિ તે સદા ॥ ૫.૯૩ ॥
 રાણો મહાત્મિકે સ્થાને સઘઃશૌચં વિધીયતે ।
 વ્રજાનાં પરિરક્ષાર્થમાસનં યાત્ર કારણમ્ ॥ ૫.૯૪ ॥
 ડિમ્બાહવહતાનાં ચ વિદ્યુતા પાર્થિવેન ચ । ડિમ્બાહવહતાનાં
 ગોબ્રાહ્મણસ્ય ચેવાર્થે યસ્ય ચૈચ્છતિ પાર્થિવઃ ॥ ૫.૯૫ ॥
 સોમાઞ્ચકાનિલેન્દ્રાણાં તિત્તાપ્ત્યોર્યમસ્ય ચ ।
 અષ્ટાનાં લોકપાલાનાં વપુર્ધારયતે નૃપઃ ॥ ૫.૯૬ ॥
 લોકેશાધિષ્ઠિતો રાજા નાસ્યાશૌચં વિધીયતે ।
 શૌચાશૌચં હિ મર્ત્યાનાં લોકેભ્યઃ પ્રભવાધ્યયૌ ॥ ૫.૯૭ ॥
 ઉદ્યતૈરાહવે શસ્ત્રૈઃ ક્ષત્રધર્મહતસ્ય ચ ।
 સઘઃ સંતિષ્ઠતે યજ્ઞસ્તથાઽશૌચમિતિ સ્થિતિઃ ॥ ૫.૯૮ ॥
 વિપ્રઃ શુદ્ધત્યપઃ સ્પૃષ્ટ્વા ક્ષત્રિયો વાહનાયુધમ્ ।
 વૈશ્યઃ પ્રતોદં રશ્મીન્ વા યદ્દિ શૂદ્રઃ કૃતક્રિયઃ ॥ ૫.૯૯ ॥
 એતદ્ગ્રોહમિહિતં શૌચં સપિણ્ડેષુ દ્વિજોત્તમાઃ ।
 અસપિણ્ડેષુ સર્વેષુ પ્રેતશુદ્ધિં નિબોધત ॥ ૫.૧૦૦ ॥

असपिण्डं द्विजं प्रेतं विप्रो निर्दृत्य बन्धुवत् ।
 विशुध्यति त्रिशत्रेण मातुरामांश्च बान्धवान् ॥ ५.१०१ ॥
 यद्यन्नमत्ति तेषां तु दशाडेनैव शुध्यति ।
 अनदन्नमन्नमन्नैव न येत्तस्मिन् गृहे वसेत् ॥ ५.१०२ ॥
 अनुगम्येच्छया प्रेतं ज्ञातिमज्ञातिमेव य । अज्ञातिमेव वा
 स्नात्वा सयैवः स्पृष्ट्वाऽग्निं धृतं प्राश्य विशुध्यति ॥ ५.१०३ ॥ सयैवं, विशुध्यति
 न विप्रं स्वेष्टु तिष्ठत्सु मृतं शूद्रेण नाययेत् ।
 अस्वग्यां ज्वाडुतिः सा स्यात्पशून्संस्पर्शदूषिता ॥ ५.१०४ ॥
 ज्ञानं तपोऽग्निराहारो मृत्मानो वार्युपाञ्जनम् ।
 वायुः कर्मार्ककालौ च शुद्धेः कर्तृणि देहिनाम् ॥ ५.१०५ ॥
 सर्वेषामेव शौयानामर्थशौचं परं स्मृतम् ।
 योऽर्थे शुचिर्हि स शुचिर्न मृद्धारिशुचिः शुचिः ॥ ५.१०६ ॥
 क्षान्त्या शुध्यन्ति विद्वांसो दानेनाकार्यकारिणः । शुद्ध्यन्ति
 प्रच्छन्नपापा जप्येन तपसा वेदवित्तमाः ॥ ५.१०७ ॥
 भृत्तोयैः शुध्यते शोध्यं नदी वेगेन शुध्यति ।
 रजसा स्त्री मनोदुष्टा संन्यासेन द्विजोत्तमाः ॥ ५.१०८ ॥
 अद्भिर्गात्राणि शुध्यन्ति मनः सत्येन शुध्यति ।
 विधातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ॥ ५.१०९ ॥ शुद्ध्यति
 शेष शौचस्य वः प्रोक्तः शरीरस्य विनिर्णयः ।
 नानाविधानां द्रव्याणां शुद्धेः शृणुत निर्णयम् ॥ ५.११० ॥
 तैजसानां माणीनां च सर्वस्याश्रममयस्य च ।
 भस्मनाऽद्भिर्मृदा यैव शुद्धिरुक्ता मनीषिभिः ॥ ५.१११ ॥
 निर्लेपं काञ्चनं भाण्डमद्भिरेव विशुध्यति । विशुद्ध्यति
 अञ्जमश्रममयं यैव राजतं यानुपस्कृतम् ॥ ५.११२ ॥
 अपामग्रेश्च संयोगाघैर्मं रौप्यं च निर्बलौ ।
 तस्मात्तयोः स्वयोन्यैव निर्णोको गुणवत्तरः ॥ ५.११३ ॥
 ताम्रायस्कांस्यरैत्यानां त्रपुणः सीसकस्य च ।
 शौचं यथार्हं कर्तव्यं क्षाराभ्योदकवारिभिः ॥ ५.११४ ॥

દ્રવાણાં ચૈવ સર્વેષાં શુદ્ધિરુત્પવનં સ્મૃતમ્ ।
 પ્રોક્ષણં સંહતાનાં ચ દારવાણાં ચ તક્ષણમ્ ॥ પ.૧૧૫ ॥
 માર્જનં ચણપાત્રાણાં પાણિના ચણકર્મણિ ।
 ચમસાનાં ગ્રહાણાં ચ શુદ્ધિઃ પ્રક્ષાલનેન તુ ॥ પ.૧૧૬ ॥
 ચરૂણાં સુક્રસ્તુવાણાં ચ શુદ્ધિરુષ્ણેન વારિણા ।
 સ્કયશૂર્પશકટાનાં ચ મુસલૌલૂખલસ્ય ચ ॥ પ.૧૧૭ ॥
 અદ્ભિસ્તુ પ્રોક્ષણં શૌચં બહૂનાં ધાન્યવાસસામ્ ।
 પ્રક્ષાલનેન ત્વત્પાનામદ્ભિઃ શૌચં વિધીયતે ॥ પ.૧૧૮ ॥
 ચૈલવત્યર્મણાં શુદ્ધિર્વેદલાનાં તથૈવ ચ ।
 શાકમૂલફલાનાં ચ ધાન્યવત્શુદ્ધિરિષ્યતે ॥ પ.૧૧૯ ॥
 કૌશેયાવિકચોરૂષૈઃ કુતપાનામરિષ્ટકૈઃ ।
 શ્રીફલૈરંશુપટ્ટાનાં ક્ષૌમાણાં ગૌરસર્ષપૈઃ ॥ પ.૧૨૦ ॥
 ક્ષૌમવત્શાઙ્ગશર્કાગાણામસ્થિદન્તમયસ્ય ચ ।
 શુદ્ધિર્વિજનતા કાર્યા ગોમૂત્રેણૌદકેન વા ॥ પ.૧૨૧ ॥
 પ્રોક્ષણાતૃણકાષ્ઠં ચ પલાલં ચૈવ શુદ્ધયતિ ।
 માર્જનૌપાઞ્જનૈર્વૈશમ પુનઃપાકેન મૃણ્મયમ્ ॥ પ.૧૨૨ ॥
 મદ્યૈર્મૂત્રૈઃ પુરીષૈર્વા ળીવનૈઃ પૂયશોણિતૈઃ ।
 સંસ્પૃષ્ઠં નૈવ શુદ્ધ્યેત પુનઃપાકેન મૃત્મયમ્ ॥ પ.૧૨૩ ॥
 સંમાર્જનૌપાઞ્જનેન સેકેનૌલ્લેખનેન ચ ।
 ગવાં ચ પરિવાસેન ભૂમિઃ શુદ્ધ્યતિ પચ્યભિઃ ॥ પ.૧૨૪ ॥
 પક્ષિજઘ્નં ગવા દ્વાતમવધૂતમવક્ષુતમ્ ।
 દૂષિતં કેશકીટૈશ્ચ મૃત્પક્ષેપેણ શુદ્ધયતિ ॥ પ.૧૨૫ ॥
 યાવત્રાપેત્યમેધ્યાક્તાદ્રન્યો લેપશ્ચ તત્કૃતઃ ।
 તાવન્ મૃદ્ધારિ ચાદ્યં સર્વાસુ દ્રવ્યશુદ્ધિષુ ॥ પ.૧૨૬ ॥
 ત્રીણિ દેવાઃ પવિત્રાણિ બ્રાહ્મણાનામકલ્પયન્ ।
 અદૃષ્ટમદ્ભિર્નિર્ણિક્તં ચચ્ચ વાચા પ્રશસ્યતે ॥ પ.૧૨૭ ॥
 આપઃ શુદ્ધા ભૂમિગતા વૈતૃષ્ણં ચાસુ ગોર્ભવેત્ ।

અવ્યાપ્તાશ્વેદમેધ્યેન ગન્ધવર્ણરસાન્વિતાઃ ॥ પ.૧૨૮ ॥

નિત્યં શુદ્ધઃ કારુહસ્તઃ પાણ્યે યચ્ચ પ્રસારિતમ્ । પાણ્યં
બ્રહ્મચારિગતં ભૈશ્યં નિત્યં મેધ્યમિતિ સ્થિતિઃ ॥ પ.૧૨૯ ॥

નિત્યમાસ્યં શુચિ સ્ત્રીણાં શકુનિઃ કલપાતને ।
પ્રસ્રવે ચ શુચિર્વત્સઃ શ્વા મૃગગ્રહણે શુચિઃ ॥ પ.૧૩૦ ॥

શ્વભિર્હતસ્ય યન્ માંસં શુચિ તન્ મનુરબ્રવીત્ ।
કવ્યાદ્ભિશ્ચ હતસ્યાન્યૈશ્ચાણ્ડાલાદૈશ્ચ દસ્યુભિઃ ॥ પ.૧૩૧ ॥

ઉર્ધ્વં નાભેર્યાનિ ખાનિ તાનિ મેધ્યાનિ સર્વશઃ ।
યાન્યધસ્તાન્યમેધ્યાનિ દેહાચ્ચૈવ મલાશ્ચ્યુતાઃ ॥ પ.૧૩૨ ॥

મક્ષિકા વિપ્રુષ્ણયા ગૌરશ્ચઃ સૂર્યરશ્મયઃ ।
રજો ભૂર્વાયુરગ્નિશ્ચ સ્પર્શે મેધ્યાનિ નિર્દિશેત્ ॥ પ.૧૩૩ ॥

વિણ્મૂત્રોત્સર્ગશુદ્ધ્યર્થં મૃદ્વાયદિયમર્થવત્ ।
દૈહિકાનાં મલાનાં ચ શુદ્ધિષુ દ્વાદશસ્વપિ ॥ પ.૧૩૪ ॥

વસા શુક્રમસૃગ્મજ્જા મૂત્રવિઘ્નાણકર્ણવિટ્ ।
શ્લેશ્માશ્ચ દૂષિકા સ્વેદો દ્વાદશૈતે નૃણાં મલાઃ ॥ પ.૧૩૫ ॥

એકા લિડ્ગે ગુદે તિસ્રસ્તથૈકત્ર કરે દશ ।
ઉભયોઃ સપ્ત દાતવ્યા મૃદઃ શુદ્ધિમભીપ્સતા ॥ પ.૧૩૬ ॥

એતત્શૌચં ગૃહસ્થાનાં દ્વિગુણં બ્રહ્મચારિણામ્ ।
ત્રિગુણં સ્યાદ્રનસ્થાનાં ચતીનાં તુ ચતુર્ગુણમ્ ॥ પ.૧૩૭ ॥

કૃત્વા મૂત્રં પુરીષં વા ખાન્યાયાન્ત ઉપસ્મૃશેત્ ।
વેદમધ્યેષ્યમાણશ્ચ અન્નમગ્રંશ્ચ સર્વદા ॥ પ.૧૩૮ ॥

ત્રિરાયામેદપઃ પૂર્વં દ્વિઃ પ્રમુજ્યાત્તતો મુખમ્ ।
શરીરં શૌચમિચ્છન્ હિ સ્ત્રી શૂદ્રસ્તુ સકૃત્સકૃત્ ॥ પ.૧૩૯ ॥

શૂદ્રાણાં માસિકં કાર્યં વપનં ન્યાયવર્તિનામ્ ।
વૈશ્યવત્શૌચકલ્પશ્ચ દ્વિજોચ્છિદ્રે ચ ભોજનમ્ ॥ પ.૧૪૦ ॥

નોચ્છિદ્રં કુર્વતે મુખ્યા વિપ્રુષોડ્ગં ન યાન્તિ યાઃ ।
ન શ્મશ્રુણિ ગતાન્યાસ્યં ન દન્તાન્તરધિષ્ઠિતમ્ ॥ પ.૧૪૧ ॥

સ્પૃશન્તિ ભિન્દવઃ પાદૌ ચ આયામયતઃ પરાન્ ।
 ભૌમિકૈસ્તે સમા ફોયા ન તૈરાપ્રયતો ભવેત્ ॥ પ.૧૪૨ ॥ અપ્રયતો
 ઉચ્છિદ્યેન તુ સંસ્પૃષ્ઠો દ્રવ્યહસ્તઃ કથં ચન ।
 અનિધાયૈવ તદ્દ્રવ્યમાયાન્તઃ શુચિતામિયાત્ ॥ પ.૧૪૩ ॥
 વાન્તો વિરિક્તઃ સ્નાત્વા તુ ઘૃતપ્રાશનમાચરેત્ ।
 આયામેદેવ ભુક્ત્વાડન્નં સ્નાનં મૈથુનિનઃ સ્મૃતમ્ ॥ પ.૧૪૪ ॥
 સુભ્વા ક્ષુત્વા ચ ભુક્ત્વા ચ નિષ્ઠીવ્યૌક્ત્વાડનૃતાનિ ચ ।
 પીત્વાડપોડધ્યેચ્ચમાણશ્ચ આયામેત્રયતોડપિ સન્ ॥ પ.૧૪૫ ॥
 એષાં શૌચવિધિઃ કૃત્સ્નો દ્રવ્યશુદ્ધિસ્તથૈવ ચ । એષ
 ઉક્તો વઃ સર્વવર્ણાનાં સ્ત્રીણાં ધર્માન્નિબોધત ॥ પ.૧૪૬ ॥
 બાલયા વા યુવત્યા વા વૃદ્ધયા વાડપિ ચોષિતા ।
 ન સ્વાતન્ત્ર્યેણ કર્તવ્યં કિં ચિદ્કાર્યં ગૃહેષ્વપિ ॥ પ.૧૪૭ ॥
 બાલ્યે પિતૃર્વશે તિષ્ઠેત્પાણિગ્રાહસ્ય યૌવને ।
 પુત્રાણાં ભર્તરિ પ્રેતે ન ભજેત્સ્ત્રી સ્વતન્ત્રતામ્ ॥ પ.૧૪૮ ॥
 પિત્રા ભર્ત્રા સુતૈર્વાડપિ નેચ્છેદ્વિરહમાત્મનઃ ।
 એષાં હિ વિરહેણ સ્ત્રી ગર્હ્યે કુર્યાદ્ભુ કુલે ॥ પ.૧૪૯ ॥
 સદા પ્રહૃષ્ટયા ભાવ્યં ગૃહકાર્યે ચ દક્ષયા ।
 સુસંસ્કૃતોપસ્કરયા વ્યયે ચામુક્તહસ્તયા ॥ પ.૧૫૦ ॥
 યશ્મૈ દદ્યાત્પિતા ત્વેનાં ભ્રાતા વાડનુમતે પિતુઃ ।
 તં શુશ્રૂષેત જીવન્તં સંસ્થિતં ચ ન લઙ્ઘયેત્ ॥ પ.૧૫૧ ॥
 મઙ્ગલાર્થં સ્વસ્ત્યયનં યજ્ઞશ્વાસાં પ્રજાપતેઃ ।
 પ્રયુજયતે વિવાહે તુ પ્રદાનં સ્વામ્યકારણમ્ ॥ પ.૧૫૨ ॥
 અનૃતાવૃત્તકાલે ચ મન્ત્રસંસ્કારકૃત્પતિઃ ।
 સુખસ્ય નિત્યં દાતૈહ પરલોકે ચ ચોષિતઃ ॥ પ.૧૫૩ ॥
 વિશીલઃ કામવૃત્તો વા ગુણૈર્વા પરિવર્જિતઃ ।
 ઉપચાર્યઃ સ્ત્રિયા સાધ્વ્યા સતતં દેવવત્પતિઃ ॥ પ.૧૫૪ ॥
 નાસ્તિ સ્ત્રીણાં પૃથગ્યજ્ઞો ન વ્રતં નાપ્યુપોષણમ્ । ઉપોષિતમ્
 પતિં શુશ્રૂષતે યેન તેન સ્વર્ગો મહીયતે ॥ પ.૧૫૫ ॥

પાણિગ્રાહસ્ય સાધ્વી સ્ત્રી જીવતો વા મૃતસ્ય વા ।
 પતિલોકમભીષ્મન્તી નાચરેત્તિં ચિદપ્રિયમ્ ॥ પ.૧૫૬ ॥
 કામં તુ ક્ષપયેદ્દં પુષ્પમૂલકૃલૈઃ શુભૈઃ ।
 ન તુ નામાપિ ગૃભીયાત્પત્યૌ પ્રેતે પરસ્ય તુ ॥ પ.૧૫૭ ॥
 આસીતામરણાત્ક્ષાન્તા નિયતા બ્રહ્મચારિણી ।
 યો ધર્મ એકપત્નીનાં કાઙ્ક્ષન્તી તમનુત્તમમ્ ॥ પ.૧૫૮ ॥
 અનેકાનિ સહસ્રાણિ કુમારબ્રહ્મચારિણામ્ ।
 દિવં ગતાનિ વિપ્રાણામકૃત્વા કુલસંતતિમ્ ॥ પ.૧૫૯ ॥
 મૃતે ભર્તરિ સાધ્વી સ્ત્રી બ્રહ્મચર્યે વ્યવસ્થિતા ।
 સ્વર્ગ ગચ્છત્યપુત્રાડપિ યથા તે બ્રહ્મચારિણઃ ॥ પ.૧૬૦ ॥
 અપત્યલોભાદ્યા તુ સ્ત્રી ભર્તારમતિવર્તતે ।
 સેહ નિન્દામવાપ્રોતિ પરલોકાચ્ચ હીયતે ॥ પ.૧૬૧ ॥
 નાન્યોત્પન્ના પ્રજાડસ્તીહ ન ચાપ્યન્યપરિગ્રહે । ન ચાન્યસ્ય પરિગ્રહે
 ન દ્વિતીયશ્ચ સાધ્વીનાં ક્વ ચિદ્ભર્તોપદિશ્યતે ॥ પ.૧૬૨ ॥
 પતિં હિત્વાડપકૃષ્ટં સ્વમુત્કૃષ્ટં ચા નિષેવતે । હિત્વાડવકૃષ્ટં
 નિન્દૈવ સા ભવેલ્લોકે પરપૂર્વૈતિ ચૌચ્યતે ॥ પ.૧૬૩ ॥
 વ્યભિચારાત્તુ ભર્તુઃ સ્ત્રી લોકે પ્રાપ્નોતિ નિન્દતામ્ । વ્યભિચારે તુ
 શૃગાલયોનિં પ્રાપ્નોતિ પાપરોગૈશ્ચ પીડ્યતે ॥ પ.૧૬૪ ॥
 પતિં ચા નાભિચરતિ મનોવાગ્દેહસંયુતા । દેહસંયુતા
 સા ભર્તૃલોકમાપ્નોતિ સદ્ભિઃ સાધ્વીતિ ચોચ્યતે ॥ પ.૧૬૫ ॥
 અનેન નારી વૃત્તેન મનોવાગ્દેહસંયુતા ।
 ઇહાગ્ર્યાં કીર્તિમાપ્નોતિ પતિલોકં પરત્ર ચ ॥ પ.૧૬૬ ॥
 એવં વૃત્તાં સવર્ણા સ્ત્રીં દ્વિજાતિઃ પૂર્વમારિણીમ્ ।
 દાહયેદગ્નિહોત્રેણ યજ્ઞપાત્રૈશ્ચ ધર્મવિત્ ॥ પ.૧૬૭ ॥
 ભાર્યાયૈ પૂર્વમારિણ્યૈ દત્ત્વાડગ્નીનન્ત્યકર્મણિ ।
 પુનર્દારક્રિયાં કુર્યાત્પુનરાધાનમેવ ચ ॥ પ.૧૬૮ ॥
 અનેન વિધિના નિત્યં પગ્ચયજ્ઞાન્ન હાપયેત્ ।

દ્વિતીયમાયુષો ભાગં કૃતદારો ગૃહે વસેત્ ॥ ૫.૧૬૯ ॥

અધ્યાય ૬

એવં ગૃહાશ્રમે સ્થિત્વા વિધિવત્સ્નાતકો દ્વિજઃ ।

વને વસેતુ નિયતો યથાવદ્વિજિતૈન્દ્રિયઃ ॥ ૬.૧ ॥

ગૃહસ્થસ્તુ યથા પશ્યેદ્વલીપલિતમાત્મનઃ ।

અપત્યસ્યૈવ ચાપત્યં તદાડરણ્યં સમાશ્રયેત્ ॥ ૬.૨ ॥

સંત્યજ્ય ગ્રામ્યમાહારં સર્વં ચૈવ પરિચ્છદમ્ ।

પુત્રેષુ ભાર્યાં નિક્ષિપ્ય વનં ગચ્છેત્સાહેવ વા ॥ ૬.૩ ॥

અગ્નિહોત્રં સમાદાય ગૃહ્યં ચાગ્નિપરિચ્છદમ્ ।

ગ્રામાદરણ્યં નિઃસૃત્ય નિવસેન્નિયતેન્દ્રિયઃ ॥ ૬.૪ ॥ નિષ્ક્રમ્ય

મુન્યન્નૈર્વિવિધૈર્મેઘ્યૈઃ શાકમૂલકૃલેન વા ।

એતાનેવ મહાયજ્ઞાન્નિર્વપેદ્વિધિપૂર્વકમ્ ॥ ૬.૫ ॥

વસીત ચર્મ ચીરં વા સાયં સ્નાયાત્પ્રગે તથા ।

જટાશ્ચ બિભૃયાન્નિત્યં શ્મશ્રુલોમનખાનિ ચ ॥ ૬.૬ ॥

યદ્ભક્ષ્યં સ્યાદ્તતો દદ્યાદ્ભલિં ભિક્ષાં ચ શક્તિતઃ । યદ્ભક્ષઃ

અબ્મૂલકૃલભિક્ષાભિર્યથેદાશ્રમાગતાન્ ॥ ૬.૭ ॥ :આશ્રમાગતં

સ્વાધ્યાયે નિત્યયુક્તઃ સ્યાદાન્તો મૈત્રઃ સમાહિતઃ ।

દાતા નિત્યમનાદાતા સર્વભૂતાનુકમ્પકઃ ॥ ૬.૮ ॥

વૈતાનિકં ચ જુહુયાદગ્નિહોત્રં યથાવિધિ ।

દર્શમસ્કન્દ્યન્ પર્વ પૌર્ણમાસં ચ યોગતઃ ॥ ૬.૯ ॥

ઋક્ષેષ્ટ્ય્ । આગ્રયાણં ચૈવ ચાતુર્માસ્યાનિ ચાહરેત્ । દર્શેષ્ટ્ય્ । આગ્રયાણં

તુરાયાણં ચ ક્રમશો દક્ષસ્યાયનમેવ ચ ॥ ૬.૧૦ ॥ દાક્ષસ્યાયનં

વાસન્તશારદૈર્મેઘ્યૈર્મુન્યન્નૈઃ સ્વયમાહૃતૈઃ ।

પુરોડાશાંશ્ચરૂંશ્ચૈવ વિધિવત્તિર્વપેત્પૃથક્ ॥ ૬.૧૧ ॥

દેવતાભ્યસ્તુ તધૃત્વા વન્યં મેઘ્યતરં હવિઃ ।

શેષમાત્મનિ યુગ્જીત લવણં ચ સ્વયં કૃતમ્ ॥ ૬.૧૨ ॥

સ્થલજૈદકશાકાનિ પુષ્પમૂલફલાનિ ચ ।

મેઘ્યવૃક્ષોદ્ભવાન્યધાત્મેહાંશ્ચ ફલસમ્ભવાન્ ॥ ૬.૧૩ ॥

વર્જયેન્ મધુ માંસં ચ ભૌમાનિ કવકાનિ ચ ।

ભૂસ્તૃણં શિત્રુકં ચૈવ શ્વેશ્માતકફલાનિ ચ ॥ ૬.૧૪ ॥

ત્યજેદાશ્ચયુજે માસિ મુન્યન્ત્રં પૂર્વસંચિતમ્ ।

જીર્ણાનિ ચૈવ વાસાંસિ શાકમૂલફલાનિ ચ ॥ ૬.૧૫ ॥

ન ફાલફલમશ્રીયાદુત્સૃષ્ટમપિ કેન ચિત્ ।

ન ગ્રામજાતાન્યાર્તોડપિ મૂલાણિ ચ ફલાનિ ચ ॥ ૬.૧૬ ॥ પુષ્પાનિ ચ ફલાનિ ચ

અગ્નિપકવાશનો વા સ્યાત્કાલપકવભુજેવ વા ।

અશ્મકુટ્ટો ભવેદ્વાડપિ દન્તોલૂખલિકોડપિ વા ॥ ૬.૧૭ ॥

સઘઃ પ્રક્ષાલકો વા સ્યાન્ માસસગ્ચયિકોડપિ વા ।

ષણ્માસનિયયો વા સ્યાત્સમાનિયય એવ વા ॥ ૬.૧૮ ॥

નક્તં ચાત્રં સમશ્રીયાદિવા વાડહૃત્ય શક્તિતઃ ।

ચતુર્થકાલિકો વા સ્યાત્સ્યાદ્વાડપ્યશ્મકાલિકઃ ॥ ૬.૧૯ ॥

ચાન્દ્રાચણાવિધાનૈર્વા શુક્લકૃષ્ણે ચ વર્તયેત્ ।

પક્ષાન્તયોર્વાડપ્યશ્રીયાધવાગૂં કવચિતાં સફૃત્ ॥ ૬.૨૦ ॥

પુષ્પમૂલફલૈર્વાડપિ કેવલૈર્વર્તયેત્સદા ।

કાલપકવૈઃ સ્વયં શીર્ણૈર્વૈખાનસમતે સ્થિતઃ ॥ ૬.૨૧ ॥

ભૂમૌ વિપરિવર્તેત તિષ્ઠેદ્વા પ્રપદૈર્દિનમ્ ।

સ્થાનાસનાભ્યાં વિહરેત્સવનેષૂપયત્રપઃ ॥ ૬.૨૨ ॥

ગ્રીષ્મે પગ્ધતપાસ્તુ સ્યાદ્ધર્ષાસ્વભ્રાવકાશિકઃ ।

આર્દ્રવાસાસ્તુ હેમન્તે ક્રમશો વર્ધયંસ્તપઃ ॥ ૬.૨૩ ॥

ઉપસ્પૃશંસ્ત્રિષવણં પિતૃન્ દેવાંશ્ચ તર્પયેત્ ।

તપસ્યરંશ્ચોગ્રતરં શોષયેદ્દેહમાત્મનઃ ॥ ૬.૨૪ ॥

અગ્રીનાત્મનિ વૈતાનાન્ સમારોપ્ય યથાવિધિ ।

અનગ્નિરનિકેતઃ સ્યાન્ મુનિર્મૂલફલાશનઃ ॥ ૬.૨૫ ॥

અપ્રયત્નઃ સુખાર્થેષુ બ્રહ્મચારી ધરાડડશયઃ ।

શરણોષ્વમમશ્ચૈવ વૃક્ષમૂલનિકેતનઃ ॥ ૬.૨૬ ॥

તાપસેષ્વેવ વિપ્રેષુ યાત્રિકં ભૈક્ષમાહરેત્ ।
 ગૃહમેધિષુ ચાન્યેષુ દ્વિજેષુ વનવાસિષુ ॥ ૬.૨૭ ॥
 ગ્રામાદાહૃત્ય વાઽશ્રીયાદદ્યૌ ગ્રાસાન્ વને વસન્ ।
 પ્રતિગૃહ્ય પુટેનૈવ પાણિના શકલેન વા ॥ ૬.૨૮ ॥
 એતાશ્ચાન્યાશ્ચ સેવેત દીક્ષા વિપ્રો વને વસન્ ।
 વિવિધાશ્ચૌપનિષદીરાત્મસંસિદ્ધયે શ્રુતીઃ ॥ ૬.૨૯ ॥
 ઋષિભિર્બ્રાહ્મણૈશ્ચૈવ ગૃહસ્થૈરેવ સેવિતાઃ ।
 વિદ્યાતપોવિવૃદ્ધ્યર્થં શરીરસ્ય ચ શુદ્ધયે ॥ ૬.૩૦ ॥
 અપરાજિતાં વાઽસ્થાય વ્રજેદ્દિશમજિહ્મગઃ ।
 આ નિપાતાત્શરીરસ્ય યુક્તો વાર્યનિલાશનઃ ॥ ૬.૩૧ ॥
 આસાં મહર્ષિચર્યાણાં ત્યક્ત્વાઽન્યતમયા તનુમ્ ।
 વીતશોકભયો વિપ્રો બ્રહ્મલોકે મહીયતે ॥ ૬.૩૨ ॥
 વનેષુ ચ વિહૃત્યૈવં તૃતીયં ભાગમાયુષઃ ।
 ચતુર્થમાયુષો ભાગં ત્યક્ત્વા સડ્ગાન્ પરિવ્રજેત્ ॥ ૬.૩૩ ॥
 આશ્રમાદાશ્રમં ગત્વા હૃતહોમો જિતેન્દ્રિયઃ ।
 ભિક્ષાબલિપરિશ્રાન્તઃ પ્રવ્રજન્ પ્રેત્ય વર્ધતે ॥ ૬.૩૪ ॥
 ઋણાનિ ત્રીણપાકૃત્ય મનો મોક્ષે નિવેશયેત્ ।
 અનપાકૃત્ય મોક્ષં તુ સેવમાનો વ્રજત્યધઃ ॥ ૬.૩૫ ॥
 અધીત્ય વિધિવદ્વેદાન્ પુત્રાંશ્ચોત્પાદ્ય ધર્મતઃ ।
 ઇષ્ટ્વા ચ શક્તિતો યજ્ઞૈર્મનો મોક્ષે નિવેશયેત્ ॥ ૬.૩૬ ॥
 અનધીત્ય દ્વિજો વેદાનનુત્પાદ્ય તથા સુતાન્ । તથા પ્રજાં
 અનિષ્ટ્વા યૈવ યજ્ઞૈશ્ચ મોક્ષમિચ્છન્ વ્રજત્યધઃ ॥ ૬.૩૭ ॥
 પ્રાજાપત્યં નિરુચ્યેષ્ટિં સર્વવેદસદક્ષિણામ્ । સાર્વવેદસદક્ષિણામ્
 આત્મન્યગ્રીન્ સમારોપ્ય બ્રાહ્મણઃ પ્રવ્રજેદ્ગૃહાત્ ॥ ૬.૩૮ ॥
 યો દત્ત્વા સર્વભૂતેભ્યઃ પ્રવ્રજત્યભયં ગૃહાત્ ।
 તસ્ય તેજોમયા લોકા ભવન્તિ બ્રહ્મવાદિનઃ ॥ ૬.૩૯ ॥
 યસ્માદણ્વપિ ભૂતાનાં દ્વિજાન્નોત્પદ્યતે ભયમ્ ।

તસ્ય દેહાદ્ધિમુક્તસ્ય ભયં નાસ્તિ કુતશ્ચન ॥ ૬.૪૦ ॥

અગારાદભિનિષ્જાન્તઃ પવિત્રોપચિતો મુનિઃ ।
સમુપોદેષુ કામેષુ નિરપેક્ષઃ પરિવ્રજેત્ ॥ ૬.૪૧ ॥

એક એવ ચરેન્નિત્યં સિદ્ધ્યર્થમસહાયવાન્ ।
સિદ્ધિમેકસ્ય સમ્પશ્યન્ જહાતિ ન હીયતે ॥ ૬.૪૨ ॥ સિદ્ધમ્

અનગ્નિરનિકેતઃ સ્યાદગ્રામમત્રાર્થમાશ્રયેત્ ।
ઉપેક્ષકોઽસક્રુસુકો મુનિર્ભાવસમાહિતઃ ॥ ૬.૪૩ ॥ ડસાક્રુસુકો

કપાલં વૃક્ષમૂલાનિ કુચેલમસહાયતા । કુચૈલં
સમતા ચૈવ સર્વસ્મિન્નેતત્મુક્તસ્ય લક્ષણમ્ ॥ ૬.૪૪ ॥

નાભિનન્દેત મરણં નાભિનન્દેત જીવિતમ્ ।
કાલમેવ પ્રતીક્ષેત નિર્વેશં ભૂતકો યથા ॥ ૬.૪૫ ॥

દૃષ્ટિપૂતં ન્યસેત્પાદં વસ્ત્રપૂતં જલં પિબેત્ ।
સત્યપૂતાં વદેદ્રાચં મનઃપૂતં સમાચરેત્ ॥ ૬.૪૬ ॥

અતિવાદાંસ્તિતિક્ષેત નાવમન્યેત કં ચન ।
ન ચૈમં દેહમાશ્રિત્ય વૈરં કુર્વાત કેન ચિત્ ॥ ૬.૪૭ ॥

કુદ્ધ્યન્તં ન પ્રતિકુદ્ધ્યેદાકુષ્ઠઃ કુશલં વદેત્ ।
સમદ્વારાવકીર્ણં ચ ન વાચમનૃતાં વદેત્ ॥ ૬.૪૮ ॥

અધ્યાત્મરતિરાસીનો નિરપેક્ષો નિરામિષઃ ।
આત્મનૈવ સહાયેન સુખાર્થો વિચરેદિહ ॥ ૬.૪૯ ॥

ન ચોત્પાતનિમિત્તાભ્યાં ન નક્ષત્રાડગવિધયા ।
નાનુશાસનવાદાભ્યાં ભિક્ષાં લિપ્સેત કર્ત્તુ ચિત્ ॥ ૬.૫૦ ॥

ન તાપસૈર્બ્રાહ્મણૈર્વા વયોભિરપિ વા શ્ચભિઃ ।
આકીર્ણં ભિક્ષુકૈર્વાઽન્યૈરગારમુપસંવ્રજેત્ ॥ ૬.૫૧ ॥

કૂમકેશનખશમશ્ચુઃ પાત્રી દણ્ડી કુસુમ્ભવાન્ ।
વિચરેન્નિયતો નિત્યં સર્વભૂતાન્યપીડયન્ ॥ ૬.૫૨ ॥

અતૈજસાનિ પાત્રાણિ તસ્ય સ્યુર્નિર્ગણાનિ ચ ।
તેષામદ્ભિઃ સ્મૃતં શૌચં ચમસાનામિવાધ્વરે ॥ ૬.૫૩ ॥

અલાબું દારુપાત્રં ચ મૃણ્મયં વૈદલં તથા ।
 એતાણિ યતિપાત્રાણિ મનુઃ સ્વાયમ્ભુવોઽબ્રવીત્ ॥ ૬.૫૪ ॥
 એકકાલં ચરેદ્ભક્ષં ન પ્રસજ્જેત વિસ્તરે ।
 ભૈક્ષે પ્રસક્તો હિ યતિર્વિષયેષ્વપિ સજ્જતિ ॥ ૬.૫૫ ॥
 વિધૂમે સન્નમુસલે વ્યડગારે ભુક્તવજ્જને ।
 વૃત્તે શરાવસમ્પાતે ભિક્ષાં નિત્યં યતિશ્ચરેત્ ॥ ૬.૫૬ ॥
 અલાભે ન વિષદી સ્યાત્લાભે ચૈવ ન હર્ષયેત્ ।
 પ્રાણયાત્રિકમાત્રઃ સ્યાત્માત્રાસડગાદ્દિનિર્ગતઃ ॥ ૬.૫૭ ॥
 અભિપૂજિતલાભાંસ્તુ જુગુપ્સેતૈવ સર્વશઃ ।
 અભિપૂજિતલાભૈશ્ચ યતિર્મુક્તોઽપિ બદ્યતે ॥ ૬.૫૮ ॥
 અલ્પાન્નાભ્યવહારેણ રહઃસ્થાનાસનેન ચ ।
 હ્રિયમાણાનિ વિષયૈરિન્દ્રિયાણિ નિવર્તયેત્ ॥ ૬.૫૯ ॥
 ઇન્દ્રિયાણાં નિરોધેન રાગદ્વેષક્ષયેણ ચ ।
 અહિંસયા ચ ભૂતાનામમૃતત્વાય કલ્પતે ॥ ૬.૬૦ ॥
 અવેક્ષેત ગતીર્નૃણાં કર્મદોષસમુદ્ભવાઃ ।
 નિરયે ચૈવ પતનં યાતનાશ્ચ યમક્ષયે ॥ ૬.૬૧ ॥
 વિપ્રયોગં પ્રિયૈશ્ચૈવ સંયોગં ચ તથાઽપ્રિયૈઃ ।
 જરયા ચાભિભવનં વ્યાધિભિશ્ચોપપીડનમ્ ॥ ૬.૬૨ ॥
 દેહાદુલ્કમાણં ચાસ્માત્પુનર્ગર્ભે ચ સમ્ભવમ્ ।
 યોનિકોટિસહસ્રેષુ સૃતીશ્ચાસ્થાન્તરાત્મનઃ ॥ ૬.૬૩ ॥
 અધર્મપ્રભવં ચૈવ દુઃખયોગં શરીરિણામ્ ।
 ધર્માર્થપ્રભવં ચૈવ સુખસંયોગમક્ષયમ્ ॥ ૬.૬૪ ॥
 સૂક્ષ્મતાં ચાન્વવેક્ષેત યોગેન પરમાત્મનઃ ।
 દેહેષુ ચ સમુત્પત્તિમુત્તમેષ્વધમેષુ ચ ॥ ૬.૬૫ ॥ દેહેષુ ચૈવોપપત્તિમ્
 દૂષિતોઽપિ ચરેદ્ધર્મં યત્ર તત્રાશ્રમે રતઃ । ભૂષિતોઽપિ
 સમઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ ન લિડ્ગં ધર્મકારણમ્ ॥ ૬.૬૬ ॥
 કૃલં કતકવૃક્ષસ્ય યદાપ્યમ્ભુપ્રસાદકમ્ ।
 ન નામગ્રહણાદેવ તસ્ય વારિ પ્રસીદતિ ॥ ૬.૬૭ ॥

સંરક્ષણાર્થ જન્તૂનાં રાત્રાવહનિ વા સદા ।
 શરીરસ્યાત્યયે ચૈવ સમીક્ષ્ય વસુધાં ચરેત્ ॥ ૬.૬૮ ॥
 અહ્ના રાત્ર્યા ચ યાગજન્તૂન્ હિનસ્ત્યજ્ઞાનતો યતિઃ ।
 તેષાં સ્નાત્વા વિશુદ્ધ્યર્થ પ્રાણાયામાન્ ષડાયરેત્ ॥ ૬.૬૯ ॥
 પ્રાણાયામા બ્રાહ્મણસ્ય ત્રયોઽપિ વિધિવત્કૃતાઃ ।
 વ્યાહૃતિપ્રણવૈર્યુક્તા વિજ્ઞેયં પરમં તપઃ ॥ ૬.૭૦ ॥
 દહ્યન્તે ધ્યાયમાનાનાં ધાતૂનાં હિ યથા મલાઃ ।
 તથેન્દ્રિયાણાં દહ્યન્તે દોષાઃ પ્રાણસ્ય નિગ્રહાત્ ॥ ૬.૭૧ ॥
 પ્રાણાયામૈર્દહેદોષાન્ ધારણાભિશ્ચ કિલ્બિષમ્ ।
 પ્રત્યાહારેણ સંસર્ગાન્ ધ્યાનેનાનીશ્વરાન્ ગુણાન્ ॥ ૬.૭૨ ॥
 ઉચ્ચાવયેષુ ભૂતેષુ દુર્જ્ઞેયામકૃતાત્મભિઃ ।
 ધ્યાનયોગેન સમ્યશ્ચેદ્રતિમસ્યાન્તરાત્મનઃ ॥ ૬.૭૩ ॥
 સમ્યગ્દર્શનસમ્પન્નઃ કર્મભિર્ન નિબદ્ધયતે ।
 દર્શનેન વિહીનસ્તુ સંસારં પ્રતિપદ્યતે ॥ ૬.૭૪ ॥
 અહિંસયેન્દ્રિયાસઙ્ગૈર્વૈદિકૈશ્ચૈવ કર્મભિઃ ।
 તપશ્ચારણૈશ્ચૌઞૈઃ સાધયન્તીહ તત્પદમ્ ॥ ૬.૭૫ ॥
 અસ્થિસ્થૂણાં સ્નાયુયુતં માંસશોણિતલેપનમ્ ।
 ચર્માવનઙ્કં દુર્ગન્ધિ પૂર્ણ મૂત્રપુરીષયોઃ ॥ ૬.૭૬ ॥
 જરાશોકસમાવિષ્ટે રોગાયતનમાતુરમ્ ।
 રજસ્વલમનિત્યં ચ ભૂતાવાસમિમં ત્યજેત્ ॥ ૬.૭૭ ॥
 નદીકૂલં યથા વૃક્ષો વૃક્ષં વા શકુનિર્યથા ।
 તથા ત્યજન્નિમં દેહં કૃચ્છ્રાદ્ગ્રાહાદ્વિમુચ્યતે ॥ ૬.૭૮ ॥
 પ્રિયેષુ સ્વેષુ સુકૃતમપ્રિયેષુ ચ દુષ્કૃતમ્ ।
 વિસૃજ્ય ધ્યાનયોગેન બ્રહ્માભ્યેતિ સનાતનમ્ ॥ ૬.૭૯ ॥
 યદા ભાવેન ભવતિ સર્વભાવેષુ નિઃસ્પૃહઃ ।
 તદા સુખમવાપ્નોતિ પ્રેત્ય ચૈહ ચ શાશ્વતમ્ ॥ ૬.૮૦ ॥
 અનેન વિધિના સર્વાસ્ત્યજ્ઞવા સઙ્ગાન્ શનૈઃ શનૈઃ ।

સર્વદ્વન્દ્વવિનિર્મુક્તો બ્રહ્મણ્યેવાવતિષ્ઠતે ॥ ૬.૮૧ ॥

ધ્યાનિકં સર્વમેવૈતદ્દેતદભિશબ્દિતમ્ ।

ન હ્યનધ્યાત્મવિત્કશ્ચિત્ક્રિયાકૃલમુપાશ્રુતે ॥ ૬.૮૨ ॥

અધિયજ્ઞં બ્રહ્મ જપેદાધિદૈવિકમેવ ચ ।

આધ્યાત્મિકં ચ સતતં વેદાન્તાભિહિતં ચ યત્ ॥ ૬.૮૩ ॥

ઇદં શરણમણાનામિદમેવ વિજનતામ્ ।

ઇદમન્વિચ્છતાં સ્વર્ગમિદમાનન્ત્યમિચ્છતામ્ ॥ ૬.૮૪ ॥

અનેન કમયોગેન પરિવ્રજતિ ચો દ્વિજઃ ।

સ વિધૂયૈહ પાપ્માનં પરં બ્રહ્માધિગચ્છતિ ॥ ૬.૮૫ ॥

એષ ધર્મોડનુશિષ્ઠો વો યતીનાં નિયતાત્મનામ્ ।

વેદસંન્યાસિકાનાં તુ કર્મયોગં નિબોધત ॥ ૬.૮૬ ॥

બ્રહ્મચારી ગૃહસ્થશ્ચ વાનપ્રસ્થો યતિસ્તથા ।

એતે ગૃહસ્થપ્રભવાશ્ચત્વારઃ પૃથગાશ્રમાઃ ॥ ૬.૮૭ ॥

સર્વેડપિ કમશસ્ત્વેતે યથાશાસ્ત્રં નિષેવિતાઃ ।

યથોક્તકારિણાં વિપ્રં નયન્તિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૬.૮૮ ॥

સર્વેષામપિ ચૈતેષાં વેદસ્મૃતિવિધાનતઃ । વેદશ્રુતિવિધાનતઃ

ગૃહસ્થ ઉચ્યતે શ્રેષ્ઠઃ સ ત્રીનેતાન્ બિભર્તિ હિ ॥ ૬.૮૯ ॥

યથા નદીનદાઃ સર્વે સાગરે યાન્તિ સંસ્થિતિમ્ ।

તથૈવાશ્રમિણઃ સર્વે ગૃહસ્થે યાન્તિ સંસ્થિતિમ્ ॥ ૬.૯૦ ॥

ચતુર્ભિરપિ ચૈવૈતૈર્નિત્યમાશ્રમિભિર્દ્વિજૈઃ ।

દશલક્ષણકો ધર્મઃ સેવિતવ્યઃ પ્રચત્વતઃ ॥ ૬.૯૧ ॥

ધૃતિઃ ક્ષમા દમોડસ્તેયં શૌચમિન્દ્રિયનિગ્રહઃ ।

ધીર્વિદ્યા સત્યમક્રોધો દશકં ધર્મલક્ષણમ્ ॥ ૬.૯૨ ॥

દશ લક્ષણાનિ ધર્મસ્ય ચે વિપ્રાઃ સમધીયતે ।

અધીત્ય ચાનુવર્તન્તે તે યાન્તિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૬.૯૩ ॥

દશલક્ષણકં ધર્મમનુતિષ્ઠન્ સમાહિતઃ ।

વેદાન્તં વિધિવત્શ્રુત્વા સંન્યસેદનૃણો દ્વિજઃ ॥ ૬.૯૪ ॥

સંન્યસ્ય સર્વકર્માણિ કર્મદોષાનપાનુદન્ ।
 નિયતો વેદમભ્યસ્ય પુત્રૈશ્ચર્યે સુખં વસેત્ ॥ ૬.૯૫ ॥
 એવં સંન્યસ્ય કર્માણિ સ્વકાર્યપરમોડસ્મૃહઃ ।
 સંન્યાસેનાપહત્યૈનઃ પ્રાપ્નોતિ પરમં ગતિમ્ ॥ ૬.૯૬ ॥
 એષ વોડભિહિતો ધર્મો બ્રાહ્મણસ્ય ચતુર્વિધઃ ।
 પુણ્યોડક્ષયકૃલઃ પ્રેત્ય રાણાં ધર્મં નિબોધત ॥ ૬.૯૭ ॥

અધ્યાય ૭

રાજધર્માન્ પ્રવક્ષ્યામિ યથાવૃત્તો ભવેન્નૃપઃ ।
 સમ્ભવશ્ચ યથા તસ્ય સિદ્ધિશ્ચ પરમા યથા ॥ ૭.૧ ॥
 બ્રાહ્મં પ્રાપ્તેન સંસ્કારે ક્ષત્રિયેણ યથાવિધિ ।
 સર્વસ્યાસ્ય યથાન્યાયં કર્તવ્યં પરિરક્ષણમ્ ॥ ૭.૨ ॥
 અરાજકે હિ લોકેડસ્મિન્ સર્વતો વિદ્રુતો ભયાત્ ।
 રક્ષાર્થમસ્ય સર્વસ્ય રાજાનમસૃજત્રભુઃ ॥ ૭.૩ ॥
 ઇન્દ્રાનિલયમાર્કાણામગ્રેશ્ચ વરુણસ્ય ચ ।
 ચન્દ્રવિતેશયોશ્ચૈવ માત્રા નિર્હૃત્ય શાશ્વતીઃ ॥ ૭.૪ ॥
 યસ્માદેષાં સુરેન્દ્રાણાં માત્રાભ્યો નિર્મિતો નૃપઃ ।
 તસ્માદભિભવત્યેષ સર્વભૂતાનિ તેજસા ॥ ૭.૫ ॥
 તપત્યાદિત્યવચ્ચૈષ ચક્ષૂષિ ચ મનાંસિ ચ ।
 ન ચૈનં ભુવિ શઙ્ગોતિ કશ્ચિદપ્યભિવીક્ષિતુમ્ ॥ ૭.૬ ॥
 સોડગ્નિર્ભવતિ વાયુશ્ચ સોડર્કઃ સોમઃ સ ધર્મરાટ્ ।
 સ કુબેરઃ સ વરુણઃ સ મહેન્દ્રઃ પ્રભાવતઃ ॥ ૭.૭ ॥ સ ચૈન્દ્રઃ સ્વપ્રભાવતઃ
 બાલોડપિ નાવમાન્તવ્યો મનુષ્ય ઇતિ ભૂમિપઃ ।
 મહતી દેવતા હ્યેષા નરરૂપેણ તિષ્ઠતિ ॥ ૭.૮ ॥
 એકમેવ દહત્યગ્નિર્નરં દુરુપસર્પિણમ્ ।
 કુલં દહતિ રાજાડગ્નિઃ સપશુદ્રવ્યસઞ્ચયમ્ ॥ ૭.૯ ॥
 કાર્યં સોડવેક્ષ્ય શક્તિં ચ દેશકાલૌ ચ તત્પતઃ ।
 કુરુતે ધર્મસિદ્ધ્યર્થં વિશ્વરૂપં પુનઃ પુનઃ ॥ ૭.૧૦ ॥

યસ્ય પ્રસાદે પદ્મા શ્રીર્વિજયશ્ચ પરાક્રમે ।
 મૃત્યુશ્ચ વસતિ ક્રોધે સર્વતેજોમયો હિ સઃ ॥ ૭.૧૧ ॥
 તં યસ્તુ દ્વેષ્ટિ સંમોહાત્સ વિનશ્યત્યસંશયમ્ ।
 તસ્ય હ્યાશુ વિનાશાય રાજા પ્રકુરુતે મનઃ ॥ ૭.૧૨ ॥
 તસ્માદ્ધર્મ યમિષ્ટેષુ સ વ્યવસ્યેન્નરાધિપઃ ।
 અનિષ્ટં ચાપ્યનિષ્ટેષુ તં ધર્મ ન વિચાલયેત્ ॥ ૭.૧૩ ॥
 તસ્યાર્થે સર્વભૂતાનાં ગોમારં ધર્મમાત્મજમ્ । તદર્થં
 બ્રહ્મતેજોમયં દણ્ડમસૃજત્યૂર્વમીશ્વરઃ ॥ ૭.૧૪ ॥
 તસ્ય સર્વાણિ ભૂતાનિ સ્થાવરાણિ ચરાણિ ચ ।
 ભયાદ્ભોગાય કલ્પન્તે સ્વધર્માન્ ચલન્તિ ચ ॥ ૭.૧૫ ॥
 તં દેશકાલૌ શક્તિં ચ વિદ્યાં ચાવેક્ષ્ય તત્ત્વતઃ ।
 યથાર્હતઃ સમ્પ્રણયેન્નરેષ્વન્યાયવર્તિષુ ॥ ૭.૧૬ ॥
 સ રાજા પુરુષો દણ્ડઃ સ નેતા શાસિતા ચ સઃ ।
 ચતુર્ણામાશ્રમાણાં ચ ધર્મસ્ય પ્રતિભૂઃ સ્મૃતઃ ॥ ૭.૧૭ ॥
 દણ્ડઃ શાસ્તિ પ્રજાઃ સર્વા દણ્ડ એવાભિરક્ષતિ ।
 દણ્ડઃ સુમેષુ જાગર્તિ દણ્ડં ધર્મં વિદુર્બુધાઃ ॥ ૭.૧૮ ॥
 સમીક્ષ્ય સ ધૃતઃ સમ્યક્સર્વા રજ્જયતિ પ્રજાઃ ।
 અસમીક્ષ્ય પ્રણીતસ્તુ વિનાશયતિ સર્વતઃ ॥ ૭.૧૯ ॥
 યદિ ન પ્રણયેદ્રાજા દણ્ડં દણ્ડ્યેષ્વતન્દ્રિતઃ ।
 શૂલે મત્સ્યાનિવાપક્ષ્યન્ દુર્બલાન્ બલવત્તરાઃ ॥ ૭.૨૦ ॥
 અધાત્કાકઃ પુરોડાશં શ્વા ચ લિહ્યાદ્ધવિસ્તથા । શ્વાડવલિહ્યાદ્
 સ્વામ્યં ચ ન સ્થાત્કસ્મિંશ્ચિત્ત્રવર્તેતાધરોત્તરમ્ ॥ ૭.૨૧ ॥
 સર્વો દણ્ડજિતો લોકો દુર્લભો હિ શુચિર્નરઃ ।
 દણ્ડસ્ય હિ ભયાત્સર્વ જગદ્ભોગાય કલ્પતે ॥ ૭.૨૨ ॥
 દેવદાનવગન્ધર્વા રક્ષાંસિ પતંગોરગાઃ ।
 તેડપિ ભોગાય કલ્પન્તે દણ્ડેનૈવ નિષીડિતાઃ ॥ ૭.૨૩ ॥
 દુષ્ટ્યેયુઃ સર્વવર્ણાશ્ચ ભિઘ્નૈરન્ સર્વસેતવઃ ।

सर्वलोकप्रदोपश्च भवेद्दण्डस्य विभ्रमात् ॥ ७.२४ ॥

यत्र श्यामो लोडिताक्षो दण्डश्चरति पापला ।

प्रजास्तत्र न मुख्यन्ति नेता येत्साधु पश्यति ॥ ७.२५ ॥

तस्याहुः सम्प्राप्तारं राजानं सत्यवादिनम् ।

समीक्ष्यकारिणं प्राज्ञं धर्मकामार्थकोविदम् ॥ ७.२६ ॥

तं राजा प्राणयन् सम्यङ्त्रिवर्गोपाभिवर्धते ।

कामात्मा विषमः क्षुद्रो दण्डेनैव निडन्यते ॥ ७.२७ ॥ कामान्यो

दण्डो हि सुमहत्तेजो दुर्धरश्चाकृतात्मभिः ।

धर्माद्विचलितं छन्ति नृपमेव सभान्यवम् ॥ ७.२८ ॥

ततो दुर्गं य राष्ट्रे य लोकं य सचराचरम् ।

अन्तरिक्षगतांश्चैव मुनीन् देवांश्च पीडयेत् ॥ ७.२९ ॥

सोऽसहायेन मूढेन लुब्धेनाकृतबुद्धिना ।

न शक्यो न्यायतो नेतुं सक्तेन विषयेषु य ॥ ७.३० ॥

शुचिना सत्यसंधेन यथाशास्त्रानुसारिणा ।

प्राप्तुं शक्यते दण्डः सुसहायेन धीमता ॥ ७.३१ ॥

स्वराष्ट्रे न्यायवृत्तः स्याद्भृशदण्डश्च शत्रुषु ।

सुदृढत्वजिह्वः स्निग्धेषु ब्राह्मणेषु क्षमान्वितः ॥ ७.३२ ॥

अेवंप्रवृत्तस्य नृपतेः शिलोच्छेनापि श्रुतः ।

विस्तीर्यते यशो लोके तैलबिन्दुरिवाम्भसि ॥ ७.३३ ॥

अतस्तु विपरीतस्य नृपतेरजितात्मनः ।

सङ्क्षिप्यते यशो लोके घृतबिन्दुरिवाम्भसि ॥ ७.३४ ॥

स्वे स्वे धर्मे निविष्टानां सर्वेषामनुपूर्वशः ।

वर्णानामाश्रमाणां च राजा सृष्टोऽभिरक्षिता ॥ ७.३५ ॥

तेन यद्यत्समृत्त्येन कर्तव्यं रक्षता प्रजाः ।

तत्तद्गोऽहं प्रवक्ष्यामि यथावदनुपूर्वशः ॥ ७.३६ ॥

ब्राह्मणान् पर्युपासीत प्रातरुत्थाय पार्थिवः ।

त्रैविद्यवृद्धान् विद्वेषस्तिष्ठेत्तेषां य शासने ॥ ७.३७ ॥

વૃદ્ધાશ્ચ નિત્યં સેવેત વિપ્રાન્ વેદવિદઃ શુચીન્ ।
 વૃદ્ધસેવી હિ સતતં રક્ષોભિરપિ પૂજયતે ॥ ૭.૩૮ ॥
 તેભ્યોઽધિગચ્છેદ્વિનયં વિનીતાત્માઽપિ નિત્યશઃ ।
 વિનીતાત્મા હિ નૃપતિર્ન વિનશ્યતિ કર્ત્ત્વિ ચિત્ ॥ ૭.૩૯ ॥
 બહવોઽવિનયાત્તજા રાજાનઃ સપરિચ્છદાઃ । સપરિગ્રહાઃ
 વનસ્થા અપિ રાજ્યાનિ વિનયાત્પ્રતિપેદિરે ॥ ૭.૪૦ ॥
 વેનો વિનષ્ટોઽવિનયાત્કુષ્ઠૃષશ્ચૈવ પાર્થિવઃ ।
 સુદાઃ પૈજવનશ્ચૈવ સુમુખો નિમિરેવ ચ ॥ ૭.૪૧ ॥
 પૃથુસ્તુ વિનયાદ્રાજ્યં પ્રાપ્તવાન્ મનુરેવ ચ ।
 કુબેરશ્ચ ધનૈશ્ચર્યં બ્રાહ્મણ્યં ચૈવ ગાધિજઃ ॥ ૭.૪૨ ॥
 ત્રૈવિદ્યેભ્યસ્ત્રયીં વિદ્યાં દણ્ડનીતિં ચ શાશ્વતીમ્ । ત્રયીં વિદ્યાત્
 આન્વીક્ષિકીં ચાત્મવિદ્યાં વાર્તારમ્ભાંશ્ચ લોકતઃ ॥ ૭.૪૩ ॥
 ઇન્દ્રિયાણાં જયે યોગં સમાતિષ્ઠેદ્દિવાનિશમ્ ।
 જિતૈન્દ્રિયો હિ શઙ્ગોતિ વશે સ્થાપયિતું પ્રજાઃ ॥ ૭.૪૪ ॥
 દશ કામસમુત્થાનિ તથાઽષ્ટૌ ક્રોધજાનિ ચ ।
 વ્યસનાનિ દુર્ઽન્તાનિ પ્રયત્નેન વિવર્જયેત્ ॥ ૭.૪૫ ॥
 કામજેષુ પ્રસક્તો હિ વ્યસનેષુ મહીપતિઃ ।
 વિયુજ્યતેઽર્થધર્માભ્યાં ક્રોધજેષ્વાત્મનૈવ તુ ॥ ૭.૪૬ ॥
 મૃગયાઽક્ષો દિવાસ્વપ્નઃ પરિવાદઃ સ્ત્રિયો મદઃ ।
 તૌર્યત્રિકં વૃથાટયા ચ કામજો દશકો ગણઃ ॥ ૭.૪૭ ॥
 પૈશુન્યં સાહસં દ્રોહ ઈર્ષ્યાઽસૂચાર્થદૂષણમ્ ।
 વાગ્દણ્ડજં ચ પારુષ્યં ક્રોધજોઽપિ ગણોઽષ્ટકઃ ॥ ૭.૪૮ ॥
 દ્વયોરપ્યેતયોર્મૂલં યં સર્વે કવયો વિદુઃ ।
 તં યત્નેન જયેત્લોભં તજ્જાવેતાવુભૌ ગણૌ ॥ ૭.૪૯ ॥
 પાનમક્ષાઃ સ્ત્રિયશ્ચૈવ મૃગયા ચ યથાક્રમમ્ ।
 એતદ્દષ્ટતમં વિદ્યાત્યતુષ્કં કામજે ગણે ॥ ૭.૫૦ ॥
 દણ્ડસ્ય પાતનં ચૈવ વાઙ્પારુષ્યાર્થદૂષણે ।
 ક્રોધજેઽપિ ગણે વિદ્યાત્કષ્ટમેતત્ત્રિકં સદા ॥ ૭.૫૧ ॥

સમકસ્યાસ્ય વર્ગસ્ય સર્વત્રૈવાનુષ્ઠગિણઃ ।
 પૂર્વ પૂર્વ ગુરુતરં વિદ્યાદ્યસનમાત્મવાન્ ॥ ૭.૫૨ ॥
 વ્યસનસ્ય ચ મૃત્યોશ્ચ વ્યસનં કષ્ટમુચ્યતે ।
 વ્યસન્યધોઽધો વ્રજતિ સ્વર્યાત્યવ્યસની મૃતઃ ॥ ૭.૫૩ ॥
 મૌલાન્ શાસ્ત્રવિદઃ શૂરાન્ લબ્ધલક્ષાન્ કુલોદ્ભવાન્ । કુલોદ્ભતાન્
 સચિવાન્ સમ ચાદ્યૌ વા પ્રકુર્વીત પરીક્ષિતાન્ ॥ ૭.૫૪ ॥ કુર્વીત સુપરીક્ષિતાન્
 અપિ યત્સુકરં કર્મ તદધ્યેકેન દુષ્કરમ્ ।
 વિશેષતોઽસહાયેન કિં તુ રાજ્યં મહોદયમ્ ॥ ૭.૫૫ ॥ કિં નુ
 તૈઃ સાર્ધં ચિન્તયેન્નિત્યં સામાન્યં સંધિવિગ્રહમ્ ।
 સ્થાનં સમુદયં ગુપ્તિં લબ્ધપ્રશમનાનિ ચ ॥ ૭.૫૬ ॥
 તેષાં સ્વં સ્વમભિપ્રાયમુપલભ્ય પૃથક્પૃથક્ ।
 સમસ્તાનાં ચ કાર્યેષુ વિદધ્યાદ્ધિતમાત્મનઃ ॥ ૭.૫૭ ॥
 સર્વેષાં તુ વિશિષ્ટેન બ્રાહ્મણેન વિપશ્ચિતા ।
 મન્ત્રયેત્પરમં મન્ત્રં રાજા ષાઙ્ગુણ્યસંયુતમ્ ॥ ૭.૫૮ ॥
 નિત્યં તસ્મિન્ સમાશ્રયતઃ સર્વકાર્યાણિ નિઃક્ષિપેત્ । નિક્ષિપેત્
 તેન સાર્ધં વિનિશ્ચિત્ય તતઃ કર્મ સમારભેત્ ॥ ૭.૫૯ ॥
 અન્યાનપિ પ્રકુર્વીત શુચીન્ પ્રાજ્ઞાનવસ્થિતાન્ ।
 સમ્યગર્થસમાહર્તૃનમાત્યાન્ સુપરીક્ષિતાન્ ॥ ૭.૬૦ ॥
 નિર્વર્તતાસ્ય યાવદ્ભિરિતિકર્તવ્યતા નૃભિઃ ।
 તાવતોઽતન્દ્રિતાન્ દક્ષાન્ પ્રકુર્વીત વિચક્ષણાન્ ॥ ૭.૬૧ ॥
 તેષામર્થે નિયુજ્જીત શૂરાન્ દક્ષાન્ કુલોદ્ભતાન્ ।
 શુચીનાકરકર્માન્તે ભીરુનન્તર્નિવેશને ॥ ૭.૬૨ ॥
 દૂતં ચૈવ પ્રકુર્વીત સર્વશાસ્ત્રવિશારદમ્ ।
 ઇન્દ્રિયગિતાકારયેષ્ટં શુચિં દક્ષં કુલોદ્ભતમ્ ॥ ૭.૬૩ ॥
 અનુરક્તઃ શુચિર્દક્ષઃ સ્મૃતિમાન્ દેશકાલવિત્ ।
 વપુષ્માન્ વીતભીર્વાગ્મી દૂતો રાણઃ પ્રશસ્યતે ॥ ૭.૬૪ ॥
 અમાત્યે દણ્ડ આયત્તો દણ્ડે વૈનયિકી ક્રિયા ।

નૃપતૌ કોશરાષ્ટ્રે ચ દૂતે સંધિવિપર્યયૌ ॥ ૭.૬૫ ॥
 દૂત એવ હિ સંધત્તે ભિનત્યેવ ચ સંહતાન્ ।
 દૂતસ્તત્કુરુતે કર્મ ભિદ્યન્તે યેન માનવઃ ॥ ૭.૬૬ ॥
 સ વિદ્યાદસ્ય કૃત્યેષુ નિગૂઢિઙ્ગિતયેષ્ટિતૈઃ ।
 આકારમિઙ્ગિતં ચેષ્ટાં ભૃત્યેષુ ચ ચિકીર્ષિતમ્ ॥ ૭.૬૭ ॥
 બુદ્ધ્યા ચ સર્વં તત્ત્વેન પરાજયિકીર્ષિતમ્ ।
 તથા પ્રયત્નમાતિષ્ઠેઘથાઽત્માનં ન પીડયેત્ ॥ ૭.૬૮ ॥
 જાઙ્ગલં સસ્યસમ્પન્નમાર્યપ્રાયમનાવિલમ્ ।
 રમ્યમાનતસામન્તં સ્વાજીવ્યં દેશમાવસેત્ ॥ ૭.૬૯ ॥
 ધન્વદુર્ગં મહીદુર્ગમબ્દુર્ગં વાર્ક્ષમેવ વા ।
 નૃદુર્ગં ગિરિદુર્ગં વા સમાશ્રિત્ય વસેત્પુરમ્ ॥ ૭.૭૦ ॥
 સર્વેણ તુ પ્રયત્નેન ગિરિદુર્ગં સમાશ્રયેત્ ।
 એષાં હિ બાહુગુણ્યેન ગિરિદુર્ગં વિશિષ્યતે ॥ ૭.૭૧ ॥
 ત્રીણ્યાધાન્યાશ્રિતાસ્ત્વેષાં મૃગગર્તાશ્રિયાપ્યરાઃ ।
 ત્રીણ્યુત્તરાણિ કમશઃ પ્લવઙ્ગમનરામરાઃ ॥ ૭.૭૨ ॥
 યથા દુર્ગાશ્રિતાનેતાન્નોપહિંસન્તિ શત્રવઃ ।
 તથાઽરથો ન હિંસન્તિ નૃપં દુર્ગસમાશ્રિતમ્ ॥ ૭.૭૩ ॥
 એકઃ શતં યોધયતિ પ્રાકારસ્થો ધનુર્ધરઃ ।
 શતં દશસહસ્રાણિ તસ્માદુર્ગં વિધીયતે ॥ ૭.૭૪ ॥
 તત્સ્યાદાયુધસમ્પન્નં ધનધાન્યેન વાહનૈઃ ।
 બ્રાહ્મણૈઃ શિલ્પિભિર્યન્ત્રૈર્યવસેનોદકેન ચ ॥ ૭.૭૫ ॥
 તસ્ય મધ્યે સુપર્યાપ્તં કારયેદ્દૃઢમાત્મનઃ ।
 ગુપ્તં સર્વઋતુકં શુભ્રં જલવૃક્ષસમન્વિતમ્ ॥ ૭.૭૬ ॥
 તદધ્યાસ્યોદ્ગ્રહેદ્ભાર્યાં સવાર્ણાં લક્ષણાન્વિતામ્ ।
 કુલે મહતિ સમ્ભૂતાં હૃદ્યાં રૂપગુણાન્વિતામ્ ॥ ૭.૭૭ ॥
 પુરોહિતં ચ કુર્વીત વૃણુયાદેવ ચત્વિજઃ ।
 તેઽસ્ય ગૃહ્યાણિ કર્માણિ કુર્યુર્વૈતાનિકાનિ ચ ॥ ૭.૭૮ ॥

यजेत राजा ऋतुभिर्विविधैरामदक्षिणैः ।

धर्मार्थं यैव विप्रोभ्यो दद्याद्भोगान् धनानि च ॥ ७.७८ ॥

सांवत्सरिकमाप्तैश्च राजादाडारयेद्भलिम् ।

स्याध्याम्नायपरो लोके वर्तेत पितृवत्पु ॥ ७.८० ॥

अध्यक्षान् विविधान् कुर्यात्तत्र तत्र विपश्चितः ।

तेऽस्य सर्वाण्यवेक्षेरन्पुत्रां कार्याणि कुर्वताम् ॥ ७.८१ ॥

आवृत्तानां गुरुकुलाद्विप्राणां पूजको भवेत् ।

नृपाणामक्षयो ह्येष निधिर्ब्राह्मोऽभिधीयते ॥ ७.८२ ॥

न तं स्तेना न यामित्रा हरन्ति न च नश्यति ।

तस्माद्राज्ञा निधातव्यो ब्राह्मणेष्वक्षयो निधिः ॥ ७.८३ ॥

न स्कन्दते न व्यथते न विनश्यति कर्हि चित् । न स्कन्दति न व्यथते

वरिष्ठमग्निहोत्रेभ्यो ब्राह्मणस्य मुष्णे हुतम् ॥ ७.८४ ॥

सममब्राह्मणे दानं द्विगुणं ब्राह्मणब्रुवे ।

प्राधीते शतसाहस्रमनन्तं वेदपारगे ॥ ७.८५ ॥ आचार्ये शतसाहस्रं सहस्रगुणमाचार्ये

पात्रस्य हि विशेषेण श्रद्धधानतयैव च ।

अल्पं वा बहु वा प्रेत्य दानस्य कृलमश्रुते ॥ ७.८६ ॥

(देशकालविधानेन द्रव्यं श्रद्धासमन्वितम् ।

पात्रे प्रदीयते यत्तु तद्धर्मस्य प्रसाधनम् ॥ ७.८७)

(Although MedhAtithi comments on the above shloka,

Jha's edition does not count it in his numbering of the text.)

समोत्तमाधमै राजा त्वाहुतः पालयन् प्रजाः ।

न निर्वर्तेत सङ्ग्रामात्क्षेत्रं धर्ममनुस्मरन् ॥ ७.८७ ॥

सङ्ग्रामेष्वनिवर्तित्वं प्रजानां यैव पालनम् ।

शुश्रूषा ब्राह्मणानां च राजां श्रेयस्करो परम् ॥ ७.८८ ॥

आहुवेषु मिथोऽन्योन्यं जिघांसन्तो महीक्षितः ।

युध्यमानाः परं शक्त्या स्वर्गं यान्त्यपराज्मुखाः ॥ ७.८९ ॥

न कूटैरायुधैर्ह्यन्याद्युध्यमानो रणे रिपून् ।

न कर्षिभिर्नापि द्विग्वैर्नाग्निज्वलिततेजनैः ॥ ७.९० ॥

ન ચ હન્યાત્સ્થલારૂઢે ન કલીભં ન કૃતાઞ્જલિમ્ ।
 ન મુક્તકેશં નાસીનં ન તવાસ્મીતિ વાદિનમ્ ॥ ૭.૯૧ ॥
 ન સુમં ન વિસંનાહં ન નગ્નં ન નિરાયુધમ્ ।
 નાયુધ્યમાનં પશ્યન્તં ન પરેણ સમાગતમ્ ॥ ૭.૯૨ ॥
 નાયુધવ્યસનપ્રાપ્તં નાર્તં નાતિપરિક્ષતમ્ ।
 ન ભીતં ન પરાવૃત્તં સતાં ધર્મમનુસ્મરન્ ॥ ૭.૯૩ ॥
 યસ્તુ ભીતઃ પરાવૃત્તઃ સડ્ગ્રામે હન્યતે પરૈઃ ।
 ભર્તૃર્યદ્દુષ્ટતં કિં ચિત્તત્સર્વં પ્રતિપદ્યતે ॥ ૭.૯૪ ॥
 યત્યાસ્ય સુકૃતં કિં ચિદ્મુત્રાર્થમુપાર્જિતમ્ ।
 ભર્તા તત્સર્વમાદત્તે પરાવૃત્તહતસ્ય તુ ॥ ૭.૯૫ ॥
 રથાશ્વં હસ્તિનં છત્રં ધનં ધાન્યં પશૂન્ સ્ત્રિયઃ ।
 સર્વદ્રવ્યાણિ કુપ્યં ચ યો યજ્જયતિ તસ્ય તત્ ॥ ૭.૯૬ ॥
 રાણાશ્ચ દદ્યુરુદ્ધારમિત્યેષા વૈદિકી શ્રુતિઃ ।
 રાણા ચ સર્વયોધેભ્યો દાતવ્યમપૃથગ્જિતમ્ ॥ ૭.૯૭ ॥
 એષોડનુપસૃતઃ પ્રોક્તો યોધધર્મઃ સનાતનઃ ।
 અસ્માદ્ધર્માન્ન ચ્યવેત ક્ષત્રિયો ઘ્નન્ રણે રિપૂન્ ॥ ૭.૯૮ ॥
 અલબ્ધં ચૈવ લિપ્સેત લબ્ધં રક્ષેત્રયત્વતઃ ।
 રક્ષિતં વર્ધયેચ્ચૈવ વૃદ્ધં પાત્રેષુ નિક્ષિપેત્ ॥ ૭.૯૯ ॥
 એતચ્ચતુર્વિધં વિદ્યાત્પુરુષાર્થપ્રયોજનમ્ ।
 અસ્ય નિત્યમનુષ્ઠાનં સમ્યક્કુર્યાદતન્દ્રિતઃ ॥ ૭.૧૦૦ ॥
 અલબ્ધમિચ્છેદ્દણેન લબ્ધં રક્ષેદવેક્ષયા ।
 રક્ષિતં વર્ધયેદ્દૃઢ્યા વૃદ્ધં પાત્રેષુ નિક્ષિપેત્ ॥ ૭.૧૦૧ ॥
 નિત્યમુદ્યતદણ્ડઃ સ્યાન્નિત્યં વિવૃતપૌરુષઃ ।
 નિત્યં સંવૃતસંવાર્યો નિત્યં છિદ્રાનુસાર્યરેઃ ॥ ૭.૧૦૨ ॥
 નિત્યમુદ્યતદણ્ડસ્ય કૃત્સ્નમુદ્વિજતે જગત્ ।
 તસ્માત્સર્વાણિ ભૂતાનિ દણ્ડેનૈવ પ્રસાધયેત્ ॥ ૭.૧૦૩ ॥
 અમાયચૈવ વર્તેત ન કથં ચન માયયા ।
 બુદ્ધ્યેતારિપ્રયુક્તાં ચ માયાં નિત્યં સુસંવૃતઃ ॥ ૭.૧૦૪ ॥

नास्य छिद्रं परो विधाद्विधात्छिद्रं परस्य य ।
 गूढेत्सुर्मं धवाङ्गानि रक्षेद्विवरमात्मनः ॥ ७.१०५ ॥
 भकवत्त्यिन्तयेदर्थान् सिंढवत्य पराक्रमे ।
 वृकवत्यावलुम्भेत शशवत्य विनिष्पतेत् ॥ ७.१०६ ॥
 अेवं विजयमानस्य येऽस्य स्युः परिपन्थिनः ।
 तानानयेद्भृशं सर्वान् सामाद्विभिरुपक्रमैः ॥ ७.१०७ ॥
 यद्वि ते तु न तिष्ठेयुरुपायैः प्रथमैस्त्रिभिः ।
 दण्डेनैव प्रसज्यैतांशनैर्द्वैतशमानयेत् ॥ ७.१०८ ॥
 सामादीनामुपायानां यतुर्लामपि पण्डिताः ।
 सामदण्डौ प्रशंसन्ति नित्यं राष्ट्राभिवृद्धये ॥ ७.१०९ ॥
 यथोद्धरति निर्दाता कक्षं धान्यं य रक्षति ।
 तथा रक्षेत्रूपो राष्ट्रं ङन्यास्य परिपन्थिनः ॥ ७.११० ॥
 मोडाद्राजा स्वराष्ट्रं यः कर्षयत्यनवेक्षया ।
 सोऽयिरादृभ्रश्यते राज्यात्पुत्रवितात्य सभान्यवः ॥ ७.१११ ॥
 शरीरकर्षणात्प्राणाः क्षीयन्ते प्राणिनां यथा ।
 तथा राज्ञामपि प्राणाः क्षीयन्ते राष्ट्रकर्षणात् ॥ ७.११२ ॥
 राष्ट्रस्य सङ्ग्रहे नित्यं विधानमिदमाचरेत् ।
 सुसङ्गृहीतराष्ट्रे हि पार्थिवः सुभमेधते ॥ ७.११३ ॥
 द्वयोस्त्रयाणां पञ्चानां मध्ये गुल्ममधिष्ठितम् ।
 तथा ग्रामशतानां यं कुर्याद्राष्ट्रस्य सङ्ग्रहम् ॥ ७.११४ ॥
 ग्रामस्याधिपतिं कुर्याद्दशग्रामपतिं तथा ।
 विंशतीशं शतेशं यं सङ्ग्रहपतिमेव य ॥ ७.११५ ॥
 ग्रामदोषान् समुत्पन्नान् ग्रामिकः शनैः स्वयम् ।
 शंसेद्ग्रामदशेशाय दशेशो विंशतीशिने ॥ ७.११६ ॥
 विंशतीशस्तु तत्सर्वं शतेशाय निवेदयेत् ।
 शंसेद्ग्रामशतेशस्तु सङ्ग्रहपतये स्वयम् ॥ ७.११७ ॥
 यानि राजप्रदेयानि प्रत्यहं ग्रामवासिभिः ।

અન્નપાનેન્ધનાદીનિ ગ્રામિકસ્તાન્યવાપ્નુયાત્ ॥ ૭.૧૧૮ ॥
 દશી કુલં તુ ભુજ્જીત વિંશી પગ્ચ કુલાનિ ચ ।
 ગ્રામં ગ્રામશતાધ્યક્ષઃ સહસ્રાધિપતિઃ પુરમ્ ॥ ૭.૧૧૯ ॥
 તેષાં ગ્રામ્યાણિ કાર્યાનિ પૃથક્કાર્યાણિ ચૈવ હિ ।
 રાણોડન્યઃ સચિવઃ સ્નિગ્ધસ્તાનિ પશ્યેદતન્નિતઃ ॥ ૭.૧૨૦ ॥
 નગરે નગરે ચૈકં કુર્યાત્સર્વાર્થચિન્તકમ્ ।
 ઉચ્ચૈઃસ્થાનં ધોરરૂપં નક્ષત્રાણામિવ ગ્રહમ્ ॥ ૭.૧૨૧ ॥
 સ તાનનુપરિક્રામેત્સર્વાનેવ સદા સ્વયમ્ ।
 તેષાં વૃત્તં પરિણયેત્સમ્યગ્રાષ્ટ્રેષુ તત્યરૈઃ ॥ ૭.૧૨૨ ॥
 રાણો હિ રક્ષાધિકૃતાઃ પરસ્વાદાયિનઃ શઠાઃ ।
 ભૃત્યા ભવન્તિ પ્રાયેણ તેભ્યો રક્ષેદિમાઃ પ્રજાઃ ॥ ૭.૧૨૩ ॥
 યે કાર્યિકેભ્યોડર્થમેવ ગૃહ્ણીયુઃ પાપયેતસઃ ।
 તેષાં સર્વસ્વમાદાય રાજા કુર્યાત્પ્રવાસનમ્ ॥ ૭.૧૨૪ ॥
 રાજા કર્મસુ યુક્તાનાં સ્ત્રીણાં પ્રેષ્યજનસ્ય ચ । રાજકર્મસુ
 પ્રત્યહં કલ્પયેદ્ભૂતિં સ્થાનં કર્માનુરૂપતઃ ॥ ૭.૧૨૫ ॥ સ્થાનકર્માનુરૂપતઃ
 પણો દેયોડવકૃષ્ટસ્ય ષડુત્કૃષ્ટસ્ય વેતનમ્ ।
 ષાણ્માસિકસ્તથાડચ્છાદો ધાન્યદ્રોણસ્તુ માસિકઃ ॥ ૭.૧૨૬ ॥
 ક્યવિક્રયમધ્વાનં ભક્તં ચ સપરિવ્યયમ્ ।
 યોગક્ષેમં ચ સમ્પ્રેક્ષ્ય વણિજો દાપયેત્કરાન્ ॥ ૭.૧૨૭ ॥
 યથા કૃત્વેન યુજયેત રાજા કર્તા ચ કર્મણામ્ ।
 તથાડવેક્ષ્ય નૃપો રાષ્ટ્રે કલ્પયેત્સતતં કરાન્ ॥ ૭.૧૨૮ ॥
 યથાડલ્પાલ્પમદન્ત્યાઘં વાર્યોકોવત્સષટ્પદાઃ ।
 તથાડલ્પાલ્પો ગ્રહીતવ્યો રાષ્ટ્રાદ્રાજાબ્દિકઃ કરઃ ॥ ૭.૧૨૯ ॥
 પગ્ચાશદ્ભાગ આદેયો રાજા પશુહિરણ્યયોઃ ।
 ધાન્યાનામષ્ટમો ભાગઃ ષષ્ઠો દ્વાદશ એવ વા ॥ ૭.૧૩૦ ॥
 આદદીતાથ ષડ્ભાગં દ્રુમાન્ સમધુસર્પિષામ્ ।
 ગન્ધૌષધિરસાનાં ચ પુષ્પમૂલકૃલસ્ય ચ ॥ ૭.૧૩૧ ॥

પત્રશાકતૃણાનાં ચ ચર્મણાં વૈદલસ્ય ચ ।
 મૃન્મયાનાં ચ ભાણાનાં સર્વસ્યાશ્મમયસ્ય ચ ॥ ૭.૧૩૨ ॥
 મિથમાણોડધ્યાદદીત ન રાજા શ્રોત્રિયાત્કરમ્ ।
 ન ચ ક્ષુધાડસ્ય સંસીદેત્શ્રોત્રિયો વિષયે વસન્ ॥ ૭.૧૩૩ ॥
 યસ્ય રાજાસ્તુ વિષયે શ્રોત્રિયઃ સીદતિ ક્ષુધા ।
 તસ્યાપિ તત્ક્ષુધા રાષ્ટ્રમચિરેણૈવ સીદતિ ॥ ૭.૧૩૪ ॥
 શ્રુતવૃત્તે વિદિત્વાડસ્ય વૃત્તિં ધર્મ્યાં પ્રકલ્પયેત્ ।
 સંરક્ષેત્સર્વતશ્ચૈનં પિતા પુત્રમિવૌરસમ્ ॥ ૭.૧૩૫ ॥
 સંરક્ષ્યમાણો રાજા યં કુરુતે ધર્મમન્વહમ્ । રાજાડયં
 તેનાયુર્વર્ધતે રાણો દ્રવિણં રાષ્ટ્રમેવ ચ ॥ ૭.૧૩૬ ॥
 યત્કિં ચિદપિ વર્ષસ્ય દાપયેત્કરસંજિતમ્ ।
 વ્યવહારેણ જીવન્તં રાજા રાષ્ટ્રે પૃથગ્જનમ્ ॥ ૭.૧૩૭ ॥
 કારુકાન્ શિલ્પિનશ્ચૈવ શૂદ્રાંશ્ચાત્મોપજીવિનઃ ।
 એકૈકં કારયેત્કર્મ માસિ માસિ મહીપતિઃ ॥ ૭.૧૩૮ ॥
 નોચ્છિન્દ્યાદાત્મનો મૂલં પરેષાં ચાતિતૃષ્ણયા ।
 ઉચ્છિન્દન્ ડ્યાત્મનો મૂલમાત્માનં તાંશ્ચ પીડયેત્ ॥ ૭.૧૩૯ ॥
 તીક્ષ્ણશ્ચૈવ મૃદુશ્ચ સ્યાત્કાર્યં વીક્ષ્ય મહીપતિઃ ।
 તીક્ષ્ણશ્ચૈવ મૃદુશ્ચૈવ રાજ ભવતિ સમ્મતઃ ॥ ૭.૧૪૦ ॥
 અમાત્યમુખ્યં ધર્મજ્ઞં પ્રાજ્ઞં દાન્તં કુલોદ્રતમ્ ।
 સ્થાપયેદાસને તસ્મિન્ પિત્રઃ કાર્યૈક્ષણે નૃણામ્ ॥ ૭.૧૪૧ ॥
 એવં સર્વં વિધાયૈદમિતિકર્તવ્યમાત્મનઃ ।
 યુક્તશ્ચૈવાપ્રમત્તશ્ચ પરિરક્ષેદિમાઃ પ્રજાઃ ॥ ૭.૧૪૨ ॥
 વિક્રોશન્ત્યો યસ્ય રાષ્ટ્રાધિયન્તે દસ્યુભિઃ પ્રજાઃ ।
 સમ્પશ્યતઃ સભૃત્યસ્ય મૃતઃ સ ન તુ જીવતિ ॥ ૭.૧૪૩ ॥
 ક્ષત્રિયસ્ય પરો ધર્મઃ પ્રજાનામેવ પાલનમ્ ।
 નિર્દિષ્ટફલભોક્તા હિ રાજા ધર્મેણ યુજ્યતે ॥ ૭.૧૪૪ ॥
 ઉત્થાય પશ્ચિમે યામે કૃતશૌચઃ સમાહિતઃ ।
 હુતાગ્નિર્બ્રાહ્મણાંશ્ચાર્ય્યં પ્રવિશેત્સ શુભાં સભામ્ ॥ ૭.૧૪૫ ॥

તત્ર સ્થિતઃ પ્રજાઃ સર્વાઃ પ્રતિનન્ધ વિસર્જયેત્ ।
 વિસૃજ્ય ચ પ્રજાઃ સર્વા મન્ત્રયેત્સહ મન્ત્રિભિઃ ॥ ૭.૧૪૬ ॥
 ગિરિપૃષ્ઠ સમારુઢ્ય પ્રાસાદં વા રહોગતઃ ।
 અરણ્યે નિઃશલાકે વા મન્ત્રયેદવિભાવિતઃ ॥ ૭.૧૪૭ ॥
 યસ્ય મન્ત્રં ન જાનન્તિ સમાગમ્ય પૃથગ્જનાઃ ।
 સ કૃત્સ્નાં પૃથિવીં ભુક્તે કોશહીનોડપિ પાર્થિવઃ ॥ ૭.૧૪૮ ॥
 જડમૂકાન્ધબધિરાંસ્તૈર્યગ્યોનાન્ વયોડતિગાન્ ।
 સ્ત્રીભ્યેચ્છવ્યાધિતવ્યડ્ગાન્ મન્ત્રકાલેડપસારયેત્ ॥ ૭.૧૪૯ ॥
 ભિન્નન્યવમતા મન્ત્રં તૈર્યગ્યોનાસ્તથૈવ ચ ।
 સ્ત્રિયશ્ચૈવ વિશેષેણ તસ્માત્તત્રાદૃતો ભવેત્ ॥ ૭.૧૫૦ ॥
 મધ્યંદિનેડર્ધરાત્રે વા વિશ્રાન્તો વિગતકલમઃ ।
 ચિન્તયેદ્ધર્મકામાર્થાન્ સાર્ધં તૈરેક એવ વા ॥ ૭.૧૫૧ ॥ સાર્ધં
 પરસ્પરવિરુદ્ધાનાં તેષાં ચ સમુપાર્જનમ્ ।
 કન્યાનાં સમ્પ્રદાનં ચ કુમારાણાં ચ રક્ષણમ્ ॥ ૭.૧૫૨ ॥
 દૂતસમ્પ્રેષણં ચૈવ કાર્યશેષં તથૈવ ચ ।
 અન્તઃપુરપ્રચારં ચ પ્રણિધીનાં ચ ચેષ્ટિતમ્ ॥ ૭.૧૫૩ ॥
 કૃત્સ્નં ચાષ્ટવિધં કર્મ પગ્ન્યવર્ગં ચ તત્પતઃ ।
 અનુરાગાપરાગૌ ચ પ્રચારં મણ્ડલસ્ય ચ ॥ ૭.૧૫૪ ॥
 મધ્યમસ્ય પ્રચારં ચ વિજિગીષોશ્ચ ચેષ્ટિતમ્ ।
 ઉદાસીનપ્રચારં ચ શત્રોશ્ચૈવ પ્રચત્તતઃ ॥ ૭.૧૫૫ ॥
 એતાઃ પ્રકૃતયો મૂલં મણ્ડલસ્ય સમાસતઃ ।
 અષ્ઠૌ ચાન્યાઃ સમાખ્યાતા દ્વાદશૈવ તુ તાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૭.૧૫૬ ॥
 અમાત્યરાષ્ટ્રદુર્ગાર્થદણ્ડાખ્યાઃ પગ્ન્ય ચાપરાઃ ।
 પ્રત્યેકં કથિતા હ્યેતાઃ સંક્લેપેણ દ્વિસપ્તતિઃ ॥ ૭.૧૫૭ ॥
 અનન્તરમરિં વિદ્યાદરિસેવિનમેવ ચ ।
 અરેરનન્તરં મિત્રમુદાસીનં તથોઃ પરમ્ ॥ ૭.૧૫૮ ॥
 તાન્ સર્વાનભિસંદધ્યાત્સામાદિભિરુપક્રમૈઃ ।

व्यस्तैश्चैव समस्तैश्च पौरुषेण नयेन य ॥ ७.१५८ ॥
 संधिं य विग्रहं यैव यानमासनमेव य ।
 द्वैधीभावं संश्रयं य षड्गुणान्श्चिन्तयेत्सदा ॥ ७.१६० ॥
 आसनं यैव यानं य संधिं विग्रहमेव य ।
 कार्यं वीक्ष्य प्रयुञ्जत द्वैधं संश्रयमेव य ॥ ७.१६१ ॥
 संधिं तु द्विविधं विद्याद्राज विग्रहमेव य ।
 उभे यानासने यैव द्विविधः संश्रयः स्मृतः ॥ ७.१६२ ॥
 समानयानकर्मा य विपरीतस्तथैव य ।
 तदा त्वायतिसंयुक्तः संधिर्ज्ञेयो द्विलक्षणः ॥ ७.१६३ ॥
 स्वयङ्कृतश्च कार्यार्थमकाले काल एव वा ।
 मित्रस्य यैवापकृते द्विविधो विग्रहः स्मृतः ॥ ७.१६४ ॥
 ओकाकिनश्चात्ययिके कार्ये प्राप्ते यदृच्छया ।
 संघतस्य य मित्रेण द्विविधं यानमुच्यते ॥ ७.१६५ ॥
 क्षीणस्य यैव क्रमशो दैवात्पूर्वकृतेन वा ।
 मित्रस्य यानुरोधेन द्विविधं स्मृतमासनम् ॥ ७.१६६ ॥
 बलस्य स्वाभिनश्चैव स्थितिः कार्यार्थसिद्ध्यै ।
 द्विविधं कीर्त्यते द्वैधं षाड्गुणयगुणवेदित्भिः ॥ ७.१६७ ॥
 अर्थसम्पादनार्थं य पीड्यमानस्य शत्रुभिः ।
 साधुषु व्यपदेशश्च द्विविधः संश्रयः स्मृतः ॥ ७.१६८ ॥
 यदाऽवगच्छेदायत्यामाधिक्यं ध्रुवमात्मनः ।
 तदात्वे चात्पिकां पीडां तदा संधिं समाश्रयेत् ॥ ७.१६९ ॥
 यदा प्रहृष्टा मन्येत सर्वास्तु प्रकृतीर्भृशम् ।
 अत्युच्छ्रितं तथात्मानं तदा कुर्वीत विग्रहम् ॥ ७.१७० ॥
 यदा मन्येत भावेन लृष्टं पुष्टं बलं स्वकम् ।
 परस्य विपरीतं य तदा यायाद्विभुं प्रति ॥ ७.१७१ ॥
 यदा तु स्यात्परिक्षीणो वाङ्मेन बलेन य ।
 तदासीत प्रयत्नेन शनैः सान्त्वयन्नरीन् ॥ ७.१७२ ॥

મન્યેતારિં યદા રાજા સર્વથા બલવત્તરમ્ ।
 તદા દ્વિધા બલં કૃત્વા સાધયેત્કાર્યમાત્મનઃ ॥ ૭.૧૭૩ ॥
 યદા પરબલાનાં તુ ગમનીયતમો ભવેત્ ।
 તદા તુ સંશ્રયેત્ક્ષિપ્રં ધાર્મિકં બલિનં નૃપમ્ ॥ ૭.૧૭૪ ॥
 નિગ્રહં પ્રકૃતીનાં ચ કુર્યાદ્યોડરિબલસ્ય ચ ।
 ઉપસેવેત તં નિત્યં સર્વયત્નેર્ગુરું યથા ॥ ૭.૧૭૫ ॥
 યદિ તત્રાપિ સમ્પશ્યેદ્દોષં સંશ્રયકારિતમ્ ।
 સુયુદ્ધમેવ તત્રાપિ નિર્વિશઙ્કુઃ સમાચરેત્ ॥ ૭.૧૭૬ ॥
 સર્વોપાયૈસ્તથા કુર્યાન્નીતિજ્ઞઃ પૃથિવીપતિઃ ।
 યથાડસ્યાભ્યધિકા ન સ્યુર્મિત્રોદાસીનશત્રવઃ ॥ ૭.૧૭૭ ॥
 આયતિં સર્વકાર્યાણાં તદાત્વં ચ વિચારયેત્ ।
 અતીતાનાં ચ સર્વેષાં ગુણદોષૌ ચ તત્ત્વતઃ ॥ ૭.૧૭૮ ॥
 આયત્યાં ગુણદોષજ્ઞસ્તદાત્વે ક્ષિપ્રનિશ્ચયઃ ।
 અતીતે કાર્યશેષજ્ઞઃ શત્રુભિર્નાભિભૂયતે ॥ ૭.૧૭૯ ॥
 યથૈનં નાભિસંદધ્યુર્મિત્રોદાસીનશત્રવઃ ।
 તથા સર્વં સંવિદધ્યાદેષ સામાસિકો નયઃ ॥ ૭.૧૮૦ ॥
 તદા તુ યાનમાતિષ્ઠેદરિરાષ્ટ્રં પ્રતિ પ્રભુઃ ।
 તદાનેન વિધાનેન યાયાદરિપુરં શનૈઃ ॥ ૭.૧૮૧ ॥
 માર્ગશીર્ષે શુભે માસિ યાયાદાત્રાં મહીપતિઃ ।
 ક્ષાલ્ગુનં વાથ ચૈત્રં વા માસૌ પ્રતિ યથાબલમ્ ॥ ૭.૧૮૨ ॥
 અન્યેષ્વપિ તુ કાલેષુ યદા પશ્યેદ્દ્ધ્રુવં જયમ્ ।
 તદા યાયાદ્વિગૃહ્યૈવ વ્યસને ચોત્થિતે રિપોઃ ॥ ૭.૧૮૩ ॥
 કૃત્વા વિધાનં મૂલે તુ યાત્રિકં ચ યથાવિધિ ।
 ઉપગૃહ્યાસ્પદં ચૈવ ચારાન્ સમ્યગ્વિધાય ચ ॥ ૭.૧૮૪ ॥
 સંશોધ્ય ત્રિવિધં માર્ગં ષડ્વિધં ચ બલં સ્વકમ્ ।
 સામ્પરાયિકકલ્પેન યાયાદરિપુરં પ્રતિ ॥ ૭.૧૮૫ ॥
 શત્રુસેવિનિ મિત્રે ચ ગૂઢે યુક્તતરો ભવેત્ ।
 ગતપ્રત્યાગતે ચૈવ સ હિ કષ્ટતરો રિપુઃ ॥ ૭.૧૮૬ ॥

દાણ્ડવ્યૂહેન તન્ માર્ગ યાયાતુ શકટેન વા ।
 વરાહમકરાભ્યાં વા સૂચ્યા વા ગરુડેન વા ॥ ૭.૧૮૭ ॥
 યતશ્ચ ભયમાશક્રુત્તતો વિસ્તારયેદ્ધલમ્ ।
 પન્નેન ચૈવ વ્યૂહેન નિવિશેત સદા સ્વયમ્ ॥ ૭.૧૮૮ ॥
 સેનાપતિભલાધ્યક્ષૌ સર્વદિક્ષુ નિવેશયેત્ ।
 યતશ્ચ ભયમાશક્રુત્તાર્થી તાં કલ્પયેદ્દિશમ્ ॥ ૭.૧૮૯ ॥
 ગુભ્યાંશ્ચ સ્થાપયેદાત્માન્ કૃતસંજ્ઞાન્ સમન્તતઃ ।
 સ્થાને યુદ્ધે ચ કુશલાનભીરૂનવિકારિણઃ ॥ ૭.૧૯૦ ॥
 સંહતાન્ યોધયેદલ્વાન્ કામં વિસ્તારયેદ્ધકૂન્ ।
 સૂચ્યા વજ્રેણ ચૈવૈતાન્ વ્યૂહેન વ્યૂહ્ય યોધયેત્ ॥ ૭.૧૯૧ ॥
 સ્યન્દનાશ્ચૈવ સમે યુધ્ધેદનૂપેનોદ્ધિપૈસ્તથા ।
 વૃક્ષગુભાવૃતે ચાપૈરસિચિર્માયુધૈઃ સ્થલે ॥ ૭.૧૯૨ ॥
 કુરુક્ષેત્રાંશ્ચ મત્સ્યાંશ્ચ પગ્ગ્યાલાંશૂરસેનજાન્ । કૌરક્ષેત્રાંશ્ચ
 દીર્ઘાલ્લઘ્નૈશ્ચ નરાનગ્રાનીકેષુ યોજયેત્ ॥ ૭.૧૯૩ ॥
 પ્રહર્ષયેદ્ધલં વ્યૂહ્ય તાંશ્ચ સમ્યક્પરીક્ષયેત્ । ભૃશં પરીક્ષયેત્)
 ચેષ્ટાશ્ચૈવ વિજાનીયાદરીન્ યોધયતામપિ ॥ ૭.૧૯૪ ॥
 ઉપરુધ્ધારિમાસીત રાષ્ટ્રં ચાસ્યોપપીડયેત્ ।
 દૂષયેચ્ચાસ્ય સતતં યવસાત્રોદકૈન્ધનમ્ ॥ ૭.૧૯૫ ॥
 ભિન્દ્યાચ્ચૈવ તડાગાનિ પ્રાકારપરિખાસ્તથા ।
 સમવસ્કન્દયેચ્ચૈનં રાત્રૌ વિત્રાસયેત્તથા ॥ ૭.૧૯૬ ॥
 ઉપજખ્યાનુપજપેદ્ધ્યેતૈવ ચ તત્કૃતમ્ ।
 યુક્તે ચ દૈવે યુધ્ધેત જયપ્રેપ્સુરપેતભીઃ ॥ ૭.૧૯૭ ॥
 સામ્રા દાનેન ભેદેન સમસ્તૈરથ વા પૃથક્ ।
 વિજેતું પ્રયતેતારીન્ન યુદ્ધેન કદા ચન ॥ ૭.૧૯૮ ॥ અરિ
 અનિત્યો વિજયો યસ્માદૃશ્યતે યુધ્ધમાનયોઃ ।
 પરાજયશ્ચ સઙ્ગ્રામે તસ્માદ્યુદ્ધં વિવર્જયેત્ ॥ ૭.૧૯૯ ॥
 ત્રયાણામધ્યુપાયાનાં પૂર્વોક્તાનામસમ્ભવે ।

તથા યુધ્યેત સમ્પન્નો વિજયેત સ્પિપૂન્ યથા ॥ ૭.૨૦૦ ॥

જિત્વા સમ્પૂજયેદેવાન્ બ્રાહ્મણાંશ્ચૈવ ધાર્મિકાન્ ।

પ્રદદ્યાત્પરિહારાર્થં ખ્યાપયેદભયાનિ ચ ॥ ૭.૨૦૧ ॥

સર્વેષાં તુ વિદિત્વૈષાં સમાસેન ચિકીર્ષિતમ્ ।

સ્થાપયેત્તત્ તદ્વંશ્યં કુર્યાશ્ચ સમયક્રિયામ્ ॥ ૭.૨૦૨ ॥

પ્રમાણાનિ ચ કુર્વીત તેષાં ધર્માન્ યથોદિતાન્ ।

રત્નૈશ્ચ પૂજયેદેનં પ્રધાનપુરુષૈઃ સહ ॥ ૭.૨૦૩ ॥

આદાનમપ્રિયકરં દાનં ચ પ્રિયકારકમ્ ।

અભીપ્સિતાનામર્થાનાં કાલે યુક્તં પ્રશસ્યતે ॥ ૭.૨૦૪ ॥ કાલયુક્તં

સર્વં કર્મેદમાયત્તં વિધાને દૈવમાનુષે ।

તયોર્દૈવમચિન્ત્યં તુ માનુષે વિદ્યેતે ક્રિયા ॥ ૭.૨૦૫ ॥

The followingthree shlokas are found only

in MedhAtithi's commentary

દૈવેન વિધિના યુક્તં માનુષ્યં યત્પ્રવર્તતે ।

પરિકલેશેન મહતા તદર્થસ્ય સમાધકમ્ ॥ ૭.૨૦૭

સંયુક્તસ્થાપિ દૈવેન પુરુષકારેણ વર્જિતમ્ ।

વિના પુરુષકારેણ ફલં ક્ષેત્રં પ્રચચ્છતિ ॥ ૭.૨૦૮

ચન્દ્રાર્કાદ્યા ગ્રહા વાયુરગ્નિરાપસ્તથૈવ ચ ।

ઇહ દૈવેન સાધ્યન્તે પૌરુષેણ પ્રચત્તતઃ ॥ ૭.૨૦૯)

સહ વાડપિ પ્રજેદ્યુક્તઃ સંધિં કૃત્વા પ્રચત્તતઃ ।

મિત્રં હિરણ્યં ભૂમિં વા સમ્પશ્યંસ્ત્રિવિધં ફલમ્ ॥ ૭.૨૦૬ ॥

પાષ્ણિર્ગ્રાહં ચ સમ્પ્રેક્ષ્ય તથાકન્દં ચ મણ્ડલે ।

મિત્રાદથાપ્યમિત્રાદ્વા યાત્રાફલમવાપ્નુયાત્ ॥ ૭.૨૦૭ ॥

હિરણ્યભૂમિસમ્પ્રાપ્ત્યા પાર્થિવો ન તથૈધતે ।

યથા મિત્રં ધ્રુવં લબ્ધ્વા કૃશમપ્યાયતિક્ષમમ્ ॥ ૭.૨૦૮ ॥

ધર્મણં ચ કૃતણં ચ તુષ્ટપ્રકૃતિમેવ ચ ।

અનુરક્તં સ્થિરાસ્ત્વં લઘુમિત્રં પ્રશસ્યતે ॥ ૭.૨૦૯ ॥

પ્રાણં કુલીનં શૂરં ચ દક્ષં દાતારમેવ ચ ।

કૃતણં ધૃતિમન્તં ચ કષ્ટમાહુરર્ષિં બુધાઃ ॥ ૭.૨૧૦ ॥

આર્યતા પુરુષજ્ઞાનં શૌર્યં કરુણાવેદિતા ।

સ્થૌલલક્ષ્યં ચ સતતમુદાસીનગુણૌદયઃ ॥ ૭.૨૧૧ ॥

ક્ષેમ્યાં સસ્યપ્રદાં નિત્યં પશુવૃદ્ધિકરીમપિ ।

પરિત્યજેન્નૃપો ભૂમિમાત્માર્થમવિચારયન્ ॥ ૭.૨૧૨ ॥

આપદર્થં ધનં રક્ષેદ્દારાન્ રક્ષેદ્ધનૈરપિ । આપદર્થે

આત્માનં સતતં રક્ષેદ્દારૈરપિ ધનૈરપિ ॥ ૭.૨૧૩ ॥

સહ સર્વાઃ સમુત્પન્નાઃ પ્રસમીક્ષ્યાપદો ભૃશમ્ ।

સંયુક્તાંશ્ચ વિયુક્તાંશ્ચ સર્વોપાયાન્ સૃજેદ્ધુઃ ॥ ૭.૨૧૪ ॥

ઉપેતારમુપેયં ચ સર્વોપાયાંશ્ચ કૃત્સ્નશઃ ।

એતત્રયં સમાશ્રિત્ય પ્રયતેતાર્થસિદ્ધયે ॥ ૭.૨૧૫ ॥

એવં સર્વમિદં રાજા સહ સમ્મન્ય મન્ત્રિભિઃ ।

વ્યાયમ્યાખ્યુત્ય મધ્યાહ્ને ભોક્તુમન્તઃપુરં વિશેત્ ॥ ૭.૨૧૬ ॥

તત્રાત્મભૂતૈઃ કાલઙ્ગૈરહાર્યૈઃ પરિચારકૈઃ ।

સુપરીક્ષિતમન્નાધમધાન્ મન્ત્રૈર્વિષાપહૈઃ ॥ ૭.૨૧૭ ॥

વિષઘ્નૈરુદૈશ્ચાસ્ય સર્વદ્રવ્યાણિ યોજયેત્ । વિષઘ્નૈરુદૈશ્ચાસ્ય સર્વદ્રવ્યાણિ શોધયેત્

વિષઘ્નાનિ ચ રત્નાનિ નિયતો ધારયેત્સદા ॥ ૭.૨૧૮ ॥

પરીક્ષિતાઃ સ્ત્રિયશ્ચૈનં વ્યજનોદકધૂપનૈઃ ।

વેષાભરણસંશુદ્ધાઃ સ્પૃશેયુઃ સુસમાહિતાઃ ॥ ૭.૨૧૯ ॥

એવં પ્રયત્નં કુર્વાત યાનશય્યાડડસનાશને ।

સ્નાને પ્રસાધને ચૈવ સર્વાલકુરકેષુ ચ ॥ ૭.૨૨૦ ॥

ભુક્તવાન્ વિહરેચ્ચૈવ સ્ત્રીભિરન્તઃપુરે સહ ।

વિહૃત્ય તુ યથાકાલં પુનઃ કાર્યાણિ ચિન્તયેત્ ॥ ૭.૨૨૧ ॥

અલકૃતશ્ચ સમ્પ્રશ્યેદાયુધીયં પુનર્જનમ્ ।

વાહનાનિ ચ સર્વાણિ શસ્ત્રાણ્યાભરણાનિ ચ ॥ ૭.૨૨૨ ॥

સંધ્યાં ચોપાસ્ય શૃણુયાદન્તર્વેશ્મનિ શસ્ત્રભૃત્ ।

રહસ્યાખ્યાયિનાં ચૈવ પ્રણિધીનાં ચ ચેષ્ટિતમ્ ॥ ૭.૨૨૩ ॥

ગત્વા કક્ષાન્તરં ત્વન્યત્સમનુજ્ઞાપ્ય તં જનમ્ ।

પ્રવિશેદ્ભોજનાર્થં ચ સ્ત્રીવૃત્તોડન્તઃપુરં પુનઃ ॥ ૭.૨૨૪ ॥

તત્ર ભુક્ત્વા પુનઃ કિં ચિત્તૂર્થઘોષૈઃ પ્રહર્ષિતઃ ।

સંવિશેત્તં યથાકાલમુત્તિષ્ઠેચ્ચ ગતક્લમઃ ॥ ૭.૨૫૫ ॥

એતદ્વિધાનમાતિષ્ઠેદરોગઃ પૃથિવીપતિઃ ।

અસ્વસ્થઃ સર્વમેતત્તુ ભૂત્યેષુ વિનિયોજયેત્ ॥ ૭.૨૨૬ ॥

અધ્યાય ૮

વ્યવહારાન્ દિદૃક્ષુસ્તુ બ્રાહ્મણૈઃ સહ પાર્થિવઃ ।

મન્ત્રઙ્ગૈર્મન્ત્રિભિશ્ચૈવ વિનીતઃ પ્રવિશેત્સભામ્ ॥ ૮.૧ ॥

તત્રાસીનઃ સ્થિતો વાડપિ પાણિમુધમ્ય દક્ષિણમ્ ।

વિનીતવેષાભરણઃ પશ્યેત્કાર્યાણિ કાર્યિણામ્ ॥ ૮.૨ ॥

પ્રત્યહં દેશદૃષ્ટૈશ્ચ શાસ્ત્રદૃષ્ટૈશ્ચ હેતુભિઃ ।

અષ્ટાદશસુ માર્ગેષુ નિબદ્ધાનિ પૃથક્પૃથક્ ॥ ૮.૩ ॥

તેષામાદ્યં ઋણાદાનં નિક્ષેપોડસ્વામિવિક્રયઃ ।

સમ્ભૂય ચ સમુત્થાનં દત્તસ્થાનપકર્મ ચ ॥ ૮.૪ ॥

વેતનસ્યૈવ ચાદાનં સંવિદશ્ચ વ્યતિક્રમઃ ।

ક્રયવિક્રયાનુશયો વિવાદઃ સ્વામિપાલયોઃ ॥ ૮.૫ ॥

સીમાવિવાદધર્મશ્ચ પારુષ્યે દણ્ડવાચિકે ।

સ્તેયં ચ સાહસં ચૈવ સ્ત્રીસડ્ગ્રહણમેવ ચ ॥ ૮.૬ ॥

સ્ત્રીપુંઘર્મો વિભાગશ્ચ ધૂતમાહ્ય એવ ચ ।

પદાન્યષ્ટાદશૈતાનિ વ્યવહારસ્થિતાવિહ ॥ ૮.૭ ॥

એષુ સ્થાનેષુ ભૂયિષ્ઠે વિવાદં ચરતાં નૃણામ્ ।

ધર્મ શાશ્વતમાશ્રિત્ય કુર્યાત્કાર્યવિનિર્ણયમ્ ॥ ૮.૮ ॥

યદા સ્વયં ન કુર્યાત્તુ નૃપતિઃ કાર્યદર્શનમ્ ।

તદા નિયુઞ્જ્યાદ્વિદ્વાંસં બ્રાહ્મણાં કાર્યદર્શનિ ॥ ૮.૯ ॥

સોડસ્ય કાર્યાણિ સમ્પશ્યેત્સભ્યૈરેવ ત્રિભિર્વૃતઃ ।

સભામેવ પ્રવિશ્યાઝ્યામાસીનઃ સ્થિત એવ વા ॥ ૮.૧૦ ॥

યસ્મિન્ દેશે નિષીદન્તિ વિપ્રા વેદવિદસ્ત્રયઃ ।
 રાણશ્ચાધિકૃતો વિદ્વાન્ બ્રહ્મણસ્તાં સભાં વિદુઃ ॥ ૮.૧૧ ॥
 ધર્મો વિદ્વસ્ત્વધર્મેણ સભાં યત્રોપતિષ્ઠતે ।
 શત્ર્યં ચાસ્ય ન કૃન્તન્તિ વિદ્વાસ્તત્ર સભાસદઃ ॥ ૮.૧૨ ॥
 સભાં વા ન પ્રવેષ્ય્યં વક્તવ્યં વા સમગ્જસમ્ । સભા વા ન પ્રવેષ્ય્યા
 અબ્રુવન્ વિબ્રુવન્ વાડપિ નરો ભવતિ કિલ્બિષી ॥ ૮.૧૩ ॥
 યત્ર ધર્મો હ્યધર્મેણ સત્યં યત્રાનૃતેન ચ ।
 હન્યતે પ્રેક્ષમાણાનાં હતાસ્તત્ર સભાસદઃ ॥ ૮.૧૪ ॥
 ધર્મ એવ હતો હન્તિ ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ ।
 તસ્માદ્ધર્મો ન હન્તવ્યો મા નો ધર્મો હતોડવધીત્ ॥ ૮.૧૫ ॥ વધીત્
 વૃષો હિ ભગવાન્ ધર્મસ્તસ્ય યઃ કુરુતે હ્યલમ્ । ત્વલમ્
 વૃષલં તં વિદુર્દેવાસ્તસ્માદ્ધર્મ ન લોપયેત્ ॥ ૮.૧૬ ॥
 એક એવ સુહૃદ્ધર્મો નિધાનેડપ્યનુયાતિ યઃ ।
 શરીરેણ સમં નાશં સર્વમન્યધિ ગચ્છતિ ॥ ૮.૧૭ ॥
 પાદોડધર્મસ્ય કર્તારં પાદઃ સાક્ષિણં ઋચ્છતિ ।
 પાદઃ સભાસદઃ સર્વાન્ પાદો રાજાનમૃચ્છતિ ॥ ૮.૧૮ ॥
 રાજા ભવત્યનેનાસ્તુ મુચ્યન્તે ચ સભાસદઃ ।
 એનો ગચ્છતિ કર્તારં નિન્દાડર્હો યત્ર નિન્દ્યતે ॥ ૮.૧૯ ॥
 જાતિમાત્રોપજીવી વા કામં સ્યાદ્બ્રાહ્મણબ્રુવઃ ।
 ધર્મપ્રવક્તા નૃપતેર્ન શૂદ્રઃ કથંચન ॥ ૮.૨૦ ॥
 યસ્ય શૂદ્રસ્તુ કુરુતે રાણો ધર્મવિવેચનમ્ ।
 તસ્ય સીદતિ તદ્રાષ્ટ્રં પદ્ધુ ગૌરિવ પશ્યતઃ ॥ ૮.૨૧ ॥
 યદ્રાષ્ટ્રં શૂદ્રભૂયિષ્ઠં નાસ્તિકાકાન્તમદ્વિજમ્ ।
 વિનશ્યત્યાશુ તત્કૃત્સનં દુર્ભિક્ષવ્યાધિપીડિતમ્ ॥ ૮.૨૨ ॥
 ધર્માસનમધિષ્ઠાય સંવીતાડ્ગઃ સમાહિતઃ ।
 પ્રણમ્ય લોકપાલેભ્યઃ કાર્યદર્શનમારભેત્ ॥ ૮.૨૩ ॥
 અર્થાનર્થાવુભૌ બુદ્ધ્વા ધર્માધર્મૌ ચ કેવલૌ ।
 વર્ણક્રમેણ સર્વાણિ પશ્યેત્કાર્યાણિ કાર્યિણામ્ ॥ ૮.૨૪ ॥

બાહ્યૈર્વિભાવયેત્તિઙ્ગૈર્ભાવમન્તર્ગતં નૃણામ્ ।

સ્વરવર્ણૈઙ્ગિતાકારૈશ્ચક્ષુષા ચેષ્ટિતેન ચ ॥ ૮.૨૫ ॥

આકારૈરિઙ્ગિતૈર્ગત્યા ચેષ્ટયા ભાષિતેન ચ ।

નેત્રવક્ત્રવિકારૈશ્ચ ગૃહ્યતેઽન્તર્ગતં મનઃ ॥ ૮.૨૬ ॥

બાલદાયાદિકં રિક્થં તાવદ્રાજાઽનુપાલયેત્ ।

યાવત્સ સ્યાત્સમાવૃત્તો યાવત્યાતીતશૈશવઃ ॥ યાવદ્વાઽતીતશૈશવઃ ૮.૨૭ ॥

વશાઽપુત્રાસુ ચૈવં સ્યાદ્રક્ષણં નિષ્કુલાસુ ચ ।

પતિવ્રતાસુ ચ સ્ત્રીષુ વિધવાસ્વાતુરાસુ ચ ॥ ૮.૨૮ ॥

જીવન્તીનાં તુ તાસાં ચે તદયેયુઃ સ્વબાન્ધવાઃ ।

તાંશિષ્યાત્યૌરદણ્ડેન ધાર્મિકઃ પૃથિવીપતિઃ ॥ ૮.૨૯ ॥

પ્રણયસ્વામિકં રિક્થં રાજા ત્ર્યબ્દં નિધાપયેત્ ।

અર્વાઙ્ગ્યબદ્ધરેત્સ્વામી પરેણ નૃપતિર્હરેત્ ॥ ૮.૩૦ ॥

મમૈદમિતિ યો બ્રૂયાત્સોઽનુયોજ્યો યથાવિધિ ।

સંવાદ્ય રૂપસઙ્ખ્યાદીન્ સ્વામી તદ્દ્રવ્યમર્હતિ ॥ ૮.૩૧ ॥

અવેદયાનો નષ્ટસ્ય દેશં કાલં ચ તત્પતઃ ।

વર્ણ રૂપં પ્રમાણં ચ તત્સમં દણ્ડમર્હતિ ॥ ૮.૩૨ ॥

આદદીતાથ ષડ્ભાગં પ્રનષ્ટાધિગતાનૃપઃ ।

દશમં દ્વાદશં વાઽપિ સતાં ધર્મમનુસ્મરન્ ॥ ૮.૩૩ ॥

પ્રણષ્ટાધિગતં દ્રવ્યં તિષ્ઠેદ્યુક્તૈરધિષ્ઠિતમ્ ।

યાંસ્તત્ર ચૌરાન્ ગૃહ્ણીયાત્તાન્ રાજૈભેન ધાતયેત્ ॥ ૮.૩૪ ॥

મમાયમિતિ યો બ્રૂયાન્નિધિં સત્યેન માનવઃ ।

તસ્યાદદીત ષડ્ભાગં રાજા દ્વાદશમેવ વા ॥ ૮.૩૫ ॥

અનૃતં તુ વદન્ દણ્ડયઃ સ્વવિત્તસ્થાંશમષ્ટમમ્ ।

તસ્યૈવ વા નિધાનસ્ય સઙ્ખ્યાયાઽલ્પીયસીં કલામ્ ॥ ૮.૩૬ ॥

વિદ્વાંસ્તુ બ્રાહ્મણો દૃષ્ટ્વા પૂર્વોપનિહિતં નિધિમ્ ।

અશેષતોઽપ્યાદદીત સર્વસ્યાધિપતિર્હિ સઃ ॥ ૮.૩૮ ॥

યં તુ પશ્યેન્નિધિં રાજા પુરાણં નિહિતં ક્ષિતૌ ।

तस्माद्विजेत्र्यो दत्त्वाऽर्धमर्धं कोशे प्रवेशयेत् ॥ ८.३८ ॥
 निधीनां तु पुराणानां धातूनामेव यः क्षितौ ।
 अर्धभाग्रक्षणाद्राजा भूमेरधिपतिर्छिः सः ॥ ८.३९ ॥
 दातव्यं सर्ववर्णैर्भ्यो राज्ञा यौरैर्लुप्तं धनम् ।
 राजा तदुपयुञ्जानश्चौरस्याप्नोति किंलिषम् ॥ ८.४० ॥
 जातिजनपदान् धर्मान् श्रेणीधर्माश्च धर्मवित् ।
 समीक्ष्य कुलधर्माश्च स्वधर्मं प्रतिपादयेत् ॥ ८.४१ ॥
 स्वानि कर्माणि कुर्वाणः दूरे सन्तोऽपि मानवाः ।
 प्रिया भवन्ति लोकस्य स्वे स्वे कर्मण्यवस्थिताः ॥ ८.४२ ॥
 नोत्पादयेत्स्वयं कार्यं राजा नाप्यस्य पूरुषः ।
 न यः प्रापितमन्येन असेदर्थं कथं यन ॥ ८.४३ ॥ असेतार्थं
 यथा नयत्यसृक्पातैर्भृगस्य भृगयुः पदम् ।
 नयेत्तथाऽनुमानेन धर्मस्य नृपतिः पदम् ॥ ८.४४ ॥
 सत्यमर्थं यः सम्पश्येदात्मानमथ साक्षिणः । साक्षिणम्
 देशं रुपं यः कालं यः व्यवहारविधौ स्थितः ॥ ८.४५ ॥
 सद्भिराचरितं यत्स्याद्भार्मिकैश्च द्विजातिभिः ।
 तद्देशकुलजातीनामविरुद्धं प्रकल्पयेत् ॥ ८.४६ ॥
 अधमार्णार्थसिद्ध्यर्थमुत्तमार्णेन योदितः ।
 दापयेद्भुनिकस्यार्थमधमार्णाद्विभावितम् ॥ ८.४७ ॥
 यैर्यैरुपायैरर्थं स्वं प्राप्नुयाद्भुत्तमार्णिकः ।
 तैर्यैरुपायैः सङ्गृह्य दापयेदधमार्णिकम् ॥ ८.४८ ॥
 धर्मेण व्यवहारेण छलेनाचरितेन यः ।
 प्रयुक्तं साधयेदर्थं पञ्चमेन बलेन यः ॥ ८.४९ ॥
 यः स्वयं साधयेदर्थमुत्तमार्णोऽधमार्णिकात् ।
 न स राज्ञाऽभियोक्तव्यः स्वकं संसाधयन् धनम् ॥ ८.५० ॥
 अर्थेऽपव्ययमानं तु करणेन विभावितम् ।
 दापयेद्भुनिकस्यार्थं दास्यलेशं यः शक्तिः ॥ ८.५१ ॥

અપહ્નવેડધમર્ણસ્ય દેહીત્યુક્તસ્ય સંસદિ ।
 અભિયોક્તા દિશેદેશ્યં કરણં વાડન્યદુદિશેત્ ॥ ૮.૫૨ ॥
 અદેશ્યં યશ્ચ દિશતિ નિર્દેશ્યાપહ્નુતે ય યઃ ।
 યશ્ચાધરોત્તરાનર્થાન્ વિગીતાન્નાવબુધ્યતે ॥ ૮.૫૩ ॥
 અપદિશ્યાપદેશ્યં ય પુનર્યસ્ત્વપધાવતિ । અપદિશ્યાપદેશં
 સમ્યક્પ્રણિહિતં ચાર્થં પૃષ્ઠઃ સન્નાભિનન્દતિ ॥ ૮.૫૪ ॥
 અસમ્ભાષ્યે સાક્ષિભિશ્ચ દેશે સમ્ભાષતે મિથઃ ।
 નિરુચ્યમાનં પ્રશ્નં ચ નેચ્છેદશ્ચાપિ નિષ્પતેત્ ॥ ૮.૫૫ ॥
 બ્રૂહીત્યુક્તશ્ચ ન બ્રૂયાદુક્તં ચ ન વિભાવયેત્ ।
 ન ચ પૂર્વાપરં વિદ્યાત્તસ્માદર્થાત્સ હીયતે ॥ ૮.૫૬ ॥
 સાક્ષિણઃ સન્તિ મેત્યુક્ત્વા દિશેત્યુક્તો દિશેત્ર યઃ । જ્ઞાતારઃ સન્તિ મેત્યુક્ત્વા
 ધર્મસ્થઃ કારણૈરેતૈર્હીનં તમપિ નિર્દેશેત્ ॥ ૮.૫૭ ॥ તમિતિ નિર્દેશેત્
 અભિયોક્તા ન ચેદ્બ્રૂયાદ્ધ્યો દણ્ડયશ્ચ ધર્મતઃ । બન્ધ્યો દણ્ડયશ્ચ
 ન ચેત્ત્રિપક્ષાત્પ્રબ્રૂયાદ્ધર્મં પ્રતિ પરાજિતઃ ॥ ૮.૫૮ ॥
 યો યાવદ્વિહુવીતાર્થં મિથ્યા યાવતિ વા વદેત્ ।
 તૌ નૃપેણ હ્યધર્મજ્ઞૌ દાપ્યૌ તદ્વિગુણં દમમ્ ॥ ૮.૫૯ ॥
 પૃષ્ઠોડપવ્યયમાનસ્તુ કૃતાવસ્થો ધનેષિણા ।
 ત્ર્યવરૈઃ સાક્ષિભિર્ભાવ્યો નૃપબ્રાહ્મણસંનિધૌ ॥ ૮.૬૦ ॥
 યાદૃશા ધનિભિઃ કાર્યા વ્યવહારેષુ સાક્ષિણઃ ।
 તાદૃશાન્ સમ્પ્રવક્ષ્યામિ યથા વાચ્યં ઋતં ચ તૈઃ ॥ ૮.૬૧ ॥
 ગૃહિણઃ પુત્રિણો મૌલાઃ ક્ષત્રવિદ્શૂદ્રયોનયઃ ।
 અર્થ્યુક્તાઃ સાક્ષ્યમર્હન્તિ ન ચે કે ચિદનાપદિ ॥ ૮.૬૨ ॥
 આમાઃ સર્વેષુ વર્ણેષુ કાર્યાઃ કાર્યેષુ સાક્ષિણઃ ।
 સર્વધર્મવિદોડલુબ્ધા વિપરીતાંસ્તુ વર્જયેત્ ॥ ૮.૬૩ ॥
 નાર્થસમ્બન્ધિનો નામા ન સહાયા ન વૈરિણઃ ।
 ન દૃષ્ટદોષાઃ કર્તવ્યા ન વ્યાધ્યાર્તા ન દૂષિતાઃ ॥ ૮.૬૪ ॥
 ન સાક્ષી નૃપતિઃ કાર્યો ન કારુકકુશીલવૌ ।
 ન શ્રોત્રિયો ન લિડ્ગસ્થો ન સડ્ગેભ્યો વિનિર્ગતઃ ॥ ૮.૬૫ ॥

नाध्यधीनो न वक्तव्यो न दस्युर्न विकर्मकृत् ।
 न वृद्धो न शिशुर्नोको नान्त्यो न विकलेन्द्रियः ॥ ८.६६ ॥
 नार्तो न मत्तो नोन्मत्तो न क्षुत्पृणोपपीडितः ।
 न श्रमार्तो न कामार्तो न कुब्धो नापि तस्करः ॥ ८.६७ ॥
 स्त्रीणां साक्ष्यं स्त्रियः कुर्युर्द्विजानां सदृशा द्विजाः ।
 शूद्राश्च सन्तः शूद्राणां अन्त्यानामन्त्ययोः नयः ॥ ८.६८ ॥
 अनुभावी तु यः कश्चित्पुर्यात्साक्ष्यं विवादिनाम् ।
 अन्तर्वेश्मन्यराये वा शरीरस्यापि यात्यये ॥ ८.६९ ॥
 स्त्रियाऽप्यसम्भावे कार्यं बालेन स्थविरेण वा ।
 शिष्येण बन्धुना वाऽपि दासेन भृतकेन वा ॥ ८.७० ॥
 बालवृद्धातुराणां यः साक्ष्येषु वदतां भूषा ।
 जानीयादस्थिरां वायमुत्सिक्तमनसां तथा ॥ ८.७१ ॥
 साडसेषु यः सर्वेषु स्तेयसाङ्गल्लोषेषु यः ।
 वागदण्डयोश्च पारुष्ये न परीक्षेत साक्षिणः ॥ ८.७२ ॥
 बहुत्वं परिगृहीयात्साक्षिद्वैधे नराधिपः ।
 समेषु तु गुणोत्कृष्टान् गुणिद्वैधे द्विजोत्तमान् ॥ ८.७३ ॥
 समक्षदर्शनात्साक्ष्यं श्रवणाभ्यैव सिध्यति ।
 तत्र सत्यं ब्रुवन् साक्षी धर्मार्थाभ्यां न लीयते ॥ ८.७४ ॥
 साक्षी दृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन्नार्यसंसदि ।
 अवाङ्मनस्कमभ्येति प्रेत्य स्वर्गाख्यं लीयते ॥ ८.७५ ॥
 यत्रानिबद्धोऽपीक्षेत शृणुयाद्वाऽपि किं यन ।
 पृष्टस्तत्रापि तद्ब्रूयाद्यथादृष्टं यथाश्रुतम् ॥ ८.७६ ॥
 ओकोऽलुब्धस्तु साक्षी स्याद्बुद्ध्यः शुच्योऽपि न स्त्रियः । त्वसाक्षी
 स्त्रीबुद्धेरस्थिरत्वात्तु दौषैश्चान्येऽपि ये वृताः ॥ ८.७७ ॥
 स्वभावेनैव यद्ब्रूयुस्तद्ग्राह्यं व्यावहारिकम् ।
 अतो यदन्यद्विब्रूयुर्धर्मार्थं तदपार्थक्यम् ॥ ८.७८ ॥
 सभान्तः साक्षिणः प्रामाण्यप्रत्यर्थिसंनिधौ ।

પ્રાઙ્વિવાકોડનુયુગ્જીત વિધિનાડનેન સાન્તવયન્ ॥ ૮.૭૯ ॥

યદ્વયોરનયોર્વેત્ય કાર્યેડસ્મિન્નૈષ્ટિતં મિથઃ ।

તદ્ભૂત સર્વં સત્યેન યુષ્માકં હ્યત્ર સાક્ષિતા ॥ ૮.૮૦ ॥

સત્યં સાક્ષ્યે બ્રુવન્ સાક્ષી લોકાન્ આપ્રોત્યપુષ્કલાન્ । આપ્રોત્યનિન્દિતાન્

ઇહ ચાનુત્તમાં કીર્તિં વાગેષા બ્રહ્મપૂજિતા ॥ ૮.૮૧ ॥

સાક્ષ્યેડનૃતં વદન્ પાશૈર્બધ્યતે વારુણૈર્ભૃશમ્ ।

વિવશઃ શતમાજાતીસ્તસ્માત્સાક્ષ્યં વદેદૃતમ્ ॥ ૮.૮૨ ॥

સત્યેન પૂયતે સાક્ષી ધર્મઃ સત્યેન વર્ધતે ।

તસ્માત્સત્યં હિ વક્તવ્યં સર્વવર્ણેષુ સાક્ષિભિઃ ॥ ૮.૮૩ ॥

આત્મૈવ હ્યાત્મનઃ સાક્ષી ગતિરાત્મા તથાડત્મનઃ ।

માડવમંસ્થાઃ સ્વમાત્માનં નૃણાં સાક્ષિણમુત્તમમ્ ॥ ૮.૮૪ ॥

મન્યન્તે વૈ પાપકૃતો ન કશ્ચિત્પશ્યતીતિ નઃ ।

તાંસ્તુ દેવાઃ પ્રપશ્યન્તિ સ્વસ્થૈવાન્તરપૂરુષઃ ॥ ૮.૮૫ ॥

દ્યૌર્ભૂમિશપો હૃદયં ચન્દ્રાર્કાગ્નિયમાનિલાઃ ।

રાત્રિઃ સંધ્યે ચ ધર્મશ્ચ વૃત્તજ્ઞાઃ સર્વદેહિનામ્ ॥ ૮.૮૬ ॥

દેવબ્રાહ્મણસાંનિધ્યે સાક્ષ્યં પૃથ્ઠેદૃતં દ્વિજન્ ।

ઉદઙ્મુખાન્ પ્રાઙ્મુખાન્ વા પૂર્વાહ્નિ વૈ શુચિઃ શુચીન્ ॥ ૮.૮૭ ॥

બ્રૂહીતિ બ્રાહ્મણં પૃથ્ઠેત્સત્યં બ્રૂહીતિ પાર્થિવમ્ ।

ગોબીજકાઞ્ચનૈર્વૈશ્યં શૂદ્રં સર્વૈસ્તુ પાતકૈઃ ॥ ૮.૮૮ ॥

બ્રહ્મદ્યો યે સ્મૃતા લોકા યે ચ સ્ત્રીબાલઘાતિનઃ ।

મિત્રદ્રુહઃ કૃતઘ્નસ્ય તે તે સ્યુર્બુવતો મૃષા ॥ ૮.૮૯ ॥

જન્મપ્રભૃતિ યત્કિં ચિત્પુણ્યં ભદ્ર ત્વયા કૃતમ્ ।

તત્તે સર્વં શુનો ગચ્છેદદિ બ્રૂયાસ્ત્વમન્યથા ॥ ૮.૯૦ ॥

એકોડહમસ્મીત્યાત્માનં યસ્ત્વં કલ્યાણ મન્યસે ।

નિત્યં સ્થિતસ્તે હૃદ્યેષ પુણ્યપાપૈક્ષિતા મુનિઃ ॥ ૮.૯૧ ॥

યમો વૈવસ્વતો દેવો યસ્તવૈષ હૃદિ સ્થિતઃ ।

તેન ચેદવિવાદસ્તે મા ગડ્ગાં મા કુરુન્ ગમઃ ॥ ૮.૯૨ ॥

નગ્નો મુણ્ડઃ કપાલેન ચ ભિક્ષાર્થી ક્ષુત્પિપાસિતઃ । કપાલી

અન્યઃ શત્રુકુલં ગચ્છેદઃ સાક્ષ્યમનૃતં વદેત્ ॥ ૮.૯૩ ॥

અવાક્ષિરાસ્તમસ્યન્ધે કિલ્બિષી નરકં વ્રજેત્ ।

યઃ પ્રશ્નં વિતથં બ્રૂયાત્પૃષ્ઠઃ સન્ ધર્મનિશ્ચયે ॥ ૮.૯૪ ॥

અન્ધો મત્સ્યાનિવાશ્રાતિ સ નરઃ કણ્ટકૈઃ સહ ।

યો ભાષતેડર્થવૈકલ્યમપ્રત્યક્ષં સભાં ગતઃ ॥ ૮.૯૫ ॥

યસ્ય વિદ્વાન્ હિ વદતઃ ક્ષેત્રજ્ઞો નાભિશક્રુતે । નાતિશક્રુતે

તસ્માન્ન દેવાઃ શ્રેયાંસં લોકેડન્યં પુરુષં વિદુઃ ॥ ૮.૯૬ ॥

યાવતો બાન્ધવાન્ યસ્મિન્ હન્તિ સાક્ષ્યેડનૃતં વદન્ ।

તાવતઃ સઙ્ખ્યયા તસ્મિન્ શૃણુ સૌમ્યાનુપૂર્વશઃ ॥ ૮.૯૭ ॥

પગ્ન્ય પશ્વનૃતે હન્તિ દશ હન્તિ ગવાનૃતે ।

શતમશ્વાનૃતે હન્તિ સહસ્રં પુરુષાનૃતે ॥ ૮.૯૮ ॥

હન્તિ જાતાનજાતાંશ્ચ હિરણ્યાર્થેડનૃતં વદન્ ।

સર્વં ભૂમિઅનૃતે હન્તિ મા સ્મ ભૂમિઅનૃતં વદીઃ ॥ ૮.૯૯ ॥

અપ્સુ ભૂમિવદિત્યાહુઃ સ્ત્રીણાં ભોગે ચ મૈથુને ।

અબ્જેષુ ચૈવ રત્નેષુ સર્વેષ્વશ્મમયેષુ ચ ॥ ૮.૧૦૦ ॥

એતાન્ દોષાનવેક્ષ્ય ત્વં સર્વાનનૃતભાષણે ।

યથાશ્રુતં યથાદૃષ્ટં સર્વમેવાગ્જસા વદ ॥ ૮.૧૦૧ ॥

ગોરક્ષકાન્ વાણિજિકાંસ્તથા કારુકુશીલવાન્ । વાણિજિકાંસ્તથા

પ્રેષ્યાન્ વાર્ધુષિકાંશ્ચૈવ વિપ્રાન્ શૂદ્રવદાયરેત્ ॥ ૮.૧૦૨ ॥

તદ્વદન્ ધર્મતોડર્થેષુ જાનન્નપ્યન્યથા નરઃ ।

ન સ્વર્ગાચ્ચ્યવતે લોકાદૈર્વીં વાયં વદન્તિ તામ્ ॥ ૮.૧૦૩ ॥

શૂદ્રવિટ્ક્ષત્રવિપ્રાણાં યત્રઋતોક્તૌ ભવેદ્વધઃ ।

તત્ર વક્તવ્યમનૃતં તદિ સત્યાદ્વિશિષ્યતે ॥ ૮.૧૦૪ ॥

વાગ્દૈવત્યૈશ્ચ ચરુભિર્યજેરંસ્તે સરસ્વતીમ્ ।

અનૃતસ્યૈનસસ્તસ્ય કુર્વાણા નિષ્કૃતિં પરામ્ ॥ ૮.૧૦૫ ॥

કૂષ્માણ્ડૈર્વાડપિ જુહુયાદ્ધૃતમગ્નો યથાવિધિ ।

ઉદિત્યૃથા વા વારુણ્યા તૃથેનાબ્દૈવતેન વા ॥ ૮.૧૦૬ ॥

ત્રિપક્ષાદબ્રુવન્ સાક્ષ્યં ઋણાદિષુ નરોડગદઃ ।
 તદ્દણં પ્રાપ્તયાત્સર્વં દશબન્ધં ચ સર્વતઃ ॥ ૮.૧૦૭ ॥
 યસ્ય દૃશ્યેત સમાહાદુક્તવાઙ્યસ્ય સાક્ષિણઃ ।
 રોગોડગ્નિજ્ઞાતિમરણં ઋણં દાપ્યો દમં ચ સઃ ॥ ૮.૧૦૮ ॥
 અસાક્ષિકેષુ ત્વર્થેષુ મિથો વિવદમાનયોઃ ।
 અવિન્દસ્તત્ત્વતઃ સત્યં શપથેનાપિ લભ્યેત્ ॥ ૮.૧૦૯ ॥
 મહર્ષિભિશ્ચ દેવૈશ્ચ કાર્યાર્થં શપથાઃ કૃતાઃ ।
 વસિષ્ઠશ્ચાપિ શપથં શેષે પૈજવને નૃપે ॥ ૮.૧૧૦ ॥
 ન વૃથા શપથં કુર્યાત્સ્વલ્પોડપ્યર્થે નરો બુધઃ ।
 વૃથા હિ શપથં કુર્વન્ પ્રેત્ય ચૈહ ચ નશ્યતિ ॥ ૮.૧૧૧ ॥
 કામિનીષુ વિવાહેષુ ગવાં ભક્ષ્યે તથેન્ધને ।
 બ્રાહ્મણાભ્યુપપત્તૌ ચ શપથે નાસ્તિ પાતકમ્ ॥ ૮.૧૧૨ ॥
 સત્યેન શાપયેદ્દિપ્રં ક્ષત્રિયં વાહનાયુધૈઃ ।
 ગોબીજકાઙ્યનેર્વેશ્યં શૂદ્રં સર્વેસ્તુ પાતકૈઃ ॥ ૮.૧૧૩ ॥
 અગ્નિં વાડહારયેદેનમપ્સુ ચૈનં નિમજ્જયેત્ ।
 પુત્રદારસ્ય વાપ્યેનં શિરાંસિ સ્પશ્યેત્યૃથક્ ॥ ૮.૧૧૪ ॥
 યમિદ્ધો ન દહત્યગ્નિરાપો નોન્મજ્જયન્તિ ચ ।
 ન ચાર્તિં ઋચ્છતિ ક્ષિપ્રં સ જ્ઞેયઃ શપથે શુચિઃ ॥ ૮.૧૧૫ ॥
 વત્સસ્ય હ્યભિશસ્તસ્ય પુરા ભ્રાત્રા યવીયસા ।
 નાગ્નિર્દદાહ રોમાપિ સત્યેન જગતઃ સ્પશઃ ॥ ૮.૧૧૬ ॥
 યસ્મિન્ યસ્મિન્ વિવાદે તુ કૌટસાક્ષ્યં કૃતં ભવેત્ ।
 તત્તત્કાર્યં નિવર્તેત કૃતં ચાપ્યકૃતં ભવેત્ ॥ ૮.૧૧૭ ॥
 લોભાન્મોહાદ્ભયાત્મૈત્રાત્કામાત્ક્રોધાત્તથૈવ ચ ।
 અજ્ઞાનાદ્ભાવભાવાત્ય સાક્ષ્યં વિતથમુચ્યતે ॥ ૮.૧૧૮ ॥
 એષામન્યતમે સ્થાને યઃ સાક્ષ્યમનૃતં વદેત્ ।
 તસ્ય દણ્ડવિશેષાંસ્તુ પ્રવક્ષ્યામ્યનુપૂર્વશઃ ॥ ૮.૧૧૯ ॥
 લોભાત્સહસ્રં દણ્ડયસ્તુ મોહાત્પૂર્વં તુ સાહસમ્ ।

ભયાદ્વૌ મધ્યમૌ દણ્ડૌ મૈત્રાત્પૂર્વં ચતુર્ગુણમ્ ॥ ૮.૧૨૦ ॥

કામાદ્દશગુણં પૂર્વં ક્રોધાત્તુ ત્રિગુણં પરમ્ ।

અજ્ઞાનાદ્દેવે શતે પૂર્ણો બાલિશ્યાત્શતમેવ તુ ॥ ૮.૧૨૧ ॥

એતાનાહુઃ કૌટસાક્ષ્યે પ્રોક્તાન્ દણ્ડાન્ મનીષિભિઃ ।

ધર્મસ્યાવ્યભિચારાર્થમધર્મનિયમાય ચ ॥ ૮.૧૨૨ ॥

કૌટસાક્ષ્યં તુ કુર્વાણાંસ્ત્રીન્ વર્ણાન્ ધાર્મિકો નૃપઃ ।

પ્રવાસયેદ્દણ્ડયિત્વા બ્રાહ્મણં તુ વિવાસયેત્ ॥ ૮.૧૨૩ ॥

દશ સ્થાનાનિ દણ્ડસ્ય મનુઃ સ્વયમ્ભુવોડબ્રવીત્ ।

ત્રિષુ વર્ણેષુ યાનિ સ્યુરક્ષતો બ્રાહ્મણો વ્રજેત્ ॥ ૮.૧૨૪ ॥

ઉપસ્થમુદરં જિહ્વા હસ્તૌ પાદૌ ચ પગ્ચમમ્ ।

ચક્ષુર્નાસા ચ કર્ણૌ ચ ધનં દેહસ્તથૈવ ચ ॥ ૮.૧૨૫ ॥

અનુબન્ધં પરિણાય દેશકાલૌ ચ તત્ત્વતઃ ।

સારાપરાધો ચાલોક્ય દણ્ડં દણ્ડ્યેષુ પાતયેત્ ॥ ૮.૧૨૬ ॥

અધર્મદણ્ડનં લોકે યશોઘ્નં કીર્તિનાશનમ્ ।

અસ્વર્ગ્યં ચ પરત્રાપિ તસ્માત્તત્પરિવર્જયેત્ ॥ ૮.૧૨૭ ॥

અદણ્ડ્યાન્ દણ્ડયન્ રાજા દણ્ડ્યાંશ્ચૈવાપ્યદણ્ડયન્ ।

અયશો મહદાપ્રોતિ નરકં ચૈવ ગચ્છતિ ॥ ૮.૧૨૮ ॥

વાગ્દણ્ડં પ્રથમં કુર્યાદ્દિગ્દણ્ડં તદનન્તરમ્ ।

તૃતીયં ધનદણ્ડં તુ વધદણ્ડમતઃ પરમ્ ॥ ૮.૧૨૯ ॥

વધેનાપિ યદા ત્યેતાન્નિગ્રહીતું ન શક્નુયાત્ ।

તદેષુ સર્વમપ્યેતત્પ્રયુગ્જીત ચતુષ્ઠયમ્ ॥ ૮.૧૩૦ ॥

લોકસંવ્યવહારાર્થં યાઃ સંજ્ઞાઃ પ્રથિતા ભુવિ ।

તામ્નરૂપ્યસુવર્ણાનાં તાઃ પ્રવક્ષ્યામ્યશેષતઃ ॥ ૮.૧૩૧ ॥

જાલાન્તરગતે ભાનૌ ચત્સૂક્ષ્મં દૃશ્યતે રજઃ ।

પ્રથમં તત્પ્રમાણાનાં ત્રસરેણું પ્રચક્ષતે ॥ ૮.૧૩૨ ॥

ત્રસરેણવોડદ્યૌ વિજ્ઞેયા લિક્ષૈકા પરિમાણતઃ ।

તા રાજસર્ષપસ્તિસ્મસ્તે ત્રયો ગૌરસર્ષપઃ ॥ ૮.૧૩૩ ॥

સર્ષપાઃ ષટ્ યવો મધ્યસ્ત્રિયવં ત્વેકકૃષ્ણાલમ્ ।
 પચ્યકૃષ્ણાલકો માષસ્તે સુવર્ણસ્તુ ષોડશ ॥ ૮.૧૩૪ ॥
 પલં સુવર્ણાશ્ચત્વારઃ પલાનિ ધરણં દશ ।
 દ્વે કૃષ્ણાલે સમધૃતે વિજેયો રૌપ્યમાષકઃ ॥ ૮.૧૩૫ ॥ રૂપ્યમાષકઃ
 તે ષોડશ સ્થાદ્ધરણં પુરાણશ્ચૈવ રાજતઃ ।
 કાર્ષાપણસ્તુ વિજેયસ્તામ્રિકઃ કાર્ષિકઃ પણઃ ॥ ૮.૧૩૬ ॥
 ધરણાનિ દશ જ્ઞેયઃ શતમાનસ્તુ રાજતઃ ।
 ચતુઃસૌવર્ણિકો નિષ્કો વિજેયસ્તુ પ્રમાણતઃ ॥ ૮.૧૩૭ ॥
 પણાનાં દ્વે શતે સાર્ધે પ્રથમઃ સાહસઃ સ્મૃતઃ ।
 મધ્યમઃ પચ્ય વિજેયઃ સહસ્રં ત્વેવ ચોત્તમઃ ॥ ૮.૧૩૮ ॥
 ઋણે દેયે પ્રતિજ્ઞાતે પચ્યકં શતમર્હતિ ।
 અપહ્નવે તદ્ધૂવિગુણં તન્ મનોરનુશાસનમ્ ॥ ૮.૧૩૯ ॥
 વસિષ્ઠવિહિતાં વૃહ્દિ સૃજેદ્વિત્તવિવર્ધિનીમ્ ।
 અશીતિભાગં ગૃહ્ણીયાન્ માસાદ્ધાર્ધુષિકઃ શતે ॥ ૮.૧૪૦ ॥
 દ્વિકં શતં વા ગૃહ્ણીયાત્સતાં ધર્મમનુસ્મરન્ ।
 દ્વિકં શતં હિ ગૃહ્ણાનો ન ભવત્યર્થકિલ્બિષી ॥ ૮.૧૪૧ ॥
 દ્વિકં ત્રિકં ચતુષ્કં ચ પચ્યકં ચ શતં સમમ્ ।
 માસસ્ય વૃહ્દિ ગૃહ્ણીયાદ્ધર્ણાનામનુપૂર્વશઃ ॥ ૮.૧૪૨ ॥
 ન ત્વેવાધૌ સોપકારે કૌસીદીં વૃહ્દિમાપ્નુયાત્ ।
 ન યાધેઃ કાલસંરોધાન્નિસર્ગોડસ્તિ ન વિક્રયઃ ॥ ૮.૧૪૩ ॥
 ન ભોક્તવ્યો બલાદાધિર્ભુજ્જનો વૃહ્દિમુત્સૃજેત્ ।
 મૂલ્યેન તોષયેચ્ચૈનમાધિસ્તેનોડન્યથા ભવેત્ ॥ ૮.૧૪૪ ॥
 આધિશ્ચોપનિધિશ્ચોભૌ ન કાલાત્યયમર્હતઃ ।
 અવહાર્યૌ ભવેતાં તૌ દીર્ઘકાલમવસ્થિતૌ ॥ ૮.૧૪૫ ॥
 સમ્પ્રીત્યા ભુજ્યમાનાનિ ન નશ્યન્તિ કદા ચન ।
 ધેનુરુશ્ત્રો વહનશ્ચો યશ્ચ દમ્યઃ પ્રયુજ્યતે ॥ ૮.૧૪૬ ॥
 યત્કિં ચિદ્દશવર્ષાણિ સંનિધૌ પ્રેક્ષતે ધની ।
 ભુજ્યમાનં પરૈસ્તૂષ્ણીં ન સ તત્તલબ્ધુમર્હતિ ॥ ૮.૧૪૭ ॥

अजऽश्चेदपोगाऽऽऽ विषये यास्य भुज्यते ।
 भग्नं तद्व्यवहारेण भोक्ता तद्व्यवमर्हति ॥ ८.१४८ ॥ तद्धनमर्हति
 आधिः सीमा बालधनं निक्षेपोपनिधिः स्त्रियः । निक्षेपोपनिधि
 राजस्वं श्रोत्रियस्वं य न भोगेन प्राशयति ॥ ८.१४९ ॥
 यः स्वामिनाऽननुज्ञातमाधिं भूङ्क्तेऽविचक्षणः ।
 तेनार्धवृद्धिर्भोक्तव्या तस्य भोगस्य निष्कृतिः ॥ ८.१५० ॥
 कुसीदवृद्धिर्द्वैगुण्यं नात्येति सकृदाहृता । सकृदाहृता
 धान्ये सद्ये लवे वाह्ये नातिहामति पञ्चताम् ॥ ८.१५१ ॥
 कृतानुसारादधिका व्यतिरिक्ता न सिध्यति ।
 कुसीदपथमाहुस्तं पञ्चकं शतमर्हति ॥ ८.१५२ ॥
 नातिसांवत्सरीं वृद्धिं न यादृष्टां पुनर्हरेत् । विनिर्हरेत्
 यः क्ववृद्धिः कालवृद्धिः कारिता कायिका य या ॥ ८.१५३ ॥
 ऋणां दातुमशक्तो यः कर्तुमिच्छेत्पुनः क्षियाम् ।
 स दत्त्वा निर्जितां वृद्धिं करणं परिवर्तयेत् ॥ ८.१५४ ॥
 अदर्शयित्वा तत्रैव हिरण्यं परिवर्तयेत् ।
 यावती सम्भवेद्भृष्टस्तावतीं दातुमर्हति ॥ ८.१५५ ॥
 यः क्ववृद्धिं समावृद्धो देशकालव्यवस्थितः ।
 अतिहामन् देशकालौ न तद्धलमवाप्नुयात् ॥ ८.१५६ ॥
 समुद्रयानकुशला देशकालार्थदर्शिनः ।
 स्थापयन्ति तु यां वृद्धिं सा तत्राधिगमं प्रति ॥ ८.१५७ ॥
 यो यस्य प्रतिभूस्तिष्ठेद्दर्शनायैव मानवः ।
 अदर्शयन् स तं तस्य प्रयच्छेत्स्वधनादृणम् ॥ ८.१५८ ॥ तस्य यतेत
 प्रातिभाव्यं वृथादानमाक्षिकं सौरिकां य यत् ।
 दण्डशुल्कावशेषं य न पुत्रो दातुमर्हति ॥ ८.१५९ ॥
 दर्शनप्रातिभाव्ये तु विधिः स्थात्यूर्वयोदितः ।
 दानप्रतिभुवि प्रेते दद्यादानपि दापयेत् ॥ ८.१६० ॥
 अदातरि पुनर्दाता विज्ञातप्रकृतावृणम् ।

પશ્ચાત્પ્રતિભુવિ પ્રેતે પરીપ્સેત્કેન હેતુના ॥ ૮.૧૬૧ ॥
 નિરાદિષ્ઠધનશ્ચેતુ પ્રતિભૂઃ સ્યાદલંધનઃ ।
 સ્વધનાદેવ તદ્દધાન્નિરાદિષ્ઠ ઇતિ સ્થિતિઃ ॥ ૮.૧૬૨ ॥
 મત્તોન્મત્તાર્તાધ્યધીનૈર્બાલેન સ્થવિરેણ વા ।
 અસમ્બલ્લકૃતશ્ચૈવ વ્યવહારો ન સિધ્યતિ ॥ ૮.૧૬૩ ॥
 સત્યા ન ભાષા ભવતિ યદપિ સ્યાત્પ્રતિષ્ઠિતા ।
 બહિશ્ચેદ્ભાષ્યતે ધર્માત્રિયતાદ્યવ્યવહારિકાત્ ॥ ૮.૧૬૪ ॥
 યોગાધમનવિક્રીતં યોગદાનપ્રતિગ્રહમ્ ।
 યત્ર વાડપ્યુપધિં પશ્યેત્તત્સર્વં વિનિવર્તયેત્ ॥ ૮.૧૬૫ ॥
 ગ્રહીતા યદિ નષ્ટઃ સ્યાદુટુમ્બાર્થે કૃતો વ્યયઃ । કુટુમ્બે ચ
 દાતવ્યં બાન્ધવૈસ્તત્સ્યાત્પ્રવિભક્તૈરપિ સ્વતઃ ॥ ૮.૧૬૬ ॥
 કુટુમ્બાર્થેડધ્યધીનોડપિ વ્યવહારં યમાચરેત્ ।
 સ્વદેશે વા વિદેશે વા તં જ્યાયાન્ન વિચાલયેત્ ॥ ૮.૧૬૭ ॥
 બલાદક્તં બલાદ્ભુક્તં બલાદ્યચ્ચાપિ લેખિતમ્ ।
 સર્વાન્ બલકૃતાનર્થાનકૃતાન્ મનુરબ્રવીત્ ॥ ૮.૧૬૮ ॥
 ત્રયઃ પરાર્થે ક્લિશ્યન્તિ સાક્ષિણઃ પ્રતિભૂઃ કુલમ્ ।
 ચત્વારસ્તૂપચીયન્તે વિપ્ર આઢ્યો વણિઙ્નૃપઃ ॥ ૮.૧૬૯ ॥
 અનાદેયં નાદદીત પરિક્ષીણોડપિ પાર્થિવઃ ।
 ન ચાદેયં સમૃદ્ધોડપિ સૂક્ષ્મમપ્યર્થમુત્સૃજેત્ ॥ ૮.૧૭૦ ॥
 અનાદેયસ્ય ચાદાનાદાદેયસ્ય ચ વર્જનાત્ ।
 દૌર્ભલ્યં ખ્યાપ્યતે રાણઃ સ પ્રેત્યૈહ ચ નશ્યતિ ॥ ૮.૧૭૧ ॥
 સ્વાદાનાદ્દર્શસંસર્ગાત્ત્વબલાનાં ચ રક્ષણાત્ ।
 બલં સગ્જાયતે રાણઃ સ પ્રેત્યૈહ ચ વર્ધતે ॥ ૮.૧૭૨ ॥
 તસ્માદ્ધમ ઇવ સ્વામી સ્વયં હિત્વા પ્રિયાપ્રિયે ।
 વર્તેત યામ્યયા વૃત્ત્યા જિતક્રોધો જિતેન્દ્રિયઃ ॥ ૮.૧૭૩ ॥
 યસ્ત્વધર્મેણ કાર્યાણિ મોહાત્કુર્યાન્નરાધિપઃ ।
 અચિરાતં દુરાત્માનં વશે કુર્વન્તિ શત્રવઃ ॥ ૮.૧૭૪ ॥

कामक्रोधौ तु संयम्य योऽर्थान् धर्मेण पश्यति ।

प्रजास्तमनुवर्तन्ते समुद्रमिव सिन्धवः ॥ ८.१७५ ॥

यः साधयन्तं छन्देन वेदयेद्भुनक्ति नृपे ।

स राज्ञा तत्त्यतुर्भागं दद्यात्स्तस्य य तद्धनम् ॥ ८.१७६ ॥

कर्मणाऽपि समं कुर्याद्भुनिकायाधमर्षिकः ।

समोऽवकृष्टजातिस्तु दद्यात्त्रेयांस्तु तत्तानैः ॥ ८.१७७ ॥

अनेन विधिना राजा मिथो विवदतां नृणाम् ।

साक्षिप्रत्ययसिद्धानि कार्याणि समतां नयेत् ॥ ८.१७८ ॥

कुलजे वृत्तसम्पन्ने धर्मज्ञे सत्यवादिनि ।

महापक्षे धनिन्यार्ये निक्षेपं निक्षिपेद्बुधः ॥ ८.१७९ ॥

यो यथा निक्षिपेद्भुक्ते यमर्थं यस्य मानवः ।

स तथैव गृहीतव्यो यथा दायस्तथा ग्राहः ॥ ८.१८० ॥

यो निक्षेपं याच्यमानो निक्षेमुर्न प्रयच्छति ।

स याच्यः प्राङ्निवाकेन तन्निक्षेमुत्संनिधौ ॥ ८.१८१ ॥

साक्ष्यभावे प्रणिधिभिर्वयोऽपसमन्वितैः ।

अपदेशैश्च संन्यस्य छिराण्यं तस्य तत्त्वतः ॥ ८.१८२ ॥

स यदि प्रतिपद्येत यथान्यस्तं यथाकृतम् ।

न तत्र विद्यते किं विद्यत्परैरभियुज्यते ॥ ८.१८३ ॥

तेषां न दद्याद्यदि तु तद्विराण्यं यथाविधि ।

उभौ निगूढ्य दायः स्यादिति धर्मस्य धारणा ॥ ८.१८४ ॥ स निगूढ्यौभयं दाय्यं इति धर्मस्य धारणा

निक्षेपोपनिधिं नित्यं न द्यौ प्रत्यनन्तरे ।

नश्यतो विनिपाते तावन्निपाते त्वनाशिनौ ॥ ८.१८५ ॥

स्वयमेव तु यौ दद्यान् मृतस्य प्रत्यनन्तरे ।

न स राज्ञाऽभियोक्तव्यो न निक्षेपश्च बन्धुभिः ॥ ८.१८६ ॥

अच्छलेनैव यान्विच्छेत्तमर्थं प्रीतिपूर्वकम् ।

विचार्य तस्य वा वृत्तं साध्नैव परिसाधयेत् ॥ ८.१८७ ॥

निक्षेपेष्वेषु सर्वेषु विधिः स्यात्परिसाधने ।

समुद्रे नाप्नुयात्किं विद्यति तस्मान्न संदरेत् ॥ ८.१८८ ॥

ચૌરૈર્હૃતં જલેનોઢમગ્નિના દગ્ધમેવ વા ।

ન દધાદ્યદિ તસ્માત્સ ન સંહરતિ કિં ચન ॥ ૮.૧૮૯ ॥

નિક્ષેપસ્યાપહર્તારમનિક્ષેમારમેવ ચ ।

સર્વેરુપાયૈરન્વિચ્છેત્શપથૈશ્ચૈવ વૈદિકૈઃ ॥ ૮.૧૯૦ ॥

યો નિક્ષેપં નાર્પયતિ યશ્ચાનિક્ષિપ્ય યાયતે ।

તાવુભૌ ચૌરવત્શાસ્યૌ દાપ્યૌ વા તત્સમં દમમ્ ॥ ૮.૧૯૧ ॥

નિક્ષેપસ્યાપહર્તારં તત્સમં દાપ્યેદમમ્ ।

તથોપનિધિહર્તારમવિશેષેણ પાર્થિવઃ ॥ ૮.૧૯૨ ॥

ઉપધામિશ્ચ યઃ કશ્ચિત્પરદ્રવ્યં હરેન્નરઃ ।

સસહાયઃ સ હન્તવ્યઃ પ્રકાશં વિવિધૈર્વૈઃ ॥ ૮.૧૯૩ ॥

નિક્ષેપો યઃ કૃતો યેન યાવાંશ્ચ કુલસંનિધૌ ।

તાવાનેવ સ વિજ્ઞેયો વિબ્રુવન્ દણ્ડમર્હતિ ॥ ૮.૧૯૪ ॥

મિથો દાયઃ કૃતો યેન ગૃહીતો મિથ એવ વા ।

મિથ એવ પ્રદાતવ્યો યથા દાયસ્તથા ગ્રહઃ ॥ ૮.૧૯૫ ॥

નિક્ષિપ્તસ્ય ધનસ્યૈવં પ્રીત્યોપનિહિતસ્ય ચ ।

રાજા વિનિર્ણયં કુર્યાદક્ષિણવત્ર્યાસધારિણમ્ ॥ ૮.૧૯૬ ॥

વિક્રીણીતે પરસ્ય સ્વં ચોડસ્વામી સ્વામ્યસંમતઃ ।

ન તં નયેત સાક્ષ્યં તુ સ્તેનમસ્તેનમાનિનમ્ ॥ ૮.૧૯૭ ॥

અવહાર્યો ભવેત્યૈવ સાન્વયઃ ષટ્શતં દમમ્ ।

નિરન્વયોડનપસરઃ પ્રાપ્તઃ સ્યાઽચ્ચૌરકિલ્બિષમ્ ॥ ૮.૧૯૮ ॥

અસ્વામિના કૃતો યસ્તુ દાયો વિક્રય એવ વા ।

અકૃતઃ સ તુ વિજ્ઞેયો વ્યવહારે યથા સ્થિતિઃ ॥ ૮.૧૯૯ ॥

સમ્ભોગો દૃશ્યતે યત્ર ન દૃશ્યેતાગમઃ ક્વ ચિત્ ।

આગમઃ કારણં તત્ર ન સમ્ભોગ ઇતિ સ્થિતિઃ ॥ ૮.૨૦૦ ॥

વિક્રયાદ્યો ધનં કિં ચિદ્રૂઢીયાત્કુલસંનિધૌ ।

ક્યેણ સ વિશુદ્ધં હિ ન્યાયતો લભતે ધનમ્ ॥ ૮.૨૦૧ ॥

અથ મૂલમનાહાર્યં પ્રકાશક્યશોધિતઃ ।

અદાણ્યો મુચ્યતે રાણા નાષ્ટિકો લભતે ધનમ્ ॥ ૮.૨૦૨ ॥

નાન્યદન્યેન સંસૃષ્ટરૂપં વિક્રયમર્હતિ ।

ન ચાસારં ન ચ ન્યૂનં ન દૂરેણ તિરોહિતમ્ ॥ ૮.૨૦૩ ॥ ન સાવધં ન ચ ન્યૂનં ન દૂરે ન તિરોહિતં

અન્યાં ચેદર્શયિત્વાડન્યા વોઢુઃ કન્યા પ્રદીયતે ।

ઉભે ત એકશુલ્કેન વહેદિત્યબ્રવીન્ મનુઃ ॥ ૮.૨૦૪ ॥

નોન્મત્તાયા ન કુષ્ઠિન્યા ન ચ યા સ્પૃષ્ઠમૈથુના ।

પૂર્વ દોષાનભિખ્યાપ્ય પ્રદાતા દણ્ડમર્હતિ ॥ ૮.૨૦૫ ॥

ઋત્વિગ્યદિ વૃત્તો યજ્ઞે સ્વકર્મ પરિહાપયેત્ ।

તસ્ય કર્માનુરૂપેણ દેયોશઃ સહકર્તૃભિઃ ॥ ૮.૨૦૬ ॥

દક્ષિણાસુ ચ દત્તાસુ સ્વકર્મ પરિહાપયન્ ।

કૃત્સનમેવ લભેતાંશમન્યેનૈવ ચ કારયેત્ ॥ ૮.૨૦૭ ॥

યસ્મિન્ કર્મણિ યાસ્તુ સ્યુરુક્તાઃ પ્રત્યઙ્ગદક્ષિણાઃ ।

સ એવ તા આદદીત ભજેન્ સર્વ એવ વા ॥ ૮.૨૦૮ ॥

રથં હરેત્યાધ્વર્યુર્બ્રહ્માડધાને ચ વાજિનમ્ ।

હોતા વાડપિ હરેદશ્વમુદ્ગ્રાતા ચાપ્યનઃ કચે ॥ ૮.૨૦૯ ॥

સર્વેષામર્ધિનો મુખ્યાસ્તદર્ધેનાર્ધિનોડપરે ।

તૃતીયિનસ્તૃતીયાંશાશ્ચતુર્થાંશાશ્ચ પાદિનઃ ॥ ૮.૨૧૦ ॥

સમ્ભૂય સ્વાનિ કર્માણિ કુર્વદ્ભિરિહ માનવૈઃ ।

અનેન વિધિયોગેન કર્તવ્યાંશપ્રકલ્પના ॥ ૮.૨૧૧ ॥

ધર્માર્થં યેન દત્તં સ્યાત્કસ્મે ચિદાયતે ધનમ્ ।

પશ્ચાચ્ચ ન તથા તત્સ્યાન્ન દેયં તસ્ય તદ્ભવેત્ ॥ ૮.૨૧૨ ॥

યદિ સંસાધયેત્તત્તુ દર્પાત્લોભેન વા પુનઃ ।

રાણા દાપ્યઃ સુવર્ણં સ્યાત્તસ્ય સ્તેયસ્ય નિષ્કૃતિઃ ॥ ૮.૨૧૩ ॥

દત્તસ્યૈષૌદિતા ધર્મ્યા યથાવદનપક્રિયા ।

અત ઊર્ધ્વ પ્રવક્ષ્યામિ વેતનસ્યાનપક્રિયામ્ ॥ ૮.૨૧૪ ॥

ભૃતો નાર્તો ન કુર્યાદ્યો દર્પાત્કર્મ યથોદિતમ્ । અનાર્તો

સ દણ્ડયઃ કૃષ્ણલાન્યજૈ ન દેયં ચાસ્ય વેતનમ્ ॥ ૮.૨૧૫ ॥

આર્તસ્તુ કુર્યાત્સ્વસ્થઃ સન્ યથાભાષિતમાદિતઃ ।
 સ દીર્ઘસ્થાપિ કાલસ્ય તત્ત્વભેતેવ વેતનમ્ ॥ ૮.૨૧૬ ॥
 યથોક્તમાર્તઃ સુસ્થો વા યસ્તત્કર્મ ન કારયેત્ ।
 ન તસ્ય વેતનં દેયમલ્પોનસ્થાપિ કર્મણઃ ॥ ૮.૨૧૭ ॥
 એષ ધર્મોઽભિલેનોક્તો વેતનાદાનકર્મણઃ ।
 અત ઊર્ધ્વં પ્રવક્ષ્યામિ ધર્મં સમયભેદિનામ્ ॥ ૮.૨૧૮ ॥
 યો ગ્રામદેશસંઘાનાં કૃત્વા સત્યેન સંવિદમ્ ।
 વિસંવદેન્નરો લોભાત્તં રાષ્ટ્રાદ્વિપ્રવાસયેત્ ॥ ૮.૨૧૯ ॥
 નિગૃહ્ય દાપયેચ્ચૈનં સમયવ્યભિચારિણમ્ ।
 યતુઃસુવર્ણાન્ ષણ્ણિકાંશ્શતમાનં ચ રાજકમ્ ॥ ૮.૨૨૦ ॥
 એતદ્દણ્ડવિધિં કુર્યાદ્ધાર્મિકઃ પૃથિવીપતિઃ ।
 ગ્રામજાતિસમૂહેષુ સમયવ્યભિચારિણામ્ ॥ ૮.૨૨૧ ॥
 કીત્વા વિક્રીય વા કિં ચિદ્યસ્યૈહાનુશયો ભવેત્ ।
 સોઽન્તર્દશાહાત્તદ્દ્રવ્યં દદ્યાચ્ચૈવાદદીત વા ॥ ૮.૨૨૨ ॥
 પરેણ તુ દશાહસ્ય ન દદ્યાન્નાપિ દાપયેત્ ।
 આદદાનો દદત્યૈવ રાણા દણ્યૌ શતાનિ ષટ્ ॥ ૮.૨૨૩ ॥
 યસ્તુ દોષવર્તી કન્યામનાખ્યાય પ્રયચ્છતિ ।
 તસ્ય કુર્યાન્નૃપો દણં સ્વયં ષણ્ણવર્તિ પણાન્ ॥ ૮.૨૨૪ ॥
 અકન્યેતિ તુ યઃ કન્યાં બ્રૂયાદ્વેષેણ માનવઃ ।
 સ શતં પ્રાપ્નુયાદ્દણં તસ્યા દોષમદર્શયન્ ॥ ૮.૨૨૫ ॥
 પાણિગ્રહણિકા મન્ત્રાઃ કન્યાસ્વેવ પ્રતિષ્ઠિતાઃ ।
 નાકન્યાસુ ક્વ ચિન્નૃણાં લુપ્તધર્મક્રિયા હિ તાઃ ॥ ૮.૨૨૬ ॥
 પાણિગ્રહણિકા મન્ત્રા નિયતં દારલક્ષણમ્ ।
 તેષાં નિષ્ઠા તુ વિજ્ઞેયા વિદ્વદ્ભિઃ સમમે પદે ॥ ૮.૨૨૭ ॥
 યસ્મિન્ યસ્મિન્ કૃતે કાર્યે યસ્યૈહાનુશયો ભવેત્ ।
 તમનેન વિધાનેન ધર્મ્યે પથિ નિવેશયેત્ ॥ ૮.૨૨૮ ॥
 પશુષુ સ્વામિનાં ચૈવ પાલાનાં ચ વ્યતિક્રમે ।
 વિવાદં સમ્પ્રવક્ષ્યામિ યથાવદ્ધર્મતત્ત્વતઃ ॥ ૮.૨૨૯ ॥

દિવા વક્તવ્યતા પાલે રાત્રૌ સ્વામિનિ તદ્દૃઢે ।
 યોગક્ષેમેડન્યથા ચેત્તુ પાલો વક્તવ્યતામિયાત્ ॥ ૮.૨૩૦ ॥
 ગોપઃ ક્ષીરભૃતો યસ્તુ સ દુહ્યાદ્દશતો વરામ્ ।
 ગોસ્વામ્યનુમતે ભૃત્યઃ સા સ્યાત્પાલેડભૃતે ભૃતિઃ ॥ ૮.૨૩૧ ॥
 નષ્ટં વિનષ્ટં કૃમિભિઃ શ્વહતં વિષમે મૃતમ્ ।
 હીનં પુરુષકારેણ પ્રદધાત્પાલ એવ તુ ॥ ૮.૨૩૨ ॥
 વિઘ્નુષ્ય તુ હૃતં ચૌરૈર્ન પાલો દાતુમર્હતિ ।
 યદિ દેશે ચ કાલે ચ સ્વામિનઃ સ્વસ્થ શંસતિ ॥ ૮.૨૩૩ ॥
 કર્ણૌ ચર્મ ચ વાલાંશ્ચ બસ્તિં સ્નાયું ચ રોચનામ્ ।
 પશુષુ સ્વામિનાં દધાન્ મૃતેષ્વકુલાનિ દર્શયેત્ ॥ ૮.૨૩૪ ॥ અકુલાંશ્ચ દર્શયેત્ ॥
 અજાવિકે તુ સંરુદ્ધે વૃકૈઃ પાલે ત્વનાયતિ ।
 યાં પ્રસહ્ય વૃકો હન્યાત્પાલે તત્કિલ્બિષં ભવેત્ ॥ ૮.૨૩૫ ॥
 તાસાં ચેદવરુદ્ધાનાં ચરન્તીનાં મિથો વને ।
 યામુત્પલુત્ય વૃકો હન્યાન્ન પાલસ્તત્ર કિલ્બિષી ॥ ૮.૨૩૬ ॥
 ધનુઃશતં પરીહારો ગ્રામસ્થ સ્થાત્સમન્તતઃ ।
 શમ્યાપાતાસ્ત્રયો વાડપિ ત્રિગુણો નગરસ્થ તુ ॥ ૮.૨૩૭ ॥
 તત્રાપરિવૃતં ધાન્યં વિહિસ્યુઃ પશવો યદિ ।
 ન તત્ર પ્રણયેદ્દણ્ડં નૃપતિઃ પશુરક્ષિણામ્ ॥ ૮.૨૩૮ ॥
 વૃતિં તત્ર પ્રકુર્વીત યામુષ્ઠો ન વિલોકયેત્ ।
 છિદ્રં ચ વારયેત્સર્વં શ્વસૂકરમુખાનુગમ્ ॥ ૮.૨૩૯ ॥
 પથિ ક્ષેત્રે પરિવૃતે ગ્રામાન્તીયેડય વા પુનઃ ।
 સપાલઃ શતદણ્ડાહ્લો વિપાલાન્ વારયેત્પશૂન્ ॥ ૮.૨૪૦ ॥
 ક્ષેત્રેષ્વન્યેષુ તુ પશુઃ સપાદં પણમર્હતિ ।
 સર્વત્ર તુ સદો દેયઃ ક્ષેત્રિકસ્યૈતિ ધારણા ॥ ૮.૨૪૧ ॥
 અનિર્દશાહાં ગાં સૂતાં વૃષાન્ દેવપશૂંસ્તથા ।
 સપાલાન્ વા વિપાલાન્ વા ન દણ્ડ્યાન્ મનુરબ્રવીત્ ॥ ૮.૨૪૨ ॥
 ક્ષેત્રિયસ્યાત્યયે દણ્ડો ભાગાદ્દશગુણો ભવેત્ । ક્ષેત્રિકસ્યાત્યયે

તતોડ્ઘદણો ભૃત્યાનામજ્ઞાનાત્ક્ષેત્રિકસ્ય તુ ॥ ૮.૨૪૩ ॥
 એતદ્ધિધાનમાતિષ્ઠેષ્ઠાર્મિકઃ પૃથિવીપતિઃ ।
 સ્વામિનાં ચ પશૂનાં ચ પાલાનાં ચ વ્યતિક્રમે ॥ ૮.૨૪૪ ॥
 સીમાં પ્રતિ સમુત્પન્ને વિવાદે ગ્રામયોર્ઘ્નયોઃ ।
 જ્યેષ્ઠે માસિ નયેત્સીમાં સુપ્રકાશેષુ સેતુષુ ॥ ૮.૨૪૫ ॥
 સીમાવૃક્ષાંશ્ચ કુર્વીત ન્યગ્રોધાશ્ચત્થકિંશુકાન્ ।
 શાલ્મલીન્ સાલતાલાંશ્ચ ક્ષીરિણશ્ચૈવ પાદપાન્ ॥ ૮.૨૪૬ ॥
 ગુલ્માન્ વેણૂંશ્ચ વિવિધાન્ શમીવલ્લીસ્થલાનિ ચ ।
 શરાન્ કુબ્જકગુલ્માંશ્ચ તથા સીમા ન નશ્યતિ ॥ ૮.૨૪૭ ॥
 તડાગાન્યુદપાનાનિ વાપ્યઃ પ્રસ્રવણાનિ ચ ।
 સીમાસંધિષુ કાર્યાણિ દેવતાયતનાનિ ચ ॥ ૮.૨૪૮ ॥
 ઉપછન્નાનિ ચાન્યાનિ સીમાલિડ્ગાનિ કારયેત્ ।
 સીમાજ્ઞાને નૃણાં વીક્ષ્ય નિત્યં લોકે વિપર્યયમ્ ॥ ૮.૨૪૯ ॥
 અશ્મનોડસ્થીનિ ગોવાલાંસ્તુષાન્ ભસ્મ કપાલિકાઃ ।
 કરીષમિષ્ટકાડ્ગારાંશ્છર્કરા વાલુકાસ્તથા ॥ ૮.૨૫૦ ॥
 યાનિ ચૈવમ્પ્રકારાણિ કાલાદ્ભૂમિર્ન ભક્ષયેત્ ।
 તાનિ સંધિષુ સીમાયામ્પ્રકાશાનિ કારયેત્ ॥ ૮.૨૫૧ ॥ સીમાયા
 એતૈર્લિડ્ગૈર્નયેત્સીમાં રાજા વિવદમાનયોઃ ।
 પૂર્વભુક્ત્યા ચ સતતમુદકસ્યાગમેન ચ ॥ ૮.૨૫૨ ॥
 યદિ સંશય એવ સ્થાત્લિડ્ગાનામપિ દર્શને ।
 સાક્ષિપ્રત્યય એવ સ્થાત્સીમાવાદવિનિર્ણયઃ ॥ ૮.૨૫૩ ॥ સીમાવાદવિનિશ્ચયઃ
 ગ્રામીયકકુલાનાં ચ સમક્ષં સીમ્નિ સાક્ષિણઃ । ગ્રામેયક
 પ્રજવ્યાઃ સીમલિડ્ગાનિ તથોશ્ચૈવ વિવાદિનોઃ ॥ ૮.૨૫૪ ॥ સીમાલિડ્ગાનિ
 તે પૃષ્ઠાસ્તુ યથા બ્રૂયુઃ સમસ્તાઃ સીમ્નિ નિશ્ચયમ્ ।
 નિબધ્નીયાત્તથા સીમાં સર્વાસ્તાંશ્ચૈવ નામતઃ ॥ ૮.૨૫૫ ॥
 શિરોભિસ્તે ગૃહીત્વોર્વાં ઋગ્વિણો રક્તવાસસઃ ।
 સુકૃતૈઃ શાપિતાઃ સ્વૈઃ સ્વૈર્નયેયુસ્તે સમઞ્જસમ્ ॥ ૮.૨૫૬ ॥

યથોક્તેન નયન્તસ્તે પૂયન્તે સત્યસાક્ષિણઃ ।
 વિપરીતં નયન્તસ્તુ દાપ્યાઃ સ્યુદ્ધિશતં દમમ્ ॥ ૮.૨૫૭ ॥
 સાક્ષ્યભાવે તુ ચત્વારો ગ્રામાઃ સામન્તવાસિનઃ । ગ્રામસીમાન્તવાસિનઃ
 સીમાવિનિર્ણયં કુર્યુઃ પ્રયત્તા રાજસંનિધૌ ॥ ૮.૨૫૮ ॥
 સામન્તાનામભાવે તુ મૌલાનાં સીમ્નિ સાક્ષિણામ્ ।
 ઇમાનાપ્યનુયુજ્યન્ત પુરુષાન્ વનગોચરાન્ ॥ ૮.૨૫૯ ॥
 વ્યાધાંશાકુનિકાન્ ગોપાન્ કૈવર્તાન્ મૂલખાનકાન્ ।
 વ્યાલગ્રાહાનુચ્છવૃત્તીનન્યાંશ્ચ વનચારિણઃ ॥ ૮.૨૬૦ ॥
 તે પૃષ્ઠાસ્તુ યથા બ્રૂયુઃ સીમાસંધિષુ લક્ષણામ્ ।
 તત્તથા સ્થાપયેદ્રાજા ધર્મેણ ગ્રામયોદ્ધૃયોઃ ॥ ૮.૨૬૧ ॥
 ક્ષેત્રકૂપતડાગાનામારામસ્ય ગૃહસ્ય ચ ।
 સામન્તપ્રત્યયો જ્ઞેયઃ સીમાસેતુવિનિર્ણયઃ ॥ ૮.૨૬૨ ॥
 સામન્તાશ્ચેત્મૃષા બ્રૂયુઃ સેતૌ વિવાદતાં નૃણામ્ ।
 સર્વે પૃથક્પૃથગ્દણ્યા રાજા મધ્યમસાહસમ્ ॥ ૮.૨૬૩ ॥
 ગૃહં તડાગમારામં ક્ષેત્રં વા ભીષયા હરન્ ।
 શતાનિ પગ્ચ દણ્યઃ સ્યાદજ્ઞાનાદ્વિશતો દમઃ ॥ ૮.૨૬૪ ॥
 સીમાયામવિષહ્યાયાં સ્વયં રાજૈવ ધર્મવિત્ ।
 પ્રદિશેદ્ભૂમિમેકેષામુપકારાદિતિ સ્થિતિઃ ॥ ૮.૨૬૫ ॥
 એષોઽખિલેનાભિહિતો ધર્મઃ સીમાવિનિર્ણયે ।
 અત ઊર્ધ્વ પ્રવક્ષ્યામિ વાક્યારુચ્યવિનિર્ણયમ્ ॥ ૮.૨૬૬ ॥
 શતં બ્રાહ્મણમાકુશ્ય ક્ષત્રિયો દણ્ડમર્હતિ ।
 વૈશ્યોઽપ્યર્ધશતં દ્વે વા શૂદ્રસ્તુ વધમર્હતિ ॥ ૮.૨૬૭ ॥
 પગ્ચાશદ્બ્રાહ્મણો દણ્યઃ ક્ષત્રિયસ્યાભિશંસને ।
 વૈશ્યે સ્યાદર્ધપગ્ચાશત્શૂદ્રે દ્વાદશકો દમઃ ॥ ૮.૨૬૮ ॥
 સમવર્ણો દ્વિજાતીનાં દ્વાદશૈવ વ્યતિક્રમે ।
 વાદેષ્વવચનીયેષુ તદેવ દ્વિગુણં ભવેત્ ॥ ૮.૨૬૯ ॥
 એકજાતિર્દ્વિજાતીસ્તુ વાચા દારુણયા ક્ષિપન્ ।
 જિહ્વાયાઃ પ્રાપ્તુયાચ્છેદં જઘન્યપ્રભવો હિ સઃ ॥ ૮.૨૭૦ ॥

નામજાતિગ્રહં ત્વેષામભિદ્રોહેણ કુર્વતઃ ।
 નિક્ષેપ્યોડયોમયઃ શકુજ્વલન્નાસ્યે દશાઙ્ગુલઃ ॥ ૮.૨૭૧ ॥
 ધર્મોપદેશં દર્પેણ વિપ્રાણામસ્ય કુર્વતઃ ।
 તપમાસેચયેતૈલં વક્રત્રે શ્રોત્રે ચ પાર્થિવઃ ॥ ૮.૨૭૨ ॥ શ્રોત્રે
 શ્રુતં દેશં ચ જાતિં ચ કર્મ શરીરમેવ ચ ।
 વિતથેન બ્રુવન્ દર્પાદ્યાપ્યઃ સ્યાદ્વિશતં દમમ્ ॥ ૮.૨૭૩ ॥
 કાણં વાડપ્યથ વા ખગ્જમન્યં વાડપિ તથાવિધમ્ ।
 તથ્યેનાપિ બ્રુવન્ દાપ્યો દણ્ડં કાર્ષાપિણાવરમ્ ॥ ૮.૨૭૪ ॥
 માતરં પિતરં જાયાં ભ્રાતરં તનયં ગુરુમ્ ।
 આક્ષારયંશતં દાપ્યઃ પન્થાનં ચાદદદુરોઃ ॥ ૮.૨૭૫ ॥
 બ્રાહ્મણક્ષત્રિયાભ્યાં તુ દણ્ડઃ કાર્યો વિજાનતા ।
 બ્રાહ્મણે સાહસઃ પૂર્વઃ ક્ષત્રિયે ત્વેવ મધ્યમઃ ॥ ૮.૨૭૬ ॥
 વિટ્ શૂદ્રયોરેવમેવ સ્વજાતિં પ્રતિ તત્પતઃ ।
 છેદવર્જં પ્રણયનં દણ્ડસ્યૈતિ વિનિશ્ચયઃ ॥ ૮.૨૭૭ ॥
 એષ દણ્ડવિધિઃ પ્રોક્તો વાકપારુષ્યસ્ય તત્પતઃ ।
 અત ઊર્ધ્વં પ્રવક્ષ્યામિ દણ્ડપારુષ્યનિર્ણયમ્ ॥ ૮.૨૭૮ ॥
 યેન કેન ચિદ્ગેન હિંસ્યાચ્ચેત્શ્રેષ્ઠમન્ત્યજઃ ।
 છેત્તવ્યં તદ્દત્તદેવાસ્ય તન્ મનોરનુશાસનમ્ ॥ ૮.૨૭૯ ॥
 પાણિમુદ્ધમ્ય દણ્ડં વા પાણિચ્છેદનમર્હતિ ।
 પાદેન પ્રહરન્ કોપાત્પાદચ્છેદનમર્હતિ ॥ ૮.૨૮૦ ॥
 સહાસનમભિપ્રેપ્સુરુત્કૃષ્ટસ્યાપકૃષ્ટજઃ ।
 કટયાં કૃતાહ્નો નિર્વાસ્યઃ સ્ફિચં વાડસ્યાવકર્તયેત્ ॥ ૮.૨૮૧ ॥
 અવનિષ્ઠીવતો દર્પાદ્વાવોષ્ઠૌ છેદયેન્નૃપઃ ।
 અવમૂત્રયતો મેઢ્ઢમવશર્ધયતો ગુદમ્ ॥ ૮.૨૮૨ ॥
 કેશેષુ ગૃહ્ણતો હસ્તૌ છેદયેદવિચાસ્યન્ ।
 પાદયોર્દાઢિકાયાં ચ ગ્રીવાયાં વૃષણેષુ ચ ॥ ૮.૨૮૩ ॥
 ત્વગ્ભેદકઃ શતં દણ્ડયો લોહિતસ્ય ચ દર્શકઃ ।

માંસભેત્તા તુ ષણિજ્ઞાન્ પ્રવાસ્યસ્ત્વસ્થિભેદકઃ ॥ ૮.૨૮૪ ॥

વનસ્યતીનાં સર્વેષામુપભોગો યથા યથા ।

યથા તથા દમઃ કાર્યો હિંસાયામિતિ ધારણા ॥ ૮.૨૮૫ ॥

મનુષ્યાણાં પશૂનાં ચ દુઃખાય પ્રહૃતે સતિ ।

યથા યથા મહદ્દુઃખં દણ્ડં કુર્યાત્તથા તથા ॥ ૮.૨૮૬ ॥

અડ્ગાવપીડનાયાં ચ વ્રણશોણિતયોસ્તથા । પ્રાણશોનિતયોઃ

સમુત્થાનવ્યયં દાપ્યઃ સર્વદણ્ડમથાપિ વા ॥ ૮.૨૮૭ ॥

દ્રવ્યાણિ હિંસ્યાધો યસ્ય જ્ઞાનતોડજ્ઞાનતોડપિ વા ।

સ તસ્યોત્પાદયેત્તુષ્ટિં રાજો દદ્યાચ્ચ તત્સમમ્ ॥ ૮.૨૮૮ ॥

ચર્મચાર્મિકભાણ્ડેષુ કાષ્ઠલોષ્ટમયેષુ ।

મૂલ્યાત્પચ્ચગુણો દણ્ડઃ પુષ્પમૂલકલેષુ ચ ॥ ૮.૨૮૯ ॥

યાનસ્ય ચૈવ યાતુશ્ચ યાનસ્વામિન એવ ચ ।

દશાતિવર્તનાન્યાહુઃ શેષે દણ્ડો વિધીયતે ॥ ૮.૨૯૦ ॥

છિન્નનાસ્યે ભગ્નયુગે તિર્યક્પ્રતિભુખ્યાગતે ।

અક્ષભણ્ડગે ચ યાનસ્ય ચક્રભણ્ડગે તથૈવ ચ ॥ ૮.૨૯૧ ॥

છેદને ચૈવ યન્ત્રાણાં ચોક્ત્રરશ્મ્યોસ્તથૈવ ચ ।

આક્રન્દે ચાપ્યપૈહીતિ ન દણ્ડં મનુરબ્રવીત્ ॥ ૮.૨૯૨ ॥

યત્રાપવર્તતે યુગ્મં વૈગુણ્યાત્રાજકસ્ય તુ ।

તત્ર સ્વામી ભવેદ્દણ્ડ્યો હિંસાયાં દ્વિશતં દમમ્ ॥ ૮.૨૯૩ ॥

પ્રાજકશ્ચેદ્ભવેદામઃ પ્રાજકો દણ્ડમર્હતિ ।

યુગ્મસ્થાઃ પ્રાજકેડનામે સર્વે દણ્ડ્યાઃ શતં શતમ્ ॥ ૮.૨૯૪ ॥

સ ચેતુ પથિ સંરુદ્ધઃ પશુભિર્વા રથેન વા ।

પ્રમાપયેત્રાણભૃતસ્તત્ર દણ્ડોડવિચારિતઃ ॥ ૮.૨૯૫ ॥

મનુષ્યમારણે ક્ષિપ્રં ચૌરવત્કિલ્બિષં ભવેત્ ।

પ્રાણભૃત્સુ મહત્સ્વર્ધં ગોગજોષ્ટ્રહયાદિષુ ॥ ૮.૨૯૬ ॥

ક્ષુદ્રકાણાં પશૂનાં તુ હિંસાયાં દ્વિશતો દમઃ ।

પચ્ચાશતુ ભવેદ્દણ્ડઃ શુભેષુ મૃગપક્ષિષુ ॥ ૮.૨૯૭ ॥

ગર્ભભાજાવિકાનાં તુ દણ્ડઃ સ્થાત્પગ્ચમાષિકઃ । પાગ્ચમાષિકઃ
માષિકસ્તુ ભવેદ્દણ્ડઃ શ્વસૂકરનિપાતને ॥ ૮.૨૯૮ ॥

ભાર્યા પુત્રશ્ચ દાસશ્ચ પ્રેષ્યો ભ્રાત્રા ચ સૌદરઃ ।
પ્રામાપરાધાસ્તાડ્યાઃ સ્યૂ રજજવા વેણુદલેન વા ॥ ૮.૨૯૯ ॥

પૃષ્ઠતસ્તુ શરીરસ્ય નોત્તમાડુગે કથં ચન ।
અતોડન્યથા તુ પ્રહરન્ પ્રાપ્તઃ સ્થાચ્ચૌરકિલ્બિષમ્ ॥ ૮.૩૦૦ ॥

એષોડખિલેનાભિહિતો દણ્ડપારુષ્યનિર્ણયઃ ।
સ્તેનસ્થાતઃ પ્રવક્ષ્યામિ વિધિં દણ્ડવિનિર્ણયે ॥ ૮.૩૦૧ ॥

પરમં યત્તમાતિષ્ઠેત્સ્તેનાનાં નિગ્રહે નૃપઃ ।
સ્તેનાનાં નિગ્રહાદસ્ય યશો રાષ્ટ્રે ચ વર્ધતે ॥ ૮.૩૦૨ ॥

અભયસ્ય હિ યો દાતા સ પૂજ્યઃ સતતં નૃપઃ ।
સત્રં હિ વર્ધતે તસ્ય સદૈવાભયદક્ષિણમ્ ॥ ૮.૩૦૩ ॥

સર્વતો ધર્મષડ્ભાગો રાણો ભવતિ રક્ષતઃ ।
અધર્માદપિ ષડ્ભાગો ભવત્યસ્ય હ્યરક્ષતઃ ॥ ૮.૩૦૪ ॥

યદધીતે યદ્યજતે યદ્દદાતિ યદ્યતિ ।
તસ્ય ષડ્ભાગભાગ્રાજા સમ્યગભવતિ રક્ષણાત્ ॥ ૮.૩૦૫ ॥

રક્ષન્ ધર્મેણ ભૂતાનિ રાજા વધ્યાંશ્ચ ઘાતયન્ ।
યજતેડહરહર્યજ્ઞૈઃ સહસ્રશતદક્ષિણૈઃ ॥ ૮.૩૦૬ ॥

યોડરક્ષન્ બલિમાદત્તે કરં શુલ્કં ચ પાર્થિવઃ ।
પ્રતિભાગં ચ દણ્ડં ચ સ સદ્યો નરકં વ્રજેત્ ॥ ૮.૩૦૭ ॥

અરક્ષિતારં રાજાનં બલિષડ્ભાગહારિણમ્ । અરક્ષિતારમત્તારં
તમાહુઃ સર્વલોકસ્ય સમગ્રમલહારકમ્ ॥ ૮.૩૦૮ ॥

અનપેક્ષિતમર્યાદં નાસ્તિકં વિપ્રલુપ્તકમ્ । અનવેક્ષિતમર્યાદં
અરક્ષિતારમત્તારં નૃપં વિદ્યાદધોગતિમ્ ॥ ૮.૩૦૯ ॥

અધાર્મિકં ત્રિભિન્યાયૈર્નિગૂઢીયાત્પ્રયત્નતઃ ।
નિરોધનેન બન્ધેન વિવિધેન વધેન ચ ॥ ૮.૩૧૦ ॥

નિગ્રહેણ હિ પાપાનાં સાધૂનાં સડ્ગ્રહેણ ચ ।
દ્વિજાતય ઇવૈજ્યાભિઃ પૂયન્તે સતતં નૃપાઃ ॥ ૮.૩૧૧ ॥

क्षन्तव्यं प्रभुणा नित्यं क्षिपतां कार्याणां नृणाम् ।
 बालवृद्धातुराणां च कुर्वता छितमात्मनः ॥ ८.३१२ ॥
 यः क्षिप्तो मर्षयत्यातैस्तेन स्वर्गो महीयते ।
 यस्त्वैश्वर्यान्न क्षमते नरकं तेन गच्छति ॥ ८.३१३ ॥
 राजा स्तेनेन गन्तव्यो मुक्तकेशेन धावता । धीमता
 आयाक्ष्णाणेन तत्स्तेयमेवकुर्माऽस्मि शाधि माम् ॥ ८.३१४ ॥
 स्कन्धेनादाय मुसलं लगुडं वाऽपि षादिरम् । मुशलं
 शक्तिं योभयतस्तीक्ष्णामायसं दण्डमेव वा ॥ ८.३१५ ॥
 शासनाद्वा विमोक्षाद्वा स्तेनः स्तेयाद्धिमुच्यते ।
 अशासित्वा तु तं राजा स्तेनस्याप्नोति किंलिषम् ॥ ८.३१६ ॥
 अन्नादे भूषाडा मार्ष्टि पत्यौ भार्याऽपथारिणी ।
 गुरौ शिष्यश्च याज्यश्च स्तेनो राजनि किंलिषम् ॥ ८.३१७ ॥
 राजभिः कृतदण्डास्तु कृत्वा पापानि मानवाः । राजभिर्धृतदण्डास्तु
 निर्मलाः स्वर्गमायान्ति सन्तः सुकृतिनो यथा ॥ ८.३१८ ॥
 यस्तु रज्जुं घटं कूपाद्दरेद्भिन्धाख्य यः प्रपाम् ।
 स दण्डं प्राप्नुयान् माषं तस्य तस्मिन् समादरेत् ॥ ८.३१९ ॥
 धान्यं दशम्यः कुम्भेभ्यो हरतोऽभ्यधिकं वधः ।
 शेषेऽप्येकादशगुणं द्वाप्यस्तस्य च तद्धनम् ॥ ८.३२० ॥
 तथा धरिममेयानां शतादभ्यधिके वधः ।
 सुवार्णरजतादीनामुत्तमानां च वाससाम् ॥ ८.३२१ ॥
 पञ्चाशतस्त्वभ्यधिके षस्तच्छेदनमिष्यते ।
 शेषे त्वेकादशगुणं मूल्यादण्डं प्रकल्पयेत् ॥ ८.३२२ ॥
 पुरुषाणां कुलीनानां नारीणां च विशेषतः ।
 भूष्यानां यैव रत्नानां हरणे वधमर्हति ॥ ८.३२३ ॥
 मडापशूनां हरणे शस्त्राणामौषधस्य च ।
 कालमासाद्य कार्यं च दण्डं राजा प्रकल्पयेत् ॥ ८.३२४ ॥
 गोषु ब्राह्मणसंस्थासु छुरिकायाश्च भेदने । अरिकायाश्च

પશૂનાં હરણે ચૈવ સઘઃ કાર્યોઽર્ધપાદિકઃ ॥ ૮.૩૨૫ ॥
 સૂત્રકાર્પાસકિણવાનાં ગોમયસ્ય ગુડસ્ય ચ ।
 દ્ધ્રઃ ક્ષીરસ્ય તક્રસ્ય પાનીયસ્ય તૃણસ્ય ચ ॥ ૮.૩૨૬ ॥
 વેણુવૈદલભાણાનાં લવણાનાં તથૈવ ચ ।
 મૃણમયાનાં ચ હરણે મૃદો ભસ્મન ઐવ ચ ॥ ૮.૩૨૭ ॥
 મત્સ્યાનાં પક્ષિણાં ચૈવ તૈલસ્ય ચ ઘૃતસ્ય ચ ।
 માંસસ્ય મધુનશ્ચૈવ યચ્ચાન્યત્પશુસમ્ભવમ્ ॥ ૮.૩૨૮ ॥
 અન્યેષાં ચૈવમાદીનાં મધાનામોદનસ્ય ચ । ચૈવમાદીનામધાનામ્
 પક્વાન્નાનાં ચ સર્વેષાં તન્મુલ્યાદ્વિગુણો દમઃ ॥ ૮.૩૨૯ ॥
 પુષ્પેષુ હરિતે ધાન્યે ગુલ્મવલ્લીનગેષુ ચ ।
 અન્યેષ્વપરિપૂતેષુ દણ્ડઃ સ્થાત્પગ્ચકૃષ્ણલઃ ॥ ૮.૩૩૦ ॥
 પરિપૂતેષુ ધાન્યેષુ શાકમૂલફલેષુ ચ ।
 નિરન્વયે શતં દણ્ડઃ સાન્વયેઽર્ધશતં દમઃ ॥ ૮.૩૩૧ ॥
 સ્થાત્સાહસં ત્વન્વયવત્પ્રસભં કર્મ યત્કૃતમ્ ।
 નિરન્વયં ભવેત્સ્તેયં હૃત્વાડપવ્યયતે ચ યત્ ॥ ૮.૩૩૨ ॥
 યસ્ત્વેતાન્યુપકૂમાનિ દ્રવ્યાણિ સ્તેનયેન્નરઃ ।
 તમાઘં દણ્ડયેદ્રાજા યશ્ચાગ્નિં ચોરયેદ્રહ્મણી ॥ ૮.૩૩૩ ॥ તં શતં
 યેન યેન યથાગ્નેન સ્તેનો નૃષુ વિચેષ્ટતે ।
 તત્તદેવ હરેત્તસ્ય પ્રત્યાદેશાય પાર્થિવઃ ॥ ૮.૩૩૪ ॥
 પિતાડચાર્યઃ સુહૃત્માતા ભાર્યા પુત્રઃ પુરોહિતઃ ।
 નાદણ્ડ્યો નામ રાણોઽસ્તિ યઃ સ્વધર્મે ન તિષ્ઠતિ ॥ ૮.૩૩૫ ॥
 કાર્ષાપિણં ભવેદ્દણ્ડ્યો યત્રાન્યઃ પ્રાકૃતો જનઃ ।
 તત્ર રાજા ભવેદ્દણ્ડ્યઃ સહસ્રમિતિ ધારણા ॥ ૮.૩૩૬ ॥
 અષ્ટાપાઘં તુ શૂદ્રસ્ય સ્તેયે ભવતિ કિલ્બિષમ્ ।
 ષોડશૈવ તુ વૈશ્યસ્ય દ્વાત્રિંશત્ક્ષત્રિયસ્ય ચ ॥ ૮.૩૩૭ ॥
 બ્રાહ્મણસ્ય ચતુષ્ષષ્ટિઃ પૂર્ણ વાડપિ શતં ભવેત્ ।
 દ્વિગુણા વા ચતુષ્ષષ્ટિસ્તદ્દોષગુણવિધિ સઃ ॥ ૮.૩૩૮ ॥

વાનસ્પત્યં મૂલકુલં દાર્વઙ્યર્થં તથૈવ ચ ।
 તૃણં ચ ગોભ્યો ગ્રાસાર્થમસ્તેયં મનુરબ્રવીત્ ॥ ૮.૩૩૯ ॥
 યોડદત્તાદાયિનો હસ્તાત્લિપ્સેત બ્રાહ્મણો ધનમ્ ।
 યાજનાધ્યાપનેનાપિ યથા સ્તેનસ્તથૈવ સઃ ॥ ૮.૩૪૦ ॥
 દ્વિજોડધ્વગઃ ક્ષીણવૃત્તિર્દ્રાવિક્ષૂઃ ચ મૂલકે ।
 આદદાનઃ પરક્ષેત્રાત્ દણ્ડં દાતુમર્હતિ ॥ ૮.૩૪૧ ॥
 અસંદિતાનાં સંદાતા સંદિતાનાં ચ મોક્ષકઃ ।
 દાસાશ્વરથહર્તા ચ પ્રાપ્તઃ સ્થાચ્ચોરકિલ્બિષમ્ ॥ ૮.૩૪૨ ॥
 અનેન વિધિના રાજા કુર્વાણઃ સ્તેનનિગ્રહમ્ ।
 યશોડસ્મિન્ પ્રાપ્તુયાત્લોકે પ્રેત્ય ચાનુત્તમં સુખમ્ ॥ ૮.૩૪૩ ॥
 ઐન્દ્રં સ્થાનમભિપ્રેપ્સ્યુર્શશ્ચાક્ષયમવ્યયમ્ ।
 નોપેક્ષેત ક્ષણમપિ રાજા સાહસિકં નરમ્ ॥ ૮.૩૪૪ ॥
 વાગ્દુષ્ટાત્તસ્કરાચ્ચૈવ દણ્ડેનૈવ ચ હિંસતઃ ।
 સાહસસ્ય નરઃ કર્તા વિજેયઃ પાપકૃત્તમઃ ॥ ૮.૩૪૫ ॥
 સાહસે વર્તમાનં તુ યો મર્ષયતિ પાર્થિવઃ ।
 સ વિનાશં વ્રજત્યાશુ વિદ્વેષં ચાધિગચ્છતિ ॥ ૮.૩૪૬ ॥
 ન મિત્રકારણાદ્રાજા વિપુલાદ્ધા ધનાગમાત્ ।
 સમુત્યજેત્સાહસિકાન્ સર્વભૂતભયાવહાન્ ॥ ૮.૩૪૭ ॥
 શસ્ત્રં દ્વિજાતિભિર્ગ્રાહ્યં ધર્મો યત્રોપરુઘ્યતે ।
 દ્વિજાતીનાં ચ વર્ણાનાં વિપ્લવે કાલકારિતે ॥ ૮.૩૪૮ ॥
 આત્મનશ્ચ પરિત્રાણે દક્ષિણાનાં ચ સઙ્ગરે ।
 સ્ત્રીવિપ્રાભ્યુપપત્તૌ ચ ધ્નન્ ધર્મેણ ન દુષ્યતિ ॥ ૮.૩૪૯ ॥
 ગુરુન્ વા બાલવૃદ્ધૌ વા બ્રાહ્મણં વા બહુશ્રુતમ્ ।
 આતતાયિનમાયાન્તં હન્યાદેવાવિચારયન્ ॥ ૮.૩૫૦ ॥
 નાતતાયિવધે દોષો હન્તુર્ભવતિ કશ્ચન ।
 પ્રકાશં વાડપ્રકાશં વા મન્યુસ્તં મન્યુમૃચ્છતિ ॥ ૮.૩૫૧ ॥
 પરદારાભિમર્શેષુ પ્રવૃત્તાત્રન્ મહીપતિઃ ।
 ઉદ્વેજનકરૈર્દણ્ડૈશ્છિન્નચિત્વા પ્રવાસયેત્ ॥ ૮.૩૫૨ ॥ ચિહ્નયિત્વા)

તત્સમુત્થો હિ લોકસ્ય જાયતે વર્ણસકુરઃ ।
 યેન મૂલહરોઽધર્મઃ સર્વનાશાય કલ્પતે ॥ ૮.૩૫૩ ॥
 પરસ્ય પત્ન્યા પુરુષઃ સમ્ભાષાં યોજયન્ રહઃ ।
 પૂર્વમાક્ષારિતો દોષૈઃ પ્રાપ્નુયાત્પૂર્વસાહસમ્ ॥ ૮.૩૫૪ ॥
 યસ્ત્વનાક્ષારિતઃ પૂર્વમભિભાષેત કારણાત્ ।
 ન દોષં પ્રાપ્નુયાત્કિં ચિન્ન હિ તસ્ય વ્યતિક્રમઃ ॥ ૮.૩૫૫ ॥
 પરસ્ત્રિયં યોઽભિવદેત્તીર્થેઽરણ્યે વનેઽપિ વા ।
 નદીનાં વાઽપિ સમ્ભેદે સ સઙ્ગ્રહણમાપ્નુયાત્ ॥ ૮.૩૫૬ ॥
 ઉપચારક્રિયા કેલિઃ સ્પર્શો ભૂષણવાસસામ્ । ઉપકારક્રિયા
 સહ ખટ્વાઽસનં ચૈવ સર્વં સઙ્ગ્રહણં સ્મૃતમ્ ॥ ૮.૩૫૭ ॥
 સ્ત્રિયં સ્પૃશેદદેશે યઃ સ્પૃષ્ઠો વા મર્ષયેત્તયા ।
 પરસ્પરસ્યાનુમતે સર્વં સઙ્ગ્રહણં સ્મૃતમ્ ॥ ૮.૩૫૮ ॥
 અબ્રાહ્મણઃ સઙ્ગ્રહણે પ્રાણાન્તં દણ્ડમર્હતિ ।
 ચતુર્ણામપિ વર્ણાનાં દારા રક્ષ્યતમાઃ સદા ॥ ૮.૩૫૯ ॥
 ભિક્ષુકા બન્દિનશ્ચૈવ દીક્ષિતાઃ કારવસ્તથા ।
 સમ્ભાષણં સહ સ્ત્રીભિઃ કુર્યુરપ્રતિવારિતાઃ ॥ ૮.૩૬૦ ॥
 ન સમ્ભાષાં પરસ્ત્રીભિઃ પ્રતિષિદ્ધઃ સમાચરેત્ ।
 નિષિદ્ધો ભાષમાણસ્તુ સુવર્ણં દણ્ડમર્હતિ ॥ ૮.૩૬૧ ॥
 નૈષ ચારણદારેષુ વિધિર્નાત્મોપજીવિષુ ।
 સજ્જયન્તિ હિ તે નારીર્નિગૂઢાશ્ચારયન્તિ ચ ॥ ૮.૩૬૨ ॥
 કિં ચિદેવ તુ દાપ્યઃ સ્યાન્સમ્ભાષાં તાભિરાચરન્ ।
 પ્રૈષ્યાસુ ચૈકભક્તાસુ રહઃ પ્રવ્રજિતાસુ ચ ॥ ૮.૩૬૩ ॥ પ્રેષ્યાસુ
 યોઽકામાં દૂષયેત્કન્યાં સ સદ્યો વધમર્હતિ ।
 સકામાં દૂષયંસ્તુલ્યો ન વધં પ્રાપ્નુયાન્નરઃ ॥ ૮.૩૬૪ ॥
 કન્યાં ભજન્તીમુત્કુલં ન કિં ચિદપિ દાપયેત્ ।
 જઘન્યં સેવમાનાં તુ સંયતાં વાસયેદ્રુહે ॥ ૮.૩૬૫ ॥
 ઉત્તમાં સેવમાનસ્તુ જઘન્યો વધમર્હતિ ।

शुल्कं दद्यात्सेवमानः समामिच्छेत्पिता यदि ॥ ८.३६६ ॥

अभिषेक्य तु यः कन्यां कुर्याद्वर्षेण मानवः ।

तस्याशु कर्त्तव्यं अङ्गुल्यौ दण्डं चार्हति षट्शतम् ॥ ८.३६७ ॥ कर्त्तव्यं अङ्गुल्यो

सकामां दूषयन्स्तुल्यो नाङ्गुलिछेदमाप्नुयात् ।

द्विशतं तु दण्डं दद्यात् प्रसङ्गविनिवृत्तये ॥ ८.३६८ ॥

कन्यैव कन्यां या कुर्यात्तस्याः स्याद्द्विशतो दण्डः ।

शुल्कं च द्विगुणं दद्यात्सिद्धाश्चैवाप्नुयाद्दण्डः ॥ ८.३६९ ॥

या तु कन्यां प्रकुर्यात्स्त्री सा सद्यो मौद्गल्यमर्हति ।

अङ्गुल्योरेव वा छेदं भरेणोद्धनं तथा ॥ ८.३७० ॥

भर्तारं लङ्घयेद्वा तु स्त्री ज्ञातिगुणदण्डिता ।

तां श्रमिः आद्येद्राजा संस्थाने बहुसंस्थिते ॥ ८.३७१ ॥

पुमांसं दण्डयेत्पापं शयने तप्त आयसे ।

अभ्याद्यधुश्च काष्ठानि तत्र दण्डयेत् पापकृत् ॥ ८.३७२ ॥

संवत्सराभिषास्तस्य दृष्टस्य द्विगुणो दण्डः । संवत्सरेऽभिषास्तस्य

प्रात्यया सप्त संवासो यादाल्या तावदेव तु ॥ ८.३७३ ॥

शूद्रो गुप्तमगुप्तं वा द्वैजातं वर्णमावसन् ।

अगुप्तमङ्गसर्वस्वैर्गुप्तं सर्वेण लीयते ॥ ८.३७४ ॥ अङ्गसर्वस्वी

वैश्यः सर्वस्वदण्डः स्यात्संवत्सरनिरोधतः ।

सप्तस्रं क्षत्रियो दण्ड्यो मौद्गल्यं मूत्रेण चार्हति ॥ ८.३७५ ॥

ब्राह्मणीं यद्यगुप्तं तु गच्छेतां वैश्यपार्थिवौ ।

वैश्यं पञ्चशतं कुर्यात्क्षत्रियं तु सप्तस्रिणम् ॥ ८.३७६ ॥

उभावपि तु तावेव ब्राह्मण्या गुप्तया सप्त ।

विप्लुतौ शूद्रवद्दण्ड्यौ दण्ड्यौ वा कटाग्रिना ॥ ८.३७७ ॥

सप्तस्रं ब्राह्मणो दण्ड्यो गुप्तं विप्रां बलाद्भ्रजन् ।

शतानि पञ्च दण्ड्यः स्याद्विच्छन्त्या सप्त सङ्गतः ॥ ८.३७८ ॥

मौद्गल्यं प्राणान्तिकं दण्डो ब्राह्मणस्य विधीयते । प्राणान्तिको

छतरेषां तु वर्णानां दण्डः प्राणान्तिको भवेत् ॥ ८.३७९ ॥ प्राणान्तिको

ન જાતુ બ્રાહ્મણાં હન્યાત્સર્વપાપેષ્વપિ સ્થિતમ્ ।
 રાષ્ટ્રાદેનં બહિઃ કુર્યાત્સમગ્રધનમક્ષતમ્ ॥ ૮.૩૮૦ ॥
 ન બ્રાહ્મણવધાદ્ભૂયાનધર્મો વિદ્યતે ભુવિ ।
 તસ્માદસ્ય વધં રાજા મનસાઽપિ ન ચિન્તયેત્ ॥ ૮.૩૮૧ ॥
 વૈશ્યશ્ચેત્ક્ષત્રિયાં ગુપ્તાં વૈશ્યાં વા ક્ષત્રિયો વ્રજેત્ ।
 યો બ્રાહ્મણ્યામગુપ્તાયાં તાવુભૌ દણ્ડમર્હતઃ ॥ ૮.૩૮૨ ॥
 સહસ્રં બ્રાહ્મણો દણ્ડં દાપ્યો ગુપ્તે તુ તે વ્રજન્ ।
 શૂદ્રાયાં ક્ષત્રિયવિશોઃ સાહસ્રો વૈ ભવેદ્દમ્ ॥ ૮.૩૮૩ ॥ શૂદ્રાયા
 ક્ષત્રિયાયામગુપ્તાયાં વૈશ્યે પચ્ચશતં દમઃ ।
 મૂત્રેણ મૌણ્ડ્યમિચ્છેત્તુ ક્ષત્રિયો દણ્ડમેવ વા ॥ ૮.૩૮૪ ॥ ઋચ્છેત્તુ
 અગુપ્તે ક્ષત્રિયાવૈશ્યે શૂદ્રાં વા બ્રાહ્મણો વ્રજન્ ।
 શતાનિ પચ્ચ દણ્ડ્યઃ સ્યાત્સહસ્રં ત્વન્ત્યજસ્ત્રિયમ્ ॥ ૮.૩૮૫ ॥
 યસ્ય સ્તેનઃ પુરે નાસ્તિ નાન્યસ્ત્રીગો ન દુષ્ટવાક્ ।
 ન સાહસિકદણ્ડધ્નો સ રાજા શઙ્કલોકભાક્ ॥ ૮.૩૮૬ ॥
 એતેષાં નિગ્રહો રાજ્ઞઃ પચ્ચાનાં વિષયે સ્વકે ।
 સાંરાજ્યકૃત્સજાત્યેષુ લોકે ચૈવ યશસ્કરઃ ॥ ૮.૩૮૭ ॥
 ઋત્વિજં યસ્યજેદ્યાજયો યાજયં ચત્વિર્કત્યજેદ્યદિ ।
 શક્તં કર્મણ્યદુષ્ટે ચ તયોર્દણ્ડઃ શતં શતમ્ ॥ ૮.૩૮૮ ॥
 ન માતા ન પિતા ન સ્ત્રી ન પુત્રસ્ત્યાગમર્હતિ ।
 ત્યજન્નપતિતાનેતાન્ રાજ્ઞા દણ્ડ્યઃ શતાનિ ષટ્ ॥ ૮.૩૮૯ ॥
 આશ્રમેષુ દ્વિજાતીનાં કાર્યે વિવદતાં મિથઃ ।
 ન વિબ્રૂયાન્નૃપો ધર્મં ચિકીર્ષન્ હિતમાત્મનઃ ॥ ૮.૩૯૦ ॥
 યથાર્હમેતાનભ્યર્ચ્ય બ્રાહ્મણૈઃ સહ પાર્થિવઃ ।
 સાન્ત્વેન પ્રશમય્યાદૌ સ્વધર્મં પ્રતિપાદયેત્ ॥ ૮.૩૯૧ ॥
 પ્રતિવેશ્યાનુવેશ્યૌ ચ કલ્યાણે વિંશતિદ્વિજે ।
 અર્હાવભોજયન્ વિપ્રો દણ્ડમર્હતિ માષકમ્ ॥ ૮.૩૯૨ ॥
 શ્રોત્રિયઃ શ્રોત્રિયં સાધું ભૂતિકૃત્યેષ્વભોજયન્ ।
 તદન્નં દ્વિગુણં દાપ્યો હિરણ્યં ચૈવ માષકમ્ ॥ ૮.૩૯૩ ॥ હૈરણ્યં

अन्धो जडः पीठसर्पी सप्तत्या स्थविरश्च यः ।
 श्रोत्रियेषूपकुर्वश्च न दाप्याः केन चित्तरम् ॥ ८.३६४ ॥
 श्रोत्रियं व्याधितातीं य बालवृद्धावडिञ्चनम् ।
 भडाकुलीनमार्यं य राजा सम्भूजयेत्सदा ॥ ८.३६५ ॥
 शात्मलीङ्गलङ्गे श्वक्षणे नेनिज्यान्नेजकः शनैः ।
 न य वासांसि वासोभिर्निर्द्धरेन्न य वासयेत् ॥ ८.३६६ ॥
 तन्तुवायो दशपलं दद्यादेकपलाधिकम् ।
 अतोऽन्यथा वर्तमानो दाप्यो द्वादशकं दमम् ॥ ८.३६७ ॥
 शुल्कस्थानेषु कुशलाः सर्वपाण्यवियक्षाणाः ।
 कुर्युर्ध्वं यथापाण्यं ततो विंशं नृपो हरेत् ॥ ८.३६८ ॥
 राज्ञः प्रज्यातभाण्डानि प्रतिषिद्धानि यानि य ।
 ताणि निर्द्धरतो लोभात्सर्वद्वारं हरेन्नृपः ॥ ८.३६९ ॥
 शुल्कस्थानं परिहृत्तकाले क्यविक्रयी ।
 मिथ्यावादी य सङ्ख्याने दाप्योऽष्टगुणमत्ययम् ॥ ८.४०० ॥
 आगमं निर्गमं स्थानं तथा वृद्धिक्षयावुभौ ।
 विचार्य सर्वपाण्यानां कारयेत्क्यविक्रयौ ॥ ८.४०१ ॥
 पञ्चरात्रे पञ्चरात्रे पक्षे पक्षेऽथ वा गते ।
 कुर्वीत यैषां प्रत्यक्षमर्घसंस्थापनं नृपः ॥ ८.४०२ ॥
 तुलामानं प्रतीमानं सर्वं य स्यात्सुलक्षितम् ।
 षट्सु षट्सु य मासेषु पुनरेव परीक्षयेत् ॥ ८.४०३ ॥
 पाणं यानं तरे दाप्यं पौरुषोऽर्धपाणं तरे ।
 पादं पशुश्च योषित्य पादार्धं रिक्तकः पुमान् ॥ ८.४०४ ॥ पादे
 भाण्डपूणानि यानानि तार्यं दाप्यानि सारतः ।
 रिक्तभाण्डानि यत्किं चित्पुमांसश्चपरिच्छेदः ॥ ८.४०५ ॥
 दीर्घाध्वनि यथादेशं यथाकालं तरो भवेत् ।
 नदीतीरेषु तद्विद्यात्समुद्रे नास्ति लक्षाणाम् ॥ ८.४०६ ॥
 गर्भिणी तु द्विभासाद्विस्तथा प्रप्रजितो मुनिः ।

બ્રાહ્મણા વિડ્ગિનશ્ચૈવ ન દાપ્યાસ્તારિકં તરે ॥ ૮.૪૦૭ ॥

યન્નાવિ કિં ચિદાશાનાં વિશીર્યેતાપરાધતઃ ।

તદાશૈરેવ દાતવ્યં સમાગમ્ય સ્વતોડંશતઃ ॥ ૮.૪૦૮ ॥

એષ નૌયાયિનામુક્તો વ્યવહારસ્ય નિર્ણયઃ ।

દાશાપરાધતસ્તોયે દૈવિકે નાસ્તિ નિગ્રહઃ ॥ ૮.૪૦૯ ॥

વાણિજ્યં કારયેદ્વૈશ્યં કુસીદં કૃષિમેવ ચ ।

પશૂનાં રક્ષણં ચૈવ દાસ્યં શૂદ્રં દ્વિજન્મનામ્ ॥ ૮.૪૧૦ ॥

ક્ષત્રિયં ચૈવ વૈશ્યં ચ બ્રાહ્મણો વૃત્તિકર્ષિતૌ ।

ભિભૃયાદાનૃશંસ્યેન સ્વાનિ કર્માણિ કારયેત્ ॥ ૮.૪૧૧ ॥

દાસ્યં તુ કારયન્લોભાદ્બ્રાહ્મણઃ સંસ્કૃતાન્ દ્વિજાન્ ।

અનિચ્છતઃ પ્રાભવત્યાદ્રાણા દણ્ડ્યઃ શતાનિ ષટ્ ॥ ૮.૪૧૨ ॥

શૂદ્રં તુ કારયેદાસ્યં કીતમકીતમેવ વા ।

દાસ્યાયૈવ હિ સૃષ્ટોડસૌ બ્રાહ્મણસ્ય સ્વયમ્ભુવા ॥ ૮.૪૧૩ ॥

ન સ્વામિના નિસૃષ્ટોડપિ શૂદ્રો દાસ્યાદ્વિમુચ્યતે ।

નિસર્ગજં હિ તત્તસ્ય કસ્તસ્માત્તદપોહતિ ॥ ૮.૪૧૪ ॥

ધ્વજાહૃતો ભક્તદાસો ગૃહજઃ કીતદત્તિમૌ ।

પૈત્રિકો દણ્ડદાસશ્ચ સમૈતે દાસયોનયઃ ॥ ૮.૪૧૫ ॥

ભાર્યા પુત્રશ્ચ દાસશ્ચ ત્રય એવાધનાઃ સ્મૃતાઃ ।

યત્તે સમધિગચ્છન્તિ યસ્ય તે તસ્ય તદ્ધનમ્ ॥ ૮.૪૧૬ ॥

વિસ્રબ્ધં બ્રાહ્મણઃ શૂદ્રાદ્દ્રવ્યોપાદાનમાચરેત્ ।

ન હિ તસ્યાસ્તિ કિં ચિત્સ્વં ભર્તૃહાર્યધનો હિ સઃ ॥ ૮.૪૧૭ ॥

વૈશ્યશૂદ્રૌ પ્રયત્નેન સ્વાનિ કર્માણિ કારયેત્ ।

તૌ હિ ચ્યુતૌ સ્વકર્મભ્યઃ ક્ષોભયેતામિદં જગત્ ॥ ૮.૪૧૮ ॥

અહન્યહન્યવેક્ષેત કર્માન્તાન્ વાહનાનિ ચ ।

આયવ્યયૌ ચ નિયતાવાકરાન્ કોશમેવ ચ ॥ ૮.૪૧૯ ॥

એવં સર્વાનિમાન્ રાજા વ્યવહારાન્ સમાપયન્ ।

વ્યપોહ્ય કિલ્બિષં સર્વં પ્રાપ્નોતિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૮.૪૨૦ ॥

અધ્યાય ૯

પુરુષસ્ય સ્ત્રિયાશ્ચૈવ ધર્મે વર્ત્મનિ તિષ્ઠતોઃ । ધર્મે
 સંયોગે વિપ્રયોગે ચ ધર્માન્ વક્ષ્યામિ શાશ્વતાન્ ॥ ૯.૧ ॥
 અસ્વતન્ત્રાઃ સ્ત્રિયઃ કાર્યાઃ પુરુષૈઃ સ્વૈર્દિવાનિશમ્ ।
 વિષયેષુ ચ સજ્જન્ત્યઃ સંસ્થાપ્યા આત્મનો વશે ॥ ૯.૨ ॥
 પિતા રક્ષતિ કૌમારે ભર્તા રક્ષતિ યૌવને ।
 રક્ષન્તિ સ્થવિરે પુત્રા ન સ્ત્રી સ્વાતન્ત્ર્યમર્હતિ ॥ ૯.૩ ॥
 કાલેડદાતા પિતા વાચ્યો વાચ્યશ્ચાનુપયન્ પતિઃ ।
 મૃતે ભર્તરિ પુત્રસ્તુ વાચ્યો માતુરરક્ષિતા ॥ ૯.૪ ॥
 સૂક્ષ્મેભ્યોડપિ પ્રસડ્ગેભ્યઃ સ્ત્રિયો રક્ષ્યા વિશેષતઃ । સ્ત્રિયા
 દ્રયોર્હિ કુલયોઃ શોકમાવહેયુરરક્ષિતાઃ ॥ ૯.૫ ॥
 ઇમં હિ સર્વવર્ણાનાં પશ્યન્તો ધર્મમુત્તમમ્ ।
 યતન્તે રક્ષિતું ભાર્યા ભર્તારો દુર્બલા અપિ ॥ ૯.૬ ॥
 સ્વાં પ્રસૂતિં ચરિત્રં ચ કુલમાત્માનમેવ ચ ।
 સ્વં ચ ધર્મં પ્રયત્નેન જાયાં રક્ષન્ હિ રક્ષતિ ॥ ૯.૭ ॥
 પતિર્ભાર્યાં સમ્પ્રવિશ્ય ગર્ભો ભૂતૈવ જાયતે ।
 જાયાયાસ્તથિ જાયાત્વં યદસ્થાં જાયતે પુનઃ ॥ ૯.૮ ॥
 યાદૃશં ભજતે હિ સ્ત્રી સુતં સૂતે તથાવિધમ્ ।
 તસ્માત્રજાવિશુદ્ધ્યર્થં સ્ત્રિયં રક્ષેત્રયત્નતઃ ॥ ૯.૯ ॥
 ન કશ્ચિદ્યોષિતઃ શક્તઃ પ્રસજ્ય પરિરક્ષિતુમ્ ।
 એતૈરુપાયયોગૈસ્તુ શક્યાસ્તાઃ પરિરક્ષિતુમ્ ॥ ૯.૧૦ ॥
 અર્થસ્ય સડ્ગ્રહે ચૈનાં વ્યયે ચૈવ નિયોજયેત્ ।
 શૌચ્યે ધર્મેડનપક્ત્યાં ચ પારિણાહ્યસ્ય વેક્ષણે ॥ ૯.૧૧ ॥
 અરક્ષિતા ગૃહે રુદ્ધાઃ પુરુષૈરામકારિભિઃ ।
 આત્માનમાત્મના યાસ્તુ રક્ષેયુસ્તાઃ સુરક્ષિતાઃ ॥ ૯.૧૨ ॥
 પાનં દુર્જનસંસર્ગઃ પત્યા ચ વિરહોડટનમ્ ।
 સ્વપ્નોડન્યગેહવાસશ્ચ નારીસંદૂષણાનિ ષટ્ ॥ ૯.૧૩ ॥

નૈતા રૂપં પરીક્ષન્તે નાસાં વયસિ સંસ્થિતિઃ ।

સુરૂપં વા વિરૂપં વા પુમાનિત્યેવ ભુજ્યતે ॥ ૯.૧૪ ॥

પૌશ્વલ્યાચ્ચલચિત્તાચ્ચ નૈસ્નેહ્યાચ્ચ સ્વભાવતઃ । નૈસ્નેહ્યાચ્

રક્ષિતા યત્નતોઽપીહ ભર્તૃષ્વેતા વિકુર્વતે ॥ ૯.૧૫ ॥

એવં સ્વભાવં જ્ઞાત્વાઽસાં પ્રજાપતિનિર્ગર્જમ્ ।

પરમં યત્નમાતિષ્ઠેત્પુરુષો રક્ષણં પ્રતિ ॥ ૯.૧૬ ॥

શય્યાઽઽસનમલકુારં કામં ક્રોધમનાર્જવમ્ । ંઃઅનાર્થતાં

દ્રોહભાવં કુચર્યા ચ સ્ત્રીભ્યો મનુરકલ્પયત્ ॥ ૯.૧૭ ॥ દ્રોઘ્વભાવં

નાસ્તિ સ્ત્રીણાં ક્રિયા મન્ત્રૈરિતિ ધર્મે વ્યવસ્થિતિઃ ।

નિરિન્દ્રિયા હ્યમન્ત્રાશ્ચ સ્ત્રીભ્યો અનૃતમિતિ સ્થિતિઃ ॥ ૯.૧૮ ॥ સ્ત્રિયો

તથા ચ શ્રુતયો બહ્વ્યો નિગીતા નિગમેષ્વપિ ।

સ્વાલક્ષણ્યપરીક્ષાર્થં તાસાં શૃણુત નિષ્કૃતીઃ ॥ ૯.૧૯ ॥

યન્ મે માતા પ્રલુલુભે વિચરન્ત્યપતિપ્રતા ।

તન્ મે રેતઃ પિતા વૃક્તામિત્યસ્યૈતન્નિદર્શનમ્ ॥ ૯.૨૦ ॥

ધ્યાયત્યનિષ્ઠે યત્કિં ચિત્પાણિગ્રાહસ્ય ચેતસા ।

તસ્યૈષ વ્યભિચારસ્ય નિહ્વઃ સમ્યગુચ્યતે ॥ ૯.૨૧ ॥

યાદૃગ્ગુણેન ભર્ત્રા સ્ત્રી સંયુજ્યેત યથાવિધિ ।

તાદૃગ્ગુણા સા ભવતિ સમુદ્રેણૈવ નિમ્નગા ॥ ૯.૨૨ ॥

અક્ષમાલા વસિષ્ઠેન સંયુક્તાઽધમયોનિજા ।

શારઙ્ગી મન્દપાલેન જગામાભ્યર્હણીયતામ્ ॥ ૯.૨૩ ॥

એતાશ્ચાન્યાશ્ચ લોકેઽસ્મિન્નપકુષ્ઠપ્રસૂતયઃ । અવકુષ્ઠપ્રસૂતયઃ

ઉત્કર્ષ યોષિતઃ પ્રાપ્તાઃ સ્વૈઃ સ્વૈર્ભર્તૃગુણૈઃ શુભૈઃ ॥ ૯.૨૪ ॥

એષોદિતા લોકયાત્રા નિત્યં સ્ત્રીપુંસયોઃ શુભા ।

પ્રેત્યૈહ ચ સુખોદર્કાન્ પ્રજાધર્માન્નિબોધત ॥ ૯.૨૫ ॥

પ્રજનાર્થં મહાભાગાઃ પૂજાર્હા ગૃહદીપતયઃ ।

સ્ત્રિયઃ શ્રિયશ્ચ ગેહેષુ ન વિશેષોઽસ્તિ કશ્ચન ॥ ૯.૨૬ ॥

ઉત્પાદનમપત્યસ્ય જાતસ્ય પરિપાલનમ્ ।

પ્રત્યહ્ લોકયાત્રાયાઃ પ્રત્યક્ષં સ્ત્રી નિબન્ધનમ્ ॥ ૯.૨૭ ॥ પ્રત્યર્થ

અપત્યં ધર્મકાર્યાણિ શુશ્રૂષા રતિરુત્તમા ।

દારાઽધીનસ્તથા સ્વર્ગઃ પિતૃણામાત્મનશ્ચ હ ॥ ૯.૨૮ ॥

પતિં ચા નાભિચરતિ મનોવાગ્દેહસંચતા ।

સા ભર્તૃલોકાનાપ્રોતિ સદ્ભિઃ સાધ્વીઘતિ ચોચ્યતે ॥ ૯.૨૯ ॥

વ્યભિચારાત્તુ ભર્તુઃ સ્ત્રી લોકે પ્રાપ્નોતિ નિન્ધતામ્ ।

સૃગાલયોનિં ચાપ્રોતિ પાપરોગૈશ્ચ પીડ્યતે ॥ ૯.૩૦ ॥ શૃગાલયોનિં

પુત્રં પ્રત્યુદિતં સદ્ભિઃ પૂર્વજૈશ્ચ મહર્ષિભિઃ ।

વિશ્વજન્યમિમં પુણ્યમુપન્યાસં નિબોધત ॥ ૯.૩૧ ॥

ભર્તરિ પુત્રં વિજાનન્તિ શ્રુતિદ્વૈધં તુ કર્તરિ । ભર્તુઃ

આહુરુત્પાદકં કે ચિદપરે ક્ષેત્રિણં વિદુઃ ॥ ૯.૩૨ ॥

ક્ષેત્રભૂતા સ્મૃતા નારી બીજભૂતઃ સ્મૃતઃ પુમાન્ ।

ક્ષેત્રબીજસમાયોગાત્સમ્ભવઃ સર્વદેહિનામ્ ॥ ૯.૩૩ ॥

વિશિષ્ટં કુત્ર ચિદ્ભીજં સ્ત્રીયોનિસ્ત્વેવ કુત્ર ચિત્ ।

ઉભયં તુ સમં યત્ર સા પ્રસૂતિઃ પ્રશસ્યતે ॥ ૯.૩૪ ॥

બીજસ્ય ચૈવ યોન્યાશ્ચ બીજમુદ્ઘૃષ્ટમુચ્યતે ।

સર્વભૂતપ્રસૂતિર્હિ બીજલક્ષણલક્ષિતા ॥ ૯.૩૫ ॥

યાદૃશં તૂષ્યતે બીજં ક્ષેત્રે કાલોપપાદિતે ।

તાદૃગ્રોહતિ તત્તસ્મિન્ બીજં સ્વૈર્વ્યગ્જિતં ગુણૈઃ ॥ ૯.૩૬ ॥

ઇયં ભૂમિર્હિ ભૂતાનાં શાશ્વતી યોનિરુચ્યતે ।

ન ચ યોનિગુણાન્ કાંશ્ચિદ્ભીજં પુષ્યતિ પુષ્ટિષુ ॥ ૯.૩૭ ॥

ભૂમાવપ્યેકકેદારે કાલોમાનિ કૃષીવલૈઃ ।

નાનારૂપાણિ જાયન્તે બીજાનીહ સ્વભાવતઃ ॥ ૯.૩૮ ॥

ગ્રીહયઃ શાલયો મુદ્રાસ્તિલા માષાસ્તથા યવાઃ ।

યથાબીજં પ્રરોહન્તિ લશુનાનીક્ષવસ્તથા ॥ ૯.૩૯ ॥

અન્યદુમં જાતમન્યદિત્યેતન્નોપપદ્યતે ।

ઉષ્યતે યથિ યદ્ભીજં તત્તદેવ પ્રરોહતિ ॥ ૯.૪૦ ॥

તત્પ્રાણેન વિનીતેન જ્ઞાનવિજ્ઞાનવેદિના ।
 આયુષ્કામેન વમવ્યં ન જાતુ પરયોષિતિ ॥ ૯.૪૧ ॥
 અત્ર ગાથા વાયુગીતાઃ કીર્તયન્તિ પુરાવિદઃ ।
 યથા બીજં ન વમવ્યં પુંસા પરપરિગ્રહે ॥ ૯.૪૨ ॥
 નશ્યતીષુર્યથા વિદ્ધઃ ખે વિદ્ધમનુવિધ્યતઃ ।
 તથા નશ્યતિ વૈ ક્ષિપ્રં બીજં પરપરિગ્રહે ॥ ૯.૪૩ ॥ ક્ષિપ્રં
 પૃથોરપીમાં પૃથિર્વી ભાર્યાં પૂર્વવિદો વિદુઃ ।
 સ્થાણુચ્છેદસ્ય કેદારમાહુઃ શાલ્યવતો મૃગમ્ ॥ ૯.૪૪ ॥
 એતાવાનેવ પુરુષો યત્જાયાડત્મા પ્રજૈતિ હ ।
 વિપ્રાઃ પ્રાહુસ્તથા ચૈતદ્યો ભર્તા સા સ્મૃતાડ્ગના ॥ ૯.૪૫ ॥
 ન નિષ્કયવિસર્ગાભ્યાં ભર્તુર્ભાર્યા વિમુચ્યતે ।
 એવં ધર્મં વિજાનીમઃ પ્રાક્રપ્રજાપતિનિર્મિતમ્ ॥ ૯.૪૬ ॥
 સકૃદંશો નિપતતિ સકૃત્કન્યા પ્રદીયતે ।
 સકૃદાહ દદાનીતિ ત્રીણ્યેતાનિ સતાં સકૃત્ ॥ ૯.૪૭ ॥ દદામીતિ
 યથા ગોડશ્વોદ્દાસીષુ મહિષ્યજાવિકાસુ ચ ।
 નોત્પાદકઃ પ્રજાભાગી તથૈવાન્યાડ્ગનાસ્વપિ ॥ ૯.૪૮ ॥
 યેડક્ષેત્રિણો બીજવન્તઃ પરક્ષેત્રપ્રવાપિણઃ ।
 તે વૈ સસ્યસ્ય જાતસ્ય ન લભન્તે કલં ક્વ ચિત્ ॥ ૯.૪૯ ॥
 યદન્યગોષુ વૃષભો વત્સાનાં જનયેત્સાતમ્ ।
 ગોમિનામેવ તે વત્સા મોઘં સ્કન્ધિતમાર્ષભમ્ ॥ ૯.૫૦ ॥
 તથૈવાક્ષેત્રિણો બીજં પરક્ષેત્રપ્રવાપિણઃ ।
 કુર્વન્તિ ક્ષેત્રિણામર્થં ન બીજી લભતે કલમ્ ॥ ૯.૫૧ ॥
 કલં ત્વનભિસંધાય ક્ષેત્રિણાં બીજિનાં તથા ।
 પ્રત્યક્ષં ક્ષેત્રિણામર્થો બીજાદ્યોનિર્ગરીયસી ॥ ૯.૫૨ ॥
 ક્રિયાભ્યુપગમાત્ત્વેતદ્ભીજાર્થં યત્પ્રદીયતે ।
 તસ્યૈહ ભાગિનો દૃષ્ટૌ બીજી ક્ષેત્રિક એવ ચ ॥ ૯.૫૩ ॥
 ઓઘવાતાહુતં બીજં યસ્ય ક્ષેત્રે પ્રરોહતિ ।
 ક્ષેત્રિકસ્યૈવ તદ્ભીજં ન વમા લભતે કલમ્ ॥ ૯.૫૪ ॥ ન બીજી લભતે કલમ્

अेष धर्मो गवाश्वस्य द्वास्थुष्ट्राजविकस्य च ।
 विड्डुगमलिषीषां च विज्ञेयः प्रसवं प्रति ॥ ८.५५ ॥
 अेतद्गः सारङ्गलुत्वं बीजयोन्योः प्रकीर्तितम् ।
 अतः परं प्रवक्ष्यामि योषितां धर्ममापदि ॥ ८.५६ ॥
 भ्रातृज्येष्ठस्य भार्या या गुरुपत्न्यनुजस्य सा ।
 यवीयसस्तु या भार्या स्नुषा ज्येष्ठस्य सा स्मृता ॥ ८.५७ ॥
 ज्येष्ठो यवीयसो भार्या यवीयान् वाऽग्नस्त्रियम् ।
 पतितौ भवतो गत्वा नियुक्तावाप्यनापदि ॥ ८.५८ ॥
 देवराद्रा सपिण्डाद्रा स्त्रिया सम्यक्नियुक्तया ।
 प्रजेस्सिताऽऽधिगन्तव्या संतानस्य परिक्षये ॥ ८.५९ ॥
 विधवायां नियुक्तस्तु धृताक्तो वाग्यतो निशि ।
 अेकमुत्पाद्येत्युत्रं न द्वितीयं कथं यन ॥ ८.६० ॥
 द्वितीयमेके प्रजनं मन्यन्ते स्त्रीषु तद्विदः ।
 अनिर्वृतं नियोगार्थं पश्यन्तो धर्मतस्तयोः ॥ ८.६१ ॥ अनिर्वृतं
 विधवायां नियोगार्थे निर्वृते तु यथाविधि । निर्वृते
 गुरुवत्य स्नुषावत्य वर्तयातां परस्परम् ॥ ८.६२ ॥
 नियुक्तौ यौ विधिं छित्वा वर्तयातां तु कामतः ।
 तावुभौ पतितौ स्यातां स्नुषागगुरुतल्पगौ ॥ ८.६३ ॥
 नान्यस्मिन् विधवा नारी नियोक्तव्या द्विजातिभिः ।
 अन्यस्मिन् हि नियुज्जाना धर्मं हन्युः सनातनम् ॥ ८.६४ ॥
 नोद्गाहिकेषु मन्त्रेषु नियोगः कीर्त्यते क्व यित् ।
 न विवाहविधावुक्तं विधवावेदनं पुनः ॥ ८.६५ ॥
 अयं द्विजैर्हि विद्गद्भिः पशुधर्मो विगर्हितः ।
 मनुष्याणामपि प्रोक्तो वेने राजयं प्रशासति ॥ ८.६६ ॥
 स मडीमभिलां भुञ्जन् राजर्षिप्रवरः पुरा ।
 वार्णानां सङ्कुरं यडे कामोपहतयेतनः ॥ ८.६७ ॥
 ततः प्रभृति यो मोडात्प्रमीतपतिङां स्त्रियम् ।

નિયોજયત્યપત્યાર્થં તં વિગર્હિન્તિ સાધવઃ ॥ ૯.૬૮ ॥

યસ્યા મિચેત કન્યાયા વાયા સત્યે કૃતે પતિઃ ।

તામનેન વિધાનેન નિજો વિન્દેત દેવરઃ ॥ ૯.૬૯ ॥

યથાવિધ્યધિગમ્યૈનાં શુકલવસ્ત્રાં શુચિવ્રતામ્ ।

મિથો ભજેતા પ્રસવાત્સકૃત્સકૃદ્દતાવૃતૌ ॥ ૯.૭૦ ॥

ન દત્વા કસ્ય ચિત્કન્યાં પુનર્દદ્યાદ્વિચક્ષણઃ ।

દત્વા પુનઃ પ્રયચ્છન્ હિ પ્રાપ્નોતિ પુરુષાનૃતમ્ ॥ ૯.૭૧ ॥

વિધિવત્પ્રતિગૃહ્યાપિ ત્યજેત્કન્યાં વિગર્હિતામ્ ।

વ્યાધિતાં વિપ્રદુષ્ટાં વા છન્નના ચોપપાદિતામ્ ॥ ૯.૭૨ ॥

યસ્તુ દોષવર્તી કન્યામનાખ્યાયૌપપાદયેત્ ।

તસ્ય તદ્વિતથં કુર્યાત્કન્યાદાતુર્દુરાત્મનઃ ॥ ૯.૭૩ ॥

વિધાય વૃત્તિં ભાર્યાયાઃ પ્રવસેત્કાર્યવાત્રરઃ ।

અવૃત્તિકર્ષિતા હિ સ્ત્રી પ્રદુષ્ટેત્સ્થિતિમત્યપિ ॥ ૯.૭૪ ॥

વિધાય પ્રોષિતે વૃત્તિં જીવેન્નિયમમાશ્ચિતા ।

પ્રોષિતે ત્વવિધાયૈવ જીવેત્શિલ્પૈરગર્હિતૈઃ ॥ ૯.૭૫ ॥

પ્રોષિતો ધર્મકાર્યાર્થં પ્રતીક્ષ્યોઽષ્ટૌ નરઃ સમાઃ ।

વિદ્યાર્થં ષટ્ યશોઽર્થં વા કામાર્થં ત્રીંસ્તુ વત્સરાન્ ॥ ૯.૭૬ ॥

સંવત્સરં પ્રતીક્ષેત દ્વિષન્તીં ચોષિતં પતિઃ । દ્વિષણાં

ઉર્ધ્વં સંવત્સરાત્વેનાં દાયં હૃત્વા ન સંવસેત્ ॥ ૯.૭૭ ॥

અતિકામેત્પ્રમત્તં યા મત્તં રોગાર્તમેવ વા ।

સા ત્રીન્ માસાન્ પરિત્યાજ્યા વિભૂષણપરિચ્છદા ॥ ૯.૭૮ ॥

ઉન્મત્તં પતિતં કલીબમબીજં પાપરોગિણમ્ ।

ન ત્યાગોઽસ્તિ દ્વિષન્ત્યાશ્ચ ન ચ દાયાપવર્તનમ્ ॥ ૯.૭૯ ॥

મધપાડસાધુવૃત્તા ચ પ્રતિકૂલા ચ યા ભવેત્ । મધપાસત્યવૃત્તા

વ્યાધિતા વાઽધિવેત્તવ્યા હિંસ્રાઽર્થધ્ની ચ સર્વદા ॥ ૯.૮૦ ॥

વન્ધ્યાષ્ટમેઽધિવેદ્યાબ્દે દશમે તુ મૃતપ્રજા ।

એકાદશે સ્ત્રીજનની સઘસ્ત્વપ્રિયવાદિની ॥ ૯.૮૧ ॥

યા રોગિણી સ્થાતુ હિતા સમ્મન્ના ચૈવ શીલતઃ ।
 સાડનુજાપ્યાધિવેત્ત્યા નાવમાન્યા ચ કર્હિ ચિત્ ॥ ૯.૮૨ ॥
 અધિવિન્ના તુ યા નારી નિર્ગચ્છેદ્ધુષિતા ગૃહાત્ ।
 સા સઘઃ સંનિરોદ્ધવ્યા ત્યાજ્યા વા કુલસંનિઘૌ ॥ ૯.૮૩ ॥
 પ્રતિષિદ્ધાડપિ ચેદ્યા તુ મદ્યમભ્યુદયેષ્વપિ । પ્રતિષેધે પિબેદ્યા તુ
 પ્રેક્ષાસમાજં ગચ્છેદ્વા સા દણ્યા કૃષ્ણલાનિ ષટ્ ॥ ૯.૮૪ ॥
 યદિ સ્વાશ્વાપરાશ્ચૈવ વિન્દેરન્ યોષિતો દ્વિજઃ ।
 તાસાં વર્ણક્રમેણ સ્થાજજયેષ્ઠ્યં પૂજા ચ વેશ્મ ચ ॥ ૯.૮૫ ॥
 ભર્તુઃ શરીરશુશ્રૂષાં ધર્મકાર્યં ચ નૈત્યકમ્ ।
 સ્વા ચૈવ કુર્યાત્સર્વેષાં નાસ્વજાતિઃ કથં ચન ॥ ૯.૮૬ ॥ સ્વા સ્વૈવ
 યસ્તુ તત્કારયેન્ મોહાત્સજાત્યા સ્થિતયાડન્યથા ।
 યથા બ્રાહ્મણ્યાણ્ડાલઃ પૂર્વદૃષ્ટસ્તથૈવ સઃ ॥ ૯.૮૭ ॥
 ઉત્કૃષ્ટાયાભિરૂપાય વરાય સદૃશાય ચ ।
 અપ્રામામપિ તાં તસ્મૈ કન્યાં દદ્યાદયાવિધિ ॥ ૯.૮૮ ॥
 કામમામરણાત્તિષ્ઠેદ્દૃઢે કન્યાર્તુમત્યપિ ।
 ન ચૈવૈનાં પ્રયચ્છેતુ ગુણાહીનાય કર્હિ ચિત્ ॥ ૯.૮૯ ॥
 ત્રીણિ વર્ષાણ્યુદીક્ષેત કુમાર્યર્તુમતી સતી ।
 ઊર્ધ્વં તુ કાલાદેતસ્માદ્વિન્દેત સદૃશં પતિમ્ ॥ ૯.૯૦ ॥
 અદીયમાના ભર્તારમધિગચ્છેદદિ સ્વયમ્ ।
 નૈનઃ કિં ચિદવાપ્નોતિ ન ચ યં સાડધિગચ્છતિ ॥ ૯.૯૧ ॥
 અલકુારં નાદદીત પિત્ર્યં કન્યા સ્વયંવરા ।
 માતૃકં ભ્રાતૃદત્તં વા સ્તેના સ્યાદદિ તં હરેત્ ॥ ૯.૯૨ ॥
 પિત્રે ન દદ્યાત્શુલ્કં તુ કન્યાં ઋતુમતીં હરન્ ।
 સ ચ સ્વામ્યાદતિકામેદૃતૂનાં પ્રતિરોધનાત્ ॥ ૯.૯૩ ॥
 ત્રિંશદ્વર્ષો વહેત્કન્યાં હૃદ્યાં દ્વાદશવાર્ષિકીમ્ ।
 ત્ર્યષ્ટવર્ષોડષ્ટવર્ષાં વા ધર્મે સીદતિ સત્પરઃ ॥ ૯.૯૪ ॥
 દેવદત્તાં પતિર્ભાર્યા વિન્દતે નેચ્છયાડત્મનઃ ।
 તાં સાધ્વીં બિભૃયાન્નિત્યં દેવાનાં પ્રિયમાચરન્ ॥ ૯.૯૫ ॥

પ્રજનાર્થં સ્ત્રિયઃ સૃષ્ટાઃ સંતાનાર્થં ચ માનવઃ ।
 તસ્માત્સાધારણો ધર્મઃ શ્રુતૌ પત્ન્યા સહોદિતઃ ॥ ૯.૯૬ ॥
 કન્યાયાં દત્તશુલ્કાયાં મિથેત યદિ શુલ્કદઃ ।
 દેવરાય પ્રદાતવ્યા યદિ કન્યાડનુમન્યતે ॥ ૯.૯૭ ॥
 આદદીત ન શૂદ્રોડપિ શુલ્કં દુહિતરં દદન્ ।
 શુલ્કં હિ ગૃહ્ણન્ કુરુતે છત્રં દુહિતૃવિક્રયમ્ ॥ ૯.૯૮ ॥
 એતત્તુ ન પરે ચકુર્નાપરે જાતુ સાધવઃ ।
 યદન્યસ્ય પ્રતિજ્ઞાય પુનરન્યસ્ય દીયતે ॥ ૯.૯૯ ॥
 નાનુશુશ્રુમ જાત્વેતત્પૂર્વેષ્વપિ હિ જન્મસુ ।
 શુલ્કસંજ્ઞેન મૂલ્યેન છત્રં દુહિતૃવિક્રયમ્ ॥ ૯.૧૦૦ ॥
 અન્યોન્યસ્યાવ્યભિચારો ભવેદામરણાન્તિકઃ ।
 એષ ધર્મઃ સમાસેન જ્ઞેયઃ સ્ત્રીપુંસયોઃ પરઃ ॥ ૯.૧૦૧ ॥
 તથા નિત્યં યતેયાતાં સ્ત્રીપુંસૌ તુ કૃતક્રિયૌ ।
 યથા નાભિચરેતાં તૌ વિયુક્તાવિતરેતરમ્ ॥ ૯.૧૦૨ ॥ નાતિચરેતાં
 એષ સ્ત્રીપુંસયોરુક્તો ધર્મો વો રતિસંહિતઃ ।
 આપદપત્યપ્રાપ્તિશ્ચ દાયધર્મં નિબોધત ॥ ૯.૧૦૩ ॥
 ઊર્ધ્વં પિતૃશ્ચ માતૃશ્ચ સમેત્ય ભ્રાતરઃ સમમ્ ।
 ભજેરન્ પૈતૃકં રિક્થમનીશાસ્તે હિ જીવતોઃ ॥ ૯.૧૦૪ ॥
 જ્યેષ્ઠ એવ તુ ગૃહ્ણીયાત્પિતૃયં ધનમશેષતઃ ।
 શેષાસ્તમુપજીવેયુર્યથૈવ પિતરં તથા ॥ ૯.૧૦૫ ॥
 જ્યેષ્ઠેન જાતમાત્રેણ પુત્રી ભવતિ માનવઃ ।
 પિતૃણામનૃણશ્ચૈવ સ તસ્માત્સર્વમર્હતિ ॥ ૯.૧૦૬ ॥
 યસ્મિનૃણં સંનયતિ યેન ચાનન્ત્યમશ્રુતે ।
 સ એવ ધર્મજઃ પુત્રઃ કામજાનિતરાન્ વિદુઃ ॥ ૯.૧૦૭ ॥
 પિતેવ પાલયેત્પૂત્રાન્ જ્યેષ્ઠો ભ્રાતૃન્ યવીયસઃ ।
 પુત્રવત્યાપિ વર્તેરન્ જ્યેષ્ઠે ભ્રાતરિ ધર્મતઃ ॥ ૯.૧૦૮ ॥
 જ્યેષ્ઠઃ કુલં વર્ધયતિ વિનાશયતિ વા પુનઃ ।

જ્યેષ્ઠઃ પૂજ્યતમો લોકે જ્યેષ્ઠઃ સદ્ભિરગર્હિતઃ ॥ ૯.૧૦૯ ॥

યો જ્યેષ્ઠો જ્યેષ્ઠવૃત્તિઃ સ્યાન્ માતૈવ સ પિતૈવ સઃ ।

અજ્યેષ્ઠવૃત્તિર્યસ્તુ સ્યાત્સ સમ્પૂજ્યસ્તુ બન્ધુવત્ ॥ ૯.૧૧૦ ॥

એવં સહ વસેયુર્વા પૃથગ્વા ધર્મકામ્યયા ।

પૃથગ્વિવર્ધતે ધર્મસ્તસ્માદ્ધર્મ્યા પૃથક્ક્રિયા ॥ ૯.૧૧૧ ॥

જ્યેષ્ઠસ્ય વિંશ ઉદ્ધારઃ સર્વદ્રવ્યાશ્ચ ચદ્વરમ્ ।

તતોડર્ધં મધ્યમસ્ય સ્યાતુરીયં તુ યવીયસઃ ॥ ૯.૧૧૨ ॥

જ્યેષ્ઠશ્ચૈવ કનિષ્ઠશ્ચ સંહરેતાં યથોદિતમ્ ।

યેડ-યે જ્યેષ્ઠકનિષ્ઠાભ્યાં તેષાં સ્યાન્ મધ્યમં ધનમ્ ॥ ૯.૧૧૩ ॥

સર્વેષાં ધનજાતાનામાદદીતાઞ્ચમગ્રજઃ ।

યશ્ચ સાતિશયં કિં ચિદ્દશતશ્ચાપ્તુયાદ્વરમ્ ॥ ૯.૧૧૪ ॥

ઉદ્ધારો ન દશસ્વસ્તિ સમ્પન્નાનાં સ્વકર્મસુ ।

યત્કિં ચિદેવ દેયં તુ જયાયસે માનવર્ધનમ્ ॥ ૯.૧૧૫ ॥

એવં સમુદ્ધૃતોદ્ધારે સમાનંશાન્ પ્રકલ્પયેત્ ।

ઉદ્ધારેડનુદ્ધૃતે ત્વેષામિયં સ્યાદ્દશકલ્પના ॥ ૯.૧૧૬ ॥

એકાધિકં હરેજ્યેષ્ઠઃ પુત્રોડધ્યર્ધં તતોડનુજઃ ।

અંશમંશં યવીયાંસ ઇતિ ધર્મો વ્યવસ્થિતઃ ॥ ૯.૧૧૭ ॥

સ્વેભ્યોંશેભ્યસ્તુ કન્યાભ્યઃ પ્રદદ્યુર્ભ્રાતરઃ પૃથક્ । સ્વાભ્યઃ સ્વાભ્યસ્તુ

સ્વાત્સ્વાદંશાશ્ચતુર્ભાગં પતિતાઃ સ્યુરદિત્સવઃ ॥ ૯.૧૧૮ ॥

અજાવિકં સેકશકું ન જાતુ વિષમં ભજેત્ । અજાવિકં ચૈકશકું

અજાવિકં તુ વિષમં જ્યેષ્ઠસ્યૈવ વિધીયતે ॥ ૯.૧૧૯ ॥

યવીયાન્જ્યેષ્ઠભાર્યાયાં પુત્રમુત્પાદ્યેદ્યદિ ।

સમસ્તત્ર વિભાગઃ સ્યાદિતિ ધર્મો વ્યવસ્થિતઃ ॥ ૯.૧૨૦ ॥

ઉપસર્જનં પ્રધાનસ્ય ધર્મતો નોપપદ્યતે ।

પિતા પ્રધાનં પ્રજને તસ્માદ્ધર્મોણ તં ભજેત્ ॥ ૯.૧૨૧ ॥

પુત્રઃ કનિષ્ઠો જ્યેષ્ઠાયાં કનિષ્ઠાયાં ચ પૂર્વજઃ ।

કથં તત્ર વિભાગઃ સ્યાદિતિ ચેત્સંશયો ભવેત્ ॥ ૯.૧૨૨ ॥

એકં વૃષભમુદ્ધારં સંહરેત સ પૂર્વજઃ ।
 તતોડપરે જ્યેષ્ઠવૃષાસ્તદૂનાનાં સ્વમાતૃતઃ ॥ ૯.૧૨૩ ॥
 જ્યેષ્ઠસ્તુ જાતો જ્યેષ્ઠાયાં હરેદ્વૃષભષોડશાઃ ।
 તતઃ સ્વમાતૃતઃ શેષા ભજેરત્રિતિ ધારણા ॥ ૯.૧૨૪ ॥
 સદૃશસ્ત્રીષુ જાતાનાં પુત્રાણામવિશેષતઃ ।
 ન માતૃતો જ્યૈષ્ઠ્યમસ્તિ જન્મતો જ્યૈષ્ઠ્યમુચ્યતે ॥ ૯.૧૨૫ ॥
 જન્મજ્યેષ્ઠેન ચાહ્વાનં સુબ્રહ્મણ્યાસ્વપિ સ્મૃતમ્ ।
 યમયોશ્ચૈવ ગર્ભેષુ જન્મતો જ્યેષ્ઠતા સ્મૃતા ॥ ૯.૧૨૬ ॥
 અપુત્રોડનેન વિધિના સુતાં કુર્વીત પુત્રિકામ્ ।
 યદપત્યં ભવેદસ્યાં તન્ મમ સ્થાત્સ્વધાકરમ્ ॥ ૯.૧૨૭ ॥
 અનેન તુ વિધાનેન પુરા ચકેડથ પુત્રિકાઃ ।
 વિવૃદ્ધ્યર્થં સ્વવંશસ્ય સ્વયં દક્ષઃ પ્રજાપતિઃ ॥ ૯.૧૨૮ ॥
 દદૌ સ દશ ધર્માય કશ્યપાય ત્રયોદશ ।
 સોમાય રાજે સદૃત્ય પ્રીતાત્મા સમવિંશતિમ્ ॥ ૯.૧૨૯ ॥
 યથૈવાત્મા તથા પુત્રઃ પુત્રેણ દુહિતા સમા ।
 તસ્માત્માત્મનિ તિષ્ઠન્ત્યાં કથમન્યો ધનં હરેત્ ॥ ૯.૧૩૦ ॥
 માતૃસ્તુ યૌતકં યત્સ્થાત્કુમારીભાગ એવ સઃ ।
 દૌહિત્ર એવ ચ હરેદપુત્રસ્થાભિલં ધનમ્ ॥ ૯.૧૩૧ ॥
 દૌહિત્રો હ્યપિલં રિક્થમપુત્રસ્ય પિતૃહરેત્ ।
 સ એવ દધાદ્ધ્વૌ પિણ્ડૌ પિત્રે માતામહાય ચ ॥ ૯.૧૩૨ ॥
 પૌત્રદૌહિત્રયોલોકે ન વિશેષોડસ્તિ ધર્મતઃ ।
 તયોર્હિ માતાપિતરૌ સમ્ભૂતૌ તસ્ય દેહતઃ ॥ ૯.૧૩૩ ॥
 પુત્રિકાયાં કૃતાયાં તુ યદિ પુત્રોડનુજાયતે ।
 સમસ્તત્ર વિભાગઃ સ્થાત્જ્યેષ્ઠતા નાસ્તિ હિ સ્ત્રિયાઃ ॥ ૯.૧૩૪ ॥
 અપુત્રાયાં મૃતાયાં તુ પુત્રિકાયાં કથં ચન ।
 ધનં તત્પુત્રિકાભર્તા હરેતૈવાવિચારયન્ ॥ ૯.૧૩૫ ॥
 અકૃતા વા કૃતા વાડપિ યં વિન્દેત્સદૃશાત્સુતમ્ ।
 પૌત્રી માતામહસ્તેન દધાત્પિણ્ડં હરેદ્ધનમ્ ॥ ૯.૧૩૬ ॥

पुत्रेण लोकान्जयति पौत्रेणानन्त्यमश्नुते ।
 अथ पुत्रस्य पौत्रेण ब्रध्नस्याप्रोति विष्टपम् ॥ ८.१३७ ॥
 पुत्राभ्यो नरकाद्यस्मात्त्रायते पितरं सुतः ।
 तस्मात्पुत्रं धृतिं प्रोक्तः स्वयमेव स्वयम्भुवा ॥ ८.१३८ ॥
 पौत्रदौहित्रयोर्लोके विशेषो नोपपद्यते ।
 दौहित्रोऽपि ह्यभ्युन्नैर्न संतारयति पौत्रवत् ॥ ८.१३९ ॥
 मातुः प्रथमतः पितुं निर्वपेत्पुत्रिकासुतः ।
 द्वितीयं तु पितुस्तस्यास्तृतीयं तत्पितुः पितुः ॥ ८.१४० ॥
 उपपन्नो गुणैः सर्वैः पुत्रो यस्य तु दत्त्रिमः ।
 स उरेतैव तद्विषयं सम्प्राप्तोऽप्यन्यगोत्रतः ॥ ८.१४१ ॥
 गोत्ररिष्ये जनयितुर्न उरेदत्त्रिमः क्व चित् ।
 गोत्ररिष्यानुगः पितुं व्यपैति ददतः स्वधा ॥ ८.१४२ ॥
 अनियुक्तासुतश्चैव पुत्रिण्याऽस्य देवरात् ।
 उभौ तौ नार्हतौ भागं जारजतककामजौ ॥ ८.१४३ ॥
 नियुक्तायामपि पुमान्नायार्जितोऽविधानतः ।
 नैवार्हः पैतृकं रिष्यं पतितोत्पादितो हि सः ॥ ८.१४४ ॥
 उरेत्तत्र नियुक्तायां जातः पुत्रो यथौरसः ।
 क्षेत्रिकस्य तु तद्धीजं धर्मतः प्रसवश्च सः ॥ ८.१४५ ॥
 धनं यो बिभृयाद्भ्रातुर्मुतस्य स्त्रियमेव य ।
 सोऽपत्यं भ्रातुरुत्पाद्य दद्यात्तस्यैव तद्धनम् ॥ ८.१४६ ॥
 या नियुक्ताऽन्यतः पुत्रं देवराद्भाऽप्यवाप्नुयात् ।
 तं कामजमरिष्यीयं वृथोत्पन्नं प्रयक्षते ॥ ८.१४७ ॥ मिथ्योत्पन्नं
 अतद्विधानं विज्ञेयं विभागस्यैकयोनिषु ।
 बह्विषु यैकजातानां नानास्त्रीषु निबोधत ॥ ८.१४८ ॥
 ब्राह्मणस्यानुपूर्व्येण यतस्त्रस्तु यद्वि स्त्रियः ।
 तासां पुत्रेषु जातेषु विभागोऽयं विधिः स्मृतः ॥ ८.१४९ ॥
 कीनाशो गोवृषो यानमलङ्कारश्च वेश्म य ।

વિપ્રસ્યૌદ્ધારિકં દેયમેકાંશશ્ચ પ્રધાનતઃ ॥ ૯.૧૫૦ ॥

ત્ર્યંશં દાયાધરેદ્વિપ્રો દ્વાવંશૌ ક્ષત્રિયાસુતઃ ।

વૈશ્યાજઃ સાર્ધમેવાંશમંશં શૂદ્રાસુતો હરેત્ ॥ ૯.૧૫૧ ॥

સર્વં વા રિક્થજાતં તદ્દશધા પરિકલ્પ્ય ચ ।

ધર્મ્યં વિભાગં કુર્વાત વિધિનાડનેન ધર્મવિત્ ॥ ૯.૧૫૨ ॥

ચતુરાંશાન્ હરેદ્વિપ્રસ્ત્રીનંશાન્ ક્ષત્રિયાસુતઃ ।

વૈશ્યાપુત્રો હરેદ્વ્યંશમંશં શૂદ્રાસુતો હરેત્ ॥ ૯.૧૫૩ ॥

યદ્યપિ સ્યાત્તુ સત્પુત્રોડપ્યસત્પુત્રોડપિ વા ભવેત્ । યદ્યપિ સ્યાત્તુ સત્પુત્રો યદ્યપુત્રોડપિ વા ભવેત્ ।

નાધિકં દશમાદ્ધાત્શૂદ્રાપુત્રાય ધર્મતઃ ॥ ૯.૧૫૪ ॥

બ્રાહ્મણક્ષત્રિયવિશાં શૂદ્રાપુત્રો ન રિક્થભાક્ ।

યદેવાસ્ય પિતા દદ્યાત્તદેવાસ્ય ધનં ભવેત્ ॥ ૯.૧૫૫ ॥

સમવર્ણાસુ વા જાતાઃ સર્વે પુત્રા દ્વિજન્મનામ્ ।

ઉદ્ધારં જ્યાયસે દત્ત્વા ભજેરન્નિતરે સમમ્ ॥ ૯.૧૫૬ ॥

શૂદ્રસ્ય તુ સવર્ણૈવ નાન્યા ભાર્યા વિધીયતે ।

તસ્યાં જાતાઃ સમાંશાઃ સ્યુર્યદિ પુત્રશતં ભવેત્ ॥ ૯.૧૫૭ ॥

પુત્રાન્ દ્વાદશ યાનાહ નૃણાં સ્વાયમ્ભુવો મનુઃ ।

તેષાં ષડ્ બન્ધુદાયાદાઃ ષડદાયાદબાન્ધવાઃ ॥ ૯.૧૫૮ ॥

ઔરસઃ ક્ષેત્રજશ્ચૈવ દત્તઃ કૃત્રિમ એવ ચ ।

ગૂઢોત્પન્નોડપવિદ્ધશ્ચ દાયાદા બાન્ધવાશ્ચ ષટ્ ॥ ૯.૧૫૯ ॥

કાનીનશ્ચ સહોદ્રશ્ચ ક્રીતઃ પૌનર્ભવસ્તથા ।

સ્વયંદત્તશ્ચ શૌદ્રશ્ચ ષડદાયાદબાન્ધવાઃ ॥ ૯.૧૬૦ ॥

યાદૃશં કલમાપ્રોતિ કુપ્લવૈઃ સંતરજ્જલમ્ ।

તાદૃશં કલમાપ્રોતિ કુપુત્રૈઃ સંતરંસ્તમઃ ॥ ૯.૧૬૧ ॥

યદ્યેકરિક્થિનૌ સ્થાતામૌરસક્ષેત્રજૌ સુતૌ ।

યસ્ય યત્પૈતૃકં રિક્થં સ તદ્ભ્રૂત નૈતરઃ ॥ ૯.૧૬૨ ॥

એક એવૌરસઃ પુત્રઃ પિત્ર્યસ્ય વસુનઃ પ્રભુઃ ।

શેષાણામાનૃશંસ્યાર્થં પ્રદદ્યાત્તુ પ્રજીવનમ્ ॥ ૯.૧૬૩ ॥

षष्ठे तु क्षेत्रजस्यांशं प्रदधात्पैतृकाद्धनात् ।
 औरसो विभजन् दायं पित्र्यं पञ्चममेव वा ॥ ८.१६४ ॥
 औरसक्षेत्रज्ञौ पुत्रौ पितृरिष्यस्य भागिनौ ।
 दशापरे तु कर्मशो गोत्ररिख्यांशभागिनः ॥ ८.१६५ ॥
 स्वक्षेत्रे संस्कृतायां तु स्वयमुत्पादयेधि यम् ।
 तमौरसं विजानीयात्पुत्रं प्राथमकत्पिकम् ॥ ८.१६६ ॥
 यस्तत्पुत्रः प्रमीतस्य क्लीबस्य व्याधितस्य वा ।
 स्वधर्मेण नियुक्तायां स पुत्रः क्षेत्रजः स्मृतः ॥ ८.१६७ ॥
 माता पिता वा दधातां यमदृग्भिः पुत्रमापदि ।
 सदृशं प्रीतिसंयुक्तं स ज्ञेयो दन्त्रिमः सुतः ॥ ८.१६८ ॥
 सदृशं तु प्रदुर्याद्यं गुणदोषवियक्षणम् ।
 पुत्रं पुत्रगुणैर्युक्तं स विज्ञेयश्च कृत्रिमः ॥ ८.१६९ ॥
 उत्पद्यते गृहे यस्तु न य ज्ञायेत कस्य सः ।
 स गृहे गूढ उत्पन्नस्तस्य स्यादस्य तत्पुत्रः ॥ ८.१७० ॥
 मातापितृभ्यामुत्सृष्टं तयोरन्यतरेण वा ।
 यं पुत्रं परिगृहीयादपविद्धः स उच्यते ॥ ८.१७१ ॥
 पितृवेश्मनि कन्या तु यं पुत्रं जनयेद्भ्रजः ।
 तं कानीनं वदेन्नाम्ना वोढुः कन्यासमुद्भवम् ॥ ८.१७२ ॥
 या गर्भिणी संस्क्रियते ज्ञाताऽज्ञाताऽपि वा सती ।
 वोढुः स गर्भो भवति सखोढ इति योच्यते ॥ ८.१७३ ॥
 कीर्णीयाद्यस्त्वपत्यार्थं मातापित्रोर्यमन्तिकान् ।
 स कीतकः सुतस्तस्य सदृशोऽसदृशोऽपि वा ॥ ८.१७४ ॥
 या पत्या वा परित्यक्ता विधवा वा स्वयेच्छया ।
 उत्पादयेत्पुनर्भूत्वा स पौनर्भव उच्यते ॥ ८.१७५ ॥
 सा येदक्षतयोनिः स्याद्गतप्रत्यागताऽपि वा ।
 पौनर्भवेन भर्त्रा सा पुनः संस्कारमर्हति ॥ ८.१७६ ॥
 मातापितृविहीनो यस्त्यक्तो वा स्यादकारणान् ।
 आत्मानमर्पयेद्यस्मै स्वयंदत्तस्तु स स्मृतः ॥ ८.१७७ ॥

યં બ્રાહ્મણસ્તુ શૂદ્રાયાં કામાદુત્પાદયેત્સુતમ્ ।
 સ પારયન્નેવ શવસ્તસ્માત્પારશવઃ સ્મૃતઃ ॥ ૯.૧૭૮ ॥
 દાસ્યાં વા દાસદાસ્યાં વા યઃ શૂદ્રસ્ય સુતો ભવેત્ ।
 સોડનુજ્ઞાતો હરેદંશમિતિ ધર્મો વ્યવસ્થિતઃ ॥ ૯.૧૭૯ ॥
 ક્ષેત્રજાદીન્ સુતાનેતાનેકાદશ યથોદિતાન્ ।
 પુત્રપ્રતિનિધીનાહુઃ ક્રિયાલોપાન્ મનીષિણઃ ॥ ૯.૧૮૦ ॥
 ય એતેડભિહિતાઃ પુત્રાઃ પ્રસઙ્ગાદન્યબીજજાઃ ।
 યસ્ય તે બીજતો જાતાસ્તસ્ય તે નૈતરસ્ય તુ ॥ ૯.૧૮૧ ॥
 બ્રાતૃણામેકજાતાનામેકશ્ચેત્પુત્રવાન્ ભવેત્ ।
 સર્વાસ્તાંસ્તેન પુત્રેણ પુત્રિણો મનુરબ્રવીત્ ॥ ૯.૧૮૨ ॥
 સર્વાસામેકપત્નીનામેકા ચેત્પુત્રિણી ભવેત્ ।
 સર્વાસ્તાસ્તેન પુત્રેણ પ્રાહ પુત્રવતીર્મનુઃ ॥ ૯.૧૮૩ ॥
 શ્રેયસઃ શ્રેયસોડલાભે પાપીયાન્ રિક્થમર્હતિ ।
 બહવશ્ચેતુ સદૃશાઃ સર્વે રિક્થસ્ય ભાગિનઃ ॥ ૯.૧૮૪ ॥
 ન ભ્રાતરો ન પિતરઃ પુત્રા રિક્થહરાઃ પિતુઃ ।
 પિતા હરેદપુત્રસ્ય રિક્થં ભ્રાતર એવ ચ ॥ ૯.૧૮૫ ॥
 ત્રયાણામુદકં કાર્યં ત્રિષુ પિણ્ડઃ પ્રવર્તતે ।
 ચતુર્થઃ સમ્પ્રદાતૈષાં પઞ્ચમો નોપપદ્યતે ॥ ૯.૧૮૬ ॥
 અનન્તરઃ સપિણ્ડાદ્યસ્તસ્ય તસ્ય ધનં ભવેત્ ।
 અત ઊર્ધ્વં સકુલ્યઃ સ્યાદાચાર્યઃ શિષ્ય એવ વા ॥ ૯.૧૮૭ ॥
 સર્વેષામપ્યભાવે તુ બ્રાહ્મણા રિક્થભાગિનઃ ।
 ત્રૈવિદ્યાઃ શુચયો દાન્તાસ્તથા ધર્મો ન હીયતે ॥ ૯.૧૮૮ ॥
 અહાર્યં બ્રાહ્મણદ્રવ્યં રાજ્ઞા નિત્યમિતિ સ્થિતિઃ ।
 ઇતરેષાં તુ વર્ણાનાં સર્વાભાવે હરેન્નૃપઃ ॥ ૯.૧૮૯ ॥
 સંસ્થિતસ્યાનપત્યસ્ય સગોત્રાત્પુત્રમાહરેત્ ॥
 તત્ર યદ્રિક્થજાતં સ્થાત્તત્તસ્મિન્ પ્રતિપાદયેત્ ॥ ૯.૧૯૦ ॥

દ્વૌ તુ યૌ વિવદેયાતાં દ્વાભ્યાં જાતૌ સ્ત્રિયા ધને ।
 તયોર્યદ્યસ્ય પિત્ર્યં સ્યાત્તત્સ ગૃહ્ણીત નૈતરઃ ॥ ૯.૧૯૧ ॥
 જનન્યાં સંસ્થિતાયાં તુ સમં સર્વે સહોદરાઃ ।
 ભજેરન્ માતૃકં રિક્થં ભગિન્યશ્ચ સનાભયઃ ॥ ૯.૧૯૨ ॥
 યાસ્તાસાં સ્યુર્દુહિતરસ્તાસામપિ યથાર્હતઃ ।
 માતામહ્યા ધનાત્કિં ચિત્રદેયં પ્રીતિપૂર્વકમ્ ॥ ૯.૧૯૩ ॥
 અધ્યગ્ન્યધ્યાવાહનિકં દત્તં ચ પ્રીતિકર્મણિ ।
 ભ્રાતૃમાતૃપિતૃપ્રાપ્તં ષડ્ વિધં સ્ત્રીધનં સ્મૃતમ્ ॥ ૯.૧૯૪ ॥
 અન્વાધેયં ચ યદ્દત્તં પત્યા પ્રીતેન ચૈવ યત્ ।
 પત્યૌ જીવતિ વૃત્તાયાઃ પ્રજાયાસ્તદ્ધનં ભવેત્ ॥ ૯.૧૯૫ ॥
 બ્રાહ્મદૈવાર્ષગાન્ધર્વપ્રાજાપત્યેષુ યદ્ગણુઃ ।
 અપ્રજાયામતીતાયાં ભર્તુરિવ તદિષ્યતે ॥ ૯.૧૯૬ ॥
 યત્પત્યાઃ સ્યાદ્ધનં દત્તં વિવાહેષ્વાસુરાદિષુ ।
 અપ્રજાયામતીતાયાં માતાપિત્રોસ્તદિષ્યતે ॥ ૯.૧૯૭ ॥
 સ્ત્રિયાં તુ યદ્ભવેદ્ધિતં પિત્રા દત્તં કથં ચન ।
 બ્રાહ્મણી તધરેત્કન્યા તદપત્યસ્ય વા ભવેત્ ॥ ૯.૧૯૮ ॥
 ન નિર્હારં સ્ત્રિયઃ કુર્યુઃ કુટુમ્બાદ્ભુમધ્યગાત્ ।
 સ્વકાદપિ ચ વિત્તાધિ સ્વસ્ય ભર્તુરનાજ્ઞયા ॥ ૯.૧૯૯ ॥
 પત્યૌ જીવતિ યઃ સ્ત્રીભિરલક્ષ્ણો ધૃતો ભવેત્ ।
 ન તં ભજેરન્ દાયાદા ભજમાનાઃ પતન્તિ તે ॥ ૯.૨૦૦ ॥
 અનંશૌ કલીબપતિતૌ જાત્યન્ધબધિરૌ તથા ।
 ઉન્મત્તજડમૂકાશ્ચ યે ચ કે ચિન્નિરિન્દ્રિયાઃ ॥ ૯.૨૦૧ ॥
 સર્વેષામપિ તુ ન્યાય્યં દાતું શક્ત્યા મનીષિણા ।
 ગ્રાસાચ્છાદનમત્યન્તં પતિતો હ્યદદદ્ભવેત્ ॥ ૯.૨૦૨ ॥
 યદ્યર્થિતા તુ દારૈઃ સ્યાત્કલીબાદીનાં કથં ચન ।
 તેષામુત્પન્નતન્તૂનામપત્યં દાયમર્હતિ ॥ ૯.૨૦૩ ॥
 યત્કિં ચિત્પિતરિ પ્રેતે ધનં જ્યેષ્ઠોઽધિગચ્છતિ ।
 ભાગો યવીયસાં તત્ર યદિ વિદ્યાનુપાલિનઃ ॥ ૯.૨૦૪ ॥

અવિદ્યાનાં તુ સર્વેષામીહાતશ્ચેદ્ધનં ભવેત્ ।
 સમસ્તત્ર વિભાગઃ સ્થાદપિત્ર્ય ઇતિ ધારણા ॥ ૯.૨૦૫ ॥
 વિદ્યાધનં તુ યદ્યસ્ય તત્તસ્યૈવ ધનં ભવેત્ ।
 મૈત્ર્યમોદ્દાહિકં ચૈવ માધુપર્કિકમેવ ચ ॥ ૯.૨૦૬ ॥
 ભ્રાતૃણાં યસ્તુ નૈહેત ધનં શક્તઃ સ્વકર્મણા ।
 સ નિર્ભજ્યઃ સ્વકાદંશાત્કિં ચિદ્ત્વોપજીવનમ્ ॥ ૯.૨૦૭ ॥
 અનુપદ્મન્ પિતૃદ્રવ્યં શ્રમેણ યદુપાર્જિતમ્ ।
 સ્વયમીહિતલભ્યં તન્નાકામો દાતુમર્હતિ ॥ ૯.૨૦૮ ॥
 પૈતૃકં તુ પિતા દ્રવ્યમનવામં યદાપ્નુયાત્ ।
 ન તત્પુત્રૈર્ભજેત્સાર્ધમકામઃ સ્વયમર્જિતમ્ ॥ ૯.૨૦૯ ॥
 વિભક્તાઃ સહ જીવન્તો વિભજેરન્ પુનર્યદિ ।
 સમસ્તત્ર વિભાગઃ સ્થાજજ્યૈષ્ઠ્યં તત્ર ન વિદ્યતે ॥ ૯.૨૧૦ ॥
 યેષાં જ્યેષ્ઠઃ કનિષ્ઠો વા હીયેતાંશપ્રદાનતઃ ।
 મ્નિયેતાન્યતરો વાઽપિ તસ્ય ભાગો ન લુપ્યતે ॥ ૯.૨૧૧ ॥
 સોદર્યા વિભજેરેસ્તં સમેત્ય સહિતાઃ સમમ્ ।
 ભ્રાતરો યે ચ સંસૃષ્ટા ભગિન્યશ્ચ સનાભયઃ ॥ ૯.૨૧૨ ॥
 યો જ્યેષ્ઠો વિનિકુર્વીત લોભાદ્ભ્રાતૃન્ યવીયસઃ ।
 સોઽજ્યેષ્ઠઃ સ્થાદભાગશ્ચ નિયન્તવ્યશ્ચ રાજભિઃ ॥ ૯.૨૧૩ ॥
 સર્વ એવ વિકર્મસ્થા નાર્હન્તિ ભ્રાતરો ધનમ્ ।
 ન ચાદત્વા કનિષ્ઠેભ્યો જ્યેષ્ઠઃ કુર્વીત ચોતકમ્ ॥ ૯.૨૧૪ ॥
 ભ્રાતૃણામવિભક્તાનાં યદ્યુત્યાનં ભવેત્સહ ।
 ન પુત્રભાગં વિષમં પિતા દદ્યાત્કથં ચન ॥ ૯.૨૧૫ ॥
 ઊર્ધ્વં વિભાગાત્જાતસ્તુ પિત્ર્યમેવ હરેદ્ધનમ્ ।
 સંસૃષ્ટાસ્તેન વા યે સ્યુર્વિભજેત સ તૈઃ સહ ॥ ૯.૨૧૬ ॥
 અનપત્યસ્ય પુત્રસ્ય માતા દાયમવાપ્નુયાત્ ।
 માતર્યપિ ચ વૃત્તાયાં પિતુર્માતા હરેદ્ધનમ્ ॥ ૯.૨૧૭ ॥
 ઋણે ધને ચ સર્વસ્મિન્ પ્રવિભક્તે યથાવિધિ ।

पश्चादृश्येत यत्किं चित्तत्सर्वं समतां नयेत् ॥ ८.२१८ ॥

वस्त्रं पत्रमलङ्कारं कृतान्नमुदकं स्त्रियः ।

योगक्षेमं प्रचारं य न विभाज्यं प्रयक्षते ॥ ८.२१९ ॥

अयमुक्तो विभागी वः पुत्राणां य ङ्गियाविधिः ।

ऋमशः क्षेत्रजादीनां धूतधर्मं निबोधत ॥ ८.२२० ॥

धूतं समाह्वयं यैव राजा राष्ट्रास्त्रिवारयेत् ।

राजान्तकराणावेतौ द्वौ दौषौ पृथिवीक्षिताम् ॥ ८.२२१ ॥

प्रकाशमेतत्तास्कर्यं यद्देवनसमाह्वयौ ।

तयोर्नित्यं प्रतीघाते नृपतिर्यत्नवान् भवेत् ॥ ८.२२२ ॥

अप्राणिभिर्यत्कियते तत्लोके धूतमुच्यते ।

प्राणिभिः कियते यस्तु स विज्ञेयः समाह्वयः ॥ ८.२२३ ॥

धूतं समाह्वयं यैव यः कुर्यात्कारयेत वा ।

तान् सर्वान् घातयेद्राजा शूद्रांश्च द्विजलिङ्गिनः ॥ ८.२२४ ॥

कितवान् कुशीलवान् कूरान् पाषाण्डस्थांश्च मानवान् ।

विकर्मस्थान् शौण्डिकांश्च क्षिप्रं निर्वासयेत्पुरात् ॥ ८.२२५ ॥

अते राष्ट्रे वर्तमाना राज्ञः प्रथन्नतस्कराः ।

विकर्मङ्कियथा नित्यं बाधन्ते भद्रिकाः प्रजाः ॥ ८.२२६ ॥

धूतमेतत्पुरा कल्पे दृष्टं वैरकरं भडत् ।

तस्माद्भूतं न सेवेत ङास्यार्थमपि बुद्धिमान् ॥ ८.२२७ ॥

प्रथन्नं वा प्रकाशं वा तन्निषेवेत यो नरः ।

तस्य दण्डविकल्पः स्याद्यथेष्टं नृपतेस्तथा ॥ ८.२२८ ॥

क्षत्रविदृशूद्रयोनिस्तु दण्डं दातुमशक्नुवन् ।

आनृण्यं कर्मणा गच्छेद्विप्रो दधात्शनैः शनैः ॥ ८.२२९ ॥

स्त्रीबालोन्मत्तवृद्धानां दरिद्राणां य रोगिणाम् ।

शिङ्गाविदलरज्जवाद्यैर्विदध्यात्पतिर्दमम् ॥ ८.२३० ॥

ये नियुक्तास्तु कार्येषु ङन्युः कार्याणि कार्याणाम् ।

धनौष्मणा पथ्यमानास्तान्निःस्वान् कारयेन्नृपः ॥ ८.२३१ ॥

કૂટશાસનકર્તૃશ્ચ પ્રકૃતીનાં ચ દૂષકાન્ ।

સ્ત્રીબાલબ્રાહ્મણઘ્નાંશ્ચ હન્યાદ્વિટ્સેવિનસ્તથા ॥ ૯.૨૩૨ ॥

તીરિતં ચાનુશિષ્ટં ચ યત્ર કવ ચન યદ્ભવેત્ ।

કૃતં તદ્ધર્મતો વિદ્યાન્ન તદ્ભૂયો નિવર્તયેત્ ॥ ૯.૨૩૩ ॥

અમાત્યઃ પ્રાહ્લિવાકો વા યત્કુર્યુઃ કાર્યમન્યથા ।

તત્સ્વયં નૃપતિઃ કુર્યાત્તાન્ સહસ્રં ચ દણ્ડયેત્ ॥ ૯.૨૩૪ ॥ તં

બ્રહ્મહા ચ સુરાપશ્ચ સ્તેયી ચ ગુરુતલ્પગઃ । તસ્કરો ગુરુતલ્પગઃ

એતે સર્વે પૃથગ્જ્ઞેયા મહાપાતકિનો નરાઃ ॥ ૯.૨૩૫ ॥

ચતુર્ણામપિ ચૈતેષાં પ્રાયશ્ચિત્તમકુર્વતામ્ ।

શારીરં ધનસંયુક્તં દણ્ડં ધર્મ્યં પ્રકલ્પયેત્ ॥ ૯.૨૩૬ ॥

ગુરુતલ્પે ભગઃ કાર્યઃ સુરાપાને સુરાધ્વજઃ ।

સ્તેયે ચ શ્વાપદં કાર્યં બ્રહ્મહણ્યશિરાઃ પુમાન્ ॥ ૯.૨૩૭ ॥ તસ્કરે શ્વાપદં કાર્યં

અસમ્ભોજ્યા હ્યસંયાજ્યા અસમ્પ્રાહ્યાડવિવાહિનઃ ।

ચરેયુઃ પૃથિવીં દીનાઃ સર્વધર્મબહિષ્કૃતાઃ ॥ ૯.૨૩૮ ॥

જ્ઞાતિસમ્બન્ધિભિસ્ત્વેતે ત્યક્તવ્યાઃ કૃતલક્ષણાઃ ।

નિર્દયા નિર્નમસ્કારાસ્તન્ મનોરનુશાસનમ્ ॥ ૯.૨૩૯ ॥

પ્રાયશ્ચિત્તં તુ કુર્વાણાઃ સર્વવર્ણા યથોદિતમ્ । પૂર્વે વર્ણા યથોદિતમ્

નાડ્કયા રાજા લલાટે સ્યુદાધ્યાસ્તૂત્તમસાહસમ્ ॥ ૯.૨૪૦ ॥

આગઃસુ બ્રાહ્મણસ્યૈવ કાર્યો મધ્યમસાહસઃ ।

વિવાસ્યો વા ભવેદ્રાષ્ટ્રાત્સદ્રવ્યઃ સપરિચ્છદઃ ॥ ૯.૨૪૧ ॥

ઇતરે કૃતવન્તસ્તુ પાપાન્યેતાન્યકામતઃ ।

સર્વસ્વહારમર્હન્તિ કામતસ્તુ પ્રવાસનમ્ ॥ ૯.૨૪૨ ॥

નાદદીત નૃપઃ સાધુર્મહાપાતકિનો ધનમ્ ।

આદદાનસ્તુ તત્ત્વોભાત્તેન દોષેણ લિપ્યતે ॥ ૯.૨૪૩ ॥

અપ્સુ પ્રવેશ્ય તં દણ્ડં વરુણાયોપપાદયેત્ ।

શ્રુતવૃત્તોપપન્ને વા બ્રાહ્મણો પ્રતિપાદયેત્ ॥ ૯.૨૪૪ ॥

ઈશો દણ્ડસ્ય વરુણો રાજાં દણ્ડધરો હિ સઃ ।

ઈશઃ સર્વસ્ય જગતો બ્રાહ્મણો વેદપારગઃ ॥ ૯.૨૪૫ ॥

યત્ર વર્જયતે રાજા પાપકૃદ્ભ્યો ધનાગમમ્ ।
 તત્ર કાલેન જાયન્તે માનવા દીર્ઘજીવિનઃ ॥ ૯.૨૪૬ ॥
 નિષ્પદ્યન્તે ચ સસ્યાનિ યથોમાનિ વિશાં પૃથક્ ।
 બાલાશ્ચ ન પ્રમીયન્તે વિકૃતં ચ ન જાયતે ॥ ૯.૨૪૭ ॥
 બ્રાહ્મણાન્ બાધમાનં તુ કામાદવરવર્ણજમ્ ।
 હન્યાચ્ચિત્રૈર્વધોપાયૈરુદ્ધેજનકરૈર્નૃપઃ ॥ ૯.૨૪૮ ॥
 યાવાનવધ્યસ્ય વધે તાવાન્ વધ્યસ્ય મોક્ષણે ।
 અધર્મો નૃપતેર્દૃષ્ટો ધર્મસ્તુ વિનિયચ્છતઃ ॥ ૯.૨૪૯ ॥
 ઉદિતોડયં વિસ્તરશો મિથો વિવદમાનયોઃ ।
 અષ્ટાદશસુ માર્ગેષુ વ્યવહારસ્ય નિર્ણયઃ ॥ ૯.૨૫૦ ॥
 એવં ધર્મ્યાણિ કાર્યાણિ સમ્યક્કુર્વન્ મહીપતિઃ ।
 દેશાનલબ્ધાન્લિપ્સેત લબ્ધાંશ્ચ પરિપાલયેત્ ॥ ૯.૨૫૧ ॥
 સમ્યગ્રિવિષ્ટદેશસ્તુ કૃતદુર્ગશ્ચ શાસ્ત્રતઃ ।
 કણ્ટકોદ્ધરણે નિત્યમાતિષ્ઠેધત્તમુત્તમમ્ ॥ ૯.૨૫૨ ॥
 રક્ષનાદાર્યવૃત્તાનાં કણ્ટકાનાં ચ શોધનાત્ ।
 નરેન્દ્રાશ્ચિદિવં યાન્તિ પ્રજાપાલનતત્પરાઃ ॥ ૯.૨૫૩ ॥
 અશાસંસ્તસ્કરાન્ યસ્તુ બલિં ગૃહ્ણાતિ પાર્થિવઃ ।
 તસ્ય પ્રક્ષુભ્યતે રાષ્ટ્રં સ્વર્ગાચ્ચ પરિહીયતે ॥ ૯.૨૫૪ ॥
 નિર્ભયં તુ ભવેદ્યસ્ય રાષ્ટ્રં બાહુબલાશ્રિતમ્ ।
 તસ્ય તદ્ધર્ધતે નિત્યં સિચ્યમાન ઇવ દુમઃ ॥ ૯.૨૫૫ ॥
 દ્વિવિધાંસ્તસ્કરાન્ વિદ્યાત્પરદ્રવ્યાપહારકાન્ ।
 પ્રકાશાંશ્ચાપ્રકાશાંશ્ચ ચારચક્ષુર્મહીપતિઃ ॥ ૯.૨૫૬ ॥
 પ્રકાશવચ્ચકાસ્તેષાં નાનાપણ્યોપજીવિનઃ ।
 પ્રચ્છન્નવચ્ચકાસ્તેવેતે ચે સ્તેનાટવિકાદયઃ ॥ ૯.૨૫૭ ॥
 ઉત્ક્રીયકાશ્ચોપધિકા વચ્ચકાઃ કિતવાસ્તથા ।
 મડ્ગલદેશવૃત્તાશ્ચ ભદ્રાશ્ચૈક્ષણિકૈઃ સહ ॥ ૯.૨૫૮ ॥ ભદ્રપ્રેક્ષણિકૈઃ સહ
 અસમ્યક્કારિણશ્ચૈવ મહામાત્રાશ્ચિકિત્સકાઃ ।

શિલ્પોપચારયુક્તાશ્ચ નિપુણાઃ પણ્યયોષિતઃ ॥ ૯.૨૫૯ ॥

એવમાદીન્ વિજનીયાત્રકાશાંલ્લોકકણ્ટકાન્ । એવમાદ્યાન્

નિગૂઢચારિણશ્ચાન્યાનનાર્યાનાર્યલિડ્ગિનઃ ॥ ૯.૨૬૦ ॥

તાન્ વિદિત્વા સુચરિતૈર્ગૃઢૈસ્તત્કર્મકારિભિઃ ।

ચારૈશ્ચાનેકસંસ્થાનૈઃ પ્રોત્સાદ્ય વશમાનયેત્ ॥ ૯.૨૬૧ ॥

તેષાં દોષાનભિખ્યાપ્ય સ્વે સ્વે કર્મણિ તત્પતઃ ।

કુર્વીત શાસનં રાજા સમ્યક્સારાપરાધતઃ ॥ ૯.૨૬૨ ॥

ન હિ દણ્ડાદૃતે શક્યઃ કર્તું પાપવિનિગ્રહઃ ।

સ્તેનાનાં પાપબુદ્ધીનાં નિભૃતં ચરતાં ક્ષિતૌ ॥ ૯.૨૬૩ ॥

સભાપ્રપાડપૂપશાલાવેશમધાન્નવિક્રયાઃ ।

ચતુષ્પથાંશ્ચૈત્યવૃક્ષાઃ સમાજાઃ પ્રેક્ષણાનિ ચ ॥ ૯.૨૬૪ ॥

જીર્ણોદ્યાનાન્યરણ્યાનિ કારુકાવેશનાનિ ચ ।

શૂન્યાનિ ચાપ્યગારાણિ વનાન્યુપવનાનિ ચ ॥ ૯.૨૬૫ ॥

એવંવિધાનૃપો દેશાન્ ગુલ્મૈઃ સ્થાવરજડ્ગમૈઃ ।

તસ્કરપ્રતિષેધાર્થં ચારૈશ્ચાપ્યનુચારયેત્ ॥ ૯.૨૬૬ ॥

તત્સહાયૈરનુગતૈર્નાનાકર્મપ્રવેદિભિઃ ।

વિદ્યાદુત્સાદયેચ્ચૈવ નિપુણૈઃ પૂર્વતસ્કરૈઃ ॥ ૯.૨૬૭ ॥

ભક્ષ્યભોજ્યોપદેશૈશ્ચ બ્રાહ્મણાનાં ચ દર્શનૈઃ ।

શૌર્યકર્માપદેશૈશ્ચ કુર્યુસ્તેષાં સમાગમમ્ ॥ ૯.૨૬૮ ॥

યે તત્ર નોપસર્પેયુર્મૂલપ્રણિહિતાશ્ચ યે ।

તાન્ પ્રસહ્ય નૃપો હન્યાત્સમિત્રજ્ઞાતિબાન્ધવાન્ ॥ ૯.૨૬૯ ॥

ન હોદેન વિના ચૌરં ઘાતયેદ્ધાર્મિકો નૃપઃ ।

સહોદે સોપકરણં ઘાતયેદવિચારયન્ ॥ ૯.૨૭૦ ॥

ગ્રામેષ્વપિ ચ યે કે ચિચ્ચૌરાણાં ભક્તદાયકાઃ ।

ભાણ્ડાવકાશદાશ્ચૈવ સર્વાસ્તાનપિ ઘાતયેત્ ॥ ૯.૨૭૧ ॥

રાષ્ટ્રેષુ રક્ષાધિકૃતાન્ સામન્તાંશ્ચૈવ ચોદિતાન્ ।

અભ્યાઘાતેષુ મધ્યસ્થાન્ શિષ્યાચ્ચૌરાનિવ દ્રુતમ્ ॥ ૯.૨૭૨ ॥

યશ્ચાપિ ધર્મસમયાત્રચ્યુતો ધર્મજીવનઃ ।
 દણ્ડેનૈવ તમખ્યોષેત્સ્વકાઘ્દર્માધિ વિચ્યુતમ્ ॥ ૯.૨૭૩ ॥
 ગ્રામઘાતે હિતાભડ્ગે પથિ મોષાભિદર્શને ।
 શક્તિતો નાભિધાવન્તો નિર્વાસ્યાઃ સપરિચ્છદાઃ ॥ ૯.૨૭૪ ॥
 રાણઃ કોશાપહર્તૃશ્ચ પ્રતિકૂલેષુ ચ સ્થિતાન્ । પ્રાતિકૂલ્યેષ્વવસ્થિતાન્
 ઘાતયેદ્ધિવિઘૈર્દણ્ડૈરરીણાં ચોપજાપકાન્ ॥ ૯.૨૭૫ ॥
 સંધિં છિત્વા તુ યે ચૌર્યં રાત્રૌ કુર્વન્તિ તસ્કરાઃ । સંધિં ભિત્ત્વા
 તેષાં છિત્વા નૃપો હસ્તૌ તીક્ષ્ણે શૂલે નિવેશયેત્ ॥ ૯.૨૭૬ ॥
 અડ્ગુલીર્ગ્રન્થિભેદસ્ય છેદયેત્પ્રથમે ગ્રહે ।
 દ્વિતીયે હસ્તચરણૌ તૃતીયે વધમર્હતિ ॥ ૯.૨૭૭ ॥
 અગ્નિદાન્ ભક્તદાંશ્ચૈવ તથા શસ્ત્રાવકાશદાન્ ।
 સંનિધાતૃશ્ચ મોષસ્ય હન્યાચ્ચૌરભિવેશ્ચરઃ ॥ ૯.૨૭૮ ॥
 તડાગભેદકં હન્યાદપ્સુ શુદ્ધવધેન વા ।
 યદ્વાડપિ પ્રતિસંસ્કુર્યાદ્ધાપ્યસ્તૂત્તમસાહસમ્ ॥ ૯.૨૭૯ ॥
 કોષ્ટાગારાયુધાગારદેવતાગારભેદકાન્ ।
 હસ્ત્યશ્વરથહર્તૃશ્ચ હન્યાદેવાવિચારયન્ ॥ ૯.૨૮૦ ॥
 યસ્તુ પૂર્વનિવિષ્ટસ્ય તડાગસ્યોદકં હરેત્ ।
 આગમં વાડપ્યપાં ભિન્ધાત્સ દાપ્યઃ પૂર્વસાહસમ્ ॥ ૯.૨૮૧ ॥
 સમુત્સૃજેદ્રાજમાર્ગે યસ્ત્વમેધ્યમનાપદિઃ ।
 સ દ્વૌ કાર્ષાપિણૌ દધાદમેધ્યં ચાશુ શોધયેત્ ॥ ૯.૨૮૨ ॥
 આપદ્રતોડથ વા વૃહ્દા ગર્ભિણી બાલ એવ વા ।
 પરિભાષણમર્હન્તિ તચ્ચ શોધ્યમિતિ સ્થિતિઃ ॥ ૯.૨૮૩ ॥
 ચિકિત્સકાનાં સર્વેષાં મિથ્યાપ્રચરતાં દમઃ ।
 અમાનુષેષુ પ્રથમો માનુષેષુ તુ મધ્યમઃ ॥ ૯.૨૮૪ ॥
 સડ્કમધ્વજયજ્ઞીનાં પ્રતિમાનાં ચ ભેદકઃ ।
 પ્રતિકુર્યાચ્ચ તત્સર્વં પચ્ચ દદ્યાત્સાતાનિ ચ ॥ ૯.૨૮૫ ॥
 અદૂષિતાનાં દ્રવ્યાણાં દૂષણે ભેદને તથા ।
 મણીનામપવેધે ચ દણ્ડઃ પ્રથમસાહસઃ ॥ ૯.૨૮૬ ॥

સમૈર્હિ વિષમં યસ્તુ ચરેદ્વૈ મૂલ્યતોઽપિ વા ।
 સમાપ્તયાદ્ધમં પૂર્વં નરો મધ્યમમેવ વા ॥ ૯.૨૮૭ ॥
 બન્ધનાનિ ચ સર્વાણિ રાજા માર્ગે નિવેશયેત્ । રાજમાર્ગે
 દુઃખિતા યત્ર દૃશ્યેરન્ વિકૃતાઃ પાપકારિણઃ ॥ ૯.૨૮૮ ॥
 પ્રાકારસ્ય ચ ભેત્તારં પરિખાણાં ચ પૂરકમ્ ।
 દ્વારાણાં ચૈવ ભડ્ક્તારં ક્ષિપ્રમેવ પ્રવાસયેત્ ॥ ૯.૨૮૯ ॥
 અભિચારેષુ સર્વેષુ કર્તવ્યો દ્વિશતો દમઃ ।
 મૂલકર્મણિ ચાનામેઃ કૃત્યાસુ વિવિધાસુ ચ ॥ ૯.૨૯૦ ॥ ચાનામેઃ
 અબીજવિકૃતી ચૈવ બીજોત્કૃષ્ટા તથૈવ ચ ।
 મર્યાદાભેદકશ્ચૈવ વિકૃતં પ્રાપ્તયાદ્ધમમ્ ॥ ૯.૨૯૧ ॥
 સર્વકણ્ટકપાપિષ્ઠં હેમકારં તુ પાર્થિવઃ ।
 પ્રવર્તમાનમન્યાયે છેદયેત્લવણઃ ક્ષુરૈઃ ॥ ૯.૨૯૨ ॥ છેદયેત્ખણ્ડશઃ ક્ષુરૈઃ
 સીતાદ્રવ્યાપહરણે શસ્ત્રાણામૌષધસ્ય ચ ।
 કાલમાસાદ્યં કાર્યં ચ રાજા દણ્ડં પ્રકલ્પયેત્ ॥ ૯.૨૯૩ ॥
 સ્વામ્યુડમાત્યૌ પુરં રાષ્ટ્રં કોશદણ્ડૌ સુહૃત્તથા ।
 સપ્ત પ્રકૃતયો હ્યેતાઃ સમાડ્ગં રાજ્યમુચ્યતે ॥ ૯.૨૯૪ ॥
 સપ્તાનાં પ્રકૃતીનાં તુ રાજ્યસ્યાસાં યથાક્રમમ્ ।
 પૂર્વં પૂર્વં ગુરુતરં જાનીયાદ્વ્યસનં મહત્ ॥ ૯.૨૯૫ ॥
 સમાડ્ગસ્યૈહ રાજ્યસ્ય વિષ્ણુસ્ય ત્રિદણ્ડવત્ ।
 અન્યોન્યગુણવૈશેષ્યાત્ કિં ચિદતિરિચ્યતે ॥ ૯.૨૯૬ ॥
 તેષુ તેષુ તુ કૃત્યેષુ તત્તદ્ગં વિશિષ્યતે ।
 યેન યત્સાધ્યતે કાર્યં તત્તસ્મિન્નૈષ્ઠમુચ્યતે ॥ ૯.૨૯૭ ॥
 ચારેણોત્સાહયોગેન કિંચયૈવ ચ કર્મણામ્ ।
 સ્વશક્તિં પરશક્તિં ચ નિત્યં વિદ્યાન્મહીપતિઃ ॥ ૯.૨૯૮ ॥ વિદ્યાત્પરાત્મનોઃ
 પીડનાનિ ચ સર્વાણિ વ્યસનાનિ તથૈવ ચ ।
 આરભેત તતઃ કાર્યં સચ્ચિન્ત્ય ગુરુલાઘવમ્ ॥ ૯.૨૯૯ ॥
 આરભેતૈવ કર્માણિ શ્રાન્તઃ શ્રાન્તઃ પુનઃ પુનઃ ।

कर्माण्यारभमाणं हि पुरुषं श्रीर्निषेवते ॥ ६.३०० ॥
 कृतं त्रेतायुगं यैव द्वापरं कलिरेव य ।
 राज्ञो वृत्तानि सर्वाणि राज्ञा हि युगमुच्यते ॥ ६.३०१ ॥
 कलिः प्रसुप्तो भवति स जाग्रद्व्यापरं युगम् ।
 कर्मस्वल्पयुधतस्त्रेता विचरंस्तु कृतं युगम् ॥ ६.३०२ ॥
 छन्दस्यार्कस्य वायोश्च यमस्य वरुणस्य य ।
 यन्द्रस्याग्नेः पृथिव्याश्च तेजोवृत्तं नृपश्चरेत् ॥ ६.३०३ ॥
 वार्षिकंश्चतुरो मासान् यथेन्द्रोऽभिप्रवर्षति ।
 तथाऽभिवर्षेत्स्वं राष्ट्रं कामैरिन्द्रव्रतं यरन् ॥ ६.३०४ ॥
 अष्टौ मासान् यथाऽदित्यस्तोयं हरति रश्मिभिः ।
 तथा हरेत्करो राज्ञान्नित्यमर्कव्रतं हि तत् ॥ ६.३०५ ॥
 प्रविश्य सर्वभूतानि यथा यरति मारुतः ।
 तथा यारैः प्रवेष्टव्यं व्रतमेतधि मारुतम् ॥ ६.३०६ ॥
 यथा यमः प्रियद्वेष्यौ प्राप्ते काले नियच्छति ।
 तथा राज्ञा नियन्तव्याः प्रजास्तधि यमव्रतम् ॥ ६.३०७ ॥
 वरुणेन यथा पार्श्वैर्बद्धं अवाभिदृश्यते ।
 तथा पापान्निगृहीयाद्व्रतमेतधि वारुणम् ॥ ६.३०८ ॥
 परिपूर्णं यथा यन्द्रं दृष्ट्वा लृप्स्यन्ति मानवाः ।
 तथा प्रकृतयो यस्मिन् स यान्द्रव्रतिको नृपः ॥ ६.३०९ ॥
 प्रतापयुक्तस्तेजस्वी नित्यं स्यात्पापकर्मसु ।
 दुष्टसामन्तर्हिंस्रश्च तदाग्रेयं व्रतं स्मृतम् ॥ ६.३१० ॥
 यथा सर्वाणि भूतानि धरा धारयते समम् ।
 तथा सर्वाणि भूतानि बिभ्रतः पार्थिवं व्रतम् ॥ ६.३११ ॥
 अतैरुपायैरन्यैश्च युक्तो नित्यमतन्द्रितः ।
 स्तेनान् राज्ञा निगृहीयात्स्वराष्ट्रे पर एव य ॥ ६.३१२ ॥
 परामप्यापदं प्राप्तो ब्राह्मणात्र प्रकीपयेत् ।
 ते ह्येनं कुपिता हन्युः सद्यः सभलवाहनम् ॥ ६.३१३ ॥

યૈઃ કૃતઃ સર્વભક્ષ્યોઽગ્નિરપેયશ્ચ મહોદધિઃ । સર્વભક્ષો
 ક્ષયી યાપ્યાયિતઃ સોમઃ કો ન નશ્યેત્ત્રકોપ્ય તાન્ ॥ ૯.૩૧૪ ॥
 લોકાનન્યાન્ સૃજેયુર્થે લોકપાલાંશ્ચ કોપિતાઃ ।
 દેવાન્ કુર્યુરદેવાંશ્ચ કઃ ક્ષિણ્વંસ્તાન્ સમૃધ્ધયાત્ ॥ ૯.૩૧૫ ॥
 યાનુપાશ્રિત્ય તિષ્ઠન્તિ લોકા દેવાશ્ચ સર્વદા ।
 બ્રહ્મ ચૈવ ધનં યેષાં કો હિંસ્યાત્તાઞ્જિજીવિષુઃ ॥ ૯.૩૧૬ ॥
 અવિદ્વાંશ્ચૈવ વિદ્વાંશ્ચ બ્રાહ્મણો દૈવતં મહત્ ।
 પ્રાણીતશ્ચાપ્રાણીતશ્ચ યથાઽગ્નિદૈવતં મહત્ ॥ ૯.૩૧૭ ॥
 શ્મશાનેષ્વપિ તેજસ્વી પાવકો નૈવ દુષ્યતિ ।
 હૂયમાનશ્ચ યજ્ઞેષુ ભૂય એવાભિવર્ધતે ॥ ૯.૩૧૮ ॥
 એવં યદ્યપ્યનિદેષુ વર્તન્તે સર્વકર્મસુ ।
 સર્વથા બ્રાહ્મણાઃ પૂજ્યાઃ પરમં દૈવતં હિ તત્ ॥ ૯.૩૧૯ ॥
 ક્ષત્રસ્યાતિપ્રવૃદ્ધસ્ય બ્રાહ્મણાન્ પ્રતિ સર્વશઃ ।
 બ્રહ્મૈવ સંનિયન્તૃ સ્યાત્ક્ષત્રં હિ બ્રહ્મસમ્ભવમ્ ॥ ૯.૩૨૦ ॥
 અદૃભ્યોઽગ્નિર્બ્રહ્મતઃ ક્ષત્રમશ્મનો લોહમુત્થિતમ્ ।
 તેષાં સર્વત્રગં તેજઃ સ્વાસુ યોનિષુ શામ્યતિ ॥ ૯.૩૨૧ ॥
 નાબ્રહ્મ ક્ષત્રં ઋદ્ધોતિ નાક્ષત્રં બ્રહ્મ વર્ધતે ।
 બ્રહ્મ ક્ષત્રં ચ સમ્પૃક્તમિહ ચામુત્ર વર્ધતે ॥ ૯.૩૨૨ ॥
 દત્ત્વા ધનં તુ વિપ્રેભ્યઃ સર્વદણ્ડસમુત્થિતમ્ ।
 પુત્રે રાજ્યં સમાસૃજ્ય કુર્વીત પ્રાયણં રણે ॥ ૯.૩૨૩ ॥ સમાસાદ્ય
 એવં ચરન્ સદા યુક્તો રાજધર્મેષુ પાર્થિવઃ ।
 હિતેષુ ચૈવ લોકસ્ય સર્વાન્ ભૃત્યાન્નિયોજયેત્ ॥ ૯.૩૨૪ ॥ હિતેષુ ચૈવ લોકેભ્યઃ
 એષોઽખિલઃ કર્મવિધિરુક્તો રાજાઃ સનાતનઃ ।
 ઇમં કર્મવિધિં વિદ્યાત્ક્રમશો વૈશ્યશૂદ્રયોઃ ॥ ૯.૩૨૫ ॥
 વૈશ્યસ્તુ કૃતસંસ્કારઃ કૃત્વા દારપરિગ્રહમ્ ।
 વાર્તાયાં નિત્યયુક્તઃ સ્યાત્પશૂનાં ચૈવ રક્ષણે ॥ ૯.૩૨૬ ॥
 પ્રજાપતિર્હિ વૈશ્યાય સૃષ્ટ્વા પરિદદે પશૂન્ ।
 બ્રાહ્મણાય ચ રાજ્ઞે ચ સર્વાઃ પરિદદે પ્રજાઃ ॥ ૯.૩૨૭ ॥

ન ચ વૈશ્યસ્ય કામઃ સ્યાન્ન રક્ષેયં પશૂનિતિ ।
 વૈશ્યે ચેચ્છતિ નાન્યેન રક્ષિતવ્યાઃ કથં ચન ॥ ૯.૩૨૮ ॥
 મણિમુક્તાપ્રવાલાનાં લોહાનાં તાન્તવસ્ય ચ ।
 ગન્ધાનાં ચ રસાનાં ચ વિદ્યાદર્ધબલાબલમ્ ॥ ૯.૩૨૯ ॥
 બીજાનામુમિવિદ્ય સ્યાત્ક્ષેત્રદોષગુણસ્ય ચ ।
 માનયોગં ચ જાનીયાત્તુલાયોગાંશ્ચ સર્વશઃ ॥ ૯.૩૩૦ ॥
 સારાસારં ચ ભાણાનાં દેશાનાં ચ ગુણાગુણાન્ ।
 લાભાલાભં ચ પાણ્યાનાં પશૂનાં પરિવર્ધનમ્ ॥ ૯.૩૩૧ ॥
 ભૂત્યાનાં ચ ભૂતિં વિદ્યાદ્ભાષાશ્ચ વિવિધા નૃણામ્ ।
 દ્રવ્યાણાં સ્થાનયોગાંશ્ચ કથયિક્થમેવ ચ ॥ ૯.૩૩૨ ॥
 ધર્મેણ ચ દ્રવ્યવૃદ્ધાવાતિષ્ઠેદત્તમુત્તમમ્ ।
 દદ્યાચ્ચ સર્વભૂતાનામન્નમેવ પ્રયત્નતઃ ॥ ૯.૩૩૩ ॥
 વિપ્રાણાં વેદવિદુષાં ગૃહસ્થાનાં યશસ્વિનામ્ ।
 શુશ્રૂષૈવ તુ શૂદ્રસ્ય ધર્મો નૈશ્વેયસઃ પરઃ ॥ ૯.૩૩૪ ॥ પરમ્
 શુચિરુત્કૃષ્ટશુશ્રૂષુર્મૃદુવાગનહકૃતઃ ।
 બ્રાહ્મણાદ્યાશ્રયો નિત્યમુત્કૃષ્ટાં જાતિમશ્રુતે ॥ ૯.૩૩૫ ॥ બ્રાહ્મણાપાશ્રયો
 એષોઽનાપદિ વર્ણાનામુક્તઃ કર્મવિધિઃ શુભઃ ।
 આપદ્યપિ હિ યસ્તેષાં કમશસ્તાન્નિબોધત ॥ ૯.૩૩૬ ॥

અધ્યાય ૧૦

અધીયીરંસ્ત્રયો વર્ણાઃ સ્વકર્મસ્થા દ્વિજાતયઃ ।
 પ્રબ્રૂયાદ્બ્રાહ્મણસ્ત્વેષાં નેતરાવિતિ નિશ્ચયઃ ॥ ૧૦.૧ ॥
 સર્વેષાં બ્રાહ્મણો વિદ્યાદ્રત્યુપાયાન્ યથાવિધિ ।
 પ્રબ્રૂયાદિતરેભ્યશ્ચ સ્વયં ચૈવ તથા ભવેત્ ॥ ૧૦.૨ ॥
 વૈશેષ્યાત્પ્રકૃતિશ્રૈષ્ઠ્યાન્નિયમસ્ય ચ ધારણાત્ ।
 સંસ્કારસ્ય વિશેષાચ્ચ વર્ણાનાં બ્રાહ્મણઃ પ્રભુઃ ॥ ૧૦.૩ ॥
 બ્રાહ્મણઃ ક્ષત્રિયો વૈશ્યસ્ત્રયો વર્ણા દ્વિજાતયઃ ।

ચતુર્થ એકજાતિસ્તુ શૂદ્રો નાસ્તિ તુ પચ્ચમઃ ॥ ૧૦.૪ ॥
 સર્વવર્ણેષુ તુલ્યાસુ પત્નીષ્વક્ષતયોનિષુ ।
 આનુલોમ્યેન સમ્ભૂતા જાત્યા ક્ષેયાસ્ત એવ તે ॥ ૧૦.૫ ॥
 સ્ત્રીષ્વનન્તરજાતાસુ દ્વિજૈરુત્પાદિતાન્ સુતાન્ ।
 સદૃશાનેવ તાનાહુર્માતૃદોષવિગર્હિતાન્ ॥ ૧૦.૬ ॥
 અનન્તરાસુ જાતાનાં વિધિરેષ સનાતનઃ ।
 દ્યૈકાન્તરાસુ જાતાનાં ધર્મ્યં વિદ્યાદિમં વિધિમ્ ॥ ૧૦.૭ ॥
 બ્રાહ્મણાદ્વૈશ્યકન્યાયામમ્બષ્ઠો નામ જાયતે ।
 નિષાદઃ શૂદ્રકન્યાયાં યઃ પારશવ ઉચ્યતે ॥ ૧૦.૮ ॥
 ક્ષત્રિયાત્શૂદ્રકન્યાયાં કૂરાચારવિહારવાન્ ।
 ક્ષત્રશૂદ્રવપુર્જન્તુરુગ્રો નામ પ્રજાયતે ॥ ૧૦.૯ ॥
 વિપ્રસ્ય ત્રિષુ વર્ણેષુ નૃપતેર્વર્ણયોર્દ્વયોઃ ।
 વૈશ્યસ્ય વર્ણો ચૈકસ્મિન્ ષડેતેડપસદાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૦.૧૦ ॥
 ક્ષત્રિયાદ્વિપ્રકન્યાયાં સૂતો ભવતિ જાતિતઃ ।
 વૈશ્યાન્ માગધવૈદેહૌ રાજવિપ્રાડ્ગનાસુતૌ ॥ ૧૦.૧૧ ॥
 શૂદ્રાદાયોગવઃ ક્ષત્તા ચણ્ડાલશ્ચાધમો નૃણામ્ ।
 વૈશ્યરાજન્યવિપ્રાસુ જાયન્તે વર્ણસકુરાઃ ॥ ૧૦.૧૨ ॥
 એકાન્તરે ત્વાનુલોમ્યાદમ્બષ્ઠોગ્રૌ યથા સ્મૃતૌ ।
 ક્ષતૃવૈદેહકૌ તદ્રત્પ્રાતિલોમ્યેડપિ જન્મનિ ॥ ૧૦.૧૩ ॥
 પુત્રા ચેડનન્તરસ્ત્રીજાઃ ક્રમેણોક્તા દ્વિજન્મનામ્ ।
 તાનનન્તરનામ્નસ્તુ માતૃદોષાત્રયક્ષતે ॥ ૧૦.૧૪ ॥
 બ્રાહ્મણાદુગ્રકન્યાયામાવૃતો નામ જાયતે ।
 આભીરોડમ્બષ્ઠકન્યાયામાયોગવ્યાં તુ ધિગ્વણઃ ॥ ૧૦.૧૫ ॥
 આયોગવશ્ચ ક્ષત્તા ચ ચણ્ડાલશ્ચાધમો નૃણામ્ ।
 પ્રાતિલોમ્યેન જાયન્તે શૂદ્રાદપસદાસ્ત્રયઃ ॥ ૧૦.૧૬ ॥
 વૈશ્યાન્ માગધવૈદેહૌ ક્ષત્રિયાત્સૂત એવ તુ ।
 પ્રતીપમેતે જાયન્તે પરેડપસદાસ્ત્રયઃ ॥ ૧૦.૧૭ ॥

જાતો નિષાદાત્શૂદ્રાયાં જાત્યા ભવતિ પુક્કસઃ ।

શૂદ્રાજજાતો નિષાદ્યાં તુ સ વૈ કુક્કુટકઃ સ્મૃતઃ ॥ ૧૦.૧૮ ॥

ક્ષત્રુર્જાતસ્તથોગ્રાયાં શ્વપાક ઇતિ કીર્ત્યતે ।

વૈદેહકેન ત્વમ્મજ્ઞયામુત્પન્નો વેણ ઉચ્યતે ॥ ૧૦.૧૯ ॥

દ્વિજાતયઃ સવર્ણાસુ જનયન્ત્યવ્રતાંસ્તુ યાન્ ।

તાન્ સાવિત્રીપરિભ્રષ્ટાન્ પ્રાત્યાનિતિ વિનિર્દિશેત્ ॥ ૧૦.૨૦ ॥

પ્રાત્યાતુ જાયતે વિપ્રાત્પાપાત્મા ભૂર્જકણ્ટકઃ । ભૃજકણ્ટકઃ

આવન્ત્યવાટધાનૌ ચ પુષ્પધઃ શૌખ એવ ચ ॥ ૧૦.૨૧ ॥

ઝલ્લો મલ્લશ્ચ રાજન્યાદ્પ્રાત્યાભિચ્છિવિરેવ ચ । પ્રાત્યાત્લિચ્છવિરેવ ચ

નટશ્ચ કરણશ્ચૈવ ખસો દ્રવિડ એવ ચ ॥ ૧૦.૨૨ ॥

વૈશ્યાતુ જાયતે પ્રાત્યાત્સુધન્વાડયાર્ય એવ ચ ।

કારુષશ્ચ વિજન્મા ચ મૈત્રઃ સાત્વત એવ ચ ॥ ૧૦.૨૩ ॥

વ્યભિચારેણ વર્ણાનામવેદ્યાવેદનેન ચ ।

સ્વકર્મણાં ચ ત્યાગેન જાયન્તે વર્ણસકુરાઃ ॥ ૧૦.૨૪ ॥

સદ્ધીર્ણયોનયો યે તુ પ્રતિલોમાનુલોમજાઃ ।

અન્યોન્યવ્યતિષક્તાશ્ચ તાન્ પ્રવક્ષ્યામ્યશેષતઃ ॥ ૧૦.૨૫ ॥

સૂતો વૈદેહકશ્ચૈવ ચણ્ડાલશ્ચ નરાધમઃ ।

માગધઃ તથાડયોગવ એવ ચ ક્ષત્રજાતિશ્ચ ॥ ૧૦.૨૬ ॥ ક્ષત્રુજાતિશ્ચ

એતે ષટ્ સદૃશાન્ વર્ણાઞ્જનયન્તિ સ્વયોનિષુ ।

માતૃજાત્યાં પ્રસૂયન્તે પ્રવારાસુ ચ યોનિષુ ॥ ૧૦.૨૭ ॥ માતૃજાત્યાઃ

યથા ત્રયાણાં વર્ણાનાં દ્વયોરાત્માડસ્ય જાયતે ।

આનન્તર્યાત્સ્વયોન્યાં તુ તથા બાહ્યેષ્વપિ ક્રમાત્ ॥ ૧૦.૨૮ ॥ ક્રમઃ

તે ચાપિ બાહ્યાન્ સુબહૂંસ્તતોડપ્યધિકદૂષિતાન્ ।

પરસ્પરસ્ય દારેષુ જનયન્તિ વિગર્હિતાન્ ॥ ૧૦.૨૯ ॥

યથૈવ શૂદ્રો બ્રાહ્મણ્યાં બાહ્યં જન્તું પ્રસૂયતે ।

તથા બાહ્યતરં બાહ્યશ્ચાતુર્વર્ણ્યે પ્રસૂયતે ॥ ૧૦.૩૦ ॥

પ્રતિકૂલં વર્તમાના બાહ્યા બાહ્યતરાન્ પુનઃ ।

હીના હીનાન્ પ્રસૂયન્તે વર્ણાન્ પચ્ચદશૈવ તુ ॥ ૧૦.૩૧ ॥

પ્રસાધનોપચારહામદાસં દાસજીવનમ્ । દાસ્યજીવિનં
સૈરન્ધ્રં વાગુરાવૃત્તિં સૂતે દસ્યુરયોગવે ॥ ૧૦.૩૨ ॥ સૈરન્ધ્રં

મૈત્રેયકં તુ વૈદેહો માધૂકં સમ્પ્રસૂયતે ।

નૃન્ પ્રશંસત્યજસ્રં ચો ઘણ્ટાતાડોડરુણોદયે ॥ ૧૦.૩૩ ॥

નિષાદો માર્ગવં સૂતે દાસં નૌકર્મજીવિનમ્ ।

કૈવર્તમિતિ ચં પ્રાહુરાર્યાવર્તનિવાસિનઃ ॥ ૧૦.૩૪ ॥

મૃતવસ્ત્રભૃત્સ્વનારીષુ ગર્હિતાન્નાશનાસુ ચ । અનાર્યાષુ

ભવન્ત્યાયોગવીષ્યેતે જાતિહીનાઃ પૃથક્ક્રયઃ ॥ ૧૦.૩૫ ॥

કારાવરો નિષાદાત્તુ ચર્મકારઃ પ્રસૂયતે । ચર્મકારં

વૈદેહિકાદન્ધ્રમેદૌ બહિર્ગ્રામપ્રતિશ્રયૌ ॥ ૧૦.૩૬ ॥

ચણ્ડાલાત્યાણુસોપાકસ્ત્વક્સારવ્યવહારવાન્ ।

આહિણ્ડિકો નિષાદેન વૈદેહ્યામેવ જાયતે ॥ ૧૦.૩૭ ॥

ચણ્ડાલેન તુ સોપાકો મૂલવ્યસનવૃત્તિમાન્ ।

પુક્કસ્યાં જાયતે પાપઃ સદા સજ્જનગર્હિતઃ ॥ ૧૦.૩૮ ॥ પુક્કસ્યાં

નિષાદસ્ત્રી તુ ચણ્ડાલાત્યુત્તમન્ત્યાવસાયિનમ્ ।

શ્મશાનગોચરં સૂતે બાહ્યાનામપિ ગર્હિતમ્ ॥ ૧૦.૩૯ ॥

સકુરે જાતયસ્ત્વેતાઃ પિતૃમાતૃપ્રદર્શિતાઃ ।

પ્રચ્છન્ના વા પ્રકાશા વા વેદિતવ્યાઃ સ્વકર્મભિઃ ॥ ૧૦.૪૦ ॥

સ્વજાતિજાનન્તરજાઃ ષટ્ સુતા દ્વિજધર્મિણઃ ।

શૂદ્રાણાં તુ સધર્માણઃ સર્વેડપધ્વંસજાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૦.૪૧ ॥

તપોબીજપ્રભાવૈસ્તુ તે ગચ્છન્તિ યુગે યુગે ।

ઉત્કર્ષં ચાપકર્ષં ચ મનુષ્યેષ્વિહ જન્મતઃ ॥ ૧૦.૪૨ ॥

શનકૈસ્તુ ક્રિયાલોપાદિમાઃ ક્ષત્રિયજાતયઃ ।

વૃષલત્વં ગતા લોકે બ્રાહ્મણાદશનેન ચ ॥ ૧૦.૪૩ ॥ બ્રાહ્મણાતિક્રમેણ ચ

પૌણ્ડ્રકાશ્ચૌડ્રવિડાઃ કામ્બોજા ચવનાઃ શકાઃ । પુણ્ડ્રકાશ્ચોડ્રવિડાઃ

પારદાપહ્નવાશ્ચીનાઃ કિરાતા દરદાઃ ખશાઃ ॥ ૧૦.૪૪ ॥

મુખબાહુરુપદ્જાનાં ચા લોકે જાતયો બહિઃ ।

भ्लेच्छवायश्चार्यवायः सर्वे ते दस्यवः स्मृताः ॥ १०.४५ ॥

ये द्विजानामपसदा ये यापध्वंसजाः स्मृताः ।

ते निन्दितैर्वर्तयेयुर्द्विजानामेव कर्मभिः ॥ १०.४६ ॥

सूतानामश्वसारथ्यमम्बष्ठानां चिकित्सनम् ।

वैदेहकानां स्त्रीकार्यं भागधानां वणिक्पथः ॥ १०.४७ ॥

भत्स्यधातो निषादानां त्वष्टिस्त्वायोगवस्य य ।

भेदान्ध्रयुञ्जुमद्रूनामारण्यपशुहिंसनम् ॥ १०.४८ ॥

क्षत्र्युग्रपुङ्गसानां तु बिलौकोवधबन्धनम् ।

धिग्वाणानां चर्मकार्यं वेणानां भाण्डवादनम् ॥ १०.४९ ॥

यैत्यद्रुमश्मशानेषु शैलेषूपवनेषु य ।

वसेयुरेते विज्ञाता वर्तयन्तः स्वकर्मभिः ॥ १०.५० ॥

यण्डालश्वपयानां तु बलिर्ग्रामात्प्रतिश्रयः ।

अपपात्राश्च कर्तव्या धनमेषां श्वगर्दभम् ॥ १०.५१ ॥

वासांसि मृतयैवानि भिन्नभाण्डेषु भोजनम् ।

काष्णार्ण्यसमलङ्कारः परिग्रज्या य नित्यशः ॥ १०.५२ ॥

न तैः समयमन्विच्छेत्पुरुषो धर्ममायत्नम् ।

व्यवहारो मिथस्तेषां विवाहः सदृशैः सह ॥ १०.५३ ॥

अन्नमेषां पराधीनं द्रव्यं स्याद्भिन्नभाजने ।

रात्रौ न विचरेयुस्ते ग्रामेषु नगरेषु य ॥ १०.५४ ॥

द्विवा यरेयुः कार्यार्थं चिह्निता राजशासनैः ।

अबान्धवं शवं चैव निर्दरेयुरिति स्थितिः ॥ १०.५५ ॥

वध्यांश्च हन्युः सततं यथाशास्त्रं नृपाज्ञया ।

वध्यवासांसि गृह्णीयुः शय्याश्चाभरणानि य ॥ १०.५६ ॥

वर्णपित्तमविज्ञातं नरं कलुषयोनिजम् ।

आर्यरूपमिवानार्यं कर्मभिः स्वैर्विभाषयेत् ॥ १०.५७ ॥

अनार्यता निष्ठुरता क्रूरता निष्ठियात्मता ।

पुरुषं व्यञ्जयन्तीह लोके कलुषयोनिजम् ॥ १०.५८ ॥

પિત્ર્યં વા ભજતે શીલં માતુર્વાભયમેવ વા ।

ન કથં ચન દુર્યોનિઃ પ્રકૃતિં સ્વાં નિયચ્છતિ ॥ ૧૦.૫૯ ॥

કુલે મુખ્યેડપિ જાતસ્ય ચસ્ય સ્યાદ્યોનિસકુરઃ ।

સંશ્રયત્યેવ તત્શીલં નરોડલ્પમપિ વા બહુ ॥ ૧૦.૬૦ ॥

યત્ર ત્યેતે પરિધ્વંસાજજાયન્તે વર્ણદૂષકાઃ ।

રાષ્ટ્રિકૈઃ સહ તદ્રાષ્ટ્રં ક્ષિપ્રમેવ વિનશ્યતિ ॥ ૧૦.૬૧ ॥ રાષ્ટ્રિયૈઃ

બ્રાહ્મણાર્થે ગવાર્થે વા દેહત્યાગોડનુપસ્કૃતઃ ।

સ્ત્રીબાલાભ્યુપપત્તૌ ચ બાહ્યાનાં સિદ્ધિકારણમ્ ॥ ૧૦.૬૨ ॥ સ્ત્રીબાલાભ્યવપત્તૌ ચ

અહિંસા સત્યમસ્તેયં શૌચમિન્દ્રિયનિગ્રહઃ ।

એતં સામાસિકં ધર્મં ચાતુર્વર્ણ્યેડબ્રવીન્ મનુઃ ॥ ૧૦.૬૩ ॥

શૂદ્રાયાં બ્રાહ્મણાજજાતઃ શ્રેયસા ચેત્તજાયતે ।

અશ્રેયાન્ શ્રેયસીં જાતિં ગચ્છત્યા સમમાદ્યુગાત્ ॥ ૧૦.૬૪ ॥

શૂદ્રો બ્રાહ્મણાતામેતિ બ્રાહ્મણશ્ચૈતિ શૂદ્રતામ્ ।

ક્ષત્રિયાજજાતમેવં તુ વિદ્યાદ્વૈશ્યાત્તથૈવ ચ ॥ ૧૦.૬૫ ॥

અનાર્યાયાં સમુત્પન્નો બ્રાહ્મણાત્તુ યદ્યચ્છયા ।

બ્રાહ્મણ્યામયનાર્યાત્તુ શ્રેયસ્ત્વં ક્વેતિ ચેદ્ભવેત્ ॥ ૧૦.૬૬ ॥ કસ્ય ચિદ્ભવેત્

જાતો નાર્યામિનાર્યામાર્યાદાર્યો ભવેદ્દુષ્ટૈઃ ।

જાતોડપ્યનાર્યાદાર્યામનાર્ય ઇતિ નિશ્ચયઃ ॥ ૧૦.૬૭ ॥

તાવુભાવપ્યસંસ્કાર્યાવિતિ ધર્મો વ્યવસ્થિતઃ ।

વૈગુણ્યાજજન્મનઃ પૂર્વ ઉત્તરઃ પ્રતિલોમતઃ ॥ ૧૦.૬૮ ॥ જન્મતઃ

સુબીજં ચૈવ સુક્ષેત્રે જાતં સમ્પદ્યતે યથા ।

તથાડર્યાજજાત આર્યાયાં સર્વં સંસ્કારમર્હતિ ॥ ૧૦.૬૯ ॥

બીજમેકે પ્રશંસન્તિ ક્ષેત્રમન્યે મનીષિણઃ ।

બીજક્ષેત્રે તથૈવાન્યે તત્રૈયં તુ વ્યવસ્થિતિઃ ॥ ૧૦.૭૦ ॥

અક્ષેત્રે બીજમુત્સૃષ્ટમન્તરૈવ વિનશ્યતિ ।

અબીજકમપિ ક્ષેત્રં કેવલં સ્થણ્ડિલં ભવેત્ ॥ ૧૦.૭૧ ॥

યસ્માદ્બીજપ્રભાવેણ તિર્યગ્જા ઋષયોડભવન્ ।

પૂજિતાશ્ચ પ્રશસ્તાશ્ચ તસ્માદ્બીજં પ્રશસ્યતે ॥ ૧૦.૭૨ ॥ વિશિષ્યતે)

અનાર્યમાર્યકર્માણામાર્ય યાનાર્યકર્મિણામ્ ।
 સમ્પ્રધાર્યાબ્રવીદ્ધાતા ન સમૌ નાસમાવિતિ ॥ ૧૦.૭૩ ॥
 બ્રાહ્મણા બ્રહ્મયોનિસ્થા યે સ્વકર્મણ્યવસ્થિતાઃ ।
 તે સમ્યગુપજીવેયુઃ ષટ્ કર્માણિ યથાક્રમમ્ ॥ ૧૦.૭૪ ॥
 અધ્યાપનમધ્યયનં યજનં યાજનં તથા ।
 દાનં પ્રતિગ્રહશ્ચૈવ ષટ્ કર્માણ્યગ્રજન્મનઃ ॥ ૧૦.૭૫ ॥
 ષણ્ણાં તુ કર્મણામસ્ય ત્રીણિ કર્માણિ જીવિકા ।
 યાજનાધ્યાપને ચૈવ વિશુદ્ધાચ્ચ પ્રતિગ્રહઃ ॥ ૧૦.૭૬ ॥
 ત્રયો ધર્મા નિવર્તન્તે બ્રાહ્મણાત્ક્ષત્રિયં પ્રતિ ।
 અધ્યાપનં યાજનં ચ તૃતીયશ્ચ પ્રતિગ્રહઃ ॥ ૧૦.૭૭ ॥
 વૈશ્યં પ્રતિ તથૈવૈતે નિવર્તેરન્નિતિ સ્થિતિઃ ।
 ન તૌ પ્રતિ હિ તાન્ ધર્માન્ મનુરાહ પ્રજાપતિઃ ॥ ૧૦.૭૮ ॥ પ્રતિ હિતાન્ ધર્માન્
 શસ્ત્રાસ્ત્રભૃત્ત્વં ક્ષત્રસ્ય વણિકપશુકૃષિર્વિષઃ ।
 આજીવનાર્થ ધર્મસ્તુ દાનમધ્યયનં યજિઃ ॥ ૧૦.૭૯ ॥
 વેદાભ્યાસો બ્રાહ્મણસ્ય ક્ષત્રિયસ્ય ચ રક્ષણમ્ ।
 વાર્તાકર્મૈવ વૈશ્યસ્ય વિશિષ્ટાનિ સ્વકર્મસુ ॥ ૧૦.૮૦ ॥
 અજીવંસ્તુ યથોક્તેન બ્રાહ્મણઃ સ્વેન કર્મણા ।
 જીવેત્ક્ષત્રિયધર્મેણ સ હ્યસ્ય પ્રત્યનન્તરઃ ॥ ૧૦.૮૧ ॥
 ઉભાભ્યામપ્યજીવંસ્તુ કથં સ્થાદિતિ ચેદ્ભવેત્ ।
 કૃષિગોરક્ષમાસ્થાય જીવેદ્વૈશ્યસ્ય જીવિકામ્ ॥ ૧૦.૮૨ ॥
 વૈશ્યવૃત્ત્યાઽપિ જીવંસ્તુ બ્રાહ્મણઃ ક્ષત્રિયોઽપિ વા ।
 હિંસાપ્રાયાં પરાધીનાં કૃષિં યત્નેન વર્જયેત્ ॥ ૧૦.૮૩ ॥
 કૃષિં સાધુઘૃતિ મન્યન્તે સા વૃત્તિઃ સદ્વિગર્હિતાઃ ।
 ભૂમિં ભૂમિશયાંશ્ચૈવ હન્તિ કાષ્ઠમયોમુખમ્ ॥ ૧૦.૮૪ ॥
 ઇદં તુ વૃત્તિવૈકલ્યાત્યજતો ધર્મનૈપુણમ્ ।
 વિટ્પણ્યમુદ્ધૃતોદ્ધારં વિક્રેયં વિત્તવર્ધનમ્ ॥ ૧૦.૮૫ ॥
 સર્વાન્ રસાનપોહેત કૃતાન્નં ચ તિલૈઃ સહ ।

અશ્મનો લવણં ચૈવ પશવો યે ચ માનુષાઃ ॥ ૧૦.૮૬ ॥

સર્વં ચ તાન્તવં રક્તં શાણક્ષૌમાવિકાનિ ચ ।

અપિ ચેત્સ્યુરરક્તાનિ કુલમૂલે તથૌષધીઃ ॥ ૧૦.૮૭ ॥

અપઃ શસ્ત્રં વિષં માંસં સોમં ગન્ધાંશ્ચ સર્વશઃ ।

ક્ષીરં ક્ષૌદ્રં દધિ ઘૃતં તૈલં મધુ ગુડં કુશાન્ ॥ ૧૦.૮૮ ॥

આરણ્યાંશ્ચ પશૂન્ સર્વાન્ દંષ્ટ્રિણશ્ચ વયાંસિ ચ ।

મધં નીલિં ચ લાક્ષાં ચ સર્વાંશ્ચૈકશકાંસ્તથા ॥ ૧૦.૮૯ ॥ નીલીં

કામમુત્પાદ્ય કૃષ્યાં તુ સ્વયમેવ કૃષીવલઃ ।

વિક્રીણીત તિલાંશૂદ્રાન્ ધર્માર્થમચિરસ્થિતાન્ ॥ ૧૦.૯૦ ॥ તિલાંશૂદ્રાન્

ભોજનાભ્યઞ્જનાદ્દાનાદ્યદન્યત્કુરુતે તિલૈઃ ।

કૃમિભૂતઃ શ્વવિષ્ઠાયાં પિતૃભિઃ સહ મજ્જતિ ॥ ૧૦.૯૧ ॥

સઘઃ પતતિ માંસેન લાક્ષ્યા લવણેન ચ ।

ત્ર્યહેણ શૂદ્રો ભવતિ બ્રાહ્મણઃ ક્ષીરવિક્રયાત્ ॥ ૧૦.૯૨ ॥

ઇતરેષાં તુ પાણ્યાનાં વિક્રયાદિહ કામતઃ ।

બ્રાહ્મણઃ સપ્તરાત્રેણ વૈશ્યભાવં નિચચ્છતિ ॥ ૧૦.૯૩ ॥

રસા રસૈર્નિમાતવ્યા ન ત્વેવ લવણં રસૈઃ ।

કૃતાન્નં ચ કૃતાન્નેન તિલા ધાન્યેન તત્સમાઃ ॥ ૧૦.૯૪ ॥

જીવેદેતેન રાજન્યઃ સર્વેણાધ્યનયં ગતઃ ।

ન ત્વેવ જ્યાયંસીં વૃત્તિમભિમન્યેત કર્હિ ચિત્ ॥ ૧૦.૯૫ ॥

યો લોભાદધમો જાત્યા જીવેદુલ્કૃષ્ટકર્મભિઃ ।

તં રાજા નિર્ધનં કૃત્વા ક્ષિપ્રમેવ પ્રવાસયેત્ ॥ ૧૦.૯૬ ॥

વરં સ્વધર્મો વિગુણો ન પારકયઃ સ્વનુષ્ઠિતઃ । વિગુણઃ પરધર્માત્સ્વધિષ્ઠિતાત્

પરધર્મેણ જીવન્ હિ સઘઃ પતતિ જાતિતઃ ॥ ૧૦.૯૭ ॥

વૈશ્યોઽજીવન્ સ્વધર્મેણ શૂદ્રવૃત્ત્યાઽપિ વર્તયેત્ ।

અનાચરત્રકાર્યાણિ નિવર્તેત ચ શક્તિમાન્ ॥ ૧૦.૯૮ ॥

અશઙ્ગુવંસ્તુ શુશ્રૂષાં શૂદ્રઃ કર્તુ દ્વિજન્મનામ્ ।

પુત્રદારાત્યયં પ્રાપ્તો જીવેત્કારુકકર્મભિઃ ॥ ૧૦.૯૯ ॥

યૈઃ કર્મભિઃ પ્રચરિતૈઃ શુશ્રૂષ્યન્તે દ્વિજાતયઃ ।
 તાનિ કારુકકર્માણિ શિલ્પાનિ વિવિધાનિ ચ ॥ ૧૦.૧૦૦ ॥
 વૈશ્યવૃત્તિમનાતિષ્ઠન્ બ્રાહ્મણઃ સ્વે પથિ સ્થિતઃ ।
 અવૃત્તિકર્ષિતઃ સીદન્નિમં ધર્મં સમાચરેત્ ॥ ૧૦.૧૦૧ ॥
 સર્વતઃ પ્રતિગૃહ્ણીયાદ્બ્રાહ્મણસ્ત્વનયં ગતઃ ।
 પવિત્રં દુષ્યતીત્યેતદ્ધર્મતો નોપપદ્યતે ॥ ૧૦.૧૦૨ ॥
 નાધ્યાપનાધાજનાદ્વા ગર્હિતાદ્વા પ્રતિગ્રહાત્ ।
 દોષો ભવતિ વિપ્રાણાં જ્વલનામ્બુસમા હિ તે ॥ ૧૦.૧૦૩ ॥
 જીવિતાત્યયમાપન્નો યોડન્નમત્તિ તતસ્તતઃ ।
 આકાશમિવ પકુન્ન ન સ પાપેન લિપ્યતે ॥ ૧૦.૧૦૪ ॥
 અજીગર્તઃ સુતં હન્તુમુપાસર્પદ્ધુભુક્ષિતઃ ।
 ન ચાલિપ્યત પાપેન ક્ષુત્રતીકારમાચરન્ ॥ ૧૦.૧૦૫ ॥
 શ્વમાંસમિચ્છનાર્તોડતું ધર્માધર્મવિચક્ષણઃ ।
 પ્રાણાનાં પરિરક્ષાર્થં વામદેવો ન લિપ્તવાન્ ॥ ૧૦.૧૦૬ ॥
 ભરદ્વાજઃ ક્ષુધાર્તસ્તુ સપુત્રો વિજને વને ।
 બહ્વીર્ગાઃ પ્રતિજગ્રાહ વૃધોસ્તક્ષણો મહાતપાઃ ॥ ૧૦.૧૦૭ ॥
 ક્ષુધાર્તશ્ચાતુમભ્યાગાદ્વિશ્વામિત્રઃ શ્રજાધનીમ્ ।
 ચણ્ડાલહસ્તાદાદાય ધર્માધર્મવિચક્ષણઃ ॥ ૧૦.૧૦૮ ॥
 પ્રતિગ્રહાધાજનાદ્વા તથૈવાધ્યાપનાદપિ ।
 પ્રતિગ્રહઃ પ્રત્યવરઃ પ્રેત્ય વિપ્રસ્ય ગર્હિતઃ ॥ ૧૦.૧૦૯ ॥
 યાજનાધ્યાપને નિત્યં ક્રિયેતે સંસ્કૃતાત્મનામ્ ।
 પ્રતિગ્રહસ્તુ ક્રિયેતે શૂદ્રાદપ્યન્યજન્મનઃ ॥ ૧૦.૧૧૦ ॥
 જપહોમૈરપેત્યેનો યાજનાધ્યાપનૈઃ કૃતમ્ ।
 પ્રતિગ્રહનિમિત્તં તુ ત્યાગેન તપસૈવ ચ ॥ ૧૦.૧૧૧ ॥
 શિલૌઞ્છમધ્યાદદીત વિપ્રોડજીવન્ યતસ્તતઃ ।
 પ્રતિગ્રહાત્શિલઃ શ્રેયાંસ્તતોડપ્યુઞ્છઃ પ્રશસ્યતે ॥ ૧૦.૧૧૨ ॥
 સીદદ્ભિઃ કુપ્યમિચ્છદ્ભિર્ધને વા પૃથિવીપતિઃ । ધનં વા
 યાચ્યઃ સ્યાત્સ્નાતકૈર્વિપ્રૈરદિત્સંસ્ત્યાગમર્હતિ ॥ ૧૦.૧૧૩ ॥

અકૃતં ચ કૃતાત્ક્ષેત્રાદ્ગૌરજાવિકમેવ ચ ।

હિરણ્યં ધાન્યમન્નં ચ પૂર્વં પૂર્વમદોષવત્ ॥ ૧૦.૧૧૪ ॥

સામ વિક્તાગમા ધર્મ્યા દાયો લાભઃ કયો જયઃ ।

પ્રયોગઃ કર્મયોગશ્ચ સત્પ્રતિગ્રહ એવ ચ ॥ ૧૦.૧૧૫ ॥

વિદ્યા શિલ્પં ભૃતિઃ સેવા ગોરક્ષ્યં વિપણિઃ કૃષિઃ ।

ધૃતિર્ભૈક્ષં કુસીદં ચ દશ જીવનહેતવઃ ॥ ૧૦.૧૧૬ ॥

બ્રાહ્મણઃ ક્ષત્રિયો વાડપિ વૃદ્ધિં નૈવ પ્રયોજયેત્ ।

કામં તુ ખલુ ધર્માર્થં દદ્યાત્પાપીયસેડલ્પિકામ્ ॥ ૧૦.૧૧૭ ॥

ચતુર્થમાદદાનોડપિ ક્ષત્રિયો ભાગમાપદિ ।

પ્રજા રક્ષન્ પરં શક્ત્યા કિલ્બિષાત્પ્રતિમુચ્યતે ॥ ૧૦.૧૧૮ ॥

સ્વધર્મો વિજયસ્તસ્ય નાહવે સ્યાત્પરાઙ્મુખઃ ।

શસ્ત્રેણ વૈશ્યાન્ રક્ષિત્વા ધર્મ્યમાહારયેદ્ભલિમ્ ॥ ૧૦.૧૧૯ ॥ વૈશ્યાદ્રક્ષિત્વા

ધાન્યેડષ્ટમં વિશાં શુલ્કં વિશં કાર્ષાપિણાવરમ્ ।

કર્મોપકરણાઃ શૂદ્રાઃ કારવઃ શિલ્પિનસ્તથા ॥ ૧૦.૧૨૦ ॥

શૂદ્રસ્તુ વૃત્તિમાકાઙ્ક્ષન્ ક્ષત્રમારાધયેદદિ । આરાધયેદિતિ

ધનિનં વાડપ્યુપારાધ્ય વૈશ્યં શૂદ્રો જિજીવિષેત્ ॥ ૧૦.૧૨૧ ॥

સ્વર્ગાર્થમુભયાર્થં વા વિપ્રાનારાધયેત્તુ સઃ ।

જાતબ્રાહ્મણશબ્દસ્ય સા હ્યસ્ય કૃતકૃત્યતા ॥ ૧૦.૧૨૨ ॥

વિપ્રસેવૈવ શૂદ્રસ્ય વિશિષ્ટે કર્મ કીર્ત્યતે ।

યદતોડન્યધિ કુરુતે તદ્ભવત્યસ્ય નિષ્ફલમ્ ॥ ૧૦.૧૨૩ ॥

પ્રકલ્પ્યા તસ્ય તૈર્વૃત્તિઃ સ્વકુટુમ્બાઘથાર્હતઃ ।

શક્તિં ચાવેક્ષ્ય દાક્ષ્યં ચ ભૂત્યાનાં ચ પરિગ્રહમ્ ॥ ૧૦.૧૨૪ ॥

ઉચ્ચિષ્ટમન્નં દાતવ્યં જીર્ણાનિ વસનાનિ ચ ।

પુલાકાશ્ચૈવ ધાન્યાનાં જીર્ણાશ્ચૈવ પરિચ્છદાઃ ॥ ૧૦.૧૨૫ ॥

ન શૂદ્રે પાતકં કિં ચિન્ન ચ સંસ્કારમર્હતિ ।

નાસ્યાધિકારો ધર્મેડસ્તિ ન ધર્માત્પ્રતિષેધનમ્ ॥ ૧૦.૧૨૬ ॥

ધર્મેષ્વસ્તુ ધર્મજ્ઞાઃ સતાં વૃત્તમનુષ્ઠિતાઃ । સતાં ધર્મ

મન્ત્રવર્જ્યં ન દુષ્યન્તિ પ્રશંસાં પ્રાપ્નુવન્તિ ચ ॥ ૧૦.૧૨૭ ॥ મન્ત્રવર્જ

યથા યથા હિ સદ્વૃત્તમાતિષ્ઠત્યનસૂચકઃ ।

તથા તથૈમં ચામું ચ લોકં પ્રાપ્નોત્યનિન્દિતઃ ॥ ૧૦.૧૨૮ ॥

શક્તેનાપિ હિ શૂદ્રેણ ન કાર્યો ધનસગ્ચયઃ ।

શૂદ્રો હિ ધનમાસાદ્ય બ્રાહ્મણાનેવ બાધતે ॥ ૧૦.૧૨૯ ॥

એતે ચતુર્ણાં વર્ણાનામાપદ્ધર્માઃ પ્રકીર્તિતાઃ ।

યાન્ સમ્યગ્નુતિષ્ઠન્તો વ્રજન્તિ પરમં ગતિમ્ ॥ ૧૦.૧૩૦ ॥

એષ ધર્મવિધિઃ કૃત્સ્નશ્ચાતુર્વર્ણ્યસ્ય કીર્તિતઃ ।

અતઃ પરં પ્રવક્ષ્યામિ પ્રાયશ્ચિત્તવિધિં શુભમ્ ॥ ૧૦.૧૩૧ ॥

અધ્યાય ૧૧

સાન્તાનિકં યક્ષ્યમાણમધ્વગં સાર્વવેદસમ્ ।

ગુર્વર્થં પિતૃમાત્ર્યર્થં સ્વાધ્યાયાર્થ્યુપતાપિનઃ ॥ ૧૧.૧ ॥

ન વૈ તાન્ સ્નાતકાન્ વિદ્યાબ્રાહ્મણાન્ ધર્મભિક્ષુકાન્ ।

નિઃસ્વેભ્યો દેયમેતેભ્યો દાનં વિદ્યાવિશેષતઃ ॥ ૧૧.૨ ॥

એતેભ્યો હિ દ્વિજાઞ્ચેભ્યો દેયમન્નં સદક્ષિણમ્ ।

ઇતરેભ્યો બહિર્વેદિ કૃતાન્નં દેયમુચ્યતે ॥ ૧૧.૩ ॥

સર્વરત્નાનિ રાજા તુ યથાર્હં પ્રતિપાદયેત્ ।

બ્રાહ્મણાન્ વેદવિદુષો યજ્ઞાર્થં ચૈવ દક્ષિણામ્ ॥ ૧૧.૪ ॥

કૃતદારોડપરાન્ દારાન્ ભિક્ષિત્વા ચોડધિગચ્છતિ ।

રતિમાત્રં કૃલં તસ્ય દ્રવ્યદાતુસ્તુ સંતતિઃ ॥ ૧૧.૫ ॥

ધનાનિ તુ યથાશક્તિ વિપ્રેષુ પ્રતિપાદયેત્ ।

વેદવિત્સુ વિવિક્તેષુ પ્રેત્ય સ્વર્ગં સમશ્રુતે ॥ ૧૧.૬ ॥

યસ્ય ત્રૈવાર્ષિકં ભક્તં પર્યામં ભૃત્યવૃત્તયે ।

અધિકં વાડપિ વિદ્યેત સ સોમં પાતુમર્હતિ ॥ ૧૧.૭ ॥

અતઃ સ્વલ્પીયસિ દ્રવ્યે યઃ સોમં પિબતિ દ્વિજઃ ।

સ પીતસોમપૂર્વોડપિ ન તસ્યાપ્રોતિ તદ્દલમ્ ॥ ૧૧.૮ ॥

શક્તઃ પરજને દાતા સ્વજને દુઃખજીવિનિ ।
 મધ્વાપાતો વિષાસ્વાદઃ સ ધર્મપ્રતિરૂપકઃ ॥ ૧૧.૮ ॥
 ભૂત્યાનામુપરોધેન યત્કરોત્યૌર્ધ્વદિહિકમ્ ।
 તદ્ભવત્યસુખૌદર્ક જીવતશ્ચ મૃતસ્ય ચ ॥ ૧૧.૧૦ ॥
 યજ્ઞશ્ચેત્પ્રતિરુદ્ધઃ સ્થાદેકેનાડુગેન યજ્ઞવનઃ ।
 બ્રાહ્મણસ્ય વિશેષેન ધાર્મિકે સતિ રાજનિ ॥ ૧૧.૧૧ ॥
 યો વૈશ્યઃ સ્થાદ્ભુપશુર્હીનકતુરસોમપઃ ।
 કુટુમ્બાત્તસ્ય તદ્દ્રવ્યમાહરેદયજ્ઞસિદ્ધયે ॥ ૧૧.૧૨ ॥
 આહરેત્ત્રીણિ વા દ્વે વા કામં શૂદ્રસ્ય વેશ્મનઃ ।
 ન હિ શૂદ્રસ્ય યજ્ઞેષુ કશ્ચિદસ્તિ પરિગ્રહઃ ॥ ૧૧.૧૩ ॥
 યોડનાહિતાગ્નિઃ શતગુરયજ્ઞવા ચ સહસ્રગુઃ । અયજ્ઞશ્
 તયોરપિ કુટુમ્બાભ્યામાહરેદવિચારયન્ ॥ ૧૧.૧૪ ॥
 આદાનનિત્યાચ્યાદાતુરાહરેદપ્રયચ્છતઃ ।
 તથા યશોડસ્ય પ્રથતે ધર્મશ્ચૈવ પ્રવર્ધતે ॥ ૧૧.૧૫ ॥
 તથૈવ સપ્તમે ભક્તે ભક્તાનિ ષડનશ્રતા ।
 અશ્વસ્તનવિધાનેન હર્તવ્યં હીનકર્મણઃ ॥ ૧૧.૧૬ ॥
 ખલાત્ક્ષેત્રાદગારાદ્વા યતો વાડપ્યુપલબ્યતે ।
 આખ્યાતવ્યં તુ તત્તસ્મૈ પૃચ્છતે યદિ પૃચ્છતિ ॥ ૧૧.૧૭ ॥
 બ્રાહ્મણસ્વં ન હર્તવ્યં ક્ષત્રિયેણ કદા ચન ।
 દસ્યુનિષ્ઠિયયોસ્તુ સ્વમજીવન્ હર્તુમર્હતિ ॥ ૧૧.૧૮ ॥
 યોડસાધુભ્યોડર્થમાદાય સાધુભ્યઃ સમ્પ્રયચ્છતિ ।
 સ કૃત્વા પ્લવમાત્માનં સંતારયતિ તાવુભૌ ॥ ૧૧.૧૯ ॥
 યદ્ધનં યજ્ઞશીલાનાં દેવસ્વં તદ્વિદુર્બુધાઃ ।
 અયજ્ઞવનાં તુ યદ્વિત્તમાસુરસ્વં તદુચ્યતે ॥ ૧૧.૨૦ ॥
 ન તસ્મિન્ ધારયેદ્દણં ધાર્મિકઃ પૃથિવીપતિઃ ।
 ક્ષત્રિયસ્ય હિ બાલિશ્યાદ્બ્રાહ્મણઃ સીદતિ ક્ષુધા ॥ ૧૧.૨૧ ॥
 તસ્ય ભૂત્યજનં જ્ઞાત્વા સ્વકુટુમ્બાન્ મહીપતિઃ ।
 શ્રુતશીલે ચ વિજ્ઞાય વૃત્તિં ધર્મ્યા પ્રકલ્પયેત્ ॥ ૧૧.૨૨ ॥

कल्पयित्वाऽस्य वृत्तिं य रक्षेदेनं समन्ततः ।
 राजा हि धर्मषड्भागं तस्मात्प्राप्नोति रक्षितात् ॥ ११.२३ ॥
 न यज्ञार्थं धनं शूद्राद्विप्रो भिक्षेत कर्हि यित् ।
 यजमानो हि भिक्षित्वा यादालः प्रेत्य जायते ॥ ११.२४ ॥
 यज्ञार्थमर्थं भिक्षित्वा यो न सर्वं प्रयच्छति ।
 स याति भासतां विप्रः काकतां वा शतं समाः ॥ ११.२५ ॥
 देवस्वं ब्राह्मणस्वं वा लोभेनोपछिनस्ति यः ।
 स पापात्मा परे लोके गृध्रौच्छिष्टेन जुवति ॥ ११.२६ ॥
 छष्टिं वैश्वानरीं नित्यं निर्वपेदब्धपर्यये ।
 क्लृप्तानां पशुसोमानां निष्कृत्यर्थमसम्भवे ॥ ११.२७ ॥
 आपत्कल्पेन यो धर्मं कुरुतेऽनापदि द्विजः ।
 स नाप्नोति कृलं तस्य परत्रेति विचारितम् ॥ ११.२८ ॥
 विश्वैश्च देवैः साध्यैश्च ब्राह्मणैश्च मर्षिभिः ।
 आपत्सु मरणादृभीतैर्विधेः प्रतिनिधिः कृतः ॥ ११.२९ ॥
 प्रभुः प्रथमकल्पस्य योऽनुकल्पेन वर्तते ।
 न साम्प्रदायिकं तस्य दुर्मतेर्विधेते कृलम् ॥ ११.३० ॥
 न ब्राह्मणो वेदयेत डिञ्चिद्राजनि धर्मवित् ।
 स्ववीर्यैर्लौक्यं तांशिष्यान् मानवानपकारिणः ॥ ११.३१ ॥
 स्ववीर्याद्राजवीर्याभ्यं स्ववीर्यं बलवत्तरम् ।
 तस्मात्स्वेनैव वीर्येण निगृह्णीयादरीन् द्विजः ॥ ११.३२ ॥
 श्रुतीरथर्वाङ्गिरसीः कुर्यादित्यविचारयन् ।
 वाक्षस्त्रं वै ब्राह्मणस्य तेन ङन्यादरीन् द्विजः ॥ ११.३३ ॥
 क्षत्रियो बालुवीर्येण तरेदपदमात्मनः ।
 धनेन वैश्यशूद्रौ तु जपलोमैर्द्विजोत्तमः ॥ ११.३४ ॥
 विधाता शासिता वक्ता मैत्रो ब्राह्मण उच्यते ।
 तस्मै नाकुशलं ब्रूयान्न शुष्कं गिरमीरयेत् ॥ ११.३५ ॥
 न वै कन्या न युवतिर्नाल्पविधो न बालिशः ।

હોતા સ્યાદગ્નિહોત્રસ્ય નાર્તો નાસંસ્કૃતસ્તથા ॥ ૧૧.૩૬ ॥

નરકે હિ પતન્ત્યેતે જુહન્તઃ સ ચ યસ્ય તત્ । જુહ્તઃ
તસ્માદ્વૈતાનકુશલો હોતા સ્યાદ્વેદપારગઃ ॥ ૧૧.૩૭ ॥

પ્રાજાપત્યમદત્ત્વાડશ્વમગ્ન્યાધેયસ્ય દક્ષિણામ્ ।
અનાહિતાગ્નિર્ભવતિ બ્રાહ્મણો વિભવે સતિ ॥ ૧૧.૩૮ ॥

પુણ્યાન્યન્યાનિ કુર્વીત શ્રદ્ધાનો જિતેન્દ્રિયઃ ।
ન ત્વલ્પદક્ષિણૈર્યજ્ઞૈર્યજેતેહ કથં ચન ॥ ૧૧.૩૯ ॥

ઇન્દ્રિયાણિ યશઃ સ્વર્ગમાયુઃ કીર્તિ પ્રજાઃ પશૂન્ ।
હન્ત્યલ્પદક્ષિણો યજ્ઞસ્તસ્માન્નાલ્પધનો યજેત્ ॥ ૧૧.૪૦ ॥

અગ્નિહોત્રપવિદ્યાગ્રીન્ બ્રાહ્મણઃ કામકારતઃ ।
ચાન્દ્રાયણં ચરેન્ માસં વીરહત્યાસમં હિ તત્ ॥ ૧૧.૪૧ ॥

યે શૂદ્રાદધિગમ્યાર્થમગ્નિહોત્રમુપાસતે ।
ઋત્વિજસ્તે હિ શૂદ્રાણાં બ્રહ્મવાદિષ્ઠુ ગર્હિતાઃ ॥ ૧૧.૪૨ ॥

તેષાં સતતમજ્ઞાનાં વૃષલાગ્ન્યુપસેવિનામ્ ।
પદા મસ્તકમાક્રમ્ય દાતા દુર્ગાણિ સંતરેત્ ॥ ૧૧.૪૩ ॥

અકુર્વન્ વિહિતં કર્મ નિન્દિતં ચ સમાચરન્ ।
પ્રસક્તશ્ચૈન્દ્રિયાર્થેષુ પ્રાયશ્ચિત્તીયતે નરઃ ॥ ૧૧.૪૪ ॥ પ્રસજ્જનિન્દ્રિયાર્થેષુ

અકામતઃ કૃતે પાપે પ્રાયશ્ચિત્તં વિદુર્બુધાઃ ।
કામકારકૃતેડપ્યાહુરેકે શ્રુતિનિર્દર્શનાત્ ॥ ૧૧.૪૫ ॥

અકામતઃ કૃતં પાપં વેદાભ્યાસેન શુદ્ધ્યતિ ।
કામતસ્તુ કૃતં મોહાત્પ્રાયશ્ચિત્તૈઃ પૃથગ્વિધૈઃ ॥ ૧૧.૪૬ ॥

પ્રાયશ્ચિત્તીયતાં પ્રાપ્ય દૈવાત્પૂર્વકૃતેન વા ।
ન સંસર્ગં વ્રજેત્સદ્ભિઃ પ્રાયશ્ચિત્તેડકૃતે દ્વિજઃ ॥ ૧૧.૪૭ ॥

ઇહ દુશ્વશિતૈઃ કે ચિત્તે ચિત્પૂર્વકૃતૈસ્તથા ।
પ્રાપ્નુવન્તિ દુરાત્માનો નરા રૂપવિપર્યયમ્ ॥ ૧૧.૪૮ ॥

સુવર્ણચૌરઃ કૌનખ્યં સુરાપઃ શ્યાવદન્તતામ્ ।
બ્રહ્મહા ક્ષયરોગિત્વં દૌશ્વર્મ્યં ગુરુતલ્પગઃ ॥ ૧૧.૪૯ ॥

पिशुनः पौतिनासिक्तं सूयकः पूतिवद्भ्रताम् ।
 धान्ययौरोऽङ्गुलीनत्वमातिरैक्ष्यं तु मिश्रकः ॥ ११.५० ॥
 अन्नलतार्तमयावित्वं मौक्त्यं वागपलारकः ।
 वस्त्रापलारकः श्वैत्र्यं पङ्गुतामश्वलारकः ॥ ११.५१ ॥
 ओषं कर्मविशेषेण जायन्ते सद्भिर्गर्हिताः ।
 जडमूकान्धबधिरा विकृताकृतयस्तथा ॥ ११.५२ ॥
 यरितव्यमतो नित्यं प्रायश्चित्तं विशुद्ध्यै ।
 निन्दैर्हि लक्ष्मणैर्युक्ता जायन्तेऽनिष्टतेनसः ॥ ११.५३ ॥
 ब्रह्मलत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वङ्गनागमः ।
 मलान्ति पातकान्याहुः संसर्गश्चापि तैः सल ॥ ११.५४ ॥
 अनृतं य समुत्कर्षे राजगामि य पैशुनम् ।
 गुरोश्चालीकनिर्बन्धः समानि ब्रह्मलत्यथा ॥ ११.५५ ॥
 ब्रह्मोज्ज्वला वेदनिन्दा कौटसाक्ष्यं सुलुब्धः ।
 गर्हितानाधयोर्जग्धिः सुरापानसमानि षट् ॥ ११.५६ ॥
 निक्षेपस्यापलराणं नराश्वरजस्तथ य ।
 भूमिवजमणीनां य रुडमस्तेयसमं स्मृतम् ॥ ११.५७ ॥
 रेतःसेकः स्वयोनीषु कुमारीष्वन्त्यजसु य ।
 सभ्युः पुत्रस्य य स्त्रीषु गुरुतल्पसमं विदुः ॥ ११.५८ ॥
 गोवधोऽयाज्यसंयाज्यं पारदार्यात्मविह्वयः ।
 गुरुमातृपितृत्यागः स्वाध्यायाभ्ययोः सुतस्य य ॥ ११.५९ ॥
 परिवित्तिताऽनुजोऽनूढे परिवेदनमेव य ।
 तयोर्दानं य कन्यायास्तयोरेव य याजनम् ॥ ११.६० ॥
 कन्याया दूषणं यैव वार्धुष्यं प्रतलोपनम् ।
 तडागाराभदाराणामपत्यस्य य विह्वयः ॥ ११.६१ ॥
 प्रात्यता भान्धवत्यागो भृत्याध्यापनमेव य ।
 भृत्या आध्ययनादानमपण्यानां य विह्वयः ॥ ११.६२ ॥ भृत्याध्याध्ययनादानम्
 सर्वाकारेष्वधीकारो मलायन्त्रप्रवर्तनम् ।
 छिंसौषधीनां स्त्र्याज्जवोऽभियारो मूलकर्म य ॥ ११.६३ ॥

ઇન્ધનાર્થમશુષ્કાણાં દ્રુમાણામવપાતનમ્ ।
 આત્માર્થં ચ કિયારમ્ભો નિન્દિતાન્નાદનં તથા ॥ ૧૧.૬૪ ॥
 અનાહિતાગ્નિતા સ્તેયં ઋણાનામનપક્રિયા ।
 અસત્શાસ્ત્રાધિગમનં કૌશીલવ્યસ્ય ચ ક્રિયા ॥ ૧૧.૬૫ ॥
 ધાન્યકુપ્યપશુસ્તેયં મધપસ્ત્રીનિષેવણમ્ ।
 સ્ત્રીશૂદ્રવિટ્ક્ષત્રવધો નાસ્તિક્યં ચોપપાતકમ્ ॥ ૧૧.૬૬ ॥
 બ્રાહ્મણસ્ય રુજઃ કૃત્વા ધ્રાતિરઘ્નેયમધયોઃ ।
 જૈહ્મ્યં ચ મૈથુનં પુસિ જાતિભ્રંશકરં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૧.૬૭ ॥
 ખરાશ્વોદ્દમુગૈભાનામજાવિકવધસ્તથા ।
 સકુરીકરણં ક્ષેયં મીનાહિમહિષસ્ય ચ ॥ ૧૧.૬૮ ॥
 નિન્દિતેભ્યો ધનાદાનં વાણિજ્યં શૂદ્રસેવનમ્ ।
 અપાત્રીકરણં ક્ષેયમસત્યસ્ય ચ ભાષણમ્ ॥ ૧૧.૬૯ ॥
 કૃમિકીટવયોહત્યા મધાનુગતભોજનમ્ ।
 કૃલેધઃ । કુસુમસ્તેયમધૈર્યં ચ મલાવહમ્ ॥ ૧૧.૭૦ ॥
 એતાન્યેનાંસિ સર્વાણિ યથોક્તાનિ પૃથક્પૃથક્ ।
 યૈર્યૈર્વ્રતૈરપોહ્યન્તે તાનિ સમ્યગ્બોધત ॥ ૧૧.૭૧ ॥
 બ્રહ્મહા દ્વાદશ સમાઃ કુટીં કૃત્વા વને વસેત્ ।
 ભૈક્ષાશ્યાત્મવિશુદ્ધ્યર્થં કૃત્વા શવશિરો ધ્વજમ્ ॥ ૧૧.૭૨ ॥
 લક્ષ્યં શસ્ત્રભૂતાં વા સ્યાદ્વિદુષામિચ્છયાડત્મનઃ ।
 પ્રાસ્યેદાત્માનમગ્રૌ વા સમિદ્ધે ત્રિરવાક્ષિરાઃ ॥ ૧૧.૭૩ ॥
 યજેત વાડશ્વમેધેન સ્વર્જિતા ગોસવેન વા ।
 અભિજિદ્વિશ્વજિદ્ભ્યાં વા ત્રિવૃતાડગ્નિષ્ટુતાડપિ વા ॥ ૧૧.૭૪ ॥
 જપન્ વાડન્યતમં વેદં યોજનાનાં શતં વ્રજેત્ ।
 બ્રહ્મહત્યાપનોદાય મિતભુક્ષિયતેન્દ્રિયઃ ॥ ૧૧.૭૫ ॥
 સર્વસ્વં વેદવિદુષે બ્રાહ્મણાચોપપાદ્યેત્ ।
 ધનં હિ જીવનાયાલં ગૃહં વા સપરિચ્છદમ્ ॥ ૧૧.૭૬ ॥
 હવિષ્યભુગ્વાડનુસરેત્પ્રતિસ્રોતઃ સરસ્વતીમ્ ।

જપેદ્રા નિયતાહારસ્ત્રિવૈ વેદસ્ય સંહિતામ્ ॥ ૧૧.૭૭ ॥

કૃતવાપનો નિવસેદગ્રામાન્તે ગોવ્રજેડપિ વા ।

આશ્રમે વૃક્ષમૂલે વા ગોબ્રાહ્મણાહિતે રતઃ ॥ ૧૧.૭૮ ॥

બ્રાહ્મણાર્થે ગવાર્થે વા સઘઃ પ્રાણાન્ પરિત્યજેત્ । સંયક્રપ્રાણાન્

મુચ્યતે બ્રહ્મહત્યાયા ગોમા ગોબ્રાહ્મણસ્ય ચ ॥ ૧૧.૭૯ ॥

ત્રિવારં પ્રતિરોદ્ધા વા સર્વસ્વમવજિત્ય વા । ચવરં

વિપ્રસ્ય તન્નિમિત્તે વા પ્રાણાલાભે વિમુચ્યતે ॥ ૧૧.૮૦ ॥ પ્રાણાલાભેડપિ મુચ્યતે

એવં દૃઢવ્રતો નિત્યં બ્રહ્મચારી સમાહિતઃ ।

સમામે દ્વાદશે વર્ષે બ્રહ્મહત્યાં વ્યપોહતિ ॥ ૧૧.૮૧ ॥

શિષ્ટ્વા વા ભૂમિદેવાનાં નરદેવસમાગમે ।

સ્વમેનોડવભૃથસ્નાતો હયમેધે વિમુચ્યતે ॥ ૧૧.૮૨ ॥

ધર્મસ્ય બ્રાહ્મણો મૂલમગ્રં રાજન્ય ઉચ્યતે ।

તસ્માત્સમાગમે તેષામેનો વિખ્યાપ્ય શુદ્ધતિ ॥ ૧૧.૮૩ ॥

બ્રાહ્મણઃ સમ્ભવેનૈવ દેવાનામપિ દૈવતમ્ ।

પ્રમાણં ચૈવ લોકસ્ય બ્રહ્માત્રૈવ હિ કારણમ્ ॥ ૧૧.૮૪ ॥

તેષાં વેદવિદો બ્રૂયુસ્ત્રયોડશ્યેનઃ સુનિષ્કૃતિમ્ ।

સા તેષાં પાવનાય સ્યાત્યવિત્રા વિદુષાં હિ વાક્ ॥ ૧૧.૮૫ ॥ પવિત્રં

અતોડન્યતમમાસ્થાય વિધિ વિપ્રઃ સમાહિતઃ ।

બ્રહ્મહત્યાકૃતં પાપં વ્યપોહત્યાત્મવત્તયા ॥ ૧૧.૮૬ ॥

હત્વા ગર્ભમવિજ્ઞાતમેતદેવ વ્રતં ચરેત્ ।

રાજન્યવૈશ્યૌ ચૈજાનાવાત્રેયીમેવ ચ સ્ત્રિયમ્ ॥ ૧૧.૮૭ ॥

ઉક્ત્વા ચૈવાનુતં સાક્ષ્યે પ્રતિરુદ્ધ્ય ગુરું તથા । પ્રતિરબ્ય

અપહૃત્ય ચ નિઃક્ષેપં કૃત્વા ચ સ્ત્રીસુહૃત્વધમ્ ॥ ૧૧.૮૮ ॥ નિક્ષેપં

ઇયં વિશુદ્ધિરુદિતા પ્રમાપ્યાકામતો દ્વિજમ્ ।

કામતો બ્રાહ્મણવધે નિષ્કૃતિર્ન વિધીયતે ॥ ૧૧.૮૯ ॥

સુરાં પીત્વા દ્વિજો મોહાદગ્નિવર્ણાં સુરાં પિબેત્ ।

તયા સ કાયે નિર્દગ્ધે મુચ્યતે કિલ્બિષાત્તતઃ ॥ ૧૧.૯૦ ॥

ગોમૂત્રમગ્નિવર્ણ વા પિબેદુદકમેવ વા ।
 પયો ઘૃતં વાઽ મરણાદ્ગોશકૃદ્રસમેવ વા ॥ ૧૧.૯૧ ॥
 કણાન્ વા ભક્ષયેદબ્દં પિણ્યાકં વા સકૃન્નિશિ ।
 સુરાપાનાપનુત્તયર્થં વાલવાસા જટી ધ્વજી ॥ ૧૧.૯૨ ॥
 સુરા વૈ મલમન્નાનાં પાપ્મા ચ મલમુચ્યતે ।
 તસ્માદ્બ્રાહ્મણરાજન્યૌ વૈશ્યશ્ચ ન સુરાં પિબેત્ ॥ ૧૧.૯૩ ॥
 ગૌડી પૈષ્ઠી ચ માધ્વી ચ વિણેયા ત્રિવિધા સુરા ।
 ચથૈવૈકા તથા સર્વા ન પાતવ્યા દ્વિજોત્તમૈઃ ॥ ૧૧.૯૪ ॥
 યક્ષરક્ષઃ । પિશાચાન્ન મદ્યં માંસં સુરાસવમ્ ।
 તદ્બ્રાહ્મણેન નાત્તવ્યં દેવાનામશ્રતા હવિઃ ॥ ૧૧.૯૫ ॥
 અમેધ્યે વા પતેન્ મત્તો વૈદિકં વાઽપ્યુદાહરેત્ ।
 અકાર્યમન્યતુર્યાદ્વા બ્રાહ્મણો મદમોહિતઃ ॥ ૧૧.૯૬ ॥
 યસ્ય કાયગતં બ્રહ્મ મધેનાપ્લાવ્યતે સકૃત્ ।
 તસ્ય વ્યપૈતિ બ્રાહ્મણ્યં શૂદ્રત્વં ચ સ ગચ્છતિ ॥ ૧૧.૯૭ ॥
 એષા વિચિત્રાભિહિતા સુરાપાનસ્ય નિષ્ફૃતિઃ ।
 અત ઊર્ધ્વં પ્રવક્ષ્યામિ સુવર્ણસ્તેયનિષ્ફૃતિમ્ ॥ ૧૧.૯૮ ॥
 સુવર્ણસ્તેયકૃદ્વિપ્રો રાજાનમભિગમ્ય તુ ।
 સ્વકર્મ ખ્યાપયન્ બ્રૂયાત્માં ભવાનનુશાસ્તિવતિ ॥ ૧૧.૯૯ ॥
 ગૃહીત્વા મુસલં રાજા સકૃદ્ધન્યાત્તુ તં સ્વયમ્ ।
 વધેન શુદ્ધ્યતિ સ્તેનો બ્રાહ્મણસ્તપસૈવ તુ ॥ ૧૧.૧૦૦ ॥
 તપસાપનુનુત્સુસ્તુ સુવર્ણસ્તેયજં મલમ્ ।
 ચીરવાસા દ્વિજોઽરણ્યે ચરેદ્બ્રહ્મહનો વ્રતમ્ ॥ ૧૧.૧૦૧ ॥
 એતૈર્વ્રતૈરપોહેત પાપં સ્તેયકૃતં દ્વિજઃ ।
 ગુરુસ્ત્રીગમનીયં તુ વ્રતૈરેભિરપાનુદેત્ ॥ ૧૧.૧૦૨ ॥
 ગુરુતલ્પ્યભિભાષ્યૈનસ્તપ્તે સ્વપ્યાદયોમયે । તલ્પે સ્વપ્યાદ્
 સૂર્મીં જ્વલન્તીં સ્વાશ્લિષ્યેન્ મૃત્યુના સ વિશુદ્ધ્યતિ ॥ ૧૧.૧૦૩ ॥ વાઽશ્લિષ્યેન્
 સ્વયં વા શિષ્ણવૃષણાવુત્કૃત્યાધાય ચાઞ્જલૌ ।
 નૈર્ઋતીં દિશમાતિષ્ઠેદા નિપાતાદજિહ્મગઃ ॥ ૧૧.૧૦૪ ॥

ખટ્વાડગી ચીરવાસા વા શમશ્રુલો વિજને વને ।
 પ્રાજાપત્યં ચરેત્કુચ્છ્રમબ્દમેકં સમાહિતઃ ॥ ૧૧.૧૦૫ ॥
 ચાન્દ્રાચણં વા ત્રીન્ માસાનભ્યસ્યેન્નિયતૈન્દ્રિયઃ ।
 હવિષ્યેણ ચવાગ્વા વા ગુરુતલ્પાપનુત્તયે ॥ ૧૧.૧૦૬ ॥
 એતૈર્વ્રતૈરપોહ્યુર્મહાપાતકિનો મલમ્ ।
 ઉપપાતકિનસ્ત્વેવમેભિર્નાનાવિઘૈર્વ્રતૈઃ ॥ ૧૧.૧૦૭ ॥
 ઉપપાતકસંયુક્તો ગોઘ્નો માસં ચવાન્ પિબેત્ ।
 કૃતવાપો વસેદ્રોષ્ટે ચર્મણા તેન સંવૃતઃ ॥ ૧૧.૧૦૮ ॥
 ચતુર્થકાલમશ્રીયાદક્ષારલવણં મિતમ્ ।
 ગોમૂત્રેણચરેત્સ્નાનં દ્વૌ માસૌ નિયતેન્દ્રિયઃ ॥ ૧૧.૧૦૯ ॥
 દિવાડનુગચ્છેદ્વાસ્તાસ્તુ તિષ્ઠન્મૂર્ધ્વં રજઃ પિબેત્ ।
 શુશ્રૂષિત્વા નમસ્કૃત્ય રાત્રૌ વીરાસનં વસેત્ ॥ ૧૧.૧૧૦ ॥ વીરાસનો
 તિષ્ઠન્તીષ્વનુતિષ્ઠેત્તુ વ્રજન્તીષ્વપ્યનુવ્રજેત્ ।
 આસીનાસુ તથાડસીનો નિયતો વીતમત્સરઃ ॥ ૧૧.૧૧૧ ॥
 આતુરામભિશસ્તાં વા ચૌરવ્યાઘ્રાદિભિર્ભયૈઃ ।
 પતિતાં પકુલગ્રાં વા સર્વૌપાયૈર્વિમોચયેત્ ॥ ૧૧.૧૧૨ ॥ સર્વપ્રાણૈર્વિમોચયેત્
 ઉષ્ણે વર્ષતિ શીતે વા મારુતે વાતિ વા ભૃશમ્ ।
 ન કુર્વીતાત્મનસ્ત્રાણં ગોરકૃત્વા તુ શક્તિતઃ ॥ ૧૧.૧૧૩ ॥
 આત્મનો યદિ વાડન્યેષાં ગૃહે ક્ષેત્રેડથ વા ખલે ।
 ભક્ષયન્તી ન કથયેત્પિબન્તં ચૈવ વત્સકમ્ ॥ ૧૧.૧૧૪ ॥
 અનેન વિધિના યસ્તુ ગોઘ્નો ગામનુગચ્છતિ ।
 સ ગોહત્યાકૃતં પાપં ત્રિભિર્માસૈર્વ્યપોહતિ ॥ ૧૧.૧૧૫ ॥
 વૃષભૈકાદશા ગાશ્ચ દદ્યાત્સુચરિતવ્રતઃ ।
 અવિદ્યમાને સર્વસ્વં વેદવિદ્ભ્યો નિવેદયેત્ ॥ ૧૧.૧૧૬ ॥
 એતદેવ વ્રતં કુર્યુરુપપાતકિનો દ્વિજાઃ ।
 અવકીર્ણિવર્જ્યં શુદ્ધ્યર્થં ચાન્દ્રાચણમથાપિ વા ॥ ૧૧.૧૧૭ ॥ અવકીર્ણિવર્જ
 અવકીર્ણી તુ કાણેન ગર્દભેન ચતુષ્પથે ।

પાકયજ્ઞાવિધાનેન યજેત નિર્ઋતિં નિશિ ॥ ૧૧.૧૧૮ ॥
 હૃત્વાડગૌ વિધિવધોમાનન્તતશ્ચ સમિત્યુચા ।
 વાતેન્દ્રગુરુવહ્નીનાં જુહુયાત્સર્પિષાડહુતીઃ ॥ ૧૧.૧૧૯ ॥
 કામતો રેતસઃ સેકં વ્રતસ્થસ્ય દ્વિજન્મનઃ ।
 અતિક્રમં વ્રતસ્યાહુર્ધ્વમજ્ઞા બ્રહ્મવાદિનઃ ॥ ૧૧.૧૨૦ ॥
 મારુતં પુરુહૂતં ચ ગુરું પાવકમેવ ચ ।
 ચતુરો વ્રતિનોડભ્યેતિ બ્રાહ્મં તેજોડવકીર્ણિનઃ ॥ ૧૧.૧૨૧ ॥
 એતસ્મિન્નેનસિ પ્રાપ્તે વસિત્વા ગર્દભાજિનમ્ ।
 સમાગારાંશ્ચરેદ્ભૈક્ષં સ્વકર્મ પરિકીર્તયન્ ॥ ૧૧.૧૨૨ ॥
 તેભ્યો લબ્ધેન ભૈક્ષેણ વર્તયન્નેકકાલિકમ્ ।
 ઉપસ્મૃશંસ્ત્રિષવણં ત્વબ્દેન સ વિશુદ્ધ્યતિ ॥ ૧૧.૧૨૩ ॥ ત્રિષવણં અબ્દેન
 જાતિભ્રંશકરં કર્મ કૃત્વાડન્યતમમિચ્છયા ।
 ચરેત્સાંતપનં કૃચ્છ્રં પ્રાજાપત્યમનિચ્છયા ॥ ૧૧.૧૨૪ ॥
 સકુરાપાત્રકૃત્યાસુ માસં શોધનમૈન્દ્રવમ્ । એન્દ્રવઃ
 મલિનીકરણીયેષુ તપઃ સ્યાધાવકૈસ્ત્ર્યહમ્ ॥ ૧૧.૧૨૫ ॥
 તુરીયો બ્રહ્મહત્યાયાઃ ક્ષત્રિયસ્ય વધે સ્મૃતઃ ।
 વૈશ્યેડષ્ટમાંશો વૃત્તસ્યે શૂદ્રે હોયસ્તુ ષોડશઃ ॥ ૧૧.૧૨૬ ॥
 અકામતસ્તુ રાજન્યં વિનિપાત્ય દ્વિજોત્તમઃ ।
 વૃષભૈકસહસ્રા ગા દધાત્સુચરિતવ્રતઃ ॥ ૧૧.૧૨૭ ॥
 ત્ર્યબ્દં ચરેદ્ધા નિયતો જટી બ્રહ્મહનો વ્રતમ્ ।
 વસન્ દૂરતરે ગ્રામાદ્દક્ષમૂલનિકેતનઃ ॥ ૧૧.૧૨૮ ॥
 એતદેવ ચરેદબ્દં પ્રાયશ્ચિત્તં દ્વિજોત્તમઃ ।
 પ્રમાપ્ય વૈશ્યં વૃત્તસ્થં દધાચ્ચૈકશતં ગવામ્ ॥ ૧૧.૧૨૯ ॥ દધાદ્વૈકશતં ગવામ્
 એતદેવ વ્રતં કૃત્સનં ષણ્માસાંશૂદ્રહા ચરેત્ ॥
 વૃષભેકાદશા વાડપિ દધાદ્વિપ્રાય ગાઃ સિતાઃ ॥ ૧૧.૧૩૦ ॥
 માર્જારનકુલૌ હત્વા ચાષં મણ્ડૂકમેવ ચ ।
 શ્વગોધૌલૂકકાકાંશ્ચ શૂદ્રહત્યાવ્રતં ચરેત્ ॥ ૧૧.૧૩૧ ॥

પયઃ પિબેત્તિરાત્રં વા યોજનં વાડધ્વનો વ્રજેત્ ।
 ઉપસ્પૃશેત્સ્રવન્ત્યાં વા સૂક્તં વાડબ્ । દૈવતં જપેત્ ॥ ૧૧.૧૩૨ ॥
 અભિં કાષ્ઠર્ણયસીં દદ્યાત્સર્પં હત્વા દ્વિજોત્તમઃ ।
 પલાલભારકં ષણ્ઢે સૈસકં ચૈકમાષકમ્ ॥ ૧૧.૧૩૩ ॥
 ઘૃતકુમ્ભં વરાહે તુ તિલદ્રોણં તુ તિત્તિરૌ ।
 શુકે દ્વિહાયનં વત્સં કૌઞ્યં હત્વા ત્રિહાયનમ્ ॥ ૧૧.૧૩૪ ॥
 હત્વા હંસં બલાકાં ચ બકં બર્હિણમેવ ચ ।
 વાનરં શ્યેનભાસૌ ચ સ્પર્શયેદ્બ્રાહ્મણાય ગામ્ ॥ ૧૧.૧૩૫ ॥
 વાસો દદ્યાધયં હત્વા પગ્ચ નીલાન્ વૃષાન્ ગજમ્ ।
 અજમેષાવનકૂહલં ખરં હત્વૈકહાયનમ્ ॥ ૧૧.૧૩૬ ॥
 કવ્યાદાંસ્તુ મૃગાન્ હત્વા ઘેનું દદ્યાત્પયસ્વિનીમ્ ।
 અકવ્યાદાન્ વત્સતરીમુષ્ટ્રં હત્વા તુ કૃષ્ણલમ્ ॥ ૧૧.૧૩૭ ॥
 જીનકાર્મુકબસ્તાવીન્ પૃથગ્દદ્યાદ્વિશુદ્ધયે ।
 ચતુર્ણામપિ વર્ણાનાં નારીર્હત્વાડનવસ્થિતાઃ ॥ ૧૧.૧૩૮ ॥
 દાનેન વધનિર્ણોકં સર્પાદીનામશક્નુવન્ ।
 એકૈકશશ્ચરેત્કૃચ્છ્રં દ્વિજઃ પાપાપનુત્તયે ॥ ૧૧.૧૩૯ ॥
 અસ્થિમતાં તુ સત્ત્વાનાં સહસ્રસ્ય પ્રમાપણે ।
 પૂર્ણે ચાનસ્થનસ્થાં તુ શૂદ્ધહત્યાગ્રતં ચરેત્ ॥ ૧૧.૧૪૦ ॥
 કિં ચિદેવ તુ વિપ્રાય દદ્યાદસ્થિમતાં વધે ।
 અનસ્થાં ચૈવ હિંસાયાં પ્રાણાયામેન શુદ્ધયતિ ॥ ૧૧.૧૪૧ ॥
 કલદાનાં તુ વૃક્ષાણાં છેદને જપ્યમૃચ્ચાતમ્ ।
 ગુલ્મવલ્લીલતાનાં ચ પુષ્પિતાનાં ચ વીરુધામ્ ॥ ૧૧.૧૪૨ ॥
 અન્નાધજાનાં સત્ત્વાનાં રસજાનાં ચ સર્વશઃ ।
 કલપુષ્પોદ્ભવાનાં ચ ઘૃતપ્રાણો વિશોધનમ્ ॥ ૧૧.૧૪૩ ॥
 કૃષ્તજાનામોષધીનાં જાતાનાં ચ સ્વયં વને ।
 વૃથાલભ્મેડનુગચ્છેદ્ધાં દિનમેકં પયોવ્રતઃ ॥ ૧૧.૧૪૪ ॥
 એતૈર્પ્રતૈરપોહ્યં સ્યાદેનો હિંસાસમુદ્ભવમ્ ।
 જ્ઞાનાજ્ઞાનકૃતં કૃત્સ્નં શૃણુતાનાદભક્ષણે ॥ ૧૧.૧૪૫ ॥

અજ્ઞાનાદ્વારુણીં પીત્વા સંસ્કારેણૈવ શુધ્યતિ ।
 મતિપૂર્વમનિર્દેશ્યં પ્રાણાન્તિકમિતિ સ્થિતિઃ ॥ ૧૧.૧૪૬ ॥
 અપઃ સુરાભાજનસ્થા મધ્યભાણ્ડસ્થિતાસ્તથા ।
 પગ્ચરાત્રં પિબેત્વીત્વા શઙ્ખપુષ્પીશૃતં પયઃ ॥ ૧૧.૧૪૭ ॥
 સ્પૃષ્ટ્વા દત્ત્વા ચ મદિરાં વિધિવત્રતિગૃહ્ય ચ ।
 શૂદ્રોચ્છિષ્ટાશ્ચ પીત્વાડપઃ કુશવારિ પિબેત્યહમ્ ॥ ૧૧.૧૪૮ ॥
 બ્રાહ્મણસ્તુ સુરાપસ્ય ગન્ધમાદ્રાય સોમપઃ ।
 પ્રાણાનપ્સુ ત્રિરાયમ્ય ઘૃતં પ્રાશ્ય વિશુધ્યતિ ॥ ૧૧.૧૪૯ ॥
 અજ્ઞાનાત્રપ્રાશ્ય વિણ્મૂત્રં સુરાસંસ્પૃષ્ટમેવ ચ ।
 પુનઃ સંસ્કારમર્હન્તિ ત્રયો વર્ણા દ્વિજાતયઃ ॥ ૧૧.૧૫૦ ॥
 વપનં મેખલા દણ્ડો ભૈક્ષયર્થા વ્રતાનિ ચ । ભૈક્ષયર્થા
 નિવર્તન્તે દ્વિજાતીનાં પુનઃસંસ્કારકર્મણિ ॥ ૧૧.૧૫૧ ॥
 અભોજ્યાનાં તુ ભુક્ત્વાડન્નં સ્ત્રીશૂદ્રોચ્છિષ્ટમેવ ચ ।
 જગધ્વા માંસમભક્ષ્યં ચ સપ્તરાત્રં યવાન્ પિબેત્ ॥ ૧૧.૧૫૨ ॥
 શુક્તાનિ ચ કષાયાંશ્ચ પીત્વા મેઘ્યાન્યપિ દ્વિજઃ ।
 તાવદ્ભવત્યપ્રયતો યાવત્તત્ર વ્રજત્યધઃ ॥ ૧૧.૧૫૩ ॥
 વિકૂરાહખરોટ્ટ્રાણાં ગોમાયોઃ કપિકાકયોઃ ।
 પ્રાશ્ય મૂત્રપુરીષાણિ દ્વિજશ્ચાન્દ્રાયાણં ચરેત્ ॥ ૧૧.૧૫૪ ॥
 શુષ્કાણિ ભુક્ત્વા માંસાનિ ભૌમાનિ કવકાનિ ચ ।
 અજ્ઞાતં ચૈવ સૂનાસ્થમેતદેવ વ્રતં ચરેત્ ॥ ૧૧.૧૫૫ ॥
 કલ્યાદસૂકરોટ્ટ્રાણાં કુક્કુટાનાં ચ ભક્ષણે ।
 નરકાકખરાણાં ચ તપકૃચ્છ્રં વિશોધનમ્ ॥ ૧૧.૧૫૬ ॥
 માસિકાત્રં તુ ચોડશ્રીયાદસમાવર્તકો દ્વિજઃ ।
 સ ત્રીણ્યહાન્યુપવસેદેકાહં ચોદકે વસેત્ ॥ ૧૧.૧૫૭ ॥
 બ્રહ્મચારી તુ ચોડશ્રીયાન્ મધુ માંસં કથં ચન । વ્રતચારી તુ
 સ કૃત્વા પ્રાકૃતં કૃચ્છ્રં વ્રતશેષં સમાપયેત્ ॥ ૧૧.૧૫૮ ॥
 બિડાલકાકાખૂચ્છિષ્ટં જગધ્વા શ્વનકુલસ્ય ચ ।

કેશકીટાવપન્નં ચ પિબેદ્બ્રહ્મસુવર્ચલામ્ ॥ ૧૧.૧૫૯ ॥
 અભોજ્યમન્નં નાત્તવ્યમાત્મનઃ શુદ્ધિમિચ્છતા ।
 અજ્ઞાનભુક્તં તૂત્તાર્યં શોધ્યં વાઽપ્યાશુ શોધનૈઃ ॥ ૧૧.૧૬૦ ॥
 એષોઽનાદાદનસ્યોક્તો વ્રતાનાં વિવિધો વિધિઃ ।
 સ્તેયદોષાપહર્તૃણાં વ્રતાનાં શ્રૂયતાં વિધિઃ ॥ ૧૧.૧૬૧ ॥
 ધાન્યાન્નધનચૌર્યાણિ કૃત્વા કામાદ્વિજોત્તમઃ ।
 સ્વજાતીયગૃહાદેવ કૃચ્છ્રાબ્દેન વિશુદ્ધયતિ ॥ ૧૧.૧૬૨ ॥
 મનુષ્યાણાં તુ હરણે સ્ત્રીણાં ક્ષેત્રગૃહસ્ય ચ ।
 કૂપવાપીજલાનાં ચ શુદ્ધિશ્ચાન્દ્રાયણં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૧.૧૬૩ ॥
 દ્રવ્યાણામલ્પસારાણાં સ્તેયં કૃત્વાઽન્યવેશ્મતઃ । કૃત્વાઽન્યવેશ્મનિ
 ચરેત્સાંતપનં કૃચ્છ્રં તન્નિર્યાત્યાત્મશુદ્ધયે ॥ ૧૧.૧૬૪ ॥
 ભક્ષ્યભોજ્યાપહરણે યાનશય્યાઽઽસનસ્ય ચ ।
 પુષ્પમૂલકુલાનાં ચ પચ્ચગવ્યં વિશોધનમ્ ॥ ૧૧.૧૬૫ ॥
 તૃણકાષ્ઠદ્રુમાણાં ચ શુષ્કાન્નસ્ય ગુહસ્ય ચ ।
 ચૈલયર્માભિષાણાં ચ ત્રિરાત્રં સ્યાદભોજનમ્ ॥ ૧૧.૧૬૬ ॥ ચૈલયર્માભિષાણાં
 મણિમુક્તાપ્રવાલાનાં તામ્રસ્ય રજતસ્ય ચ ।
 અથઃ । કાંસ્યૌપલાનાં ચ દ્વાદશાહં કર્ણાન્નતા ॥ ૧૧.૧૬૭ ॥
 કાર્પાસકીટજોર્ણાનાં દ્વિશક્રૈકશકૃસ્ય ચ । દ્વેશક્રૈકખુરસ્ય ચ
 પક્ષિગન્ધૌષધીનાં ચ રજ્જવાશ્ચૈવ ત્ર્યહં પયઃ ॥ ૧૧.૧૬૮ ॥
 એતૈર્વ્રતૈરપોહેત પાપં સ્તેયકૃતં દ્વિજઃ ।
 અગમ્યાગમનીયં તુ વ્રતૈરેભિરપાનુદેત્ ॥ ૧૧.૧૬૯ ॥
 ગુરુતલ્પવ્રતં કુચદ્રિતઃ સિક્ત્વા સ્વયોનિષુ ।
 સખ્યુઃ પુત્રસ્ય ચ સ્ત્રીષુ કુમારીષ્વન્ત્યજાસુ ચ ॥ ૧૧.૧૭૦ ॥
 પૈતૃસ્વસેર્યો ભગિનીં સ્વસ્રીયાં માતૃરેવ ચ ।
 માતૃશ્ચ ભ્રાતૃસ્તનયાં ગત્વા ચાન્દ્રાયણં ચરેત્ ॥ ૧૧.૧૭૧ ॥ ભ્રાતુરામસ્ય ગત્વા
 એતાસ્તિશ્ચસ્તુ ભાર્યાર્થે નોપયચ્છેત્તુ બુદ્ધિમાન્ ।
 જ્ઞાતિત્વેનાનુપેયાસ્તાઃ પતતિ હ્યુપયન્નધઃ ॥ ૧૧.૧૭૨ ॥

અમાનુષીષૂ પુરુષ ઉદજ્યાયામયોનિષુ ।
 રેતઃ સિક્ત્વા જલે યૈવ કૃચ્છ્રં સાંતપનં ચરેત્ ॥ ૧૧.૧૭૩ ॥
 મૈથુનં તુ સમાસેવ્ય પુંસિ યોષિતિ વા દ્વિજઃ ।
 ગોયાનેડપ્સુ દિવા યૈવ સવાસાઃ સ્નાનમાચરેત્ ॥ ૧૧.૧૭૪ ॥
 ચણ્ડાલાન્ત્યસ્ત્રિયો ગત્વા ભુક્ત્વા ચ પ્રતિગૃહ્ય ચ ।
 પતત્યજ્ઞાનતો વિપ્રો જ્ઞાનાત્સામ્યં તુ ગચ્છતિ ॥ ૧૧.૧૭૫ ॥
 વિપ્રદુષ્ટાં સ્ત્રિયં ભર્તા નિરુન્ધ્યાદેકવેશ્મનિ ।
 યત્પુંસઃ પરદારેષુ તચ્ચૈનાં ચારયેદ્દગ્નતમ્ ॥ ૧૧.૧૭૬ ॥
 સા ચેત્પુનઃ પ્રદુષ્યેત્તુ સદૃશેનોપમન્નિતા । સદૃશેનોપયન્નિતા
 કૃચ્છ્રં ચાન્દ્રાચણં ચૈવ તદસ્થાઃ પાવનં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૧.૧૭૭ ॥
 ચત્કરોત્યેકરાત્રેણ વૃષલીસેવનાદ્વિજઃ ।
 તદ્ભૈક્ષભુજજપન્નિત્યં ત્રિભિર્વર્ષેર્વ્યપોહતિ ॥ ૧૧.૧૭૮ ॥
 ઐષા પાપકૃતામુક્તા ચતુર્ણામપિ નિષ્કૃતિઃ ।
 પતિતૈઃ સમ્પ્રયુક્તાનામિમાઃ શૃણુત નિષ્કૃતીઃ ॥ ૧૧.૧૭૯ ॥
 સંવત્સરેણ પતતિ પતિતેન સહાયસ્ત્ન ।
 યાજનાધ્યાપનાદૌનાત્ર તુ યાનાસનાશનાત્ ॥ ૧૧.૧૮૦ ॥
 યો યેન પતિતેનૈષાં સંસર્ગં યાતિ માનવઃ ।
 સ તસ્યૈવ વ્રતં કુર્યાત્તત્સંસર્ગવિશુદ્ધયે ॥ ૧૧.૧૮૧ ॥
 પતિતસ્યોદકં કાર્યં સપિણ્ડૈર્બાન્ધવૈર્બહિઃ ।
 નિન્દિતેડહનિ સાચાહ્ને જ્ઞાતિર્ત્વિગ્ગુરુસંનિધૌ ॥ ૧૧.૧૮૨ ॥
 દાસી ઘટમપાં પૂર્ણં પર્યસ્યેત્પ્રેતવત્પદા ।
 અહોરાત્રમુપાસીરન્નશૌચં બાન્ધવૈઃ સહ ॥ ૧૧.૧૮૩ ॥
 નિવર્તેન્ન તસ્માત્તુ સમ્ભાષણસહાસને ।
 દાયાદ્યસ્ય પ્રદાનં ચ યાત્રા ચૈવ હિ લૌકિકી ॥ ૧૧.૧૮૪ ॥
 જ્યેષ્ઠતા ચ નિવર્તેત્ જ્યેષ્ઠાવાપ્યં ચ યદ્ધનમ્ । યદ્ધસુ
 જ્યેષ્ઠાંશં પ્રાપ્તયાચ્યાસ્ય યવીયાન્ ગુણતોડધિકઃ ॥ ૧૧.૧૮૫ ॥
 પ્રાયશ્ચિત્તે તુ ચરિતે પૂર્ણકુમ્ભમપાં નવમ્ ।
 તેનૈવ સાર્ધં પ્રાસ્થેયુઃ સ્નાત્વા પુણ્યે જલાશયે ॥ ૧૧.૧૮૬ ॥

સ ત્વપ્સુ તં ઘટં પ્રાસ્ય પ્રવિશ્ય ભવનં સ્વકમ્ ।
 સર્વાણિ જ્ઞાતિકાર્યાણિ યથાપૂર્વં સમાચરેત્ ॥ ૧૧.૧૮૭ ॥
 એતદેવ વિધિં કુર્યાદ્યોષિત્સુ પતિતાસ્વપિ । એતમેવ વિધિં
 વસ્ત્રાન્નપાનં દેયં તુ વસેયુશ્ચ ગૃહાન્તિકે ॥ ૧૧.૧૮૮ ॥
 એનસ્વિભિરનિર્ણીકૃતૈર્નાર્થં કિં ચિત્સહાયરેત્ ।
 કૃતનિર્ણેજનાંશ્ચૈવ ન જુગુપ્સેત કર્હિ ચિત્ ॥ ૧૧.૧૮૯ ॥ કૃતનિર્ણેજનાંશ્ચૈતાન્
 બાલદ્વાંશ્ચ કૃતદ્વાંશ્ચ વિશુદ્ધાનપિ ધર્મતઃ ।
 શરણાગતહન્તૃશ્ચ સ્ત્રીહન્તૃશ્ચ ન સંવસેત્ ॥ ૧૧.૧૯૦ ॥
 યેષાં દ્વિજાનાં સાવિત્રી નાનૃચ્યેત યથાવિધિ ।
 તાંશ્ચારયિત્વા ત્રીન્ કૃચ્છ્રાન્ યથાવિધ્યોપનાયયેત્ ॥ ૧૧.૧૯૧ ॥
 પ્રાયશ્ચિત્તં ચિકીર્ષન્તિ વિકર્મસ્થાસ્તુ યે દ્વિજાઃ ।
 બ્રહ્મણા ચ પરિત્યક્તાસ્તેષામપ્યેતદાદિશેત્ ॥ ૧૧.૧૯૨ ॥
 યદ્દર્હિતેનાર્જયન્તિ કર્મણા બ્રાહ્મણા ધનમ્ ।
 તસ્યોત્સર્ગેણ શુદ્ધ્યન્તિ જાધ્યેન તપસૈવ ચ ॥ ૧૧.૧૯૩ ॥
 જપિત્વા ત્રીણિ સાવિત્ર્યાઃ સહસ્રાણિ સમાહિતઃ ।
 માસં ગોષ્ઠે પયઃ પીત્વા મુચ્યતેઽસત્પ્રતિગ્રહાત્ ॥ ૧૧.૧૯૪ ॥
 ઉપવાસકૃશં તં તુ ગોબ્રજાત્પુનરાગતમ્ ।
 પ્રણતં પ્રતિ પૃચ્છેયુઃ સામ્યં સૌમ્યૈચ્છસીતિ કિમ્ ॥ ૧૧.૧૯૫ ॥
 સત્યમુક્ત્વા તુ વિપ્રેષુ વિકિરેદ્યવસં ગવામ્ ।
 ગોભિઃ પ્રવર્તિતે તીર્થે કુર્યુસ્તસ્ય પરિગ્રહમ્ ॥ ૧૧.૧૯૬ ॥
 વ્રાત્યાનાં યાજનં કૃત્વા પરેષામન્ત્યકર્મ ચ ।
 અભિચારમહીનં ચ ત્રિભિઃ કૃચ્છૈર્વ્યપોહતિ ॥ ૧૧.૧૯૭ ॥
 શરણાગતં પરિત્યજ્ય વેદં વિખ્લાવ્ય ચ દ્વિજઃ ।
 સંવત્સરં યવાહારસ્તત્પાપમપસેધતિ ॥ ૧૧.૧૯૮ ॥
 શ્વશૃગાલખરૈર્દેષો ગ્રામ્યૈઃ કવ્યાદ્ભિરેવ ચ ।
 નરાશ્ચોદ્ધવરાહૈશ્ચ પ્રાણાયામેન શુદ્ધ્યતિ ॥ ૧૧.૧૯૯ ॥
 ષષ્ઠાન્નકાલતા માસં સંહિતાજપ એવ વા ।

હોમાશ્ચ સકલા નિત્યમપાડ્ઝ્યાનાં વિશોધનમ્ ॥ ૧૧.૨૦૦ ॥ હોમાશ્ચ શાકલા

ઉદ્ધ્યાનં સમારુહ્ય ખરયાનં તુ કામતઃ ।

સ્નાત્વા તુ વિપ્રો દિગ્વાસાઃ પ્રાણાયામેન શુદ્ધયતિ ॥ ૧૧.૨૦૧ ॥

વિનાડદ્ભિરપ્સુ વાડધ્યાર્તઃ શારીરં સંનિષેવ્ય ચ ।

સચૈલો બહિરાખ્લુત્ય ગામાલભ્ય વિશુદ્ધયતિ ॥ ૧૧.૨૦૨ ॥

વેદોદિતાનાં નિત્યાનાં કર્મણાં સમતિક્રમે ।

સ્નાતકવ્રતલોપે ચ પ્રાયશ્ચિત્તમભોજનમ્ ॥ ૧૧.૨૦૩ ॥

હુકુારં બ્રાહ્મણસ્યોક્ત્વા ત્વકુારં ચ ગરીયસઃ ।

સ્નાત્વાડનશ્ચન્નદઃ શેષમભિવાદ્ય પ્રસાદયેત્ ॥ ૧૧.૨૦૪ ॥

તાડયિત્વા તૃણેનાપિ કણ્ઠે વાડબધ્ય વાસસા ।

વિવાદે વા વિનિર્જિત્ય પ્રણિપત્ય પ્રસાદયેત્ ॥ ૧૧.૨૦૫ ॥

અવગૂર્ય ત્વબ્દશતં સહસ્રમભિહત્ય ચ ।

જિઘાંસયા બ્રાહ્મણસ્ય નરકં પ્રતિપદ્યતે ॥ ૧૧.૨૦૬ ॥

શોણિતં યાવતઃ પાંસૂન્ સડ્ગૃહ્ણાતિ મહીતલે ।

તાવન્ત્યબ્દસહસ્રાણિ તત્કર્તા નરકે વસેત્ ॥ ૧૧.૨૦૭ ॥ નરકે વ્રજેત્

અવગૂર્ય ચરેત્કૃચ્છ્રમતિકૃચ્છ્રં નિપાતને ।

કૃચ્છ્રાતિકૃચ્છ્રૌ કુર્વીત વિપ્રસ્યોત્પાદ્ય શોણિતમ્ ॥ ૧૧.૨૦૮ ॥

અનુક્તનિષ્ઠૃતીનાં તુ પાપાનામપનુત્તયે ।

શક્તિં ચાવેક્ષ્ય પાપં ચ પ્રાયશ્ચિત્તં પ્રકલ્પયેત્ ॥ ૧૧.૨૦૯ ॥

ચૈરભ્યુપાયૈરેનાંસિ માનવો વ્યપકર્ષતિ ।

તાન્ વોડભ્યુપાયાન્ વક્ષ્યામિ દેવર્ષિપિતૃસેવિતાન્ ॥ ૧૧.૨૧૦ ॥

અહં પ્રાતસ્ત્યહં સાયં ત્ર્યહમદ્યાદયાચિતમ્ ।

અહં પરં ચ નાશ્રીયાત્રાજાપત્યં ચરન્ દ્વિજઃ ॥ ૧૧.૨૧૧ ॥

ગોમૂત્રં ગોમયં ક્ષીરં દધિ સર્પિઃ કુશોદકમ્ ।

એકરાત્રોપવાસશ્ચ કૃચ્છ્રં સાંતપનં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૧.૨૧૨ ॥

એકૈકં ગ્રાસમશ્રીયાત્યહાણિ ત્રીણિ પૂર્વવત્ ।

અહં ચોપવસેદન્ત્યમતિકૃચ્છ્રં ચરન્ દ્વિજઃ ॥ ૧૧.૨૧૩ ॥

તમકૃચ્છ્રં ચરન્ વિપ્રો જલક્ષીરઘૃતાનિલાન્ ।
 પ્રતિચ્ચંદ્રં પિબેદુષ્ણાન્ સકૃત્સ્નાયી સમાહિતઃ ॥ ૧૧.૨૧૪ ॥
 યતાત્મનોડપ્રમત્તસ્ય દ્વાદશાહમભોજનમ્ ।
 પરાકો નામ કૃચ્છ્રોડયં સર્વપાપાપનોદનઃ ॥ ૧૧.૨૧૫ ॥
 ઓકૈકં દ્વાસયેત્પિણ્ડં કૃષ્ણે શુકલે ચ વર્ધયેત્ ।
 ઉપસ્પૃશંસ્ત્રિષ્વણમેતત્યાણ્દ્રાયણં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૧.૨૧૬ ॥
 એતમેવ વિધિં કૃત્સ્નમાચરેદ્યવમધ્યમે ।
 શુકલપક્ષાદિનિયતશ્ચરંચાન્દ્રાયણં વ્રતમ્ ॥ ૧૧.૨૧૭ ॥
 અષ્ટાવઘૌ સમશ્રીયાત્પિણ્ડાન્ મધ્યંદિને સ્થિતે ।
 નિયતાત્મા હવિષ્યાશી યતિયાન્દ્રાયણં ચરન્ ॥ ૧૧.૨૧૮ ॥
 ચતુરઃ પ્રાતરશ્રીયાત્પિણ્ડાન્ વિપ્રઃ સમાહિતઃ ।
 ચતુરોડસ્તમિતે સૂર્યે શિશુયાન્દ્રાયણં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૧.૨૧૯ ॥
 યથા કથં ચિત્પિણ્ડાનાં તિસ્રોડશીતીઃ સમાહિતઃ ।
 માસેનાશ્રન્ હવિષ્યસ્ય ચન્દ્રસ્યૈતિ સલોકતામ્ ॥ ૧૧.૨૨૦ ॥
 એતદ્દુદ્રાસ્તથાડદિત્યા વસવશ્ચાચરન્ વ્રતમ્ ।
 સર્વાકુશલમોક્ષાય મરુતશ્ચ મહર્ષિભિઃ ॥ ૧૧.૨૨૧ ॥
 મહાવ્યાહૃતિભિર્હોમઃ કર્તવ્યઃ સ્વયમન્વહમ્ ।
 અહિંસા સત્યમક્રોધમાર્જવં ચ સમાચરેત્ ॥ ૧૧.૨૨૨ ॥
 ત્રિરક્ત્ત્રિર્નિશાયાં ચ સવાસા જલમાવિશેત્ ।
 સ્ત્રીશૂદ્રપતિતાંશ્ચૈવ નાભિભાષેત કહિં ચિત્ ॥ ૧૧.૨૨૩ ॥
 સ્થાનાસનાભ્યાં વિહરેદશક્તોડધઃ શયીત વા ।
 બ્રહ્મચારી વ્રતી ચ સ્યાદ્દુરુદેવદ્વિજાર્ચકઃ ॥ ૧૧.૨૨૪ ॥
 સાવિત્રીં ચ જપેન્નિત્યં પવિત્રાણિ ચ શક્તિતઃ ।
 સર્વેષ્વેવ વ્રતેષ્વેવં પ્રાયશ્ચિત્તાર્થમાદૃતઃ ॥ ૧૧.૨૨૫ ॥
 એતૈર્દ્વિજાતયઃ શોધ્યા વ્રતૈરાવિષ્કૃતેનસઃ ।
 અનાવિષ્કૃતપાપાંસ્તુ મન્ત્રૈર્હોમૈશ્ચ શોધયેત્ ॥ ૧૧.૨૨૬ ॥
 ખ્યાપનેનાનુતાપેન તપસાડધ્યયનેન ચ ।
 પાપકૃત્મુચ્યતે પાપાત્તથા દાનેન ચાપદિ ॥ ૧૧.૨૨૭ ॥

યથા યથા નરોઽધર્મ સ્વયં કૃત્વાઽનુભાષતે ।

તથા તથા ત્વચૈવાહિસ્તેનાધર્મેણ મુચ્યતે ॥ ૧૧.૨૨૮ ॥

યથા યથા મનસ્તસ્ય દુષ્કૃતં કર્મ ગર્હતિ ।

તથા તથા શરીરં તત્તેનાધર્મેણ મુચ્યતે ॥ ૧૧.૨૨૯ ॥

કૃત્વા પાપં હિ સંતપ્ય તસ્માત્પાપાત્રમુચ્યતે ।

નૈવં કુર્યાં પુનરિતિ નિવૃત્ત્યા પૂયતે તુ સઃ ॥ ૧૧.૨૩૦ ॥

એવં સઙ્ચિન્ત્ય મનસા પ્રેત્ય કર્મફલોદયમ્ ।

મનોવાઙ્મૂર્તિભિર્નિત્યં શુભં કર્મ સમાચરેત્ ॥ ૧૧.૨૩૧ ॥

અજ્ઞાનાદ્યદિ વા જ્ઞાનાત્કૃત્વા કર્મ વિગર્હિતમ્ ।

તસ્માદ્વિમુક્તિમન્વિચ્છન્ દ્વિતીયં ન સમાચરેત્ ॥ ૧૧.૨૩૨ ॥

યસ્મિન્ કર્મણ્યસ્ય કૃતે મનસઃ સ્થાદલાઘવમ્ ।

તસ્મિંસ્તાવત્તપઃ કુર્યાંધાવત્તુષ્ટિકરં ભવેત્ ॥ ૧૧.૨૩૩ ॥

તપોમૂલમિદં સર્વં દૈવમાનુષકં સુખમ્ ।

તપોમધ્યં બુધૈઃ પ્રોક્તં તપોઽન્તં વેદદર્શિભિઃ ॥ ૧૧.૨૩૪ ॥

બ્રાહ્મણસ્ય તપો જ્ઞાનં તપઃ ક્ષત્રસ્ય રક્ષણમ્ ।

વૈશ્યસ્ય તુ તપો વાર્તા તપઃ શૂદ્રસ્ય સેવનમ્ ॥ ૧૧.૨૩૫ ॥

ઋષયઃ સંયતાત્માનઃ ફલમૂલાનિલાશનાઃ ।

તપસૈવ પ્રપશ્યન્તિ ત્રૈલોક્યં સચરાચરમ્ ॥ ૧૧.૨૩૬ ॥

ઔષધાન્યગદો વિદ્યા દૈવી ચ વિવિધા સ્થિતિઃ ।

તપસૈવ પ્રસિધ્ધ્યન્તિ તપસ્તેષાં હિ સાધનમ્ ॥ ૧૧.૨૩૭ ॥

યદુસ્તરં યદુરાપં યદુર્ગં યચ્ચ દુષ્કરમ્ ।

સર્વં તુ તપસા સાધ્યં તપો હિ દુરતિક્રમમ્ ॥ ૧૧.૨૩૮ ॥ સર્વં તત્તપસા

મહાપાતકિનશ્ચૈવ શેષાશ્ચાકાર્યકારિણઃ ।

તપસૈવ સુતમેન મુચ્યન્તે કિલ્બિષાત્તતઃ ॥ ૧૧.૨૩૯ ॥

કીટાશ્ચાહિપતઃ્ગાશ્ચ પશવશ્ચ વયાંસિ ચ ।

સ્થાવરાણિ ચ ભૂતાનિ દિવં યાન્તિ તપોબલાત્ ॥ ૧૧.૨૪૦ ॥

યત્કિં ચિદેનઃ કુર્વન્તિ મનોવાઙ્મૂર્તિભિર્જનાઃ । મનોવાચ્ કર્મભિર્

તત્સર્વં નિર્દહન્ત્યાશુ તપસૈવ તપોધનાઃ ॥ ૧૧.૨૪૧ ॥
 તપસૈવ વિશુદ્ધસ્ય બ્રાહ્મણસ્ય દિવૌકસઃ ।
 ઇજ્યાશ્ચ પ્રતિગૃહ્ણન્તિ કામાન્ સંવર્ધયન્તિ ચ ॥ ૧૧.૨૪૨ ॥
 પ્રજાપતિરિદં શાસ્ત્રં તપસૈવાસૃજત્રભુઃ ।
 તથૈવ વેદાન્ ઋષયસ્તપસા પ્રતિપેદિરે ॥ ૧૧.૨૪૩ ॥
 ઇત્યેતત્તપસો દેવા મહાભાગ્યં પ્રચક્ષતે । યદેતત્તપસો
 સર્વસ્યાસ્ય પ્રપશ્યન્તસ્તપસઃ પુણ્યમુત્તમમ્ ॥ ૧૧.૨૪૪ ॥ પુણ્યમુદ્ભવં
 વેદાભ્યાસોઽન્વહં શક્ત્યા મહાયજ્ઞક્રિયા ક્ષમા ।
 નાશયન્ત્યાશુ પાપાનિ મહાપાતકજાન્યપિ ॥ ૧૧.૨૪૫ ॥
 યથૈધસ્તેજસા વહ્નિઃ પ્રાપ્તં નિર્દહતિ ક્ષણાત્ ।
 તથા જ્ઞાનાગ્નિના પાપં સર્વં દહતિ વેદવિત્ ॥ ૧૧.૨૪૬ ॥
 ઇત્યેતદેનસામુક્તં પ્રાયશ્ચિત્તં યથાવિધિ ।
 અત ઊર્ધ્વં રહસ્યાનાં પ્રાયશ્ચિત્તં નિબોધત ॥ ૧૧.૨૪૭ ॥
 સવ્યાહૃતિપ્રણવકાઃ પ્રાણાયામાસ્તુ ષોડશ ।
 અપિ ભૂણહનં માસાત્પુનન્ત્યહરહઃ કૃતાઃ ॥ ૧૧.૨૪૮ ॥
 કૌત્સં જમ્વાડપ ઇત્યેતદ્વસિષ્ઠં ચ પ્રતીત્યૃચમ્ ।
 માહિત્રં શુદ્ધવત્યશ્ચ સુરાપોઽપિ વિશુદ્ધયતિ ॥ ૧૧.૨૪૯ ॥
 સકૃત્જમ્વાડસ્યવામીયં શિવસકુલ્પમેવ ચ ।
 અપહૃત્ય સુવર્ણં તુ ક્ષણાદ્ભવતિ નિર્મલઃ ॥ ૧૧.૨૫૦ ॥
 હવિષ્યાન્તીયમભ્યસ્ય ન તમં હ ઇતીતિ ચ ।
 જપિત્વા પૌરુષં સૂક્તં મુચ્યતે ગુરુતલ્પગઃ ॥ ૧૧.૨૫૧ ॥
 એનસાં સ્થૂલસૂક્ષ્માણાં ચિકીર્ષત્રપનોદનમ્ ।
 અવેત્યૃચં જપેદબ્દં ચત્કિઞ્ચેદમિતીતિ વા ॥ ૧૧.૨૫૨ ॥
 પ્રતિગૃહ્યાપ્રતિગ્રાહ્યં ભુક્ત્વા યાત્રં વિગર્હિતમ્ ।
 જપંસ્તરત્સમન્દીયં પૂયતે માનવસ્ત્રહાત્ ॥ ૧૧.૨૫૩ ॥
 સોમારૌદ્રં તુ બહેનાઃ માસમભ્યસ્ય શુદ્ધયતિ । સમામભ્યસ્ય)
 સવન્ત્યામાચરન્ સ્નાનમર્થમણામિતિ ચ તૃચમ્ ॥ ૧૧.૨૫૪ ॥

અબદાર્ધમિન્દ્રમિત્યેતદેનસ્વી સમકં જપેત્ ।
 અપ્રશસ્તં તુ કૃત્વાડપ્સુ માસમાસીત ભૈક્ષભુક્ ॥ ૧૧.૨૫૫ ॥
 મન્ત્રૈઃ શાકલહોમીયૈરબં હુત્વા ઘૃતં દ્વિજઃ ।
 સુગુર્વપહન્ત્યેનો જમ્વા વા નમ ઇત્યૃચમ્ ॥ ૧૧.૨૫૬ ॥
 મહાપાતકસંયુક્તોડનુગચ્છેદ્ધાઃ સમાહિતઃ ।
 અભ્યસ્યાબં પાવમાનીર્ભૈક્ષાહારો વિશુદ્ધ્યતિ ॥ ૧૧.૨૫૭ ॥
 અરણ્યે વા ત્રિરભ્યસ્ય પ્રયતો વેદસંહિતામ્ ।
 મુચ્યતે પાતકૈઃ સર્વૈઃ પરાકૈઃ શોધિતસ્ત્રિભિઃ ॥ ૧૧.૨૫૮ ॥
 ત્ર્યહં તૂપવસેદ્યુક્તસ્ત્રિરહ્નોડભ્યુપયત્રપઃ ।
 મુચ્યતે પાતકૈઃ સર્વૈસ્ત્રિર્જપિત્વાડઘમર્ષણમ્ ॥ ૧૧.૨૫૯ ॥
 યથાડશ્વમેધઃ કતુરાટ્ સર્વપાપાપનોદનઃ ।
 તથાડઘમર્ષણં સૂક્તં સર્વપાપાપનોદનમ્ ॥ ૧૧.૨૬૦ ॥
 હત્વા લોકાનપીમાંસ્ત્રીનશ્વત્રપિ યતસ્તતઃ ।
 ઋગ્વેદં ધારયન્ વિપ્રો નૈનઃ પ્રાપ્નોતિ કિં ચન ॥ ૧૧.૨૬૧ ॥
 ઋકસંહિતાં ત્રિરભ્યસ્ય યજુષાં વા સમાહિતઃ ।
 સામ્નાં વા સરહસ્થાનાં સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥ ૧૧.૨૬૨ ॥
 યથા મહાહૃદં પ્રાપ્ય ક્ષિપં લોષ્ટ્રે વિનશ્યતિ ।
 તથા દુશ્ચરિતં સર્વં વેદે ત્રિવૃતિ મજ્જતિ ॥ ૧૧.૨૬૩ ॥
 ઋથો યજૂંષિ ચાન્યાનિ સામાનિ વિવિધાનિ ચ ।
 એષ જ્ઞેયસ્ત્રિવૃદ્ધેદો યો વેદૈનં સ વેદવિત્ ॥ ૧૧.૨૬૪ ॥
 આદ્યં યત્યક્ષરં બ્રહ્મ ત્રયી યસ્મિન્ પ્રતિષ્ઠિતા ।
 સ ગુહ્યોડન્યસ્ત્રિવૃદ્ધેદો યસ્તં વેદ સ વેદવિત્ ॥ ૧૧.૨૬૫ ॥

અધ્યાય ૧૨

ચાતુર્વર્ણ્યસ્ય કૃત્સ્નોડયમુક્તો ધર્મસ્ત્વયાડનઘઃ ।
 કર્મણાં ફલનિર્વૃત્તિં શંસ નસ્તત્ત્વતઃ પરામ્ ॥ ૧૨.૧ ॥
 સ તાનુવાચ ધર્માત્મા મહર્ષીન્ માનવો ભૃગુઃ ।
 અસ્ય સર્વસ્ય શૃણુત કર્મયોગસ્ય નિર્ણયમ્ ॥ ૧૨.૨ ॥

શુભાશુભકૃત્ કર્મ મનોવાગ્દેહસમ્ભવમ્ ।
 કર્મજા ગતયો નૃણામુત્તમાધમમધ્યમઃ ॥ ૧૨.૩ ॥
 તસ્યૈહ ત્રિવિધસ્યાપિ ત્ર્યધિષ્ઠાનસ્ય દેહિનઃ ।
 દશલક્ષણાયુક્તસ્ય મનો વિદ્યાત્પ્રવર્તકમ્ ॥ ૧૨.૪ ॥
 પરદ્રવ્યેષ્વભિધ્યાનં મનસાઽનિષ્ઠચિન્તનમ્ ।
 વિતથાભિનિવેશશ્ચ ત્રિવિધં કર્મ માનસમ્ ॥ ૧૨.૫ ॥
 પારુષ્યમનૃતં ચૈવ પૈશુન્યં ચાપિ સર્વશઃ ।
 અસમ્બાહુપ્રલાપશ્ચ વાઙ્મયં સ્યાચ્ચતુર્વિધમ્ ॥ ૧૨.૬ ॥
 અદત્તાનામુપાદાનં હિંસા ચૈવાવિધાનતઃ ।
 પરદારોપસેવા ચ શારીરં ત્રિવિધં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૨.૭ ॥
 માનસં મનસેવાયમુપભુક્તે શુભાશુભમ્ ।
 વાચા વાચા કૃતં કર્મ કાયેનેવ ચ કાયિકમ્ ॥ ૧૨.૮ ॥
 શરીરજૈઃ કર્મદોષૈર્યાતિ સ્થાવરતાં નરઃ ।
 વાચિકૈઃ પક્ષિમૃગતાં માનસૈરન્ત્યજાતિતામ્ ॥ ૧૨.૯ ॥
 વાગ્દણ્ડોઽથ મનોદણ્ડઃ કાયદણ્ડસ્તથૈવ ચ ।
 ચસ્યૈતે નિહિતા બુદ્ધૌ ત્રિદણ્ડીતિ સ ઉચ્યતે ॥ ૧૨.૧૦ ॥
 ત્રિદણ્ડમેતન્નિક્ષિપ્ય સર્વભૂતેષુ માનવઃ ।
 કામક્રોધૌ તુ સંયમ્ય તતઃ સિદ્ધિં નિચચ્છતિ ॥ ૧૨.૧૧ ॥ કામક્રોધૌ સુસંયમ્ય તતઃ સિદ્ધિં નિગચ્છતિ
 યોઽસ્યાત્મનઃ કારયિતા તં ક્ષેત્રણં પ્રચક્ષતે ।
 યઃ કરોતિ તુ કર્માણિ સ ભૂતાત્મોચ્યતે બુધૈઃ ॥ ૧૨.૧૨ ॥
 જીવસંજ્ઞોઽન્તરાત્માઽન્યઃ સહજઃ સર્વદેહિનામ્ ।
 યેન વેદ્યતે સર્વં સુખં દુઃખં ચ જન્મસુ ॥ ૧૨.૧૩ ॥
 તાવુભૌ ભૂતસમ્પૃક્તૌ મહાન્ ક્ષેત્રણ એવ ચ ।
 ઉચ્ચાવયેષુ ભૂતેષુ સ્થિતં તં વ્યાપ્ય તિષ્ઠતઃ ॥ ૧૨.૧૪ ॥
 અસંખ્યા મૂર્તયસ્તસ્ય નિષ્પતન્તિ શરીરતઃ ।
 ઉચ્ચાવચાનિ ભૂતાનિ સતતં ચેષ્ઠયન્તિ યાઃ ॥ ૧૨.૧૫ ॥
 પચ્યત્ય એવ માત્રાભ્યઃ પ્રેત્ય દુષ્કૃતિનાં નૃણામ્ । પચ્યત્ય એવ ભૂતેભ્યઃ

શરીરં યાતનાર્થીયમન્યદુત્પદ્યતે ધ્રુવમ્ ॥ ૧૨.૧૬ ॥

તેનાનુભૂય તા યામીઃ શરીરેણૈહ યાતનાઃ ।

તાસ્વેવ ભૂતમાત્રાસુ પ્રવીચન્તે વિભાગશઃ ॥ ૧૨.૧૭ ॥

સોડનુભૂયાસુખોદર્કાન્ દોષાન્ વિષયસઙ્ગજાન્ ।

વ્યપેતકલ્મષોડભ્યેતિ તાવેવોભૌ મહૌજસૌ ॥ ૧૨.૧૮ ॥

તૌ ધર્મં પશ્યતસ્તસ્ય પાપં યાતન્દ્રિતૌ સહ ।

યાભ્યાં પ્રાપ્નોતિ સમ્મૃક્તઃ પ્રેત્યેહ ચ સુખાસુખમ્ ॥ ૧૨.૧૯ ॥

યદ્યાચરતિ ધર્મં સ પ્રાયશોડધર્મમલ્પશઃ । યથાચરતિ)

તૈરેવ ચાવૃતો ભૂતૈઃ સ્વર્ગે સુખમુપાશ્રુતે ॥ ૧૨.૨૦ ॥

યદિ તુ પ્રાયશોડધર્મં સેવતે ધર્મમલ્પશઃ ।

તૈર્ભૂતૈઃ સ પરિત્યક્તો યામીઃ પ્રાપ્નોતિ યાતનાઃ ॥ ૧૨.૨૧ ॥

યામીસ્તા યાતનાઃ પ્રાપ્ય સ જીવો વીતકલ્મષઃ ।

તાન્યેવ પગ્ય ભૂતાનિ પુનરપ્યેતિ ભાગશઃ ॥ ૧૨.૨૨ ॥

એતા દૃષ્ટ્વાડસ્ય જીવસ્ય ગતીઃ સ્વેનૈવ ચેતસા ।

ધર્મતોડધર્મતશ્ચૈવ ધર્મે દધ્યાત્સદા મનઃ ॥ ૧૨.૨૩ ॥

સત્ત્વં રજસ્તમશ્ચૈવ ત્રીન્ વિદ્યાદાત્મનો ગુણાન્ ।

યૈવ્યૌધૈમાન્ સ્થિતો ભાવાન્ મહાન્ સર્વાનશેષતઃ ॥ ૧૨.૨૪ ॥

યો યદેષાં ગુણો દેહે સાકલ્યેનાતિરિચ્યતે ।

સ તદા તદ્ગુણપ્રાયં તં કરોતિ શરીરિણમ્ ॥ ૧૨.૨૫ ॥

સત્ત્વં જ્ઞાનં તમોડજ્ઞાનં રાગદ્વેષૌ રજઃ સ્મૃતમ્ ।

એતદ્વ્યાપ્તિમદેતેષાં સર્વભૂતાશ્રિતં વપુઃ ॥ ૧૨.૨૬ ॥

તત્ર યત્પ્રીતિસંયુક્તં કિં ચિદાત્મનિ લક્ષયેત્ ।

પ્રશાન્તમિવ શુદ્ધાભં સત્ત્વં તદ્દુપધારયેત્ ॥ ૧૨.૨૭ ॥

યત્તુ દુઃખસમાયુક્તમપ્રીતિકરમાત્મનઃ ।

તદ્રજો પ્રતીપં વિદ્યાત્સતતં હારિ દેહિનામ્ ॥ ૧૨.૨૮ ॥ હર્તૃ

યત્તુ સ્યાન્ મોહસંયુક્તમવ્યક્તં વિષયાત્મકમ્ ।

અપ્રતર્ક્યમવિજ્ઞેયં તમસ્તદ્દુપધારયેત્ ॥ ૧૨.૨૯ ॥

त्रयाणामपि यैतेषां गुणानां यः कृलोदयः ।
 अत्र्यो मध्यो जघन्यश्च तं प्रवक्ष्याम्यशेषतः ॥ १२.३० ॥
 वेदाभ्यासस्तपो ज्ञानं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ।
 धर्मक्रियाऽत्मचिन्ता य सात्त्विकं गुणलक्षणम् ॥ १२.३१ ॥
 आरम्भरुचिताऽर्घैर्यमसत्कार्यपरिग्रहः ।
 विषयोपसेवा याजसं राजसं गुणलक्षणम् ॥ १२.३२ ॥
 लोभः स्वप्नोऽधृतिः क्रौर्यं नास्तिक्यं भिन्नवृत्तिता ।
 याचिष्णुता प्रमादश्च तामसं गुणलक्षणम् ॥ १२.३३ ॥
 त्रयाणामपि यैतेषां गुणानां त्रिषु तिष्ठताम् ।
 छंदं सामासिकं ज्ञेयं कर्मशो गुणलक्षणम् ॥ १२.३४ ॥
 यत्कर्म कृत्वा कुर्वन्श्च करिष्यंश्चैव लज्जति ।
 तज्ज्ञेयं विदुषा सर्वं तामसं गुणलक्षणम् ॥ १२.३५ ॥
 येनास्मिन् कर्मणा लोके भ्यातिमिच्छति पुष्कलाम् ।
 न य शोचत्यसम्पत्तौ तद्भिज्ञेयं तु राजसम् ॥ १२.३६ ॥
 यत्सर्वेणैच्छति ज्ञातुं यन्न लज्जति यायस्न् ।
 येन तुष्यति यात्माऽस्य तत्सत्त्वगुणलक्षणम् ॥ १२.३७ ॥
 तमसो लक्षणां कामो रजसस्त्वर्थ उच्यते ।
 सत्त्वस्य लक्षणां धर्मः श्रेष्ठ्यमेषां यथोत्तरम् ॥ १२.३८ ॥
 येन यस्तु गुणैर्नैषां संसरान् प्रतिपद्यते । येन यांस्तु
 तान् समासेन वक्ष्यामि सर्वस्यास्य यथाक्रमम् ॥ १२.३९ ॥
 देवत्वं सात्त्विका यान्ति मनुष्यत्वं य राजसाः ।
 तिर्यक्तत्वं तामसा नित्यमित्येषा त्रिविधा गतिः ॥ १२.४० ॥
 त्रिविधा त्रिविधैषा तु विज्ञेया गौणिकी गतिः ।
 अधमा मध्यमात्र्या य कर्मविधाविशेषतः ॥ १२.४१ ॥
 स्थावराः कृमिकीटाश्च मत्स्याः सर्पाः सकच्छपाः ।
 पशवश्च मृगाश्चैव जघन्या तामसी गतिः ॥ १२.४२ ॥
 उस्तिनश्च तुरङ्गाश्च शूद्रा म्लेच्छाश्च गर्हिताः ।
 सिंहा व्याघ्रा वराहाश्च मध्यमा तामसी गतिः ॥ १२.४३ ॥

ચારણાશ્ચ સુપર્ણાશ્ચ પુરુષાશ્ચૈવ દામ્ભિકાઃ ।
 રક્ષાંસિ ચ પિશાચાશ્ચ તામસીષૂત્તમા ગતિઃ ॥ ૧૨.૪૪ ॥
 ઝલ્લા મલ્લા નટાશ્ચૈવ પુરુષાઃ શસ્ત્રવૃત્તયઃ ।
 ઘૂતપાનપ્રસક્તાશ્ચ જઘન્યા રાજસી ગતિઃ ॥ ૧૨.૪૫ ॥
 રાજનઃ ક્ષત્રિયાશ્ચૈવ રાણાં ચૈવ પુરોહિતાઃ ।
 વાદ્યુદ્ધપ્રધાનાશ્ચ મધ્યમા રાજસી ગતિઃ ॥ ૧૨.૪૬ ॥
 ગન્ધર્વા ગુહ્યકા યક્ષા વિબુધાનુચરાશ્ચ ચે ।
 તથૈવાપ્સરસઃ સર્વા રાજસીષૂત્તમા ગતિઃ ॥ ૧૨.૪૭ ॥
 તાપસા યતયો વિપ્રા ચે ચ વૈમાનિકા ગણાઃ ।
 નક્ષત્રાણિ ચ દૈત્યાશ્ચ પ્રથમા સાત્ત્વિકી ગતિઃ ॥ ૧૨.૪૮ ॥
 યજ્ઞવાન ઋષયો દેવા વેદા જ્યોતીર્ષિ વત્સરાઃ ।
 પિતરશ્ચૈવ સાધ્યાશ્ચ દ્વિતીયા સાત્ત્વિકી ગતિઃ ॥ ૧૨.૪૯ ॥
 બ્રહ્મા વિશ્વસૃજો ધર્મો મહાનવ્યક્તમેવ ચ ।
 ઉત્તમાં સાત્ત્વિકીમેતાં ગતિમાહુર્મનીષિણઃ ॥ ૧૨.૫૦ ॥
 એષ સર્વઃ સમુદ્દિષ્ટસ્ત્રિપ્રકારસ્ય કર્મણઃ । ત્રિઃ પ્રકારસ્ય
 ત્રિવિધસ્ત્રિવિધઃ કૃત્સ્નઃ સંસારઃ સાર્વભૌતિકઃ ॥ ૧૨.૫૧ ॥
 ઇન્દ્રિયાણાં પ્રસન્નગેન ધર્મસ્યાસેવનેન ચ ।
 પાપાન્ સંયાન્તિ સંસારાનવિદ્વાંસો નરાધમાઃ ॥ ૧૨.૫૨ ॥
 યાં યાં યોનિં તુ જીવોડયં યેન યેનૈહ કર્મણા ।
 ક્રમશો યાતિ લોકેડસ્મિંસ્તત્તત્સર્વં નિબોધત ॥ ૧૨.૫૩ ॥
 બહૂન્ વર્ષગણાન્ ઘોરાન્નરકાન્ પ્રાપ્ય તત્ક્ષયાત્ ।
 સંસારાન્ પ્રતિપદ્યન્તે મહાપાતકિનસ્તિવમાન્ ॥ ૧૨.૫૪ ॥
 શ્વસૂકરખરોટ્ટ્રાણાં ગોડજાવિમૃગપક્ષિણામ્ ।
 ચણ્ડાલપુક્કસાનાં ચ બ્રહ્મહા યોનિમૃચ્છતિ ॥ ૧૨.૫૫ ॥
 કૃમિકીટપતંગાનાં વિડ્ભુજાં ચૈવ પક્ષિણામ્ ।
 હિંસ્રાણાં ચૈવ સત્ત્વાનાં સુરાપો બ્રાહ્મણો વ્રજેત્ ॥ ૧૨.૫૬ ॥
 લૂતાડહિસરટાનાં ચ તિરશ્ચાં ચામ્બુચારિણામ્ ।

लिंस्त्राणां य पिशाचानां स्तेनो विप्रः सडस्रशः ॥ १२.५७ ॥

तृणगुल्मलतानां य क्व्यादां दंष्ट्रिणामपि ।

कूरकर्मकृतां यैव शतशो गुरुतल्पगः ॥ १२.५८ ॥

लिंस्त्रा भवन्ति क्व्यादाः कृमयोऽमेध्यमक्षिणः ।

परस्परदिनः स्तेनाः प्रेत्यान्त्यस्त्रीनिषेविणः ॥ १२.५९ ॥

संयोगं पतितैर्गत्वा परस्यैव य योषितम् ।

अपहृत्य य विप्रस्वं भवति ब्रह्मराक्षसः ॥ १२.६० ॥

मणिमुक्ताप्रवालानि हृत्वा लोभेन मानवः ।

विविधाणि य रत्नानि जायते उभकर्तृषु ॥ १२.६१ ॥

धान्यं हृत्वा भवत्याभुः कांस्यं उंसो जलं प्लवः ।

मधु दंशः पयः काको रसं श्वा नकुलो घृतम् ॥ १२.६२ ॥

मांसं गृध्रो वपां मद्गुस्तैलं तैलपकः भगः ।

यीरीवाकस्तु लवणं बलाका शकुनिर्दधि ॥ १२.६३ ॥

कौशेयं तित्तिरिर्हृत्वा क्षौभं हृत्वा तु दुर्दूरः ।

कार्पासतान्तवं कौञ्चो गोधा गां वाग्गुदो गुडम् ॥ १२.६४ ॥

छुच्छुन्दरिः शुभान् गन्धान् पत्रशाकं तु बर्हिणः । छुच्छुन्दरीः

श्वावित्कृतात्रं विविधमकृतात्रं तु शल्यकः ॥ १२.६५ ॥

भको भवति हृत्वाऽग्निं गृहकारी ल्युपस्करम् ।

रक्तानि हृत्वा वासांसि जायते ज्वज्वकः ॥ १२.६६ ॥

वृको मृगैर्भं व्याघ्रोऽश्वं हलमूलं तु मर्कटः ।

स्त्रीं ऋक्षः स्तोडको वारि यानान्युष्ट्रः पशूनजः ॥ १२.६७ ॥

यद्वा तद्वा परद्रव्यमपहृत्य बलात्ररः ।

अवश्यं याति तिर्यक्तं जग्ध्वा यैवाहुतं उविः ॥ १२.६८ ॥

स्त्रियोऽप्येतेन कल्पेन हृत्वा दोषमवाप्नुयुः ।

ओतेषामेव जन्तूनां भार्यात्वमुपयान्ति ताः ॥ १२.६९ ॥

स्वेव्यः स्वेव्यस्तु कर्मव्यश्च्युता वार्णा ज्यनापदि ।

पापान् संसृत्य संसारान् प्रेष्यतां यान्ति शत्रुषु ॥ १२.७० ॥ यान्ति दस्युषु

વાન્તાશ્યુલ્કામુખઃ પ્રેતો વિપ્રો ધર્માત્સ્વકાચ્ચ્યુતઃ ।
 અમેધ્યકુણપાશી ચ ક્ષત્રિયઃ કટપૂતનઃ ॥ ૧૨.૭૧ ॥ કૂટપૂતનઃ
 મૈત્રાક્ષજયોતિકઃ પ્રેતો વૈશ્યો ભવતિ પૂયભુક્ । મૈત્રાક્ષિજયોતિકઃ
 ચૈલાશકશ્ચ ભવતિ શૂદ્રો ધર્માત્સ્વકાચ્ચ્યુતઃ ॥ ૧૨.૭૨ ॥
 યથા યથા નિષેવન્તે વિષયાન્ વિષયાત્મકાઃ ।
 તથા તથા કુશલતા તેષાં તેષૂપજાયતે ॥ ૧૨.૭૩ ॥
 તેઽભ્યાસાત્કર્મણાં તેષાં પાપાનામલ્પબુદ્ધયઃ ।
 સમપ્રાપ્તુવન્તિ દુઃખાનિ તાસુ તાસ્વિહ યોનિષુ ॥ ૧૨.૭૪ ॥
 તામિસ્રાદિષુ ચોગ્રેષુ નરકેષુ વિવર્તનમ્ ।
 અસિપત્રવનાદીનિ બન્ધનછેદનાનિ ચ ॥ ૧૨.૭૫ ॥
 વિવિધાશ્ચૈવ સમ્પીડાઃ કાકોલૂકૈશ્ચ ભક્ષણમ્ ।
 કરમ્ભવાલુકાતાપાન્ કુમ્ભીપાકાંશ્ચ દારુણાન્ ॥ ૧૨.૭૬ ॥
 સમ્ભવાંશ્ચ વિયોનીષુ દુઃખપ્રાયાસુ નિત્યશઃ ।
 શીતાતપાભિઘાતાંશ્ચ વિવિધાનિ ભયાનિ ચ ॥ ૧૨.૭૭ ॥
 અસકુદ્ગર્ભવાસેષુ વાસં જન્મ ચ દારુણમ્ ।
 બન્ધનાનિ ચ કાષ્ઠાનિ પરપ્રેષ્યત્વમેવ ચ ॥ ૧૨.૭૮ ॥ કષ્ઠાનિ
 બન્ધુપ્રિયવિયોગાંશ્ચ સંવાસં ચૈવ દુર્જનૈઃ ।
 દ્રવ્યાર્જનં ચ નાશં ચ મિત્રામિત્રસ્ય ચાર્જનમ્ ॥ ૧૨.૭૯ ॥
 જરાં ચૈવાપ્રતીકારાં વ્યાધિભિશ્ચોપપીડનમ્ ।
 ક્લેશાંશ્ચ વિવિધાંસ્તાંસ્તાન્ મૃત્યુમેવ ચ દુર્જયમ્ ॥ ૧૨.૮૦ ॥
 યાદૃશેન તુ ભાવેન યદત્કર્મ નિષેવતે ।
 તાદૃશેન શરીરેણ તત્તત્કલમુપાશ્રુતે ॥ ૧૨.૮૧ ॥
 એષ સર્વઃ સમુદ્દિષ્ટઃ કર્મણાં વઃ ફલોદયઃ ।
 નૈઃશ્રેયસકરં કર્મ વિપ્રસ્યેદં નિબોધત ॥ ૧૨.૮૨ ॥
 વેદાભ્યાસસ્તપો જ્ઞાનમિન્દ્રિયાણાં ચ સંયમઃ ।
 અહિંસા ગુરુસેવા ચ નિઃશ્રેયસકરં પરમ્ ॥ ૧૨.૮૩ ॥
 સર્વેષામપિ ચૈતેષાં શુભાનામિહ કર્મણામ્ ।
 હિં ચિત્ત્રેયસ્કરતરં કર્મોક્તં પુરુષં પ્રતિ ॥ ૧૨.૮૪ ॥

सर्वेषामपि यैतेषामात्मज्ञानं परं स्मृतम् ।
 तध्यग्र्यं सर्वविधानां प्राप्यते ह्यमृतं ततः ॥ १२.८५ ॥
 षण्णामेषां तु सर्वेषां कर्मणां प्रेत्य यैः य ।
 श्रेयस्करतरं ज्ञेयं सर्वदा कर्म वैदिकम् ॥ १२.८६ ॥
 वैदिके कर्मयोगे तु सर्वाण्येतान्यशेषतः ।
 अन्तर्भवन्ति कर्मशस्तस्मिंस्तस्मिन् क्रियाविधौ ॥ १२.८७ ॥
 सुभाष्युद्यधिकं यैव नैःश्रेयसिकमेव य ।
 प्रवृत्तं य निवृत्तं य द्विविधं कर्म वैदिकम् ॥ १२.८८ ॥
 छल यामुत्र वा काम्यं प्रवृत्तं कर्म कीर्त्यते ।
 निष्कामं ज्ञातपूर्वं तु निवृत्तमुपदिश्यते ॥ १२.८९ ॥
 प्रवृत्तं कर्म संसेव्यं देवानामेति साम्यताम् ।
 निवृत्तं सेवमानस्तु भूतान्येत्येति पञ्च वै ॥ १२.९० ॥
 सर्वभूतेषु यात्मानं सर्वभूतानि यात्मनि ।
 समं पश्यन्नात्मयाजुं स्वाराज्यमधिगच्छति ॥ १२.९१ ॥
 यथोक्तान्यपि कर्माणि परिहाय द्विजोत्तमः ।
 आत्मज्ञाने शमे य स्याद्भेदाभ्यासे य यत्नवान् ॥ १२.९२ ॥
 अतपि जन्मसाकृत्यं ब्राह्मणस्य विशेषतः ।
 प्राप्यैतत्कृतकृत्यो हि द्विजो भवति नान्यथा ॥ १२.९३ ॥
 पितृदेवमनुष्याणां वेदश्चक्षुः सनातनम् ।
 अशक्यं याप्रमेयं य वेदशास्त्रमिति स्थितिः ॥ १२.९४ ॥
 या वेदबाल्याः स्मृतयो याश्च काश्च कुदृष्टयः । श्रुतयो
 सर्वास्ता निष्कलाः प्रेत्य तमोनिष्ठा हि ताः स्मृताः ॥ १२.९५ ॥
 उत्पद्यन्ते अयन्ते य यान्यतोऽन्यानि कानि चित् । उत्पद्यन्ते विनश्यन्ति
 तान्यर्वाक्कालिकतया निष्कलान्यनृतानि य ॥ १२.९६ ॥
 यातुर्वर्ण्यं त्रयो लोकाश्चत्वारश्चाश्रमाः पृथक् ।
 भूतं भव्यं भविष्यं य सर्वं वेदात्प्रसिध्यति ॥ १२.९७ ॥ भूतं भवद्भविष्यं य
 शब्दः स्पर्शश्च रुपं य रसो गन्धश्च पञ्चमः ।

વેદાદેવ પ્રસૂયન્તે પ્રસૂતિર્ગુણકર્મતઃ ॥ ૧૨.૯૮ ॥

બિભર્તિ સર્વભૂતાનિ વેદશાસ્ત્રં સનાતનમ્ ।

તસ્માદેતત્પરં મન્યે યત્જન્તોરસ્ય સાધનમ્ ॥ ૧૨.૯૯ ॥

સૈનાપત્યં ચ રાજ્યં ચ દણ્ડનેતૃત્વમેવ ચ । સૈનાપત્યં

સર્વલોકાધિપત્યં ચ વેદશાસ્ત્રવિદર્હતિ ॥ ૧૨.૧૦૦ ॥

યથા જાતબલો વહ્નિર્હત્યાદ્ર્વાનપિ દ્રુમાન્ ।

તથા દહતિ વેદજ્ઞઃ કર્મજં દોષમાત્મનઃ ॥ ૧૨.૧૦૧ ॥

વેદશાસ્ત્રાર્થતત્ત્વજ્ઞો યત્ર તત્રાશ્રમે વસન્ ।

ઇઠૈવ લોકે તિષ્ઠન્ સ બ્રહ્મભૂયાય કલ્પતે ॥ ૧૨.૧૦૨ ॥

અજ્ઞેભ્યો ગ્રન્થિનઃ શ્રેષ્ઠા ગ્રન્થિભ્યો ધારિણો વરાઃ ।

ધારિભ્યો જ્ઞાનિનઃ શ્રેષ્ઠા જ્ઞાનિભ્યો વ્યવસાયિનઃ ॥ ૧૨.૧૦૩ ॥

તપો વિદ્યા ચ વિપ્રસ્ય નિઃશ્રેયસકરં પરમ્ ।

તપસા કિલ્બિષં હન્તિ વિદ્યાયાઽમૃતમશ્રુતે ॥ ૧૨.૧૦૪ ॥

પ્રત્યક્ષં ચાનુમાનં ચ શાસ્ત્રં ચ વિવિધાઽઽગમમ્ ।

ત્રયં સુવિદિતં કાર્યં ધર્મશુદ્ધિમભીષ્તતા ॥ ૧૨.૧૦૫ ॥

આર્ષ ધર્મોપદેશં ચ વેદશાસ્ત્રાવિરોધિના ।

યસ્તર્કજ્ઞાનુસંધત્તે સ ધર્મં વેદ નૈતરઃ ॥ ૧૨.૧૦૬ ॥

નૈઃશ્રેયસમિદં કર્મ યથોદિતમશેષતઃ ।

માનવસ્યાસ્ય શાસ્ત્રસ્ય રહસ્યમુપદિશ્યતે ॥ ૧૨.૧૦૭ ॥ ઉપદેક્ષ્યતે

અનામ્નાતેષુ ધર્મેષુ કથં સ્થાદિતિ ચેદ્ભવેત્ ।

યં શિષ્ટા બ્રાહ્મણા બ્રૂયુઃ સ ધર્મઃ સ્થાદશક્રિતઃ ॥ ૧૨.૧૦૮ ॥

ધર્મેણાધિગતો ચૈસ્તુ વેદઃ સપરિબૃંહણઃ ।

તે શિષ્ટા બ્રાહ્મણા જ્ઞેયાઃ શ્રુતિપ્રત્યક્ષહેતવઃ ॥ ૧૨.૧૦૯ ॥

દશાવરા વા પરિષદં ધર્મં પરિકલ્પયેત્ ।

ચ્ચૅવરા વાઽપિ વૃત્તસ્થા તં ધર્મં ન વિચાલયેત્ ॥ ૧૨.૧૧૦ ॥

ત્રૈવિદ્યો હેતુકસ્તર્કી નૈરુક્તો ધર્મપાઠકઃ ।

ત્રયશ્ચાશ્રમિણઃ પૂર્વે પરિષત્સ્થાદ્દશાવરા ॥ ૧૨.૧૧૧ ॥

ઋગ્વેદવિદ્યજુર્વિદ્ય સામવેદવિદેવ ચ ।
 ત્ર્યંસવરા પરિષદ્ભૂત્યા ધર્મસંશયનિર્ણયે ॥ ૧૨.૧૧૨ ॥
 એકોડપિ વેદવિદ્ધર્મં યં વ્યવસ્યેદ્ધૂવિજોત્તમઃ ।
 સ વિહોયઃ પરો ધર્મો નાજ્ઞાનામુદિતોડયુતૈઃ ॥ ૧૨.૧૧૩ ॥
 અપ્રતાનામમન્ત્રાણાં જાતિમાત્રોપજીવિનામ્ ।
 સહસ્રશઃ સમેતાનાં પરિષત્ત્વં ન વિદ્યતે ॥ ૧૨.૧૧૪ ॥
 યં વદન્તિ તમોભૂતા મૂર્ખા ધર્મમતદ્વિદઃ ।
 તત્પાપં શતધા ભૂત્વા તદ્ગત્તૃનનુગચ્છતિ ॥ ૧૨.૧૧૫ ॥
 એતદ્ગ્રોડભિહિતં સર્વં નિઃશ્રેયસકરં પરમ્ ।
 અસ્માદપ્રચ્યુતો વિપ્રઃ પ્રાપ્નોતિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૧૨.૧૧૬ ॥
 એવં સ ભગવાન્ દેવો લોકાનાં હિતકામ્યયા ।
 ધર્મસ્ય પરમં ગુહ્યં મમેદં સર્વમુક્તવાન્ ॥ ૧૨.૧૧૭ ॥
 સર્વમાત્મનિ સમ્પશ્યેત્સત્યાસત્ય સમાહિતઃ ।
 સર્વં હ્યાત્મનિ સમ્પશ્યન્નાધર્મે કુરુતે મનઃ ॥ ૧૨.૧૧૮ ॥
 આત્મૈવ દેવતાઃ સર્વાઃ સર્વમાત્મન્યવસ્થિતમ્ ।
 આત્મા હિ જનયત્યેષાં કર્મયોગં શરીરિણામ્ ॥ ૧૨.૧૧૯ ॥
 ખં સંનિવેશયેત્મેષુ ચેષ્ટનસ્પર્શનિડનિલમ્ ।
 પક્તિદૃષ્ટ્યોઃ પરં તેજઃ સ્નેહેડપો ગાં ચ મૂર્તિષુ ॥ ૧૨.૧૨૦ ॥
 મનસીન્દુ દિશઃ શ્રોત્રે કાન્તે વિષ્ણુ બલે હરમ્ ।
 વાચ્યગ્નિ મિત્રમુત્સર્ગે પ્રજને ચ પ્રજાપતિમ્ ॥ ૧૨.૧૨૧ ॥
 પ્રશાસિતારં સર્વેષામણીયાંસમણોરપિ ।
 રુકમાભં સ્વપ્રધીગમ્યં વિદ્યાત્તં પુરુષં પરમ્ ॥ ૧૨.૧૨૨ ॥
 એતમેકે વદન્ત્યગ્નિં મનુમન્યે પ્રજાપતિમ્ ।
 ઇન્દ્રમેકે પરે પ્રાણમપરે બ્રહ્મ શાશ્વતમ્ ॥ ૧૨.૧૨૩ ॥
 એષ સર્વાણિ ભૂતાનિ પઞ્ચભિર્વ્યાપ્ય મૂર્તિભિઃ ।
 જન્મવૃદ્ધિદૃષ્ટ્યૈર્નિત્યં સંસારયતિ ચક્રવત્ ॥ ૧૨.૧૨૪ ॥
 એવં યઃ સર્વભૂતેષુ પશ્યત્યાત્માનમાત્મના ।
 સ સર્વસમતામેત્ય બ્રહ્માભ્યેતિ પરં પદમ્ ॥ ૧૨.૧૨૫ ॥

ઇત્યેતન્ માનવં શાસ્ત્રં ભૃગુપ્રોક્તં પઠન્ દ્વિજઃ ।

ભવત્યાચારવાન્નિત્યં યથેષ્ટાં પ્રાપ્તુયાદ્ભૂતિમ્ ॥ ૧૨.૧૨૬ ॥

સમાપ્તં માનવં ધર્મશાસ્ત્રમ્

The original file (manu.dhz) was Encoded and partly

proofread by Prof. Michio YANO and Y.IKARI.

Prof. Avinash Sathaye, NA

ManusmRti

pdf was typeset on March 28, 2026

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

